

B 430

7
-1
Dit bueck hoert toe huys in marien
vrede den cruys bruederen gestreue
int iaer ons here M cccc ende lxxiii

Bz 130

Hijer beghijnt die spiegel van der kerst-
tenre geloouen

Dit boeck is een spigel der kersten
ghelouen want men daer in vint
bescreuen die articulen vāder kerste
ghelouen ey onderscheit tusschen die
sunden en die doegeden. **E**nde wat men sal
doen en laten en woe een mynsche sal leuen
die een kint gades wyl wesen en comē toe
den ewigen leuen. **E**nde dit boeck is gemact
en getagen wt Compendio sacre theologie
en Sum' victorū Ende wt pauus nino fir-
oen en wt veel anderen figuren en boeken
die die helige leres auermydz in geuen des
heligē geestz gedecht en bescreuen hebbe
hijer om soe wie een guet kersten mynsche
wyl wesen die pijn hem auer te lesen ende die
merket wat hijer in bescreue staet en voege
om to doegeden en scouwe dat quaet so mach
he vrede hebbe op ertrike en comen to den ewi-
gen ryke liber pyramatis incipit hic

Profit abqz deo nullus in orbe labor. **A**ls
die lere ambroius seget. **S**onder hulpe en
genaden gades en mach men gheen guede wer-
ken beginen. **D**eck mede spraket. **S**intre iacob
en seget in synre epistolen dat alle dogede ende
volmaectheit comet van hijer bauen van den
vader in der ewicheit die onuxandelbaer is en
altoes in enen blyuet. **E**nde onse here ihesus
spraket. **S**onder my en moegdy nyet doe hijer
leuen

LAIDES-
LAND STADT-
BIBLIOTHEK
DUSSELDORF

om begheer ick dat de gracy gaedes by my sy en
bidde dat god dye dynghe die ick hyer beginne
my helpe to enen guede eynd brengen to syne
loeff en ezen en to salicheit alder ghenre die
dat sollen syen off lesen off hoeren lesen want
wy dan sonder hulpen en gracen als voer se //
get is nyet guedz en vermoigen en wy oech
mede die gracie gods behoeuen in allen dyngē
hyer om willick dit boeck van der gracie gods
begynnen op dat die ghene die dit boeck lesen sol //
len mogen weten en behenen wat die gracie
gaedes is **Dryerhande is die gracy gods**

O gracie als sinter Augustin⁹ bescrieft Is
een godlic licht der zielen die enen myn //
schen apenbaert en gyfft to behenen syn sunde
en syn crancheit en syn ghebreck en daer to hel //
pet dat he got mynet bauen al ¶ Ende al syn
vroude en blicschap an gade nemet ¶ Ende also
vast an gade hanget dat he myt geentre hande
dyngen van gade en is to trecken off to breke //
Ende dat dit waer is weert ons geapenbaert
in den boeck der Apostelen want daer staet ge //
screuen doe sy die gracie des helige gvestez hadde
ontfangen op den pynster dach en sy om den
kristen gelouen den sy predecten van de wede
worden geuangen gepijnt en gegeiselt ende
smadelicke ghehandelt en hem daer in verblide
en gode dancten en laueden dat sy werdich wer //
en om den name xpi smadicheit en pijn toe

lijden. **S**unte Gregorius seget dat gheen ste
 de en is noch inden hemel noch inder erden
 noch inden paradise daer men in beholde mach
 bliuen sonder die gracy gades; want lucifere
 viel wt den hemel. **A**dam wt den paradise:
 Ende Judas wt der geselschap der apostellen:
 al sijn sy gheuallen en verdoruen dat is daer
 om want sy der gracen bedarffden en daer
 om nyet geweest noch nyet gestedicht en ware

Die eerste gracy gades is die is ghemeinde
 allen. **D**ryer hande is die gracy
 creaturen die god heft gescapen. **E**nde dese
 gracy en is anders nyet dan een gotlike hul
 pe en een onthouden allen creaturen te vergeffz
 en sonder verdynsten van gode den creaturen is gegeue
 Ende dese gracy is by allen creaturen in alle
 wercken die sy doen weer sy guet off quaet
 sijn; want sunder deser gracen en moegen
 wy gheen guet doen guet noch quaet noch
 oeck leuendich bliuen. **W**ant toege got die gra
 cy van ons so musten wy vergaen; ende als wy
 van nyet en sijn gheromen so werden wy wed
 to nyet. **E**nde dese gracy mach hieten die ge
 hencnisse gadz want got des ghehenget dat
 die quade mynschen mytten gueden leue: En
 veel quaetheiden nyet geschien en mochten
 woldes got nyet gehengen. **B**y wylen henget

got dat die quade mynschen oer quathheit tonen
ouer die guede mynschen en daer mede behalde
werden in oet modicheit en om nyet en ver
heffen in oeren gueden werken Ende op dat
sij in verduldicheit van gade to meer loens
ontfangen: Want als sunte Pauwel sprect
Nymant en sal van gade werden gecroent en
mytten ewigen leuen geloent dan die gwen die
vromentlike stryden en in synen lyden verdul
dich is en in gueden werken to den eynden
staende blyfft ¶ **O**ech so spaert got bywylen
die quade mynschen en en werket die quathheit
alto hant nyet want hy nyet en begheert den
doet des sunderz mer he begheert dat he on beter
en penitency doe want also lange als een myns
che den geest bynnen hefft so en mogen syn
sunden so groet noch so manichuolt nyet wese
kriget he rechten rou en sprect waer bichte
en is in den wille die sunden to late en na sime
vermogen to beteren god werghefft om syn sun
den en ontfanget om in ghenaden ¶ **H**yer
aff hebn wy een exempel en een ghelickenis
se aen sunte peter die onsen heren drie weerff
versaecten ¶ Ende aen marien magdelene die
vol alre sunden was ¶ Ende aen den scheker die
by onsen here hynge ter rechter hant ¶ Ende
want den al oer sunden vergeuen werden doe
se berou hadde ende genade moest suchen ende

onsen here

begerten ¶ Ende hij om want nyemant sond'
 funde en is en wy al meer geneyget sijn totde
 zunden dan totten dogeden soe en solden wy
 die sunderen nyet alto mael versnaden noch
 wraeck noch veroudeleu noch oeren doet be-
 geren mer wy sullen mede lyden nyet om he-
 bn ¶ Ende gade bidden dat he se spaer ende
 hem die tijt geue oer zunden^{to} beteren: ende dat
 ewige leuen to verdinen **Die ander gracy**

Die ander gracy en is nyet allen mynschen
 ghemeynde mer sij woert somygen my-
 schen gegeuen ¶ En dese gracy hiet in lat-
 tyn Grā gratis data Dat is een gracy die ver-
 geefs is gegeuen: en dese gracy is een gauue
 gades die enen mynschen daer to brengt en
 helpt dat he om saet en bereit tegen die ga-
 uen des heiligen gwestz als den to ontfangen en
 daer na to leuen en gade bequame en ontfenc-
 liche to werden want dese gracy trecket den
 vryen wille eius mynschen vanden sunden
 ende brencken to den doechden ¶ Ende sond'
 der gracen en mach om nyemant bereyde
 to gade noech volkomelicken doen dat sijnre
 ewiger salicheit to behoert **Die derde gracy**

Die derde gracy heit in lattyen Grā gratū
 Ende is een gracy gades die enen myn-
 schen gade behaegelic en bequemeliche maket
 want dese gracy veruollet so enen mynsche

myt caritate ende myt gottliker mynnen dat
al syn werken gade behaegelich syn en he v
dient daer mede dat ewige leuen ¶ Ende
dese gracy is ghedeilt in drien gracyen die
een heit Grā operans ¶ Dat is werkende
gracy ¶ Ende dese gracy ghest enen mynschen
belienpisse van synen sunden: en verdriuet die
sunden wt om auermyds anxt en vrese den
he heft voer die pijn der zunden en duet ene
mynschen guet werken: Die ander gracy heit
¶ Grā cooperans ¶ Dat is een mede wrekende
gracy. Die gracy helt enen mynschen to doeg
den en to guden werken: die derde gracy heit
¶ Grā cōsumās ¶ Dat is een gracy en gaue gaetz
die die guede werken eyndet en volbrengt
Dese gracy helt enen mynschen in doegden
en in guden werken en helpt on daer to dat
he to doegden bliuet tot den eynde to en bren
get enen mynschen to den ewigen leuen: wil
len wy dan die gracy gades ontfangen so moe
ten wy onse herten daer tegen op luken ende
ons daer to bereiden myt oetmodicheit en myt
begerten en so moeten wy gade antopen ende
bidden myt mynnen en myt ynichheit des her
ten dat he ons geue syn gracy: Want al ist
dat sake dat got onse herte wail kent en oec
wail weet wat wy behoenen en wes ons moet
is tot onser salicheit en he oec bereynder is to
gheuen dan wy to ontfangen: nochtant wil

he ghebeden wesen ende sijn gauen nyet geue
 dan den genen die om daer om bidden en om
 daer af dancken ¶ Op dat die wil eyms myns-
 chen oer danckerheit beholden en sijn gawe
 nyet en werden versmaet en sijn dynste nyet
 en werde vermynnet wat geue gve sijn gracy
 myt gheuele tegen eyms mynschen wille. So
 en wistes om die mynschen genen danck en so
 en achten he nyet sijn ghebet to spreken noch
 gade to dienen: hyr om is to weten dat die
 gracy nyemant en woert gegeuen he en is
 daer tegen bereyt en gesaet to ontfangen.
 ¶ Want god is allen mynschen bereit to geuen
 sijn gracy die sijn hande em bereit en daer te-
 gen op luket: wat wie sijn hande na om trec-
 ket en to luket die en kan nyet ontfangen ¶
 Ghelyker wys als ^{een} die sijn ogen to luket die en
 kan dat licht der sonnen nyet ghesien en ghe-
 lickt die dat nederste vanden vate opwertz
 kyert geen water gheputten en kan en die
 sijn huys ommeleyt myt dorne daer en comet
 sijn vrnt nyet to ¶ Die gracy gades komt
 ons van gade ghelyker wys als die claerheit
 comet wt der sonnen ¶ Ende daer om so wie
 sijn doer to sluit en om kyert die en kan die
 gracy gades nyet ontfangen: So wie dan ont-
 fangen wil die gracy gades die saete en berei-
 de om daer tegen myt dogheden en myt guede
 van gade

werken myt myne ende myt begeerten en myt
vinnigen ghebede: die dingen brengen ons daer
to dat wy guede werken doen ¶ Dat een is
natuurlicheit dat ghescreuen is in onsen herte
wellic recht ons ghebyt dat wy allen mynsche
sollen doen dat wy wolden datmen ons dede

¶ Dat ander is die reden wāt die reden toent
ons en wyest ons dat wy gade sollen diene
en mynen bauen al wāt he is die alre beeste

¶ Ende dat wy onsen ewen kersten sullen to
hulpen comen in synre noet want he is een
kynē gades en onse gefelle inder salicheit wāt
dan onse here heft ons vermaent to bidden:
en dese woerde heft ghesproken als ons sunte
lucas beschriefft ¶ Bidde en wāt ghy bidt dat
sal v werden gegeuen en wil heligen hebn by
wilen ghebeden dat om nyet en woert gefe
uen en nyet en cregen en wy oer bidn dat wy
nyet en krigen ¶ Hier om sollen wy weten dat
sommige dingen syn die dat gebet guet en be
queem maken en daer to helpen dattet alrehan
t gehoert woert ¶ Vyr dingen syn die enen myns
chen hinderen en letten dat syn gebet nyet en
woert gehoert

Oel dingen syn die enen mynschen lyn
deren in synen gebede en om benemen dat
syn gebet nyet gehoert en woert: Onder wil
ken dingen syn sunderlinge vyr dingen die ene
mynschen benemen die vrucht syns gebedes
¶ Dat erste is onreynicheit der sunden want

waneer een mynsche is besmet myt suaeren
 sunden en die myt en wil begeuen noch laten
 so is he oweert voer gade: Want wat he dan
 doet dat is der zielen tegen en myt bequeme
 en gade onbegegelic want he is een vyant ga-
 des om dat he doet tegen synen wille en tegen
 syn gebade: en wanneer he comt in die kerke
 en op syn knien valt en syn pter nos sprect.
 so is he gelyc pylatus riddersen die voer onsen
 heren vielen op oer knyen en gruten on myt
 den monden: **S**ot gruet v conynck der ioden en
 na desen woerden spregen sy on onder syn ogen
 en sloegen on an syn kernebacken en hingen
 on an den cruce en doeden om: Aldus doen oock
 die roeuers morderners wolkerners auerspelres
 en ander quade mynschen die oer **F**ater noster
 sprecken en op oer knyen vallen en seggen heer
 vader vergyff ons onsen sunden als wy den ge-
 nen doen die tegen ons mysdoen. **E**nde waneer
 sy dese woerde wt hebn so en dencken sy anders
 myt dan op quaet to doen dan oeren euen kerste
 guet lyff. lyff en eer to benemen: deses mynsche
 gebet is gade ongeneme en daer om en moege
 sy myt knyen daer sy om bidden. **D**at ander
 dat enen mynschen byndert dat is wanneer he
 om dyngen bidt die syn tegen salicheit synre
 zielen: als soure pauwels op dryen tyden dede.
 en daer om en waert syn gebet myt gehoert als
 he seluen hefft ghescreuen aldus bidn oec vele

mynschen om mynschen dynghen die om myer
salichlic en syn. Ende dit is wanneer wy biden
om guet en eer en om grote richeit deser werlt
en wanneer wy hyr om biden so ist billie dattet ons
got myer en geuet: want got en teemt synen
vrienden myer to geuen dat he weet tegen oer
salicheit to wesen: want richeit hoerheit eer en
ghenucht der werlt scheiden enen mynschen
van gade en brenget om daer to dat he gades
vergyt en op syn ziel gheen acht en sleet hyr
om heft got synen vrienden geleert dat sy zue
heiden en ghenuchten sullen versmaden en mit
armoden en myt tyden dat ewige guet sollen
verdienen. Ende als sante iacob spreke: Wy
dat een vrint is der werlt die is een vyant
gades. Ende onse here heft seluer gesproken
dattet mogeliker weer een cameel to gaen
doer eenre naelden oege dan enen rijken vre
ken mynschen to comen in dat ryke der he
melen. Ende hyr om en sullen wy myer bid
den om grote richeit: Mer om noeruffte en
een hencomen daer wy elyff mede mogen oet
halden en gade dienen en dat en sal ons got
myer weygeren. Want onse he heft gespra
ken wat ghy bidt in mynen naem dat sal v wer
den gegeuen. Die name ons here is ihesus.
Ihesus is so voel to segge als een behalder en
een gesontmaker. Hyer om dan als wy biden
om dynghen die ons salich syn eer zielen so bide

wy in den naem ons heren dat geuet ons
 got die hemelsche vader. daer wy om bidde: want
 onse he heeft gesproken. **S**oeket tenersten
 dat ryck gades en synne gerechticheit en al dat
 ghy behouet dat sal v to werden gewoerpe
Gect mede waneer ons sicten off liden to co
 met so en sullen wy god nyet seer bidde dat
 he die siecte ende dat liden van ons neme. **A**
Mer wy sullen verduelich wesen en on altoes
 dancken en lauē ende begeren dat he ons dat
 beeste wise en dat he ons to seynde die din
 ge die he ons weet salichliche to wesen en
 dar wy onse sunden mede moegen aff layge
 en om ghenaken: en dit sal he ons seker doe
 en nyet weyghere. **D**at derde dat enen
 mynschen hundert in synen gebede dat is
 krancheit der ghelouen. **E**nde dat is als een
 mynsche duncket dat he nyet werdich en is
 dat god syn ghebet hoert om manichuoldicht
 synre zunden en mysdade die he heft mysdae:
Ende he gene haepe en heft dat syn gebet
 gerne gehoert sal werde: desen wan haep sal
 een mynsche van hem werpen en laten om
 syn sunden vollomen leet wesen en spreken
 syn bycht en heben vollomen rouwen en
 hebn vollomen geloue dat got syns gemedich
 sal wesen en syn sunde nyet en sal gedencke

: Want onse here heeft seluen gesproken doer
den mont des ppheten Ezechielis waneer een
sunder suchtet om syn sunden so wil ick om
syn sunden vergeuen en der zunde nyet meer
gedencken: dan so socht een sunder salichke wan
neer om syn sunde berouwe en die sunde nyet
meer en wil doen: en in desen hape sal he gade
bidden om dingen die om salichlic syn en sal vol
komelic geloouen dat got syn begerte sal ver
wollen en ick sal om geschyen: want onse here
heeft seluer gesprake ¶ **Biddet en hebbet geloe**
ue dat ghy sult ontfangen en wes ghy biddet
dat sal v werden gegeuen. Sinter Jacob spruct
oec en seyt: **Bide en gelooue en sünd twiuel:**
en den twiuelc en sal nyet kringe dat he begeert
en daer he om bidt ¶ **Dat wynde dat enen my**
schen hyndert an synē gebede dat is hardicht
an synen herte ¶ **Ende die is waneer een my**
sche leuet in hate en in rixt en den ghenē die
on misdaen heeft nyet en wyl vergeuen oer
misdaet eer he daer wrake aff heuet ontfan
ghe: en wie in misdaene hardicheit leuet den
en werde syn sunde nyet vergeue en syn
gebet en wert nyet gehoert van gade: wat
onse here spruct seluer **Ist dat saecht dat ghy niet**
en vergeuet uwen broden van al uwen herte:
dat is uwe euen kersten dat he v heft misdaē
so en sal v hemelsche vader v oech uwe sunden

niet vergeuen; hie om wyllē wy dan dat got
 oech onse sünden vergeue en onse gebet hoer
 so is ons noet dat wy vrede hebn in onse her-
 ten en alle mynschen volkometelike vergeuen
 dat se thegen ons misdaen hebn ¶ Ende hebn
 wy ymant misdaen dat wy om daer so voel
 voer doen dat he to vrede sy ¶ Een ander
 hardicheit des herten is wan een mynsche
 gheen bāherticheit noch mede lide en hefft
 niet synē euen kristen den he syet bedroeft
 of armode of gebreck hebn; en den niet en
 troest of to hulpen komt na synen vermogē
 So wyē dan in deser hardicheit leuet die en
 is niet werdich dat god syn gebet hoert: hier
 af staet gescreuen in prouerbyē en eth sint
 Salmons woerde: So wie syn oeren stoppet to
 den roepen der armen en hem geen hulpe noch
 troest en duet die tijt sal comen dat he sal
 roepen en hulpen begeren en eth en sal om
 niet moegen geschien ¶ Dat moegen wy niet
 ken an den rycken man en an lazaru want
 lasarus riep on an en begerden der crōmen
 die van synre taeffellen vielen en he en gaff
 om niet: daer na riep die rycke man lazaru
 aen en bad om om een drapel waters he blēf
 ongetroest en sye en wort om niet gegeue
 ¶ Aldus hebben wy vnr dinge die enen my-
 schen hynderen an synē gebede en hem letten

dat syn gebet myt en voert gehoert: Nu wille
wy voert syen wellien die dingen syn die de
mynschen daer to helpen dat syn gebet ghe
hoert woert **Van drye dynge die ene my** //
sche daer to helpē dat syn gebet wert

De wie wil dat got syn gebet hoert en **gehört**
doe dat he begert: die moet an om neme
dri dynge ¶ Dat erste is woe he syn licham
sal castyen myt vasten en myt harden cleden.
Also als Jede dat volck van ninive en die ky-
der van israhel cleden hem myt sacken en de-
den van hem al cleder der zachtheit ende der
houerdynen en der ydelheit: en leyden erde op oir
hoest en gingen sitten oetmodelicken noder op
die eerde en vasten drie dage lanck: en riepen
op in den hemel en begerden troest en genade: En
als got oer oetmodicheit sach ontfarmede he sic
auen hem en hoerdēen gebet en veruolden oer
gebet ¶ Want ninive die grote stat solde wesen
versoncken en dat jodische volc solde wesen ver-
slagen hedden sy hem oech myt gecastyet myt
vasten en myt oetmodicheit en guds genadige-
sucht ¶ Dat ander dat enen mynschen daer to
hulpet dat syn gebet wert gehoert dat is ael-
nisse: want wie wil dat got syne genade geuet
den is noet dat he den genen die arm syn ende
gebreck hebn to hulpe come van den gude dat
hem got verleent heft wāt eth is wal recht

en reden dat got den gene gawe en barmher-
 ticheit en bewise noch en doet die hem nyet
 ontfarmet auer synē euenkersten die gebreek
 heft en troest en hulpe begert na synē ver-
 moegen ¶ Dat derde dat enen mynsche daer
 to helpet dat syn gebet gehoert woert dat
 is dat een mynsche al onlede en al becōmen
 nisse en forchuldicheit der werlt en der ver-
 ghendlicher dingen vt om setten en anders niet
 gent op en dencke dan op got en op die dinge
 daer he ombide; wat wie mitten monde gade
 anropet en bidt en nutten hertē nyet en dē-
 ket om dat he bidt die en schynt geen haeppe
 to hebē om syn gebet en he en heft geen gelo-
 ue dat got syn gebet sal hoeren; eth is om alle
 weer he eth kryget daer he om bidt of nyet
 en kryget; Aldus hebē wy dryn dingen die
 enen mynschen daer to helpen en vorderen
 dat syn gebet woert gehoert; Nu willen wy
 voert syen wellic die dnyngen sijn die dat ge-
 bet volcomen en geheel maken **Da vree dnyge**
daer dat gebet eyns mynsche mede volmact wert

Vyr dnyngen sijn die een mynsche mede hebē
 sal sa syn gebet volkomen wesen en syn
 begerte veruullet werden; en wen een van
 den vyren ontbringt die en kan nyet vercry-
 gen dat he van gade begeert ¶ Dat eerste is
 dat een mynsche gelouen sal en bekennē sal

dat got als dinghes mechtich is en doen mach
inden hemel en in der eerden wat he doen wil
Dat ander dat is dat een mynsche sal an ropē
die gudertierenheit gades en hebn des vol-
comen geloue dat he also ontfarmhertich en
gudertieren is dat he nyemant van hem
en wyest noch gnade hem ontfiet die om an-
ropet myt begerten en myt rechten gelouē
en volkomen hape dat he begeert. **D**ie pun-
te had die melarsche man an om doe he onse
here sprack: en seyde he du moegest my gesot
maken off du woldest want wat mochte ons
dat baten dat got als dinghes mechtich wil is
he en weer oec mede gudertieren en ontfarm-
hertich en hiet mede willen ons te helpen
en genade to doen: hiet om want got all
dinck vermach myt synre moegentheit daer
om sullen wy on bidden dat he ons genade
wil doen en helpe ons myt synre gudertier-
enheit. **D**at derde dat een mynsche an om
hebn sal die wil dat got syn gebet hoert. **D**at
is dat he om sal cleyn en oetmoedich maken
voert den ogen gads en dat he syns selleses
gebreck en krankheit kenne en syn lyden
en doegeden gades anropen en hulpe ende
troest begheeren. **W**ant dat gebet der oet-
moediger mynschen got hoert en oer beger-
te he vervullet. **E**nde den houendigen my //

schen den dunct dat sy also groet en also he-
 lich sijn dat Igreenre hulpen behoeue die
 wyft got van om en oer gebet blyffe on-
 gehoert ¶ Hye aff hebn wy een exempel
 an den publicaan en an de pharesce die i de
 tempel waren gegaen om oer gebet te spre-
 ken: want die publicaan sijn gebreck bekan-
 de en oetmoedelicke sprack ¶ Got ontfarme
 dy auer my en he wart gehoert en lareech
 van gade genade ¶ Mer die pharesce die om
 seluen prysede en hem seluen groet hiele:
 he waert versmaet en bleeff ongehoert
 Dat vynde dat een nysche an hem hebn sal
 die wil dat got sijn gebet hoert dat is dat
 he stedich moet wesen in sijnē gebede en daer
 in bliuen sonder verdryet en sonder opholt
 totter tyt to dat got sijn gebet gehoert heft
 en sijn begerte veruullet heft: want ten baet
 nyet guede werke to begynen mer wie daer
 vrucht af wil ontfacen die moet daer in bliue
 en duren: wat onse here heft gespraken wie
 volherdet en blyfft in gueden werken tot
 den eynde to die sal selich werde en beholde
 bliuen ¶ So wie dan dese vynt punte voer
 segt an om hest in sijnē gebede: die sal des
 seker wesen dat got sijn gebet sal vhoeren
 en hem dat sal geuen daer he om bidt off
 een ander dat om nutter off beten is en sali

gen is. en hyt vrn ist dat seker dat he ons ge-
uet daer wy om bidn ¶ Ende geuet he ons
des nyet soe sullen wyet kennē dat he et ons
dyer om nyet en geuet wat he wal weet
dattet ons nyet nuet en is noch salichliē an
den zielen ¶ Ende wert dat he ons nyet en
geue nochtant sollen wy daer in te vreden we-
sen en ons daer in nyet bedrauen en sülle al-
toes setten die wille gades voer onsen wil. wat
he bech weet wat ons nuet is dan wy seluen
doen ¶ Aldus hebn wy vyf punten die dat
gebet volkomē en geheelmaken. Nu willen
wy voert sjen woe en wat wy bidden sülle
off wy willen dat got ons gebet hoert ende
doe dat wy begeren **Een bedudenisse van
den pater noster getagen wt den boe-
ck des heligen pauws Innocencius**

Onder al den gebede die vanden heligen
gemaect sijn en bescreuē: soe en is gade
geen gebet behagelyckē noch den mynschen
salichliken dan dat helige Pater noster. Dat
die soen gades seluer gedicht en ons hefft ge-
late to een ewige testament. Want in den
Pater noster werden geroert al die dinge
daer ons noet vrn is to bidden beide ten lue
en ten zielen. want wy die bidden wil-
ent waren he bidt vrn to vercrigen dat
guede off verloest to wesen vanden quaden

Dryerhande guede sijn daer wy om bidde sullen
 Dat een dat is tytelicke guet als dat wy bidde
 sullen om onse noetruyft. Dat ander is
 geestlic guet daer men gade mede sal dyene
 Dat derde is ewich guet als dat ewelicken
 to gebruiken. Om dese dry guede bidn wy in
 Pater noster. Want wy bidn om tytelic guet
 als wy spreken he ghiff ons huden onse da-
 gelive broet. Wy biden oec om geestelic guet
 als wy seggen dyn wil geschie inden erden
 als in den hemel. Ende wy bidn om dat ewi-
 ge guet als wy seggen dyn ryck moet ons
 to come. Voert so bidn wy om verloest to
 werde van alle quaden. Dryerhand genade
 sijn: dat een is voerledē quaet: dat ander is
 thegenwoerdich: dat derde is wecomēde. Om
 verloest to werden van desen dregen quaden
 bidn wy inden pater noster. Want als wy
 spreken vergheff ons onse misdaet als wy
 onsen schulderen doen: so biden wy om ver-
 loeffnisse den zunden die wy gedaen hebben
 en die sijn verledē. Ende als wy spreken
 verloest ons van quade: dat is van onsen
 sunden daer wy in sijn. So bidn wy om v-
 loefinge des quaetz daer wy thegenwoer-
 dich mede verladen sijn. Ende als wy seg-
 gen en leyde ons nyet in becaringe: so begere
 wy behued en beschermet te werden vā dē

funden en vā alle quade dat ons to comen
machi wyllen wy dan dat guede vercrigē
en vanden quaden vloest te werde: so laet
ons dan oetmodeliken en myneliken spre-
ken: **Pater noster qui es in celo sanctifi-**
cetur nomē tuū: en seggen aldus vader ons
du bist inden hemel geheiliget werde dyn
name **Dat wste punt vādē pater nō**

O Dit punte te bet to verstaen so sal
men wete dat god onser alre vader
is: wāt he ons al heuet gescapen en wy
van om als van enen begin comen syn: wāt
got dan onser alre vader is en ons alle ge-
schapen heft hier om sullen wy alle gader
in mynen en in vrede to gader wesen en
broderlicken leuen en mallicanden toe-
hulpen comen en also doen als wy wolde
dat men ons dede: wy sollen oec wesen
sachtmodich en oetmodich en rein vā herte
en van leue en ons oeffenen in dogeden
en in gueden werken ¶ Ende wy sullen
oec gades gebaden holden en syn leringe
en also nae gaen als he wen is gegāen en
om bauen al laue mynen en ontsien ¶ So
woert syn naem an ons geheiliget en van
ons gelaest ^{ense} geeert ¶ Ende so mogen wy
myt recht na om hieten en genoemt wese
krysten want et die nam ons here en vad is

Ende wy van om geheiten werden kriste
 welken name wy inder dopen ontfange
 Ende wy leuet in houerdien hyn om in
 onkynstheit in hate in nyde die en is gheen
 kynst gods; Mer he is een kynst des boesen
 geestes; want he den boesen geest na volgt
 en synē wil en wēke doet! Ende also lan
 ge als he in sunden leuet en die nyet betere
 noch late en wil nyet rouwe en nyet bych
 ten so en hoert om nyet te weten syn vader
 noster to spreke en got an to roepen en syn
 vader te hieten; Ende die nam gades en
 woert nyet in om noch van om geheilicht:
 Mer he woert in om en van om geblaffem
 myt en af gedaen want he daer myt
 rechte nyet en sal heiten een kristen mer
 eentkerst en een vyant gades; Aldus heb
 ben wy dan onsen hemelschen vader dat
 syn nam in ons en van ons geheilget en
 gecert werde auermysde dogeden oetmo
 dicheit en guede werken. Ende dat wy
 onder een also broderlicken moten leuen
 dat wy myt rechte syn kynden moete heide
 en wesen. Aldus heb wy dat wste pinte
 van den vader noster adueniat regnum

Dat ander pinte van den vader noster
 Is dyn rick moet ons to come. Mit
 desen woorden bidde wy dat got myt synre

gracien mous wil comen en in onsen herte
regniren en wonen en ons in desen leue
also in doegeden en in goeden werke holde
dat wy na desen leuen hien boue in syn rick
moeten come en nyet om daer moeten
regniren en den ewigen vrede moeten
besiten en gebruiken *Ame fiat voluntas tua*

Dat derde punt vande *Pater noster*
Is dat dyn wil geschie inden eerden
als inde hemel. Mit desen woerden bidn
wy dat ons got syn gracie geue en daer
to helpen dat wy gheen dinge en moete
willen noch begheren to doen noch to hebbe
dan he wil en dat he heft geheiten en ge-
baden. en wy om hien in erticken altoes
moeten diene eeren dancken en louen als
die engelen en die heiligen doen die by om
syn in de hemel hien bouen *pane in m corda*

Dac vynde punte vanden *Pater noster*
Is dat *Slyf* ons huden onse degehe
broet. Mit desen woerden bidn wy dat ons
got wil versien onse noetrestt en ons
wil geuen also voel van deser eerdeschen
gude dat wy na desen licham mede moge
leuen en om in vrouden sonder hinder
moge dienen. dat is thegen den gyvigen
rycken wat die om nyet en wil laten ge-
ingen dageliken en nyet noetrestt. boue *da no-
bis*

oer noëttreffte gaderē sy groten schat en bekō
 niere om dat so mede dat sy gade vgeten en
 gade nyet gedienē en kunnē als sy schuldich
 syn to doen. **E**nde wāt sy dat eertsche guet
 verkyesen so wert em dat ewige guet bena
 men en ducke ontage. **W**eck mede biddē wy
 in desen voerspraken woerdē dat got ons wil
 geue dat geesteliche broet daer onse ziele me
 de woerde gespsiset. **E**nde dit is dat helige
 licham ons herē daer wy mede werden ge
 sterctet inder heliger kersten gelouē en got
 licken gespsiset an der ziele also ducke als wyet
 wertelicken ontfangē of die helige misse bu
 ten doet sundē hoerē des heligen sacraments
 en broetz des moegen wy also quellicken on
 beren and' ziele als wy des anderē broetz mo
 gen onberen nadē licham: wāt onse here heft
 gesproken. **T**en sy sake dat ghy myn licham
 etet en myn bloet drincket ghy en sult geen
 leuen in v hebben: voert so bidn wy mytten sel
 uen woerden dat got ons geue dat broet des
 ewigē leuens als dat wy synis mynentlike
 aensichtes moeten gebruke en na desen leue
 altoes an synre tafelen moete sitten en syn
 goetheit moete bescouwē en ewelicken ge
 bruken. **A**me. **E**t dimitte nobis debita nra sicut

Dat vifte punt van den Pater noster
 is die vergyff ons onse schult en myf

dat als wy onsen schuldeners doent: **I**ndesen
woerde moegen wy merke dat die gene die
genade en vergiffenisse van oeren sunde va
gade willen ontfangen die moten alle haet
en toern die in om sijn op oeren euenē myn
sche die om mysdaen hebben mit woerden
en mit werken wo groet wo swaer wo ma
nichuoldich sy sijn volkomelike vergeue en
nimmermeer wrake daer af to doen noch be
geren sal he sijn pater noster to sijnre salic
heit spreken en wil he dat om god sijn sin
de vergeue: **W**ant onse he heft seluen gespra
ken vergeuet en v sal vergeue werden en
ist dat ghy uwen broeder van uwen herten
niet en vergeuet dat he teghen v mysdaen
heuet soe en sal myn hemelsche vader oeck
v sunden niet vergeuen die ghy tegen om
hebt mysdaen **Et nemo inducens in temptationem**

Dat seste punt van den pater noster is dit **nem**
Ende in leyde ons niet in becoringe. **M**it
dese woerden bidden wy gade dat he ons be
huede en beschermē van der becoringe ende
ons verlene sijn gracy en wysheit en ons
cracht en macht geue die quade becoringe
des vyantz weder te staen. **E**nde dat wy
sijn schalke behemde stricke mogen ontgaen
en daer niet mede mogen werden getagen
en geuangen: want wy sonder die hulpe van

gade die manichuoldige becaringe des vyantz
 niet en kunne van ons verdruen noch by
 ons seluen vederstaen **Sed libera nos amalo**

Dat seuende puint van den pater noster
 is dit: **A**llen verlose ons van quaden:
 Mit desen woerden lidden wy gade dat he
 ons verlose van allen quaden saken die ons
 trecken mogen to den sunden want dat
 meeste quaet dat enen mynschen to come
 mach is dit dat he waltet in hoeftsunden
 : want mit den sunden wert een mynsche
 gescheiden van gade en van allen synen vri
 den **E**nde oeck lidden wy mit desen woer
 dat ons got verlose vter quaetheit vter
 armoeden en vt den lyden en vter ellende
 deser werlt **E**nde he ons oeck helpe en be
 scherme van der nyen der hellen en na desen
 leuen ons to om hael en brenge to den ewi
 gen leuen **A**men

Want wy dan sonder die gracy gades ge
 ne gude werken mogen beginnen noch
 doen noch tot den eynden volbrengen **E**nde wy
 die gracy gades niet en kunnen gecrigen wy
 en moten ons daer en thegen saeten en berey
 den en gade an roepen en bidden dat he ons syn
 gracy wil geuen en verlene: want ons here onse
 heft verleent en geleert in den pater noster
 woe wy om sullen bidden: **H**ier om laet ons
 niet rechten rouwen en niet waerre bieche

ons bereiden t'egen die gracy gades en̄ mit
den pater noster om bidden dat he ons syn
gracy wil verlene dat wy om in allen dyn
gen altoes moten nynen en̄ dynen ende
syn een altoes moten sueken en̄ begeren
en̄ in eertrike altoes vrede in onsen herre
moten hebben Ende na desen leuen by om
moten comen in syn rieke en̄ myt om ge
bruken den ewigen vrede Amen

O Eulker wys dat die ziele en̄ die geest
des mynschen vnr crachten geuet de
lichem **A**lso geuet oeck die geest gades dat
is die heilige geest myt gracen der zielen
vnr gotliker doegeden en̄ crachten **T**en
ersten so geest he des mynschen geest ende
der sielen en̄ den licham schone varwe ende
schoenheit: wāt wāner dat wt den licham
is die geest so ist bleeck swart en̄ oeck mede
ongedaen Aldus is die sielen des mynschen
daer die geest en̄ die gracy gades nyet in
en is sonder verwe en̄ sonder gude werken
en̄ is doet voer den ansicht gades **E**nde hier
om wāner wy auermydes den sunden die
gracy gades hebben verlaren **S**o sullen
wy spreken bycht en̄ gade anropen en̄ bidn
dat he ons syn gracy geue weder op dat wy
geestelic weder leuedich moegen werden
en̄ doen dat om behaget: wāt gelicker wys

als een belde dat ontvaüwet is en weder
 schoen van nyen geberwet wort: also wort
 oech die ziel verniet en weder schoen ge
 maect mytter gracen gades. **E**nde hijs
 om sprack dauid desse woerde to gade ende
 seyde: he seynde dynen geest van bauen to
 ons hijer neder. Ende so sal dat angesicht
 der eerden dat is die ziele en dat leuen des
 mynschen dat van der eerden gemaect is
 weder verniet werden. **T**en anderē mael
 so gysst des mynschen geest en die ziel den
 licham die wyel dat sy daer in is hette ende
 warm: want wannen die ziel wt den lich
 am scheidt so woert dat licham colt. **A**ldus
 gysst oech die helige geest warme der ziele
 en gotlike myne myt synre gracyen ende
 tegenwoerdicheit: Als sunte pauwel be
 screuen heft: want he sprack en seyget
 aldus die caritas dat is die gotlike myne die
 is gestort in onse herte auermides den he
 ligen geest die ons gegeuen is. **E**nde hijs om
 is die helige geest gehieren en genoemt een
 vur: want geliker wys als dat vur luch
 tet en warme geuet daer et by is ende
 op schynt. **A**lso geuet die gracy des hel
 gen geests enen mynschen kynnisse en waer
 heit en maect oen vurich en warm van
 caritate en van gotliken mynnen die te
 voeren was vercolt van den senyn d' sunde

Ten derden mael so geeft die ziel des myn-
schen geeft den licham cracht en macht
werck^e to doen: want wannere die geest va
den licham is so en mach dat licham geen
rehande werke doen nich hande noch voe
te noch geenrehande werck^e noch lede
roeren **A**ldus is oeck een mynsche am-
mechtich omgaede goetlike werke to doen
sonder hulpe en genade des heiligen geest:
want die helige geest brenget enen myn-
schen daer to dat he gude werke begynt
en hilpet se om doen en ten eynde bren-
gen en daer om en sal nyemant om sel-
uen to scriyuen die gude werke die he doet
noch om daer in verheffen: **M**er he soet
modeliken gade dancken en lauuen dat he
om die symne die cracht en die macht heft
verleent dy dienen en guede werke te doen
Ten vierden mael so geeft die ziel en des
mynschen geest enen mynschen die cracht
en die macht te gaen en te staen: want
een licham daer die ziel wt is valt neder
en en kan om nyet gerozen **A**ldus geuet
oeck die helige geest myt symre gracen
enen mynschen macht te gaen van der
eenre doegede to der anderen en geuet
om cracht staende to bliuen inden doege-
den en myt verduldicheit alle hyden en
verdriyet dat om to comt guedertierlike

to liden en den boesen geest te wederstaen
 en den van om to verdriuen myt synre
 quader betaringe. **G**ot moet ons syn
 gracij geuen op dat wy om dienē moete
 m caritaten en m doegeden also leuen dat
 wy syn hulde moeten verdienen ende
 comen to den ewigē leuē. *2me vādē heilige geest*

Mittam vobis ap^{re} spu bitat Johans
 ca lo 18°. **D**ese woerde heft since
 Johan bescreuen welke woerde onse here
 Ihesus xp^{us} sprack to synen hungeren doe
 he solde van hem scheiden en om syn myn-
 schelicke natuer ontrecken: wāt sy daer
 om bedroufft waerē en nyet en wisten
 wat se solden doen als he van om verschei-
 den en troesten sy myt desen woerden
 op dat sy nyet en solden valle m mistroest
En gelaeffden hem als he op gevarē wer-
 to hemel en om syn mynschelicke forme
 ontagen waert dat he om synen geest soel-
 de seynden to enen troest: en dat syn geest
 by om en m om solde wesen en altoes bli-
 uen to den eynde to van oeren leuen en
 solde om lezen en brenghen to bekennis-
 se der rechten waerheit: want desse woer-
 sende woerde m lattyn synt aldus te ver-
 staen m duetsche. **I**ck sal v seynden van
 mynen vader den geest der waerheit

En' rechte of onse he seggen wolde Ich by
die gotlike waerheit die nyet lyegen en
wil noch en mach: Ich sal v seynde myne
geest der waerheit die sal v leren die waer
heit va alle dynge **va dreyerhande waerheit**

Hier is te weten dat die waerheit is
dreyerhande **C** Die een waerheit is
gehueten die waerheit der leringe dese
waerheit verluchtet herte en synne: All
so dat die mynsche weet die dynge die
den gelouen to behoren en wat he gelo
uen sal en woe he na den gelouen leue
sal **C** Dese waerheit vint men in den
gotliken boeken bescreue want men daer
in vint die gebade die ons got heuet
gegeuen die wy ale schuldich syn to we
ten en to holden en daer na to leuen
Toe bekennisse der waerheit en conne
wy nyet comen sonder die gracy en
genade des heligen geestes: want die
belige geest heuet die hilige scryfftuier
gedicht en den willen gades daer inue
gerozet welken wille gades he alleen
kent en weet en nyemant volkomelich
bekenen en kan he en is verlucht myt
ter gracen des heligen geestes **C** Ende
nyemant en mach comen to den grun
de der verstandnisse en totten smake

die die helige geest ons leert

den sueticheit die verborzen is in den
 heligen scrifft he en sy mytter gracen
 des heligen geestes verlucht. **D**it beke
 de wael die helige leerre sunte **Gre**
 gorius do he seyde en desse woerde sprach:
 die tonge des leres en des predikers an
 beit verwedelick om nyet ten sy dat die
 helige geest inwendelick myt synre gra
 cien verlucht en wart vanden sinden
 bekuert. **E**n aldus hebn wy van der ier
 sten waerheit die geheten is die waer
 heit der leringe. **D**ie ander waerheit
 is geheten die waerheit des leuens dese
 waerheit verlucht dat herte des myn
 schen en geuet om to kenne woe he got
 like leren sal en brenct den mynschen
 daer to dat he got mynne bauen al en
 synen euenen kersten gelick om seluen,
 en dat he om seluen oeffent in peniten
 cien in doegeden en in guede werken.
Totter waerheit des gotliken leuens en
 kunnē wy nyet komen sonder die gra
 cy des heligen geestes: want he ons holt
 totten gueden werken der wy by ons
 seluen gene macht en heben to doen wat
 wy altoes van der mynscheit to den
 sunden geneyget sint. **W**ant onse he
 heft seluen gespraken: die geest ghyfft

dat leuen en dat licham en laet enē
mynschen myet **A**ldus hebben wy
vander ander waerheit **D**ie derde
waerheit is geheten die waerheit
der gerechticheit: dese waerheit wert
m ons geopenbaert mitter gracen des
heligen geestes **A**ls wy dencken woe
got gericht hefft auer die sunderen die
also verhart waerē m oeren sunden
dat sy om myet bekennē enwolden:
want he **H**odama en **S**omorra liet
versincken phara en syn volc m dat
meer het verdrincke **A**ls wy dit dē
ken dat got die sunden ten ionxsten
dage van om sal wisen en seggen **S**aet
ghy vermalediden m dat ewige vey:
ende to den gueden sal he seggen **C**o
met ghy gebenediden m dat ryck myes
vaders: wanneer ons dusdanige gedach
ten m vallen so roert ons die heligen
geest en so seint he op onse herte een
van synre gauen die geheten is die
gawe en die geest des anrtz en der
vresen gades: welke anrtz ons dar to
brenge dat wy die sunden laten sulle
en schouwen en vlyen en betere ons
om die doegede die wy hebn voer die
sune daer die sunden mede gewrake

sullen werden en voegē ons to den
 doegeden en pynen ons daer in to bli
 uen totter doet to op dat wy der ewi
 ger pynen moegen ontgaen dat die
 funden mede gequellēt sal werden in
 der hellen: En dat wy na desen leue
 comen moegen totter vrouden die die
 vrynde gades hebn inden ewigen leue
Aldus hebn wy van dynen waerhei
 den die die helige geest enen mynsche
 leert waer om he wael hieten mach
 die geest der waerheit: Voert al ist
 dat sake dat die helige geest geuet to
 to hemmen die waerheit van alle dyn
 gen: doch so geuet he enen mynschen
 te kenen sonderlinge dat in der werlt
 gene waerheit en is **Want** die he
 lige leerre hylarius sprict en seyde al
 dus die rechte waerheit en heuet in om
 gene logen noch gene onsekerheit **Maer**
 al dat in der werlt is en dat der werlt
 to behoert is vol logen en vol onseker
 heiden en vol onachticheiden: **Vanden dat**
dat die werlt al vol loegen is
Die werlt al vol logen is mogen
 wy proeuen by reden: want logen is
 als men myt den monde spract en myt
 den herten myt en meyt **Ende** als me

myt woerden enen anderē duet waers
meynde en myt den herten om meyt
to bedriegen. Aldus werde oech dwa
se mynschen bedrogen vander werlt
Want die werlt louet enen mynsche
mytter rÿcheit dat he gesaet sal wer
den als he voel guedes heft vergadert
meer dat is loegene: want een myn
sche van eertschengude nūmer ver
saedet en woert: want soe he des eert
schengudes meer heft soe he des meer
begeert te hebē en nūmer meer en hā
he daer mede veruullet geworden:
Oeck soe lauēt enen mynschen mytter
weelden des lichames dat he daer sue
ticheit sal af ontsaen: Dat is oeck een
logen: want die weelden wo groet dat
sy syn sy verderuen dat lichām eens
mynschen en maket sreck: En in den
oren des dodes soe werden sy in groter
bitterheit verwandelt: want wo een
mynsche soberlyker leuet en in meer
penitencien wo syn doet sachte en
beter is, en wo he syn lichām soe enre
en starcker en better holt wo syn doet
swaerre en bittere is: Voert soe lauēt
die werlt enen mynschen mytter eren
van der werlt moegenheit en hogen

staet dat is oeck logen: Want dauid
sprict aldus en seget Got heuet die
bene verre en wyde gewoerpe de ge-
nen die den mynschen behagen sy syn
geschynit wat got heft sy versmaet:
wat wo een mynsche hoger is in der
werlt wo he mynre is voer gade: Al-
dus hebn wy dattet al logen is daer
die werlt mede om giet **Vā onsekerh^t**

Oert al der dinge die in der werlt syn
soe en is gheen sekerheit in der
werlt wat alle dinge die in der tye
syn die syn onstedich en wandelbaer.
en een mynsche en kan voer waer niet
geweten weer he beholden of verlaere
sal bliuen: Want Eccliastes seget dat
een mynsche nyet en weet verwaer
weer he werdich is van gade genyt
of gehaet te wesen want vele myn-
schen syn in om seluen goet en gevedich-
tich holden en guede werken schyne
to doen van buten voer den ogen der
mynschen die gade nochtant nyet
behagelicke en syn auermysds van i-
ual der houerdren en van ydelre ere
daer oer herte to genyget is: Want
wie dat leuet in penitencien en in
guede werken van vasten en va be //

Dinge en dat niet doen van goetlike myne
en om dat ewige leuen to vercrigen mer
om lof en om eer en om vordel en om bate
van der werlt to hebbe die en behaget

gade niet. **E**n die en sal van gade geen
loen outfaen: Mer syn loen is alsullie lof
en prijs als om van den mynschen gege-
uen woert en anders niet: **O**eck mede
soe en is geen sekerheit noch stedicheit
in der werlt. wat die hude is rick die
vert ducwil daer na arm. **E**n die arm is

wert weder rick. **E**n die hude is ge-
sont morgen is he zueck. en die hude le-
uet morgē is he doet: want dan alle
dinge aldus wandelbar syn inder tijt

Hier om mach sinte hylarius waell
seggen dat in der werlt geen waerheit
noch sekerheit en is **Van dat in d'werlt**

Dert soe geen volmaechheit en is
en is inder werlt geen volmacht
heit want alle ^{dat} inder tijt is is gebreck-
lic en wert van yet to niet: **E**n luttel
mynschen syn die van volmachtheiden
comen en vallen in onvolmaechtheide

Hier af hebbe wy een erfempel in her
danielis bueke wat daer staet gescreue
dat nabugodonosor die conynck van ba-
bilomen op een tijt voer om sacht staen

in enen droem een belde dat gemaect was
 vā maningerhande materien: want dat
 hoeft van den belde was vā golde. **D**ie
 boerste die arme en die hande waeren vā
 silueren: En die lenden ware vā metalen
 die schinkel en die bene waere yserē ende
 dat eendel van de voeten was vā yseren
 en dat ander deel was vā eerden en int
 leste quam een steen vallen op dat belde
 en braket altoemael ontwe soe dat daer
 nyet af en bleef. **A**ldus vergeet die werlt
 en alle dynck dat den werlt to behoert
 en werde vā yet to nyet. En vele myn
 schen syn die een gotlick leuen annemen
 dat den golde gelyck is en quaden en an
 gen werde en alsoe vergaen duegeden en
 gueden werken dat sy ten lesten alsoe
 quaet werden dat se nergent to en doegen
 wat dan alle dynngen beyde in werltliken
 dynngen en in gaefteliken dynngen staet. aldus
 vergaen en toe nyet comen so en is inder
 werlt geen volmaectheit. En hyr om soe
 wie volmaect wil werde en bliue die
 pyn om mytten werlt nyet gemeyns
 to hebn en volge na den meester xpm
 die een meester is van volmaectheiden
 en doen als he ons heft geleert. Want
 he ons dese woerde heft gesproken. wiltu

volmaect wesen soe vercoep al dattu
heuest en̄ ghyf den armen ludē en̄ vol
ge my na. **A**ldus hebū wy dan woe
die helige geest een leere is vā allē waer
heden. **E**n daer om mach he wal her
ten een geest der waerheit als voer
gesproken is

Want men vraegen moecht wo dat
men verstaen en̄ kennē moecht die to
comst des heligen geest: hye om ist te
weten dat die tocomst des heligē geestz
is twyer hande. **I**n wylen comt he sye
lic by wylen comt he onsielic. **O**nsie
lic comt he to enen mynschen wanneer
dat herte eynd mynschen hastelic en̄
onuersienlic wert verwandelt en̄ be
kyert vā sunden. **E**n een mynsche om
bekyert vā der werlt en̄ begyft al
ydelheit en̄ genuchte syne lichames
En auerdenct myt myne en̄ myt
genuchten die pyne en̄ den doet ons
heren. **E**n neemt an om en̄ leuen vā
penitencien en̄ denct dat hy steruen
moet en̄ he niet en̄ weet wo of waer
vre of tijt. **T**en anderen mael comt
die helige geest apenbuerliken en̄ suen
liken. en̄ dit is als he enen syn tegen
waerdichheit toent in apenbaer teyke

van buten. aldus comt he m vijn manne
 en. **I**erstweerff m eenre gelickenisse der
 duuen. **A**ldus quam he to onsen here
 do he gedoept wart m der Jordanen waer
 om toent die helige geest tegenwoordicheit
 m gelyckenisse eenre duue. **W**ant die du
 ue heft dry marckelike dinge an oer. **D**at
 een is dat sy sucht voer oeren sandt. **D**at
 ander is dat sy geen galle en heft. **D**at
 derde is dat sy woent m gaten der stene.
Aldus wandelt die helige geest die vroude
 en die bliscap der werlt m suchte en m
 carmen. **E**n brenget enen mynsche daer
 to dat he stedelike sucht en rouwe heft
 vm syn sunde. **D**ie helige geest wandelt
 oech die galle en die bitterheit des toerns
 en die wreethheit m sueticheit. **W**ant he
 den mynschen daer to brenget dat he sue
 te guedertieren woerde spreect en quaet
 heit myt doegeden weder staet en dat
 he also sachemodich va herte woert dat
 he alle quaetheit myt gueden loent. **O**ech
 mede brenget die helige geest enen daer
 to dat he myt syne herte m die gaten en
 m die woende ons here wont en stedeli
 ken daer op dencken. **E**n onse here dancket
 en lauuet va der mynen die he ons heft
 bewesen. **I**nden dat he om onsen wille

mynsche is geworden en den sweren
bytteren doet geleden heft: Aldus hebben
wy waer om die helige geest syn tegen //
wordicheit toent en apenbaert in enen
schyn en in enre gelickenysse eenre du //
uen. **T**en anderen mael toent die helige
geest syn tegenwordicheit in gelickenysse
eenre wolken wat die wolke stryge e chym //
me en stryget op van der eerden en sue //
uet tusschen den hemel en der eerden
En soe coelt die wolke en myret die heite
va der sonne en se geuez oech tegen. **A**ll //
dus so wart dat herte en syel eens my
schen va der gracen des helige geest op
getagen va der mynen des eertsche gu //
des. **D**och mede^{er} vergaet die herte den
onkuyfheit in den mynsche in der vleyf //
liken myne en maket dat herte vuchtich
en begietet mitten regen den tranen en des
rechten rouwen. **A**ldus hebni wy woe
die helige geest om bewillen toent en heft
getoent in gelickenysse eenre wolken: **T**en
derden mael toent om die helige geest in
gelickenysse eens adams. **A**ldus wart
in den jongeren ons here gegene op de
paesch dach doe om onse he den heligen
geest in blys: en sprach desse woerde:
Ontfanct in v den heligen geest en wen

ghy vergeuet oec sündē de sullen sy ver-
 genen werden: die adam heft vnr punte
 m om dat een is lichheit: dat ander is
 waermyheit: dat derde is sachticheit: dat
 vierde is dat een mynsche sonder adam
 myt leuen en mach. **Aldus** maect die
 helige geest enen mynschen daer he m
 is dat he myt synē gauen licht en wer-
 dich maect tot allen gueden werken: he
 verdrinet oock die colde der traetheit en
 maect den mynschen warm m godliken
 mynen. **He** maect oock den mynschen
 sachtmoedich en verduldich m allen lij-
 den: en helt enen mynschen m godliken
 leuen: wat geliker wijs als die adem en
 die mynsche sonder adem tocht myt le-
 uen en kan een vre landt naden licham:
 Mer als om die ademtocht wert bena-
 men althant stechet he en steerfft: **Al-**
 dus en mach een mynsche sonder die gra-
 cy des helige gastes geen geestelike wen-
 ken doen daer he mede mach comē to
 den ewigen leuen mer he is voer gade
 doet en syn leue en syn werken syn ga-
 de onbequeem en ongeneem. **Ten** vierde
 mael toent om die helige geest syn tege-
 woerdicheit m vurigen tongen en m
 dudanige schijn quam he op den pynster

dach totten apostolen en totten jingere
En die helige geest gaff den apostolen
daer mede te verstaen dat he een meester
wesen solde van oeren tungen. En dat
he se daer to brenge solde dat sy vurige
woerde spreken solden. En mytten woer-
den dat vurn der gelouen en der gotli-
ker mynen in den herten der ongelou-
ger lude solde stoerten. **E**n dat sy oech
daer mede solden verstaen en weten dat
die woerde die sy daer voert brachte alle
tungen en tael daer in te verstaen waer-
en nyet en spraken van om selue. mer
van der gracen des heligen geestes en
dat sy die bekieringe van den volke om
nyet to sryuen en solden. mer gode va
hemelryck. Daer aff loff en eer geuen
die om die gracy had verleent dat sy alle
talen die inder werlt syn verstonde en
spreken konden. **A**ldus heb wy van
crwyerhande to comst des helige geestes

Nu **V**a de gawe en die wercke des helige
willen wy voert syen van den geestes
gauen die die helige geest geefft en vade
werken die he in den mynschen werket
daer he in comt. **O**m dese gawe en wer-
ken te verstaen en te kennen sullen wy
weten dat die boese geest geefft myt

7. **S**yne hoeft sunden enen mynsche anwicht
 en trecket vaden gode en brenget om
 totter ewiger verdoemissen: en die he-
 lige geest wederstaet en verdrift die su-
 den myt seuen doegeden en gauen: en
 bregden weder to gade. **D**ie doetliken
 sunden daer die boese geest enen mynsche
 mede trect va gade dat syn dese: houer-
 dpe: taern: mydich: tracht: **B**yrricheit
 : Sullich en onkayfheit: verstemnisse:
 raet: starch: guedertierenheit: werheit:
 en anyt: **M**yt desen seue gauen weder-
 staet enich mynsche die seue hoeft sude:
 als hijt nae getoent sal werde: en brenge
 enen mynschen to seuen doegede dat syn
 dese: **A**rm te wesen va geest: **S**achtmoe-
 dich: **S**erere: hongere na gerechticheit:
 ontfarmherticheit: reynich des herten:
 vrede en psecrucy te liden. **D**ie seuen
 salicheiden syn dese: **D**at rijk der heme-
 len besittinge: dat rijk der eerden: der
 leuender troest saecht: ontfarmherticheit:
 gade ante schouwen: en een kynt gods
 te wesen en verblijt en verhoget te werde

Die **Van der houerdie en wat daer afcomt**
 irste hoeft sunden die heit houerdy
En is een moder van acht quader doch-
 teren en sunden wat van houerdyen so

comt ydelglozy ongehoersamheit geny //
sichheit berouynge scheldinge oncoendrach //
tichheit eenwillicheit en vindinge den ny //
er vande: **H**ouerdye is een opdraginge
van herte die enen mynschen daer to bre //
get dat he gods vergijt en die crancher //
syns selues nyet en bekenet. **E**n dat he
die ghene haet en benyt die bauen om sy //
En dat die ghene versmaet die onder //
om syn. **W**t desen houerdyen comt en
spruyt ydel glorie: en dese ydel glorie bre //
get enen mynschen daer to dat he guede
werken doet om loff en prys van der
werlt en nyet om dat ewige loen van
gode to vercrygen. **E**n dese ydel glorie
is getick enen schem: wat die schem schijt
wat te wesen en en is altemael nyet
Want als dat weerk des gebedes is ge //
leden so is die bate des loens mede en wech
Oeck is ydel gelozy gelic den stubbe: wat
wat men seyt in dat stubbe dat ver //
lyest men: Aldus verlyest oeck een my //
sche syn guede werke die he duet om loff
en om prys vander werlt: Ten andere
mael so comt wt houerdye ongehoersam //
heit: die ongehoersamheit is vylder hande
: Die een hoert gode to: Die ander hoert
onsen alderen to: Die derde hoert den

perlatento **¶** Die vyerde hoert onsen eue
 mynschen to **¶** Want dese vye syn wy
 schuldich onderdanich te syn en gehoersa
 mych **¶** Tenersten gade bauen al en syn
 gebade to halden **¶** Ten anderen mael on
 sen alderen **¶** Ten derden mael den perlate
¶ Ten vyerden mael onsen eue mynschen
 als he ons guet en duegeden leert: **W**at
 men en is uymant schuldich gehorsam
 te wesen in sunden en in quaetheiden:
Wie dan versmaet die gebade gades en
 synre olderen en synre perlaten en die
 guede leringe syns euen mynschen die
 is ongehoersamich en dat come va hou
 dyen: **W**ant houerdy laet oer duncken
 dat sy die beeste is en die werdichste
 van eren en die wyssten van consten en
 van lezen **¶** En daer om versmaet een recht
 houerdich mynsche die gebade des ouersten
 en die leringe der wysen en der vroeder
¶ Ten anderen mael comt wt houerdien
 beroninge **¶** Vester hande dinge syn daer
 om die houerdigen mynschen in plegen
 to beroemen **¶** Dat eerste is rycheit **¶** Dat
 ander is mogentheit **¶** Dat derde is wyssh
 en conste **¶** Dat vierde is starcheit ons
 lichams **¶** Dat vyfte is scoenheit **¶** Dat
 sefte is ydelheit **¶** En want beroeninge

nyet en is dan een woert dat daer henen
vert: en als een wynt die daer henen
weydet: en een gerucht hefft en daer mede
en wech veert. **A**hier om sal om een guet
kersten mynsche hoeden voer beroenyge
en bewyfen gade al oer en lof to: en wesen
oetmoedich so sullen sy gracy en genade
ontfangen van gade en gemynt en ge
eert werden van allen gueden luden. **T**en
vyrden mael comt wt houerdien geue
sicheit en is wanneer een mynsche guet
en helich va buten schijnt en van bynne
quaet en loes. **D**usdanich synt die gene
die gien in grauwe hoyken in langhen de
deren en voel gebede schynne to spreke
en langhe op oeren knyen sytten in den
kerken en die lude vergaen en leren en
oeck almyssen geuen en vasten en daer
by leuen in hate en in nyde. **E**n loff
en prys in oeren gueden werken sue
ken en begeren. **E**n als sy comen by
on seluen off by oeren ptyen so toenen
sy dat in om is en leuen onkuyflich sy
drincke droncken en doen manigerha
de quaetheit die quaet to seggen synt:
deser genre sicheit comt wt houerdie
Als een mynsche gade nyet en kennet
noch ontsydet. **T**en vyfften mael comt

wt houerdynen schelden vloeken ende
 kyuen want alz die wise Solomon seget
 dat onder den houerdynen mynschen is
 altoes schelden en kyuen ¶ Ten sesten
 mael comet wt houerdynen eenwillicheit
 want een houerdich mynsche wil altoes
 synen will doen en gedaen hebn ¶ En
 nyemans raet doen noch hoeren: want
 om dat syn altoes et beest dunct wesen
 weert guet off quaet is ¶ Ten seuen
 de mael comet wt houerdynen oneendrach
 ticheit liegen runen en achter spraeck
 want wie dat houerdich is die seet om
 altoes voert en duet ander luden tich
 ter waer he mach: myt woerden ende
 myt wercken ¶ Ten achten mael
 comet wt houerdynen vynichheit der
 nyer vonde en nyer leringe van
 vele vragen vremder en onderwynden
 van gotliken dynge daer een mynschen
 hem nyet mede bekömeren en sal: Wat
 Salomon die wise man spract en seget
 aldus: du en salt dy nyet onderwynde
 te vraegen na dynge die dy to hoege syn:
 noch du en salt nyet antwerden noch be
 sueken die dynge die dy to sterck syn
 ¶ Mer du salt altoes dencken op die dyn
 gen die god gebaden heft en daer nae
 leuen ¶ Ende du en salt dy nyet be

künneren myt vele dyngē die god gemaect
heuet. Aldus hebben wy dese achte doch-
teren voer genoemt die comen wt hou-
dyen. **M**er alle andere doetlike zunde
die hijr na bescreuen staen: Want hou-
dye een wortel is en beghin van alre
quaetheit: dese funde en die quade geest
der houerdyen waert wederstaen ende
verdrene myt der doget der oetmodicheit
en mytten gauen des heligen geestes
die ghieten is die geest en die gawe des
anrtz en der vrese gades. **W**ant gelic
berwys als die is een beghin en een wo-
ertel alre quaetheit: also is die vrese
gades een beghin van godliker wysht
en van allen doegden: Want wie dan
gade ontsiet die holt syn gebade en
scouwet die dyngen en die sunden
die tegen got syn en daer hem god
om van on mocht wysen ter hellen
en der ewiger pnen: Als he lucifier
ende Adam gedaen had om oer hou-
dy en tegaen en om den anrt des
geestes te vercrigen bidden wy inde
Vater noster: **L**ed libera nos a malo
: Verlose ons vader van quaden: off
wy seggen wolden verlose ons van
den geest der houerdyen die een saeck
en een beghin is van alle quaetheiden

Ende ghijff ons die gaue en den geest
 des anxtz ende der vresen en die ducht
 der oetmodicheit van heite: op dat wy
 auermyds dynre vresen die sunde moe //
 ten schouwen: en auermyds guede oet //
 moedigen werken begynen ende eynde: //
 en auermyds armoede des geestes al ver //
 genclike dynge moeten versmaen: en //
 dat wy dat ewige guet moeten verdie //
 nen ende crygen die salicheit des rycks //
 der hemelen dar Adam en lucifer wt //
 geworpen woerden om der houer //
 dyen wil. **A**ldus hebn wy nu wo //
 men myt houerdyen van gade woert //
 versmait en to der pynen der hellen //
 woert gewyest. **E**nde dat me mit //
 den anxt en der vresen gades die sun //
 den scouwet en oetmodich vnde arm //
 van herten wort onde dat ewige //
 ryck vercriget. **Van toern**

Die ander hoeft sunden is gehie //
 ten toern en is fellheit van her //
 ten die enen mynschen daer to //
 brenget dat he synen euen kersten //
 hatet en dar na staet syn archste to //
 doen an liue en an guede en an ere //
 en war an he mach: wt den toerne //
 comen vele sunden en vele quaethei //
 den: want dar aff comt schelden op

den dinge des herten smelicke woerde.
die quade ede verchten roepen. verza-
demisse lelic ansven onwerdelick ge-
laet. mort roeff dieuery. verwoet-
heit raserij. onredelicheit en onwe-
stendelheit. **D**ie quade geest des toe-
rns wort verdreuen mytter gauen
en mytten geest der guedertierheit
en die doet der sachtmodicheit.

Om dese gauen te vercrigen bidde
wy int pater noster: En leide ons niet
in becoringe: Recht off wy seggen wol-
den vader van hemelryck ghyff ons
den geest der guedertierenheit en die
doet der sachtmodicheit. **O**p dat
wy mytter gauen der gudertierenh^t
moegen verwynne en van ons ver-
dreuen den geest des toerns: en dat
wy gueden herten moegen vergeue
die quaetheit die ons gedaen is

Ende geen wrake daer aff en beger-
en noch en moeten doen: Mer dat wy
quaet myt guede lonen moeten. op
dat wy salich moeten werden ende
besitten dat lant der leuendiger dat
den zachtmoedigen en den guderti-
erenen is gegeuen. **Van nydicheit.**

Die derde hoeftsunde is gehiete
nydicheit. **E**n is een funde

die enen mynschen daer to brenghet
 dat he synen euenmynschen nyet en
 gan: en sonder droeffenisse nyet syn
 en mach dat om guet geschet. **W**e
 deser nydicheit comt haet bliscap
 van ongeluck en droeffenisse van gelu-
 ck eens anders rinninge achtersprache
 en vyfinge quader dyngen tegens ene
 anderen. **D**ese geest der nydicheit
 die wert wederstaen ende verdre-
 uen mytten geest en mytter gauen de
 kennisse en der wetenheit. **E**nde myt
 eenre dueget die geheten is screyen
 daer men mede kryget die salicheit des
 geestes troest: daer onse he aff sprickt
 ende seget: **S**elich syn die gene die screy
 en want se sullen getroest werden: om
 dese gauen der wetenheit bidden wy mede
Pater noster als wy spreken. **V**ader
 van hemelryck vergiff ons onse mys-
 daet als wy den genen doen die tegen
 ons mysdaen hebben recht of wy seg-
 gen wolden. **V**ader giff ons die gauen
 der wetenheit en die doeget des screyens
 op dat wy mytten geest der wetenheit
 ende der kennisse ons selues en onser
 misdaet die wy mysdaen hebben alsoe-
 moeten bekenne en mytter doeget des
 screyens nyet alleen ons selues ende

onse misdaet moeten bewene. **¶** Mer
oec auiden lude mysdaet moeten be
screyen. **¶** Ende dat wy aldus den ge
est des zijcks die ons daer to brenget
dat wy ons in anderen mynschen
gebreck en liden verbliden quijt moe
ten werden. **¶** Ende also onse en and
en mynschen gebreck moeten bescrey
en dat wy van dy getroest moeten
worden hijs in der tijt myt dynre
gracien ende na dese leuen dat ewi
ge leuen. **Vander gyrricheit. .iiii.**

Die vyfte hoestfunden is gehie
ten gyrricheit dese funde brenget
enen mynschen daer toe dat he dat eert
sche guet verkieset voer dat ewige
guet. **¶** Ende hem daer also mede be
kumert dat he op god noch op dat e
wige guet nyet en acht noch nyet
en kan gedencken. **¶** Ut deser gyrr
icheit comet vele quader sunden;
Want daer wt comt: Woker voer
coep: quade mate: quaet gewynchte on
treckeminge: dieffstal moert verrade
nyffe: loygen valsche getuych meyne
de: dobbelen quade spele. **¶** Dese fun
de der gyrricheit wort verdreuen
myt eenre gauen des heiligen geestes
die gehieten is die gawe des raest

End myt eenre ducht die gehieten is
 ontfarmherticheit. **C** Dese gaue des
 raest te vercrygen bidden wy iden
Pater noster als wy seggen dyn
 wil geschijne in den hemel als in der
 eerden. **C** Recht of wy seggen wolden
 vader ghijf ons den geest of die ga
 ue des raest op dat wy dynen raet
 moeten doen. **C** Want du ons gera
 den heuest dat eersche guet to ver
 smaden ende dat ewige guet te ver
 crygen dat wy na dynen rade also
 moeten leuen en die doget der ont
 farmherticheit also moeten mynen
 en wy also ons auer onse euen herste
 moeten ontfarme dat wy verloest
 moeten werden van den quade geest
 en van den sunden der ghyrcheit:
 en wert moete werden van dy ge
 nade te vercrygen en ontfarmher
 ticheit. **C** Want du selue heuest ge
 spraken: Selich syn die gene die ont
 farmhertich syn want sy sullen ont
 farmherticheit vynden. **Sermo tiegen**

Aaculus est camelu ptransire **Iruidi**
 forame acus q̄ dultem auaru
 introre in regnu dei. **C** Dese woerde
 heft sunte **M**arcus bescreuen in
 den tienden capittel en syn aldus

te seggen in duetsche. Als onse here
sprack tot synen jongeren ende sey
de lichter is een camele te gaen doer
eenre naulden oge dan enen rijckē
vreckē mynschen te gaen in dat
rijck der hemelen. **W**ant die gene
die rijck ende vreck syn gijrich en
sonder ontfarmherticheit nyet en kō
nen gekomen int rijck der hemelē
By en moet ierst die last ende die bov
den der rijcheit af leggen: hijr omis
te weten datter dyngen syn die ons
raden en toenen dat wy gijrichheit
sullen schouwen en vlijen. **D**at ier
ste is dat ons gijrichheit leert schouwe:
dat is die natuer want die natuer
heeft die eerde gemaect die nederste
onder allen creaturen. **E**nde alle
creaturen treden die eerden onder die
voete tot enen teiken dat die myns
hen bauen al ander creatueren verhe
uen is van gade: die eerde van allen
verghenclicken dyngē die van der
eerden comen versmaen sal. **E**nde
syn hoeft oprichten sal to den hemel
ende begeren des guetz te gebruiken
dat nimmermeer eynde en sal hebn
Aldus dede sinte pauwel wat va
om staet aldus bescreuen dat he

dese woerde sprach en seyde **A**lle
 dynge die vergenclic syn heb ick ver //
 smaet gelijc stinckende dreck de me //
 onder die voeten trijdt **A**ldus dede //
 oech die iongeren ons heren mit begyn //
 der kerstenre gelooue: wat sy ver //
 cofften huys erue en al dat sy ter we //
 rlt eygens hadde van eertschen gu //
 de ende dat golt en dat siluer dat //
 sy daer af namen dat brachten sy tot //
 ten apostelen **E**nde leident neder //
 op die erde voer oer voete in een tey //
 hen en in eenre bewysinge dat sy //
 dat guet van eertrijken auer gijene //
 hadden: en dat versmade en voer nyet //
 hielden gelijc der eerde die men onder //
 die voete tret: naden dat die natuer //
 geseget heft dat men die eerde onder //
 die voete treden sal **S**o doen die ge //
 ne die tegen natuer die dat eertsche //
 guet verkiesen dat vergenclic is vor //
 dat ewige guet dat eweliken dure //
 sal **D**at ander dat wy die gnricht //
 fullen scouwen dat is manige maledyct //
 daer die gyrigen mede maledyct syn: //
 ysayas vermaledyct sy en seydral //
 dus: weuwe den genen die dat een //
 huys by den anderen of an dat an //
 der setten: en den enen acker by den

anderen leggen eynde to van eenre
 steden meyndy onsalige alleyn op
 eertrike te wesen: recht of he seggen
 wolde trouwen neen ghy dat sullen
 oech ander luden op eertrike wone

C Sinte Augusti⁹ spruct oech ende
 seget: we: we den genen die vergae
 deren dat guet dat vergenlic is en
 daer om auergeuen dat guet dat ewe
 liken duren sal: voert so spruct Ec
 cleastres dat geen dynge opeertrike
 quader en syn en sundiger dan die
 gijrige mynschen: Want een gij
 rich mynsche quader is dan judas
 Want judas vercocht onsen heren
 om xxx peninge mer een kerych
 gijrich mynsche vercoept dycwil on
 sen here om enen peninck want he
 lieuer zwoert enen valschen eet en
 versaket gades en synre heligen dan
 he om enen peninck verlaren het
 wesen. **C** Voert so is een gijrich my
 sche loes en quaet en ongerechtich
 tegen god: Judas dat he alsult guet
 als om god heuet beualen wt te ge
 uen ter armer behoef synselues ma
 ket en schalleliken myt verradery
 en onder om halt en gade daer ge
 en deel an en kent te hebn: voert

so is he quaet tegen got in den dat
 he gades viant wort om dat guet
 dat om got heuet verleent en ga
 de ondancber is daer he gade billyx
 om dienen ende dancken solde: ende
 dat eertsche guet meer mynt dan

god. **W**oert so is een gijrich mynsche
 loes en quaet tegen hem schuen: wat
 he syn selliffs ziel auer gheeft en ver
 koepet om dat eertsche guet. **W**oert
 so is een gijrich mynsche loes ende
 quaet tegen synē euen mynsche in

den dat he om ontholt dat he om mit
 recht sculdich is te geue. **A**ls die al

myssen daer die armē af solden leuen
 Ende dincwil laet he die armen van
 honder sterue en weygeret hem die
 cvomen die van synre tafelen valle

Woert so is die gijrige mynsche qu
 aet en ongerechtich thegen syn lyn
 der en thegen syn wijff in den dat
 he om dat guet vergadert myt wo
 ker en myt anderuquaden zaken dat
 sy myt hem daer om verlazen moete
 bliuen: die vrecke mynsche is gelijc
 enen mynschen die dat water laeyet
 want soe he meer drinckt soe hem
 meer dorstet. **A**ldus ist oech myt
 enen gijrigen mynschen want soe

he meer guedes heft soe he des meer
begheert en he en mach des guedes
nyet versaedet werden: Bede waer
om he des nyet versaedet en mach
werden is dese **S**yn ziele daer die
myne des guedes in is die is een
geest en onsielich daer om en mach
die geest myt sieliken dyngē woe
voel hedes heft versaedet werde: Doe
rt is een gijrich mynsche recht on
salich en arm wat he is een knecht
des guedes dat he verghadert en en
doer daer nyet af nemen: mer he
holdet vaste voert alsolange als he le
uet en als he doet is so en heft he
daer geen bate af **W**at bewilen die
gene die syn guet crijgen en spreke
nyet een **P**ater noster voer syn ziele:
Voert so is een gijrich mynsche alte
gheck en alre dwafeste: want he die
dyngē huedet en bewaert die syn
nyet en syn **E**nde dat guet is ende
ewelick laet varen en en slaet daer
geen acht op: vjr dyngē sijn die ons
eigentlick to behoeren: **D**at yrste syn
duegeden: dat ander vrede: dat derde
oetmodicheit: dat vierde verduldicheit
Dijr af hebben wy een rempel van
enen vroeden man de op een tijt af

gewangen waeren syn wijs en syn kyn
 der: En al syn guet was om genamen
 en af gebrant en was seluen myt den li-
 ue ontkomen: dese man wart geuraget
 of he yet hed verlazen he antvoerde weder
 en seyde **I**ck en heb nyet verlazen wat
 myn guet is by my: Des inwendigen
 guedes en slaen ghy ghyrigen geen acht
 mer ghy denckt op dat utwendige guet
 des ghy omer quijt moet werden: Dat
 ander dat wy onse mage heiten dat is
 die tijt die ons god heuet verleent: dese
 tijt brengen die ghyrige mynsche onnut
 like to: Dat derde dat wy onse moege
 heiten dat syn die almessen die wy de ar-
 men moegen geuen om gades wil: huy
 af lesen wy een exempel **E**th was een
 heer die had enen rijcken man onder om
 dese man wolde he schatte en dede on tot
 om kornen en vrageden hem na de gue-
 de dat he hedde: Die man antworden
 hem en sprack aldus heer ick en heb nyet
 meer eygens guetz dan seshondert mar-
 ck guldene penninge **A**ls he aldus ge-
 antwoert had stonden somige lude ende
 seyden dat he die waerheit nyet en seyde:
 want he hedde vele bouwynge daer die
 een beter af weer dan die seshondert
 penninge: Die guede man sprack aldus

weder ende seyde: myn bouwyngen en
al myn guet dat ick hebbe en is myn ny
et mer myns here want vanmeer he
wil soe mach he my dat weder nemen:
Mer ick heb seshondert penninge om ga
des wil gegeue armen luden: ende die ar
me lude hebben dat gelt to mynre be
hoeff gebracht daer my des nymant en
sal moegen nemen. **E**nde daer om
heit ick dat gelt myn to wesen en ande
geen guet dat ick hebbe: **D**at vyde gu
et dat ons is dat is dat guet des ewige
leuens daer ons got to geschapen heft
als dat te besitten of wy daer na leef
den dat wyt geweert syn to ontfange
dat irste guet dat en is ons nyet wat
als wy van eertrijke waren so en moe
gen wyes myt ons nyet vuren: **M**er
eth bliuet in der werlt en op der eer
den daert af gecomen is **van roeff en**

Ut ghyrichheit comen vele quader **roeff en**
sunden daer een van desen is aff
geheten woker. **E**th is te weten dat
die woker is twyerhande: by wilen is die
woker apenbaer. **E**nde bewilen woert
die woker bemantelt en in heymeliker
wys begaen: **A**penbaer woker is wan
neer een mynsche enen anderen syn
gelt leent myt sulker voerwaerden en

beloefften dat he om syn hoeft gelt
 sal weder geuen en daer en bauen bate
 en wynninge: Dese woker is verbaden
 beide in der nyer wyt en in der older
 wyt: in der older wyt ist verbaden: Wat
 in den anderen boeck des ppheten moy
 ses staet aldus gescreue **C** Dat got den
 kynderen van israhel to sprack en seyde
Ist sake dattu mynen armen yet leenst
 so en saltu se daer nyet om verdrucke
 noch myt wercken hem dat aff persen
 op een ander stede in ene boeck dat
 deutronome heit staet aldus bescreue
Du salt dynen broder leue dat he beho
eft sonder woker op dat dy got benedic
m allen werken dye du doest **C** Dauid
 spreck oech in den psalter dat die gene die
 reyn is van herte en van daden die syn
 gelt nyet wt en gaff om woker die sal
 myt gade woenen in de ewige leuen
Onse lieue here ihesus xps die een meest
is der nyer wyt: hest oech gesproken
dese woerde **C** Sny sult sonderlinge mal
 licanderen lenen en en sult daer geen ba
 te of wynnige aff begheren **C** Aldus heb
 ben wy woe die apenbaer woker is ver
 baden in der older wyt en in der nyer wyt
Wat dan dese apenbaer woker verbaden
is hnt om vynt men lude die nyet ape //

baer en willen wokeren mer al heymelic
en onder een bemantelinghe is maniger //
hande soe wokeren se. **E**nde dese beman- //
telinghe is manigerhande: want sommige //
lude lenen wael oer gelt op een stuck er- //
ues off op een ander pant off erue ^{datse} **S**onder //
hem halden sullen en to oeren oerber bru- //
ken also lange hent om oer gelt betaelt //
is en sy oer gelt weder hebben. **E**nde //
bewilen wokeren sy oock wal mede weert //
sake dat sy oer gelt nyet weder en crege //
op die tijt alst hem gelaest is te betalen: //
dat dan dat erue off dat pant oer egen //
bliuen solde voer dat gelt: hijr schuelc een //
groet woker in wat dat erue ofte pant //
bewilen die helste beter is dan dat gelt dat //
sy daer op lenen. **E**en ander manier va //
woker is als een koept een erue die helst //
myn danc werdich is: In dusdanige manir //
en als die gene die vercopen weder te loe //
sen als he wil: mer die ander salt erue bru- //
ken also lange als om syn gelt nyet we //
der en wort gegeuen. **D**ie derde ma- //
nier van woker is als een mynsche coept //
toern als hem dat op een tijt te betalen: //
om voel geldes myn dan dat werdich //
is op die tijt als hnet coept off dattet //
werdich woert op die tijt alsment be //
talen sal. **D**ie vijfde manier va woker //

is als een mynsche koern vercoept op
 een tijt te betalen: en voel meer geldes
 daer aff nyut om beydens wil dan
 dat koern alte hantz werdich is en
 gelden mach **C** Die vyfte manier va
 woher

ren mer al
 teinge is
 de: want
 geit op een
 pant off
 to oeren
 om oer
 der hebben
 at wil made
 yet woer
 elacst is
 dat pant
 el: hij
 at erue
 er is dan
 en ander
 er een erue
 in dussange
 ropen woer
 ander sale
 yn gelt
C Die derde
 en mynsche
 ven tijt te
 in dat werdich
 oep: off dater
 it alsment
 maner va woer

is als een mynsche den anderen gelt leet
 off ander waer daer comenscap mede to
 doen en die wymtinge mede to deplen
 en geen verluysst daer aff to hebbe oft
 den anderen verongelucten den hijt ge
 leent heuet en al syn haue verheest. **D**e
 seste manier van woker is dese als een
 mynsche den anderen gelt leent en he
 geen seker voerwaerden tegen hem en
 maecht mer synre hauescheit beuelt
 of he on enige gonst daer voer wil doen en
 hy dan der wal seker is dat he om sal la
 ten geuen mdeser manier is he een wo
 keuer in den herten. **D**ie seuende ma
 nier van woker is dese: Wanneer een
 mynsche den anderen gelt leent en hem
 daer geen bate aff en geschuet: mer als
 hys to doen heuet en begeert so sal he
 hem twee dage of dry arbeiden daer hys
 to doen heft. **D**ie achtende manier
 van woker is dese: als een mynsche sel
 uer syn gelt nyet wt en leent to wo
 ker: mer enen anderen syn gelt onder
 grijft als daer bate mede to doen tot syn
 re behoeff: Alle die gene die aldus wo
 keren syn vermaledyt en oer bynder en
 oer eerffgenamen mede. **E**nde wat
 quelliken gewonnen woert dat woert
 weder quellike verlaen. **E**nde dat wo

ber guet vergaet allentelen: als dat da
er kyntz kynt arm en onselich woert
en broet bijdt en selden duert totter
derder clufft to: Sy syn oeck mides pau
ws ban **C** En van recht so en soelde
gheen kersten mynsche myt om eten off
drincken off enige geselschap heben eev
sy oer onrecht guet weder hebn gegeue
en oer leuen altezeer beteren: dat mens
apenbaer ontwaer woert dat sy oer wo
beren hadn gegenen auer Oeck salmen
se myt recht op dat velt grauen als se
steruen sonder bijcht en sonder berouwe

Vande dat menigerhande boesht comt uit

Menigerhande boesheit en ongerich
ticheit mach men mercken aende
woher: Die wste ongerechticheit is dat
die wokener die die tyt vercoept die got
allen mynschen gemeen gemaket heuet
nymant vtgenamen: wat al heft een
ryck mynsche meer eerues en guedes dan
een arm mynsche heuet he en heuet noch
tan nyet meer an der tijt dan een arm
mynsche en heft **C** Ende want die arme
der tijt also voel gebruiken mach als die
rijcke: Ende want he vercoft heuet die
ruste des daeges en des nachtes hirom
sal om die ewige rost benamen werden
en syn deel sal he hebben myt den boesen

boeken

geesten die altoes in pynen syn en̄ nimm //
 mermeer en rosten. **E**nde daer om weet //
 een priester een sot die auer enen wo //
 kener songe: Requiem eternem in der mis //
 sen off lese: want he die roste vercofft he //
 uet en̄ als een dynck vercofft is so moet //
 et vercofft bliuen. **S**icut habet ezechie //
 lis vij^o. Om vendit id quod vendit non //
 reuertet. **E**en ander ongerechtigheit en̄ //
 boesheit die men merken mach in woken //
 is dese: inden dat he enen armen mynsche //
 vercoeft dat he om schuldich is te geuen //
 na den recht der naturen en̄ na den recht //
 der older wyt: Na den recht der naturen //
 so is he schuldich enen armen to hulpen //
 te comen als he noetterustich is: wat dat //
 recht der naturen wijst dat die een myn //
 sche schuldich is den anderen to doen als //
 he wolde dat men om dede en̄ ten is ny //
 mant. **W**eer dat sake dat he gebrech hed //
 de en̄ hulpen to doen he en wolde dat me //
 hem to hulpen queme: hys om wyest dat //
 recht der naturen dat wy enen anderen //
 sullen doen dat wy wolden dat me ons dede //
Ende want die wokener dit nyet en̄ doet: //
 daer om doet he tegen dat recht der nature: //
 na den recht der older wyt so is he oec schul //
 dich den armen to hulpen to comen als //
 voer spraken is. **D**ie derde boesheit des

wokeners is dese dat he wil dat syn pen //
nynghe wyinnen en vrucht m bringe //
sal dat tegen reden en natuer is: **W**at
geen dynck en mach wyinnen noch vr //
ucht m brengen ten heb een ziel en een
leuen: die pennynghe en hebn gheen ziel
noch leuen daer om ist thegen die natuer
dat sy wyinnen ander pennynghe en vrucht
voert brengen **D**ie vijfde boesheit des
wokeners is te merken in desen dat he got
stedelicken vertoent en stedelicken den
boesen geesten dient: want he dach en na //
cht vro en spade wokert en nimmermeer
en rustet **D**ie vyfte boesheit eens wo //
keners mach men merken in den dat he
got en syn moeder en alle heligen die mit
gade syn vertoent en smahet duet: wat
he die helige daege nyet en ypert die gade
en synre heuer moeder en allen heligen
to eren en to werdicheiden synt geset en
gebaden to yperen: **M**er altoes stedeliche
wokert en arme lude maket **E**n want he
gade en synen heligen gheen eer en duet:
hijer om en sullen die heligen nyet voer
om bidden en got en sal om nyet ontfa //
men auer om: **M**er he sal sy wifen totter
hellen tot lucifer en tot synen gesellen dar
he syn woker pennynghe sal altoes tellen
en daer om die diuellen altoes sal pynen en

quellen **C** Die seste boesheit des wokeners is dese he is quader dan die Joede: Wāt die een Joede leent wael den and' en syn gelt mer he en neemt daer gheen woker af: Mer die onsalige wokener en sparet nyman is he heyden Joeden of kersten: vrunt of mage he neemt dar syn bate of woker af **C** Woert ist to weten dat die wokener is een vyant gades en al synre heligen: he is oech be roeft vander bruderscap alre gueder mynschen: Die guede werke die he duet en baten hem nyet mer die galge der hellen is op om gericht dat zweert des oerdel gades is op om gegeuen **C** Ende hy om ist wil een wokener van gade genade vererijgen so moect he al onrecht guet auergeuen: Wāt die sunden die he heuet gedaen en werden om nyet verge uen he en heuet na synen vermoegen alre mael weder gegeuen myt waerre bycht en myt rouwen die waer syn dat he anderen luden af heuet gewokert **Och** woe gerne solde een dyef die enen strop om synen hals hedde also veer als hijet had mocht he daer mede vander galgen verloest werden **C** Een wokener mach hem seluen verloesen van der galgen der ewiger pinnen geuet he dat

weder na synen vermoege dat he and
en luden af gewokert heuet: **H**ijr om
helpet he dan om seluen of he wil: want
dan aldus manigerhande boesheit is te
merken in woker hijr om sullen hem al
le gude kersten mynschen luden dat
sy des nyet en doen

Dit gijrichheit come een ander sun
de die noemt men roeffsunde en
is een alte quade sunde wat sy vermielt
en desteruuyre dat fundament der
gijrichheit dat aldie fundament daer al
gijrichheit op gesticht is: dat is dit daerne
nymant schade doen en sal en datmen
elken dat syn sal late hebn **E**nde dat
men alte malliers orber sal begeren om
bate: en daer om arbeiden sal dat dat
gemeyn guet enen voertganck hebn sal:
dese gijrichheit breken en desteruuyren
die rouer in den dat sy anderen luden
dat oer nyet geweldde nemen en nyet
en achten wat ander lude heben op dat
sy oeren wil beholden: dese sunde heeft
got verbaden want he aldus heeft ge
spraken du en saltz nymatz guet beger
en **D**ie rouers breken dat gebot
want sy nyet alleen ander lude guet
begeren mer oeck nyet gewolt en orecht

af breken en nemen: dese sinde haet got
 sunderlinge wat got sprack dese woerde
 en sende ysayas inden xi capittel: **I**ck die
 he byn en mynne drage hate desen roef
 en en wil daer genen dienst of offerha
 de af gedaen hebn: **W**at wie gade offert
 va den gude dat he enen anderen gena
 men heeft en myt geweld af gebrake
 die duet gade daer an also lede en daer
 is gade also onweert to als ofmen sy
 nen soen voer synen ansichte doeden en
 men om den offerden **O**eck mede so syn
 dese sinde so seer gehaetet van guden he
 ligen luden dat sy een verdriet hebben
 te wesen in der werlt om die quaetheit
 die daer in geschiet: **E**n dat dit waer is
 moegen wy merken in den woerden die
 gescreuen staen in eccliasces in den xi
 capittel: **D**aer sprack die wyse man en
 seyde aldus **I**ck weynde om myn ogen
 op die dyngen die in der werlt geschie
 den: daer sach ick seclicheit behendicht
 logen droegery hoess en gewolt daer
 die arme en die onnosel lude mede wer
 den gepynt en suchteden in screyende
Ende nyemant en quam on to hulpen
 of to troest noch sy en hadden seker die
 macht nyet die quaetheit weder te staen
En als ick dese dyngen sach so ducht my

beter doet dan leuendichte wesen. **E**n die gene sachly weer die nye gebaeren en weer en dese quaetheit nye en sach die on der der sonnen geschijen. **V**oert syn roe uer gelic den mordener wat sy den arme dat broet wt den monde nemen en laet se van hunger sterue. **S**ie syn oeck qua der dan dieue wat die dieue neme heyme like en laet enen mynsche wat behalde. **M**er die roeuers nement openbaer ende laten nymant nyet. **S**y syn oeck quad dan wokener: Wat die wokenerz lenen oer gelt om meer to hebn en doen enen armen bewylen daer hef an op dat sy den meren schade schutte moege nyt ten mynsten schade. **M**er die roeuer en heeft geen genade noch ontfarmher ticheit auer den arme mynschen. **S**y syn oeck gelic den diuelen: wat die du uelen quellen die zielen in der hellen en sy quellen die lude op der eerden. **E**n wan sy des diuels gesellen syn in quaet heiden op die eertrijc hijr om sullen sy gesellen syn in der hellen ten sy dat sy rouwen hebn va oeren sunden en we der geuen dat onrechte guet dat sy on der om hebn en penitency doen voer oer sunden en om voert an hueden voer roeuen en va groten sunden.

Ohrricheit brenget oeck heren en
 prelaten daer to dat sy oren onder
 saten dat oer af schatten sonder reden
 en sonder bescheit en sonder misdaet
 Ende dit syn harde groete sunden: Wat
 onrechte schattinge is gelijc den roeff
 om dat die here die schattinge hebn
 willen ist lief of leet en nyt geweld
 armen luden dat oer af breken daer
 sy oer houerdy en onnutte cost gelijc
 den roueren mede doen. **E**n sönige
 here meynden dat sy daer an met en
 mysdoen dat sy oeren onder saeten thoer
 nemen om dat sy oer onder saeten syn
 en hem to behoeren to regieren en sy
 om dyene moeten tot oeren gebaden
Dese here slachten den diuelen want
 die diuelen plegen oer dienstknechten
 en die ghene die om onderdanich syn en
 dienen die plegen sy to quellen ende to
 pinen: en oer zel die dat beste guet is
 dat sy hebn die nemen sy: die here soldē
 oer ondersaten beschermen voer oer vy
 ande en daer to helpen dat syt oer behol
 den: **I**hu syn sy die gene die sy bescheren
 en thoer ontwenden. **F**ulke here wan
 ner sy daer bate af nemen of hebn dat
 sy oer lude beschatten: **M**er merkedē
 sy die dyngen so hedden sy daer meer

schade dan bate af beide ten liue en ter
zielen. **E**n dit machmen daer in proe-
uen: want die gene die die schattinge be-
hoeven en werden daer nyet rijck aff:
Mer ghern vergaen sy en werde arm.
En dat sy armeluden ten eenreweygen
af nemen: dat woert om en anderen
wegen af geroeft en genamen. **O**eck
plegen slechte lude dat heerschap te
scouwen: wat syn sy onder hem gesete
sy varen en wech in anderen landen
wone: en die anders war woene en wil-
len onder hem nyet comen woene. **E**n
aldus geualt bewilen al wolden sy schat-
ten dat sy nyemant onder hem en heb-
ben den sy moegen schatten. **O**eck ver-
liesen die quade here daer mede dat
rijck des ewigen leuens om dat sy die
heerlicheit en dat eertsche guet dat om
got beualen heeft quellieverwaren en
ontrouwelick mede en wech varen.
Ende wat sy geen genade en doen oere
onder saeten hijr om en sal om got gene
genade doen als sjs van om begeren:
want sunte Jacob bestriuet dat hem
gene genade geschien en sal van gade
die synen euenkersten gene genade
en doen als sjs begeren. **O**eck solde
om die here des billix schamen dat sy

ander luden choer nemen om dat sy ede //
 ler en beter syn ghieten dan oer onder //
 saten en solden hem va den oeren wat //
 to werpen en geuen en en solden hem //
 oer guet nyet myt onreden en myt on //
 bescheit af breken en nemen. **O**eck syn //
 sy ghieten here en he is oer naem va //
 eeren. **E**n daer om sullen sy om altoes //
 hueden voer schande en voer oneer: wat //
 he heit billich een he die seuwet die scha //
 de en die volget der eeren. **E**nde wat //
 tet eerlicher is te geuen dan te nemen //
 hijr om sullen om die here laten gemue //
 gen myt den oeren. **E**nde na oeren //
 gude so ynckelike leuen dat sy altoes //
 gemuech moeten hebn te geuen noch //
 ander luden guet noch gyfften nyet en //
 doruen behoeuen noch begeren. **V**and'roep lude gne //
Op dat myne en vruttschap solde we **richheit** //
 sen onder allen mynschen die op //
 ceerden syn: hijr om heeft et got alsoe //
 geueghet dat geen lant en is onder d' //
 sonnen dat alle dinck heeft by om selue //
 dat die lude behoeuen tot oerre noettroest //
 die daer woenen: Mer teen lant heeft //
 teen: tander lant heeft tander. Also //
 dat et een lant den anderen to hulpen //
 moet comen sullen sy staende bliuen //
Ende dese mynen ende vruttschap

maect comenschap onder den luden:
want die coeplude die vnder een wan-
deren en vaeren die brengen oer waer
tot ander landen en nemen ander waer
weder van andere lande: deser comen-
schap en mach men nyet ontberem in
den lande en in der werlt. **E**nde sy is
harde mitte daer men se to recht vint en
geen loesheit inen geschuyt: Ajer die boe-
se geest heeft dat saet der boesheit der loe-
gen en der valsheit also geseyet onder die
coepluden dat daer luttel coeplude syn
sy en gaen nyet loegen en nyet droeger-
yen om went dat sy hebn te vercoepen
dat prysen sy al en ist geens prysens we-
ert. **E**nde dat ander luden hebn te ver-
coepen daer sy oeck gerne an womne
dat lasteren sy al ist oeck wal prysens
weert: Mit loegen gaen die coeplude
vele om en nyet valsheit. **S**y stelen
den luden thoer nyet valschen gewich-
te en nyet quader maet. **S**y makent
oec brullen zwaer dat licht is en licht
dat zwaer is en toenen teen en ge-
uen tander. **S**ommygen vercoepen
oer guet op dach en geuent vele to-
duere dat sy des geldes beyden. **E**n
aldus werden sy wokener. **A**l dese
dyngge heeft got verbadem in der old

wyt int ander boeck des ppheten moy-
ses wat sy syn tegen die gerechticheit
welke gerechticheit een duegde is: ende
die wil gebut dat elc mynsche den an-
deren etsyn geue dat om myt recht
to behoert **Vnn gyrich^t der goenre die gyste
nemen en dat recht verkyren**

Wenigerhande quaet comt wt
gysten te geuen of te nemen:
want wie gysten ontfenct die
waert so verblind dat he dat recht v-
lijert en die waerheit nyet en kent
noch kenne en wil. **Sy** werden oeck
stom gemaect want sy zwegen daer
sy dat recht solden spreken en die waer-
heit solden seggen. **Ende** sy werde ge-
lijc den honden die zwigen en nyet
en blaffen als men om broet inden mot
werpet en laet die dieue en mordeners
gaen daer sy willen sonder melden en
wederstaen: **Gysten** maken vyande te
vrynde. **Want** menich mynsche
sprict vor den genen den he te voeren
haeten als he gysten van om ontfact
en enigerhande bate he is die weder
die gene die syn vrynde waren eer he
die gysten ontfangen hadde van oer we-
dersaken. **Van** der maledirien der
ghenre die gysten ontfacen en daer om

tegen recht spreken: staet in Iob
bueken bescreuen: dat helsche vuer
sal den gene verbernen die gerne gif-
ten outfaen. **W**ant dan aldus men-
nigerhande quaetheit comt wt gif-
ten: hier om sullen hem alle heren
richters en voersprekers daer voer
hueden dat sy om die giften tege recht
en die waerheit nyet en spreken **Van**
geestelyke luden die eygenscap hebben

Menigerhande dwaesheit mach me
merken an geesteliken luden die
eygenscap zoeken en wille hebn
Een dwaesheit is dese sy hebn oer dwaes-
heit auergegeuen en hebn daer een deel
margrietten voer ontfangen also dat sy
der bruken solde en oer genuchte offte
vroude daer an nemen. **H**u werden sy
der sat en also bedragen van den boese
geest dat sy die edelmargrietten versma-
den en onder die voete werpen en treden
om dies nyet werdich en is. **A**ls om
vergenliche dingen deser werlt of om
alte luttel genuchten die sy hebn inder
werlt. **H**y syngen sy lesen sy vasten sy
beden om dese margrietten te vercryge
en ommer en kunen syer myt eygen-
scap nyet gecrygen. **W**ant wie de-
se margrietten sal vercrygen en beholde

die moet al eertſche dingen auergeuen
 en oen daer mede laten gemigen. **E**n
 ander dwaesheit der geenre die eygen
 ſcap hebn is deſe: **I**ſt dat auermytz die
 genade gades verloeft ſyn va der werlt
 en ſyn gekomen int ſchep der peneten
 cien ende des geeſtelike leuens en wer
 den alſo beghert dat ſy al hemeliken
 ſtelen van den water vander zee ende
 ſceppen daer af m alſo vele tot hem dat
 ſy daer m verderuen en verdrincken
Die derde dwaesheit is deſe die gene
 die m oerden ſyn en anders nergent
 na en ſolden ſtaen dan myt gade ewe
 licken te leuen: **S**y hebn noch myt dat
 ſy van hunger ſolden ſteruen en werde
 alſo gijrich dat ſy dieue en moirdeners
 werden ende na hem trecken datter
 gemeent to behoert. **D**eſe vierde dwaes
 heit mach men merken m den dat ſy
 verderuen m den ſteden en by den ge
 nen daer ander lude m en by behol
 den bliuen. **G**elyck dat Judas dede
 die myt gade en myt den apostelen
 om gijnc en nochtant waert he een
 dieff ende ten leſten om ſeluen verhynd
Boert ſo is te weten dat die gene die
 eygeſchap en weelde hebn m oere oer
 den ſonder oerloff oerre perlaten die en

^{nyet}
syns mechtich: Want sy armoede solde
hebn en gehoersamheit gelaest hebben
to holden en arm van geest solde wese:
en nu staen na guede der werlt ende
begheren rijk te wesen. **O**eck mede
so moegen sy wal hieten apostata wat
apostata is die gene die syn abijt liet
liggen en leuet na der wyt. **A**ldus syn
sy oec apostaten die dat cleet der armoe
den aff leggen en na rycheit der werlt
staen te hebn. **O**ec syn sy ypocriten
want sy van buten arm en geestelic syn
of schynen te wesen en van bynne syn
veruullet myt ghyrcheit. **O**ec blyken
sy den geest als gescreuen staet int
boeck der apostolen van Anania ende
Saphira syn wiff die daer haesteliken
storuen want sy eygenschap hemellike
hielden en die waerheit daer af nyet
en seide. **A**ldus moegen wy wal angst
hebn dat sy ander zielen soellen steruen
en ewelike verderuen die eygenschap
suchen en hebn in den cloesteren ond
geestelike luden. **O**ec misdoen sy te
gen den vader en den heiligen geest. En
misdoen tegen die mogentheit des va
ders inden dat sy twyuelen en angst
hebn: weer dat sake dat sy der armoe
den volgeden die sy hebn gelaest dat

sy got van hemelriche soelden laten
 steruen. **E**nde en dencken nyet op die
 woerde die gescreuen staen inden salter:
 die he en sal syn heligen nyet begeuen
 mer he sal sy ewelike staende holden
 Oec mede mysdoen sy tegen die wysheit
 des soens: wat sy soillen wysheit voer
 spot holden en die nyet en rekenen te
 wesen also als gescreuen staet in prouer //
bys. Die wysheit ons here ihesu xpi
 des gades son was dat he die armode set //
 te en vercoes voer rijcheit: en dat he
 pyn en liyden vercoes voer al die weelde:
 als sunte pauwel seyde: Ende dede onse
 he daer om dat he daer syn vriende me //
 de mocht leren al eersche en vergenc //
 lyke dymgen te versmaen. **E**nde dat
 he daer to mochte brengen dat sy oer sa //
 licheit daer in nyet en solden sueken en //
 sy die pijn ende dat liyden nyet en sol //
 den versmaen van oeren lycham mer
 bereyt te wesen wilchlyken to steruen
 om die myne gades op dat sy myt om
 ewelike en onuergenctike blytscap mo //
 chten hebbe besitten en gebruiken: dese
 wysheit bespotten die gene die in oerde
 syn en rick willen wesen en dat eert //
 sche guet tot oers selfs behoess verga //
 deren. **O**ec mede mysdoen sy tegen

den heiligen geest inden dat sy syn
guedertierenheit nyet en betrouwe
als dat sy oer nederste noettrufft sul
len hebn ist dat sy der armoede wil
lichliken volgen die sy gelaest hebn
to halden. **Voert** so ist te weten dat
die gene die eygenscap hebn buten
oerloeff oerre perlaten die syn in den
ban. **Ende** weer dat sake dat sy daer
mede storuen sonder licht en rouwe
en des nyet en bewyssen in oeren le
uenden liue men solde sy vande kerck
haue graue gelijc benigen en ongelo
uige mynschen als men leest in sunte
Gregorius leuen van ene monich den
he daer om in den myst dede grauen
Van dobbelen en onnutte spelen

Mennige zunde en quaetheit
machmen mercken an dobbele
en an onnutte spelen. **Die** irste
quaetheit is dese: die gene die dobbele
die syn gelijc den roeuers: want gelijc
ker wys als die roeuers nyemant nyet
en laten mer altemael neme dat sy ku
nen gecrygen sonder genade en ont
farmherticheit. **Also** wolden die gene
die dobbelen en quade speel spellen dat
syt al mochten wynne dat een ander
heuet daer sy elygen spellen: **Voert**

so syn dobbelers eenre hande verandere
 want daer sy mede eten en dryncken
 en vrunde schijnen te wesen die beroe-
 uen sy vanden oeren en bespotten sy
 daer to mede. **Sy** maken sy naket en
 ontleden sy mede dat die een roeuer
 bewilen den anderen nyet en dede den
 heet syn neme: dobbelers blaffemmirzen
 gade en verwyten hem syne wonden
 en hedden sjs macht sy cruysten on an
 derweerff in oeren tongge moede als sy
 verlyesen: al oeren toern en schade wil
 len sy an gade wreken. **Sy** soedde kyer
 en oeren tongge moet totten boesen geest
 den sy dienen en die sy totten spellen
 holt. **Oec** mede so brecken dobbelers
 die gebade der heiger kercken: want sy
 genen heligen dach vieren: Mer soe die
 helige dage beter syn en hoeger sy lieuet
 op dobbelen dryncken en spelen: papen
 die dobbelen en syn nyet schuldich mysse
 te doen: en clevcken en leken die dobbe-
 len die en sullen gades licham nyet ont-
 faen tensy dat syt entliken begeue ende
 altemaal af laten. **Oec** mede is die dob-
 beler mysdadich inden dat he syn tijt
 en guede wercke die he doen soelde en
 schuldich is te doen: en wal mochte doen
 dat he die versmaet en achter laet. **Oec**

mede werden die dobbelers meynedic
wāt sy die wil zweren daer sy an liegē
Oec soe staen die dobbelers gerne daer
na dat sy enen anderen bedriegē moe-
gen en verschalken in den spele: **O**ec
werden sy toernich sy werden vyande
sy vloeken sy dreigen sy schelden sy slae
nyet vusten sy vechten sy kyuen sy
moerden dyerwyl mallicanden sy bede
dyerwyl af gade an: wāt sy oeren wil
setten in den dobbelstene ende den dob-
belstene oer salicheit beuelen: **W**āt soe
is te weten dat bewilen in den dobbele
al die tyen gebad werde tobraken **E**n
wāt dan aldus vele quader zunden come
wt dobbelen: hijs om sullen om daer alle
guede kersten lude voer hueden en en sul-
len nyet alleyn dobbelen seuwen mer sy
sollen oec seuwen die stede daer men dob-
belt op dat se der sunden die auer dobbe-
len geschijen nyet deylachtich en werden:
En oec noch schade of schande af en cryge
die tauerne lude of ander lude die dobbel-
schoel op holden en die dobbelstene geue of
lenen en daer to helpen dat daer gedobbelt
waert in oeren husen om een luttel bate
die sy daer af moegen hebn die syn dey-
lachtich al der sunden die die dobbelers
doen **W**ant men al dat guet dat me

myt dobbelen wynt myt sunden myt scha //
 den myt gijrcheiden dyerwil gewonnen
 wort: hijr om en sal nymant dat guet
 eygheeten dat he myt dobbelen wynt
Oec en is hys nyet schuldich weder te
 geuen den gene den het af gewonen heft
 ten sy dat het myt valsche terlynge off
 myt andere valsheit gewonen heeft
Ende ten sy dat he enen simpelē myn //
 schen daer to gebracht heeft myt hem
 to dobbelen die des geen wille en hadde
 en em dat syn aff gewonne heeft myt
 lysticheit en myt konste so moet het
 om altomael weder geuen off he blyeft
 voer gade een dief off een roeuer wat
 he synen euene mynschen dat syn myt
 behendicheit en myt verzademisse aff
 gewonen heeft: Mer anders off om die
 rechte auentuer dat guet to gewonest
 heft so en is hys nyet schuldich weder
 to geuen den genen den het aff gewon //
 nen heeft: **O**ec en moet hes nyet behal //
 den mer he salt arme luden geuen en em
 sulcz speels meer hueden off he wil gades
 licham ontfauen en vergyffemisse en gena //
 de van synen sunden hebn. **W**ant dan al //
 dus vele quader sunden wt gijrcheit
 comen als bescreuen is: hijr om sal hem
 een mynsche hueden voer gijrcheit en

voer al dyngen die on moegen totter
ghrycheit brengen en sal dencken dat
he steruen moet en en weet noch dach
noch vre waneer die vre comen sal we
er he leuen of weer he steruen sal off
willigers doetz he steruen sal en saeten
hem daer also tegen myt bychte ende
myt almiffen te geuen en myt anden
gueden werken dat he altoes bereyt
moege wesen te steruen als got gebiedt

CHyemant en sal ghylick staen na eert
schen guede te vercrigen om synre lyn
der wil als die ryck te maken mer he
sal om myt gade en myt ezen generen
en nymantz guet begeren en synen
kynderen ambochte leren en laten ler
en daer sy om mede moegen generen:
Want wie synen kynderen guet ver
gadert myt woker off myt anderen
quaden feyten die verdoemt hem sel
uer en die kynder mede. **E**nde hijr
aff vynden wy een exempel bescreue
als dat op een tnt was een wokener die
hadde twe somme: die een was gadevruch
tich en had anre voer syn ziele en be
gaff den vader en ghylich sitten in een
re vuestenyn en dede penitency en dien
de gade. **E**n syn broder bleeff by sy
nen vader en en wolde dat guet nyet

begeuen daer na genilt dat oer vader
 sturff en die een son behielt dat erue en
 dat guet van den vader en en besat dat
 nyet lange **C** Als die vader en die son
 gestoruen waren en die hermyt dit ver //
 nam begerden he van gade te weten
 waer syn vader en bruder waren **G**ot
 hoerde syn gebet en sande synen engel
 tot hem en lyet on voiren indie helle
 Als he was aldus mder helle sach he daer
 enen putte die bynnen brande en die
 vlam sloech daer baue wt: en inden put //
 te sach he syne vader en synen bruder:
 op een staen vechten die een tegen den
 anderen en beten mallicanderen mitte
 tanden en vloicten en vermalediden
 mallicanderen en die vader sprach dus //
 danige woerde tot synen soen: vermale //
 dyt moestu wesen wat om dynen wil
 so wokerden ick en wan dat guet daer
 ick nu om blyue verlaeren: die soen spra //
 ck weder tot synen vader en seyde ver //
 maledyt soe moestu wese want hedstu
 my geen onrecht guet achter gelaten
 noch an geeruet soe en weer ick inde //
 ser pynen nyet gecomen noch ewelick
 verdoemt woerden **C** En als dese dyn //
 ge gesyen waeren van desen mynsche
 soe an beden he gade en dancten hem dat

he hem des onrechten guedes quyt ge-
maect hadde ende daer aff onbevelect was
gebleuen en dienden voert gade en voer
to den ewigen leuen **Van gulsicheit**

Die seste hoeftzunde is ghieten
gulsicheit: dat is auerant en auer
dranch: dese sunde brenct enen myn-
schen daer to dat he van synen bueck
maect synen got en meer daer na sta-
et synen bueck to vullen dan syne got
to dienen. **W**e deser sunden comen
boese woerde en vele en menigerhande
onnutte woerde en onnutte blytscap
onstedicheit onkruysheit spyen dronc-
kenscap donckerheit der sunden onty-
dige crancheit ontydich waken onty-
dich slapen hoeftzwaer en ander sin-
den daer guede wercken mede werden
versmaet; die quade geest en sunde
der gulsicheit werden verdreuen myt-
ten heligen geest en mytter gauen der
verstetenisse en mytter doetet der su-
uicheit des herte daer ons he aff spr-
ack en seide aldus. **S**alich syn die ge-
ne die suuer en reyn van herten syn
want sy sullen got syen: om dese gau-
der verstentenisse en die duecht des
reynen herte te vercrygen bidden wy
in den **pat** nost als wy seggen dyn

ryck com ons to **R**echt off wy segge
 wolden: vader gyff ons den geest der
 verstenenisse en die gaue op dat wy dar
 alsolange mede verlicht moeten werden:
 dat wy bekenne dy te regieren in onse
 herten in dynre genaden en myt rech //
 ten geloeue in desen leuen en dat wy
 die ducht der reynicheit moete myne
 en onse herte en onse licham also reyn
 moeten halden van gulsicheit ende va
 allen sunden dat wy na desen vergent //
 licken leuen wert moete werden to co
 men in dyn ryck hijs bauen dat sonder
 eynde is en dyn liefflic ansicht an to
 scouwen: want du hebbest gesprake:
 selich syn die gene die reyn syn via her
 ten: want sy sullen got syen **Van onkuyshet**
Die seuende hoeftzunde is gehiete
 Onkuyshet dese sunde brenget
 enen mynschen daer to dat he got
 vergyt en synre sielen geen acht en sla //
 et dat he anders myt en denet dan woe
 he in genuchten leuen mach **W**t de //
 ser sunden comt manigerhande manier
 van onkuyshet: wat daer wt comet
 hoirdom auerspell vercrachtunge der soe //
 vrouwen en onreynicheit der maechte
 en sunde thegen natuer en dorper wor
 de wil en onsedich gelaet **U**oert soe

maecht dese onkuyfheit daer to bewilen dat
he van verwoetheit gaet by dage en by
nacht in angst syns lieffs: dese quade gee-
st der onkuyfheit wort verdreuen myt
eenre gauen des heiligen geest die gehie-
ten is genade der gotliker wysheit come
wy totten smaech der gotliker sueticheit
en der mynen gades: myt welker suetic-
heit die gemuchte des lichams ons on suet
en bitter dunct wesen en mytter docht
des vreden werden wy verloest vande
onvrede en vanden onlede onses herten
die die onkuyfheit mbreunt: Want wie
dat leuet in onkuyfheit die en heeft nu
meer meer ruste noch volcomen vrede
in synen herten. **O**m die gawe der got-
liker wysheit en om die doeget die vre-
de te vercrygen bidden wy in den Pa-
nost' als wy spreken dyn nam werde ge-
heliget: Recht of wy seggen wolden vad'
got ghyff ons den geest der wysheit dat
wy dyne verwe ende wysheit mede moe-
gen smaken. **E**nde ghyff ons die duege-
de des vreden op dat wy mytter gotliker
wysheit alle gemuchte ons lichams moe-
ten versmaden en mytter doeget des
vreden alle onlede en alle onnutte becr-
inge moeten begeuen: en dat die name
der kerstenheit den wy van dy hebben

ontfangen also in ons ghelijget ende
 volmaect moet werden: dat wy dy
 bauen al dijck moeten mynne en die
 nen en also leuen in eeren dat wy weert
 moeten werden na desen leuen tot dy
 to comen in dyn ryck en dyn mynent
 like angesicht an moeten scouwen en
 des ewigen vreden to gebruiken: wat
 du heuest gesproken ende geseyt: **S**elich
 syn die gene die reyn van herte synt:
 Want sy sullen got syen **G**ot moet
 ons gunne hem to diene en to mynnen
 en die onkuyshheit en alle doetlycke sin
 den also to vlyen dat wy gade inden her
 ten moeten hebben en myt hem des
 ewigen vreden moegen gebruiken ende
 syn gotlike ansicht an moeten syen en
 nimmer van hem moete gescheiden wer
 den **Ame Vā dnye pūte des kersten geloue**

Doe wie een guet kersten mynsche
 wil wesen en een gotlike leuen op
 eertryke leuen: en na desen leuen
 wil comen ten ewigen leuen die moet
 dry punten sunderlinge weten daer die
 kersten geloue is op gefundiert en geset
 en he moet hem daer to setten dat he
 dat vaste geloue dat he schuldich is te
 gelouen **E**nde die dingen vaste holde
 die he schuldich is vaste te holden **E**n

die dingen scouwe en vlye die he schuldich
is te vlye en to scouwe. Die drye punte
daer die kersten gelooue op gefundiert
is syn dese. **C** Dat ierste syn xij punten
en articulen vander kersten geloouen:
dat ander syn die x gebade gades: die der
de syn die vij doetlike sunden en sunden
die daer aff comen. **C** Die xij punten off
articulen van den kersten gelooue: salme
volcomelic geloouen en sunder enigerhan
de in val van twiuel. **C** Wat die xij apos
tolen hebben die xij punten vanden kers
ten gelooue gemaect en geseet auermytz
in geuen en auermytz gracen des helige
geestes die een meester ende een leere is
der waerheit en hebn oer bloet daer voer
gestort en den doet geleden meningerha
de torment en pyn daer voer geleden
: Van desen iersten punct deser heliger ge
looue so heeft die helige ewangelist sante
marcus gescreue dese woerde. **C** Welke
voersprake woerde onse lieue here ihesus
xps sprach tot synen jngheren op den
dach doe he op vaeren solde ten hemel
C Gaet in alle die werlt en prediket dat
ewangelium dat is die kersten gelooue al
len mynschen: dat al die geloouen en ge
doept syn beholden sullen bliuen en die
nyet geloouen en willen sollen verdoempt

worden. **W**ant die gene behouden sullen
 bliuen die in xpo geloouen en die gene
 verdoemt sullen werden die nyet geloe
 uen en willen: hijs om is ons noet te
 weten die punten die wy sullen gelooue
 welker punte syn xij als bescreuen is

Dat wste punt vā der heliger kerste gelooue

Dat wste punt vander heliger kerst
 ten geloouen is: **I**ck gelooue in got
 almachtigen vader schepper des he
 melrijcs en der eerde en al der dyngen die
 daer ymie syn. **U**it desen woerden wo
 ert ons gegeue te verstaen dat een got
 is die een vader en een begyn is alre
 creaturen die inde hemel en der eerden
 syn en alre dyngen die men syet of nyet sye
 en mach: dat he dat gescapen en gemaect
 heeft. **E**n dat he alre dyngen mechtich
 is to doen: en maken mach wat he wil
 en nymantz hulpe begeert in synen wer
 ken. **W**ant wy in desen wsten punte
 gelooue dat got onser alre vader is: wat
 he ons gemaect en geschapen heeft: en
 ons oech voerdel en eer voer anderen
 creature gedaen heeft: hijs om sollen
 wy oen diene myt allen gueden werke:
 ende nymme bauen alle creaturen en
 also eer en werdicheit bewysen myt
 knye myt nygen en myt bugen also

als guede kynder schuldich syn te doen
• Ende wy sollen syn gebade holden en
synen wille gerne ende altoes willich
doen op dat wy totter salicheit mogen
comen daer he ons to heeft geschapen:
want he ons daer om heuet gemaect
dat wy om op eertzicke sollen dyenen
en mynne. **C** Ende dat wy die ewige sa-
licheit en vroude myt hem sollen gebru-
ken in den hemel. **C** Ende wy en sullen
myt opholden noch rusten guede werke
te doen eer wy by hem syn gecomen. **C** En
sullen volgen den woerden die sunte Au-
gustinus gesproken heuet. **C** Want he
aldus gesproken heeft he got du heuest
ons geschapen tot dy. **O**n onse herte en
kan geen ruste gehebben wy en come
by dy en eer wy ruste ontfangen in dy.
Dit is dat wste punte van den kersten
geloene wete punte die helige apostel su-
te peter heuet geseet ouermytz in geuen
des heligen geestes **dat ander punt van**

Dat ander punte **der kersten geloenen**
vander kersten geloenen is dit. **I**c
geloene in ihesum xpi den enygen
soen gades onsen here: dit punte heeft ge-
maect die helige ewangelist sunte iohan:
in welken woerden wy sullen verstaen dat
wy geloenen sullen dat Ihesus xps wt

den vader gebaren is en daer wt gecome:
 gelyc dat die claerheit wt der sonnen conypt
 en verluicht alle die werlt: nochtant en
 scheidt die claerheit van der sonnen nyet
 mer blyeft in der sonne. **Aldus** is oeck die
 soen gades **Ihesus xpus** wt den hemelschen
 vader gecomen en is mynsche gewoerden
 en heeft al die werlt mytter claerheit syn
 re wysheit verluicht. **Ende** en is noch
 tant vande vad' nyet gescheide mer altoes
 na synre gotliker naturen by den vad' en
 in den vader en ongescheiden waer got
 gebleuen. **Ende** he is genoemt **Ihesus**
 om dat he ons heeft gesont gemaect van
 den wonde der sunden en verloest vader
 pynen der hellen: **Wat** **Ihesus** is also vele
 to seggen als een gesontmaker: he is genoe
 mt **xpus** om synre guedertierenheit die
 he auer hem heeft: **Wat** een mynsche en
 mach nyet soe seer thegen hem mysdoen
 heuet he zornwe en begeert genade he en
 ontfaet on altohantz to genaden en ver
 geuet on syn mysdaet: **Wat** **xpus** is also
 vele to seggen als die gesaluet is en myt
 ten oly der ontfarmherticheit begaten is
Ende wat he onf gesont gemactet heeft
 van onsen sunden en myt synen bloede
 ons verloest heuet van den ewigen doet:
 hijs om yt wael recht dat wy hem holde

voer onsen rechten heer. **E**nde dat wy
oen ontfaen en dienen als onsen he: dit
is dat ander punt der geloeven: Ick ge
loeuē in ihesum xpm den ewigen soen
gades onsen here **Dat derde punt des geloewē**

Dat derde punt der kerstener geloe
uen is dit Ick geloeuē dat ihesus
xpus die gades soen ontfange wert
in synre moder licham marie vander cracht
en vander dueget des heligen geestes son
der by wesen ende geselschap enyger man
en dat se een reyne onbevleete ioncfrow
was doe sy oen ontfynch: en dat sy oen
in oeren reynen ioncfrouweliken licha
droech en in oerze reynicheit wan en ter
wert bzachte: en dat sy na synre geboer
ten een zern onbevleete maget bleeff:
die punte heeft geset en gemaect die he
lige apostel sunte iacob maior en sancte
Johanes ewanliste: In welken woerden
ons wort gegeuen te verstaen: dat die
soen gades ihesus xps die nae synre got
liker naturen was onsenlich en onken
lic van rechter mynen die he totten myn
schen hadde so is he op eertrike gecomen
en heeft mynschelike natuer an gena
men: op datmen kerne en syen mochte
dat he myet en is gebaren als ander
mynschen. **W**ant alle mynschen die

op eertryke comen die werden ontfan-
 gen in eerffzunden: en meest deel so wer-
 den sy mede daer in gebaren mer die
 soen gades wert gebaren en ontfangen
 sonder eerffzunden want he nyet en
 waert ontfangen vander genuechte
 der onkuyfheit mer vander dueget des
 heligen geestes en wart gebaren van
 den reynen onbeulecten licham synre
 moder marien: want al hebben somny
 ge mynschen op eerden geweest die in
 oerze moeder licham geheliget werden
 en sonder sunde op eertrike quamen
 en woerden gebaren als maria die mod'
 ons here ihesu xpi: Iohannes baptista
 en heremyas die pphete. **N**ochtant en
 was nye man noch wyff so helich he en
 waert ontfangen in eerffzunden en van
 der genuechte der onkuyfheit van man
 en van wyue sonder alleen xpus die ga-
 des soen. **E**nde dat was wal recht dat
 he daer om opeeertrike quam op dat he
 die sunden wolde beteren die die mynsche
 hadden gedaen: sonder al sunden op eertric-
 ke quam en waert ontfangen en gebaren:
 dit is dat derde punte vander herstenre
 geloouen. **I**ck gelooue dat ihesus xpus ut

Dat vyfde dat vyerde punte des
 punte hersten geloouen in

van der kersten geloouen is dit: **I**ch
gelooue dat Ihesus xpus die soen ga
des waert gepasset gepynt gecrucet
en gedoet na synre mynsliker natuer
en vanden Ioden onder den rychter
poncio pylato: en dat syn licham doe
he doet was geleget wart in een graff:
en dat he drij daghe doet lach in den gra
ue: dit punt heeft geset en gemaect
die helige apostel sunte andrias in wel
ken punt ons wert voer ogen geleget
die passy die pyn en den bitterendoet
den onse here ihesus xps om onsen wil
geleden heeft opden gueden vrydach
an den cruce: op dat wy die pyn ende
den doet altoes sullen in onsen herte
dragen en daer op dencken en om daer
aff dancken en lauen eren en mynne
want he den doet buten schuden om
onsen wil heeft geleden: op dat he myt
synen doede ons verloesen mochte van
der doet die ewich duren sal: daer wy
to waren gebaren om die ongehoer
samheit Adam en Euen: want sy dat
gebot gades braken en vanden appel
eten daer om got verbaden aff had
teten: dat is dat vyfde punte vander
kersten geloouen **Dat vyfte punte**
van der kerstenre geloouen **xx**

Dat vyfte punt van der hersten
 geloouen is dit: **I**ch gelooue dat
 die gotlike ziele ons here ihesu
 xpi also vro als sy gescheiden was va
 den licham neder clam tot der hellen
 en daer wt verloesden die guede myn
 schen en die vrunde die daer in waer
 en. **E**nde dat ziele op den derde dach
 na synre doet weder quam tot synen
 licham en dat licham weder an nam
 en dat he op stont vander doet en we
 der leuendich waert waer got ende
 mysche: dit punt heeft geset en ge
 maect die helige apostet sunte Thomas
 in welken punte ons wort voer ogen
 geleect en te weten gedaen dat alle
 mynschen die voer ons here doet van
 eertrycke gescheiden waren na oer
 re doet gemeyntliken voeren ter hel
 len: want die gene die gade ontsaegē
 en dienden die wyle dat sy leefden op
 eertryken die vuren in voerbrocht
 vander hellen daer sy saeten in doncker
 heit en derfden der claerheit en des got
 like aengesichtes en anders en hadden
 sy gene pyn. **E**nde dese mynsche en
 vriende gades verloesde die gotlike ziele
 ons here doe sy van oeren licham gotlike
 was gescheiden wter donkerheit daer sy

m waeren. Ende toenden hem die clae-
heit syns gotliken lychams ende angesch-
yns en bracht sy mit eertsche paradye
en lyet sy daer inne bliuen tot viertich
dage to na synre verrysenisse. Ende
doe voeren sy myt hem to hemel. Hier
quade mynschen die qucliken en boes-
liche geleeft hadden als Cayn Judas
en oer gelyken die vuren mit affgront
ter hellen daer sy ewelic in bliuen moe-
ten en minnermeer verloest werden
dit is ^{dat} vyfste punt des geloouen. **Dat sefte**

Dat sefte punt van den vijfde
punt der kerstene gelooue is dit
Ich gelooue dat onse here ihesus
xpus op den vyrtichsten dach na syn-
re verzysemiff op voer ten hemel myt
synen vrienden die wt der hellen ver-
loest waeren: waer got en waer myn-
sche en dat he syt ter rechterhan syns
vaders des almachtigen gades: ende
mechtich is te doen en te laten inden
hemel ende in der eerden al dat he wil
doen en laten: en dit punt heeft geset
die helige apostel sunte: Bartholomeus

Dat dat seuende punt des gelooue
seuende punt der kersten geloe-
uen is dit Ich gelooue dat ihe-
sus xpus die soen gades ten huysten

dage sal weder comen in mynsliker
 formen en inder gelickemisse dat he op
 voor ten hemel en sal sitten ten oerdel
 en oerdelen auer leuendigen en doden
 In dit punt woert geroert die gerech-
 ticheit gades die alsulck is dat sy elke
 mynschen gyft en to wyest dat hem
 myt recht to behoert: den gueden dat
 guet den quaden dat quaet. Want
 den genen die hyr in zunden en in quat-
 heiden hebn geweest die gade nyet en
 hebn ontsyen en syn gebade hebben
 versmaet: en die guede lude die gades
 wiende weren hebn lyden en pyn an-
 gedaen die sal got van hem wysen en
 seggen tot hem. **G**aet ghy vermaledi-
 den in dat ewige vuer. **E**nde tot den
 gueden mynschen sal he seggen: **C**omt
 ghy gebenediden tot my in ewige leue:
 went als die leeres gemeyntlich spre-
 ken. **B**een guede wercken en sullen
 bliue ongelouent. **E**nde geen zunden
 en sullen bliuen ongepynt: want die
 zunden moeten twaren hyr op eert-
 ryke af geleget werden en gebetert
 myt rouwen en myt bychten en myt
 wercken van penitencien of sy moe-
 ten swerlich gepynt wesen in vege-
 vuer: of in der hellen gepynt werden

sonder eynde: dit punt heeft geset die
helige apostole sunte phlyppus **Dat**

at achtend punt des geloouen

Dachtende punte van der herste
gelooue is dit **I**ch gelooue in de
heligen geest dat he is die derde per
soen in der heligerdryeuoldicheit **E**nde
dat he comt witten vader en witten soen
en ongescheide got is mytte vader ende
mytten soen: mechtich en ewich **E**n
dat he myt synre gracen enen mynsche
die daer to bereit is: brenget totter got
liker mynen en helpet enen mynschen
guede wercken bestaen en to oeffenen
en to volbrenge: die punt heeft gema
ect die helige apostel sunte **M**atheus

Dat negende punt des gelooue

Dnegende punt van der hersten
geloouen is dit: **I**ch gelooue in
die helige kercke: hyr mede woert ons
gegeuen te verstaen dat wy volcomelic
gelooue sullen alder dyngen die die heli
ge leeres en die apostolen hebn geloest
Ende al der dyngen die die helige Pau
sen **C**ardenalen **B**isscopen en ander gees
telike lude daer die gelooue by staet ge
loouen **E**nde dat wy sullen doen dat
sy ons hieten doen: en laten dat sy ons
hieten laten **E**n al die gene die daer

nyet af holden en willen en in onge-
 loeue leue die sullen wy scouwen ende
 haten en verbanne en vermiete: dit
 punt heeft geset en gemaect sancte
 Jacobus minor **dat tiende pūt des geloue**
 at tiende punt van der kersten ge-

Dloeue is dit: **I**ch geloeue in gemey-
 scap der heliger kercken en in ver-
 ghiffenisse der zunden. **I**n desen
 punte woert ons gegeuen to verstaen
 dat wy sullen volcomeliken geloeue
 hebn dat got so guedertieren en ont-
 farmhertich is dat he ons gerne ont-
 faect tot synre genaden mynlic en onse
 sunden ende mysdaet altemael vergyft:
 wanneer wy rechten zouwen hebn en
 waer byecht spreken en die zunden wil-
 len laten en na onsen vermoege betere
 Oeck mede sullen wy geloeue dat een
 mynsche die syn bycht heeft gesprakē
 en bute doet zunden is die is deylach-
 tich al der gueder wercken die van al-
 len gueden kerstenen luden al die werlt
 doer geschyen. **E**nde dat die pyn en
 die doet ons here en dat tormēt alder
 heligen die om den willen gades ende
 voer die kersten geloeuen syn gestorue
 ons to hulpen te comen in aflaet en

vergryffemisse onser sunden: dit punt
heeft geset die helige apostel sunte

Symon **Dat xij punte des kersten geloue**

Dat eyfste punt vanden helige
geloeven is dit: Ich gelooue
dat alle mynschen die ye op
eertrycke quamen ten Ionxten dage
weder op sullen staen en ten ordel co
men en loen ontfaen na oeren wer
ben: dit punt heeft geset en gemaect
Iudas thadeus symons broder **Dat**

Dat xij **xij punt des geloeuen**

punt vanden heligen geloeuen:
is dit dat die guede kersten
mynschen die buten doet sunden syn:
en mder heliger kersten geloeuen ge
storuen syn myt gade sullen hebben
en besitten dat ewige leuent **Ende**
dat die gene die m doet zunden syn
sonder berouwe en sonder bycht en
m ongeloeue gestorue syn verdoemt
sullen syn int vuer der hellen ende
totter ewiger doet gewyest sulle wer
den: dit punt heeft geset en gemaect
die helige apostel sunte **Mathias**: dit
syn die xij punte van der kerste geloeue

Aoert so sullen alle guede kersten
mynschen geloeuen volcomelic

dat got dryuoldich is in psonen en eenwol //
 dich in wesen: dat is in substantie en der
 naturen: want vader soen en helige geest
 synt dry psonen: en die dry syn een waer
 got en ongedeilt en ongescheiden. **C** Die
 persoen des vaders is ewich en nergent
 af gecomen: die soen is vanden vader
 gebaren en wt om gecomen: die helige
 geest comt voert wt om beyden: dat
 is wt den vader en den soen. **C** My
 af hebn wy een exempel en een gelic
 kenisse ander sonnen: want ander sone
 syn drye punte: dat een substantie dat
 is wesen der sonnen. **C** Ende is een claer-
 heit en daer is in heite en wermte:
 die substantie der sone is nergent aff
 gemaect en die claerheit comt vader
 substantie. **C** En die claerheit ghyft
 sy voert op die werlt en verlichtet
 alle die dynghe die op der werlt syn:
 nochtant en scheidt die claerheit niet
 vander sonnen en die wermte comt
 van om beyden en bliuen in een on-
 gescheiden. **C** Aldus so en is die persoen
 des vaders nergent aff gecomen wet
 sy heeft altoes sonder begyn geweest.
 Ende die soen come wt den vader
 also als die claerheit comt vte sone en

heuet mynslich natuer angenamen
en heuet al die werlt myt synre got
liker wysheit verlicht nochtant en
scheyt he myt van den vader gelic
dat die claerheit myt en scheyt van
der sonne: azer he is altoes gebleuen
in den vader also wal doe he mynsche
was woerden als he to voere was eer
he mynsche wart. **E**n die helige ge
est comt vten vader en vte soen:
Belicker wys dat die warmte comt
vter sonne en vter claerheit. **E**n
he is een bant der mynen tusschen de
vader en den soen. **E**nde gelycker
wys dat die warmte der sommen alle
creature gyfft cracht die groeyen en
te bloyen en die vrucht te maken al
so gyfft die helige geest allen guede
mynschen cracht ende macht alle gue
de wercken te doen en to groeyen en
to bloyen en voert to gaen en staen
de to blyuen in gueden wercken: voert
so sullen alle guede hersten mynschen
geloeue volcomelich in den sacramen
te des altaers. **A**lso dat die soen ga
des Ihesus xpus is in den sacrament
myt vleysche en myt bloede myt zie
le en myt geest en mytter gotheit

also verlicht en also volcomelic als he
 van synre moeder der reynre ioncfrou //
 wen waert gebaren. Ende als he op
 den gueden vrydach an den cruce hinch //
 Oeck syn die punte vander heligen kers //
 ten gelooue die alle mynschen syn seul //
 dich te weten en te verstaen en volko //
 melic te geloouen. Laet ons dan den
 guedertyren got oetmodelic an roepe //
 en bidden dat he onse herte en onse syn //
 ne also verluchte mytten licht der
 waerheit en der gerechtter kennysse
 dat wy die waerheit moeten kennen
 also als die heligen apostolen dede. En
 dat wy die punten der gelooue moeten
 te recht geloouen en also moete leuen
 dat wy mytte helige apostolen come
 moeten int ewige leue: en myt hem
 gebruiken der vrouden die nimmermeer
 en sal eynde dat moet ons gunne die
 vader die soen en die helige geest. *Ame*

Dat *Baden derde punt des gelooue*
 derde punt van der heliger kers //
 ten gelooue en daer op gefondirt //
 en gesticht is: dat is dit dat men die
 sunden scouwe sal. Ende want nymat
 die sunden en han gesouwen he en moet
 weten wat funde is. *Hyr om ist te we //*

ten dat sunte Aug^o spreckt en seget al
dus **S**unde is wanneer een mynsche
got versmaet en syn gebade: en he dat
vergencklike guet verlyest voer dat
ewige guet. **E**n wanneer een myn
sche denct of spreckt of werct tegen
got of tegen syn gebade of tegen die
heylge geloene: voert is oec te wete
dat sommige sunde wal hieten doetlike
sunden en sommige wal hiete dagelike
sunde. **S**even sunden syn die genoemt
syn hoeftzunden of doetzunden: dat
syn dese die hyr na volgen: die wste
heit houerdy: die ander heit taern: die
derde heit nydicheit: die vierde heit
traechheit: die vyfte heit ghyrichheit: de
seste heit gulsicheit: die seuende heit
onkuisheit. **D**ese sunden heiten hoeft
sunden want sy syn een hoeft en een
wertel en een begyn van allen sunde.
Sy heiten oech doetlike sunden: wat
sy die ziele eens mynschen scheiden
van gade en brengen enen mynsche
totten ewigen doet. **W**ant got en
brech nymant so lief viel he m doet
liken sunden en bleef daer m en sterf
sunder beritwe en bycht he en wies
den se totter hellen en totte ewige doet

Ende wantet mynlich is in sunden
 te vallen en duelic is in sunde te bliue
 en te sterue: hie om heft ons got gera
 den dat wy also duck als wy in sunde
 vallen ons pynne sullen op te staen myt
 rechte rouwen en myt waerze bycht
 dat wy die sunden betere sullen myt
 werken van penitencie als myt vaste
 myt gebede myt almessen en in den wil
 len sullen wesen lieuer te sterue dan
 in sunden meer te vallen. **C** Want die
 wyle dat wy den geest bynnen heb
 ben en op eertriche syn so volget got
 synre ontfermherticheit en ontfanct
 ons vaderlic en mynlic wanneer wy
 berow hebbe van onsen sunde of misda
 den: en wy genade van hem begeren
 so verghift he ons onse sunde altemael
 en en willer nyet meer gedencken wan
 neer wy doet syn. **C** Ende als die ziel wt
 den liue is gescheiden so volget got synre
 gerechticheit: en wyset die gene van
 hem die tegen hem misdaen hebbe ende
 wetentlike in doet sunden gestorue syn

Augustinus **Van den dagelike sunde**
 en Zaymudus seggen dat dese
 sunden die hie na gescreue stae
 gerekent syn onder die dagelike sunden

7m
meer teten en drincke dan noet is:
meer to spreken of te swigen dan mit is
Die arme lude die broet bidde wrede
lic en wech heiten gaen: **A**jt gesunde
liue teten als ander luden vasten **O**n
tythike en bauen mate te slaepen: en nyet
te tyde te herken to come: tot den geuan
gen nyet te comen: en den specken nyet
te vanden: de eendrechtich syn oneen
drechtich te maken: wyf en kynder kna
pen en meegde meer te verspreken en
schelden dan reden is: en daer mede me
er to smeyken dan reden of behoerlich is
Enen armen mynschen die hunger ende
homer heeft syn noettrufft nyet te ge
uen: **A**jt ander luden te smeyken om bae
te en om vordel en gewyn daer af te cry
gen: **C**ostelike spise en lecher werchap
te reyen en te maken: ydeliche spothiche
burdeliche onnutte woerde te spreken m
spreken m spot en sonder noet te sweren:
en dan nyet to holden als men laeft als
men sweert schelden vloicken en lude te
verspreken **O**eck syn daegelyre sunden
vergiftliche sunden: en die dagelyre sunden
die wy alle dage doen myt onnutte ghe
dachten myt onnutte woerden en myt
onnutten wercken der syn also vele datt

een mynsche myt scriyuen noch tellen
 en can. **E**nde dese dagelyre sunden ma-
 chmen afleggen myt nissen te hoeren
 myt **P**ater nos te spreken myt dage-
 lyren bychten myt wy water en myt
 den clocken te luden en myt cloppen vor-
 dat herte en myt aflaet to wynne: **A**er
 van den doetsunden moet men sonderli-
 ge bycht spreken en daer moet men son-
 derlinge penitencye of beteringe af doe-
 sullen wy werden vergeuen als sunte
 lucas beschryeft: so sprac onse here op
 een tijt totten loeden dese woerde ende
 seyde: **T**en sy dat ghy die sunde begreeft
 ende penitencye doet voer uwe sunden
 ghy sult alle verderuen: dit is te vstaen
 myt alleen an den liue van orloge hon-
 ger en steerste: **A**er oech ander sielen
 wat die sunden syn een sake der verder-
 ffnisse des vleyscho en der zielen: dat die
 sunden eens mynschen verderffnisse syn
 an den liue dat moegen wy mereken in
 den woerden die gescreuen staen in twiff-
 te boeck der bibilen dat genoemt is deu-
 tronome: **W**ant daer staet aldus gescre-
 uen dat die heilige **phā** van geheyte ga-
 des dese woerde en sprach totten kynd-
 en van israhel: **I**st dat sake dat ghy gade

¶ derde

moyses

ontsvet en syn gebade holt en hem die
nt en mynt en v hoert voer sunden
daer dat heydensche volc mede om gaet
so sal v got behueden en bescher men
en verloesen van al uwen vyanden
Got sal v oech gheuen regen en tydich
weder v corn sal oech wael wassen v
beesten sullen wael groeyen en manich
uoldich werden en alle dat v to behoert
en ghy v hant an slaet dat sal toeneme
en voertganck hebben **A**n allen dynge
suldy gebenedit wesen: **M**er ist dat sake
dat ghy gade nyet en ontsvet en syn ge
bade nyet en holt en die gebade gades v
smaet: so sal got tegen v wesen en uwen
vyanden macht auer v geuen te vangē
en te slaen en wt uwen landen te iagen:
steerst en pistilency hunger en commer
sal v got seynden: **G**hy en al dat v to be
hoert sal vermaledyt wesen en sal quech
ken varen **A**lle dese dynge die die pphet
moyses den kindere van Israhel te voer
en seyde die geschieden hem: wat die wy
le dat sy gade ontsaegē en syn gebade hiel
den hadden sy ruste en vrede: En nymāt
en doerste noch en mochte hem quaet doe
Sy waren ryc en salich ter werlt en dar
sy oer hant an sloegen dat had voertgac

Mer doe sy hem kyerden van gade en syn
 gebade versmaden en sy afgade an beden
 en gade myt oeren sunden vertoernden;
 doe woerden sy geslagen en altemael wt
 oeren landen verdreue en allet dat om
 tobehoerde dat voor quelic en verderff
Aldus moegen wy merken en verstaen
 dat die sunde is een sake der armoeden
 en des lydens en der verdopmissen eens
 mynschen an den licham: want hielden
 die mynschen die gebade gades en leueden
 als sy solden got dede al dat sy wolden
Voert so syn die sunden des mynschen
 een verdoemnisse an der sielen: want
 om die sunden en om die quaetheit die
 een mynsche duet so woert die siel ver-
 doempt en toetter hellen gewyst. **E**nde
 dat dit waer is moegen wy merken an
 den woerden die got seluer gesproken he-
 uet doer den mont des pphete Ezechielis
 die ziele die sunden doet die sal steruen:
 die soen en sal nyet draegen die sunden
 en die ongerechtigheit syns vaders: en
 die vader en sal nyet draegen die quaet-
 heit syns soens. **M**er ellic mynsche sal
 syns selffs boerden draegen en om syns
 selffs sunden verdoempt werden en des
 ewygen doertz an der zielen steruen: wat

als sunte Augusti⁹ spruct en seget Der
gerechtigheit gade hoert to dat sy gene
quaetheit ongepinicht en sal laten en
geen guede wercke ongeloeent en sal late;
want die sunden en ongerechtigheit de
een mynsche duet en begeet die moet
twaeren gebetert wesen op eertrijcke
of int vegevuere of inder hellen die wyle
dat wy op eertrijcke syn en na den lich
am leuen so moegen wy die funde lich
teliche beteren myt rouwe en myt bich
ten en myt andere werken van penete
rien Mer mdat vegevuere moete wy so
sweerlichen beteren: mer wy moegen ha
pen wt der pinen verloest te werden:
mer myt eer dan als got wil: mer in
der hellen moeten wy so onuerdrechtliche
int vuere der ewiger pinen betere sonder
haep daer wt te comen en verloest te wer
den. **Aldus** hebben wy dat die sunden
syn een saecke der verderfnisse an den
liue en an der zielen hijr om wil wy heb
ben ruste en vrede van: herte op eert
rijcke helich en salich wesen: en in alle
dyngen van gade gebenedijt en na dese
leuen comen ter ewiger salicheit: **Soe**
is ons noet dat wy sunderlinge die
seuen doetzunden myt oeren geselschap

die hem na volgen seouwen en vlyen
 en ons oech mede hueden voer dagelike
 sunden licht en vergiflich sy brengen
 die ziel nochtant tot zwaerre verdomp //
 missen en der moecht so vele wesen dat
 sy al zwaer solden wesen: want een
 plume is licht nochtant mach der plu //
 me so vele te gader comen in enen
 groeten sack dat sy al zwaer solden we //
 sen te draegen. **A**ldus ist oech mytten
 daegelyken sunden: voert wat luttel hi //
 de op eertrike so helich syn sy en vallen
 by wilen in sunden want et mynslich is
 in sunden te vallen mer et is duuelic in
 sunden te bliue en te verharden: hij om
 sal ellic guet kersten mynsche alle daege
 dat bueck synre consciencie auer lesen en
 auer dencken syn leue en besyen of he m
 enigen gedachten of m enigen woerden
 of m enigen werken gedacht of gedaen
 heb tegen got of tegen syn gebot of tege
 syn euenen mynschen: vint hem een
 mynsche misdadich tegen got so sal he
 voer syn herte cloppen en myt wenende
 oegen here got ontfarme dy auer my ar //
 me sunder. **H**euet he misdaen tege syn
 euen mynschen en he den tomyreden heft
 geset: so sal he tot hem gaen en sal om v //
 giffemisse bidden en om also voel ere doe

als he on schanden heeft gedaen ende
also lieue als he om schande heeft ge
daen en brengen on weder to vreden
wat wy en kunne gade nyet gebeten
en die misdact die wy tegen hem mis
daen hebñ: **Ten** sy dat wy onsen euen
kersten gebetert hebñ dat wy tegen
on misdaen hebñ: **Ende** dat die war
is moegen wy mercken inden woer
den die sunte mathews heeft bescreue
Doe onse here op een tyt sprach tot
synen Jongere: yst sake dattu dyn of
ferhande brengest totten altaer en du
onder wegen denckest dat dyn broed
tegen dy misdaen heeft daer du hem
in heuest vertoernt en misdaen. **So**
laet dyn offerhande staen voer den altar
en byer dy weder om en versoen dy
myt dynen brueder: **Ende** waneer
du myt hem versoent byt en he te
vreden is gewoerde: **So** com dan mit
dymre offerhande en brenge se ten al
taer en offer sy dan gade: soe sal dyn
offerhande gade wesen ontfenckelic
en bequeme: waneer dan een my
sche syn consciency wal besyen heeft
ende he weet dat he misdaen heuet te
gen synen euenmyschen en tegen got
so sal he annemen een leuen van pene

tencien en beteren die misdact myt
den sacramete der penitencien so mach
he gade genaken. **W**at onse he heeft sel
uer gesproken dese woerde tot alle myn
schen: doet penitencie en dat ryck der
hemelen sal v genake want een mynsche
die comen sal ten ewigen leuen die moet
so reyn wesen van allen sunden als een
nybaren kint ist wt der voente compt
Ende hij om waermeer wy dat cleet
der kuyshheit en der reynicheit dat wi
inder heliger doepē ontfangen beulet
ken en ontreynt hebben myt menig
gerhande sunden: **S**o is ons noet dat
wy annemen dat sacrament der pene
tencie op dat wy daer mede werden
gereynicht van allen sunden en vlechtē
daer wy mede ontreynt syn: **W**ant
wy dan mytter penitencien onse sun
den moegen beteren en gade genaken:
hij om ist nut en orberlick te weten
wat penitencie is en waer to sy guet
is: sunte **G**regorius en **A**mbrosius die
helige leeres spreken en seggen aldus
van penitencien **Van Penitency**

Penitenci is bescreven van sunden
die een mynsche gedaen heeft mit
enen volcomenen wil die sunden voert
meer te laten en die sunden nimmermeer

en wil doen; Wāt wie dat syn funde
bescreiet en genen wil en heeft syn
sunden voertmeer te laten die is een
spotter en en geen waer penitencien
Woert is te weten dat dry dyngen
syn die daer to horen dat penitency
recht wesen sal. **D**at wste is rechte
berou: **D**at ander is waer licht: **D**at
derde is volcomē beteringe. **W**āt wie
van gade genade wil ontfaen die moet
wst een miſhaegen van synen funde
hebben en laten om leet wesen dat he
tegen got misdaen heeft: daer na moet
he die sunden claerlich bychten sonder
bemanteringe en tegen synē rechte pries
ter of enen anderen kan he om nyet ge
raden by synē oerloef en ten derden ma
el moet he beteren na rade syns pries
ters. **T**otten rechten vrouwen hoert
dat een mynsche sal suchte en screyen
om al quaetheit die he heeft gedaen en
om alle die guede wercken die he heeft
achter gelaten en die he wal mocht heb
ben gedaen: Ende om al gracie en duog
den en loen dat he heuet versumt berde
hem en synē euen mynschen. **E**en sun
der mach ghern berou hebben vā synē
sunden: want men en mach myt gene

dyngen got bet sachtmoedich maken
 ende daer to brengen dat he enen my
 schen ontfange ingenade en om syne
 sunden vergeuen dan myt rechten rou
 we: dat die waer is moegen wy merc
 ken an sunte peter en an marien mag
 dalene: Want maria magdalena was
 een apenbaer sunderfche en vol alre
 sunden daer sy om verdoemt solde heb
 ben geweest hed sy gene rou gehad
 Ende doe sy berouwenisse kreech va
 oeren sunden en onsen here te voeten
 vyel en genade van hem begeerde en sy
 inden synne was nimmermeer sunden
 to doen: Alre hant ontfynck sy onse he
 ue here in genade en verghaf oer al oer
 sunden: En hengeden oer dat sy by sy
 nen voeten sat: Ende duchte syn voete
 hefflich en mynendich kusten: Sun
 te peter had oec swerliche tegen onsen
 he misdaen: Wat he missaecte synre
 drij weers en zwoer enen valschen eet
 dat he onsen here nyet en kende en dat
 he van synen iongeren nyet en weer
 Ende om dese misdaet sold he verdoemt
 hebben geweest hed he gene rou gehad
 Mer want he van rouwe en van ver
 uernisse syns liefs en nyet van quat
 heiden wissaecten onsen he en he alrehat

berouwenisse daer af kreech hijr om
vergaf hem onse heer syn sunden en
syn misdaden en lijet hem synre mis
daet nyet ontgelden: mer he maecten
oen een voersten en enen ouersten va
den apostolen en beual hem den sloe
tel vande hemel: Voers so is te wete
dat die rechte berouwenisse also groet
moet wesen als die gemichte der sun
den groet geweest heuet sal een myn
sche volkomelic vergyffnisse hijr op
eertrinc ontfangen van synen sunden:
want is die rouwe of beteringe myn
re dan die sunden eyschen so moet die
mynsche also lange int vegevir wese
hent he die sunden heeft gebetert: wa
nt die gerechticheit gades en wil geen
sunden ongebetert noch ongepynt late
Voert so is te wete dat een mynsche
so groete rou mocht hebben van synen
sunden al hedde he oec alle die sunden
gedaen die ye mynsche gedae heest:
dat dit waer is moegen wy mercken
an den scheker die opden gueden vry
dach by onsen here hynck tot synre re
chter hant: want die scheker had gewe
est een quaet mynsche he had geroest
gestalen en gemoert en vele ander doet
sunden gedaen daer he om verdoemt

geweest solde hebben hed he genen rech-
 ten rouwen gehadt van synen sunden:
Mer doe die schecker sach dat groete onrecht
 en die groete smelicheit die die ioeden on-
 sen here deden buten syne schulden ende
 mysdaet. **En** onse lieue here die pyn so
 guedertierliche leet so ramerden hem on-
 sen here en kreych myn tot onsen heer
 en medelyden myt hem en inden medely-
 den waert he also seer screyende en kreych
 groete rou van syne sunden: dat hem onse
 he al syn sunden vergaff. **Also** dat he
 oec anders geen pyn en leet voer syn
 sunden dan die pyn des cruces daer he
 doe an hinc: want he en quam nye indie
 helle daer Adam en Eua in waere: noech
 he en quam oec nyet in dat vegevuur. **Wat**
 onse he was voer hem gestorue en had die
 helle gestort en syn vrunde daer wt ver-
 loest en had se gebracht int paradys: **Mer**
 doe die schecker in synen meeste rouwen
 was. **Doe** sprach he tot onsen he en seyde
 he denck myns als du comest in dyn rycke
En onse here antwerde hem en seyde: **ic**
 segge dy verwaer: **Du** salst huden myt my
 syn in myns vader ryck. **Want** dan een
 mynsche myt rechten rouwe mach kry-
 gen vergyffnisse van al synen sunden

Y en

Ende die tijt nyet mach wesen te
cort noch die sunden te groet noch te
manichuoldich: hyr om en sal nymāt
vallen in mystroest noch in wanhape
woe groet woe zwaer woe manichuol
dich die sunden syn die he heeft mys
daen. **C**Mer he sal berouwe hebn van
synen sunden en byecht spreken en
penetency doen en beteringe na synē
vermoegen en genade begerē va gade
Ende got sal synre sondertwyuel ont
farmen en sal om syn sundē vergeue;
doch al ist dat sake dat got so guedertier
en is dat he enen mynsche al syn sundē
vergeest als sy om berouwen daer op
en sal he nochtant geen sunden doe noch
dencken du willest dynre genuechte
bruke die wyle dattu ionek bist wan
neer du olt bist en dy der werlt nyet
en lustet: dan wilstu dyn leuen betere
en penetency doen van dynen sundē;
Want got is also guedertiere waneer
du rouwe heuest so sal he dy dyn sun
den vergeuen. **E**nde al weert oeck sa
ke dattu storuest sonder bychte en sond'
rouwe nochtant en saltu nyet verdo
emt werden. **W**ant got is also gue
dertiere en ontfarmherich he en laet

nymant verlaten bliuen die gene die
 aldus dencken die syn in enen sundijche
 leuen: wat sy en willen die sunde niet
 laten noch betere en sundigen in den
 heiligen geest: Want sy doen tegen die
 gerechticheit gades die die sunden gebetert
 wil hebr. **E**nde sy verlaten hem op die
 ontfarmherticheit gades die hem niet
 to hulpen en comt ten sy dat sy die sunde
 bejeuen en bichten ende beteren myt
 rechten rouwe en myt wercke van pe-
 netencien. **W**at het syn somige sunde
 daer men mede sundiget in den heiligen
 geest: welken sunden staet bescreuen in
 den heiligen ewangelio. **D**at sy hyr inde
 ser tijt noch na deser tijt als een mysche is
 doet nimmermeer vergeue en sullen wer-
 den: die sunden heit wanhape en bren-
 get enen mynschen daer to dat he geen
 bicht en spreet en geen penitency voer
 syn sunden en doet. **E**nde dat een my-
 sche meynt dat syn sunden also groet
 syn en so menichuoldich syn dat sy se
 niet gebeteren en kunen: en dat sy hem
 nimmermeer vergeuen en sullen werden.
Ende also als. **C**ayn en Judas dede: wat
Cayn syn broder Abel doet geslage had
 de: en hem got dese woerde to gesprake
 hadde dat bloet dyns broders Abel ruept

he steerfft: wat onse he heeft selue ge
 spraken dese woerden: Ick en wil nyet
 den ewigen doet des sunders mer ick
 wil dat he hem bekijer van synē sūnde
 en ewelike leue: Mer die gene die also v
 haerdt waeren in oeren sunden en in
 oerre quaetheit dat sy lieuer doen quaet
 dan guet. **E**nde in den willen syn moch
 ten sy eweliken leuen in sunden en in
 quaetheiden: en die in dusdānen schijn ster
 uen ende van eertzyncken scheiden die
 wist die gerechticheit gades totter helle
 als daer ewelich te wesen in pynen wat
 sy hiir mder tijt doe sy leefden ewelich
 in sūnde en in quaetheiden te bliuen en meyde
 te wesen. **D**ie ander sūnde daer men
 mede sūndicht in de heilige geest die is
 gendemt vermetenheit: dese sūnde bre
 net enē mynschen daer to dat he denct
 got is also ontfarmhertich he en laet
 nymannt verclaren bliue. **E**nde dese
 sūnde sint tegen die gerechticht gades
 want sy brenghē enē mynschen daer
 to dat also hef quaet als guet duet: en
 he hem also verlatet op die ontfarmher
 ticht gades dat he die sūnde en quaet
 heit die he duet nyet en biicht ende
 genē zou daer af en heuet ende geen be
 teringe daer af en duet en daer in bliefe

en steruet: wāt alle quātheit gebetert
moet wesen na der gerechticheit gantz
En een mynsche die hem sonder beschei
denheit verlaet op die ontfarmhertic
heit gades en geen betezinge en duet:
hijr om en is den oer sunden hijr op
eertrike myt vergeuen en want he
m quaetheit steerfft so moet hy die
sunden ewehke in der hellen steruen
en en sullen hem nūmeermēer vergeue
werden. **D**ie derde zunde in den heli
gen geest vs. gehēte Traech of ver
sumenisse der tijt: wāt dese sunden
brenget somyge lude daer to dat sy
oer tijt die om got geest hem in toe
dienen en penitency to doen versumē
sy myt dansen myt reyen myt houer
dyē en myt onkuisheit en myt man
gerhande zunde en ydelheit. **E**n dat
sy dan dencke: du bist noch lincch du
machst langer leuen: du willest dyre
genuechte brukē die wyle dartz dylust
inde als du olt bist gewoerde so wilstu
dym leuen betere en gade diene. **T**en
noch geen tijt die werlt tebegeuen:
Dus dencken vele duaser mynschen
en verlaten op oer roecht ende starich
en steruen dycwyl haestelich en versu
melich wāt somigen verdrencken

somigen breken den hals en somigen
 werden verflaegen of steruen anders
 haestelike. **E**n wat sy oer tijt aldus
 versumen en guede wercke afterlate:
 en oer sunde nyet beteren en wille mit
 penencencie nyet rouwe nyet bychten
Ende sy dan dus onuersienlic van eert //
 ryke vaeren: so en werden hem oer sun //
 den hyl nyet vergeuen. **E**nde want
 sy inden sunden steruen so moeten sy
 na desen leuen harde swerliche laerme
 en beteren. **O**ech vallet dicwyl dat een
 mynsche haestelich zyeck wort en also
 groete pyne en we hefft dat he syne
 memorie en syne syn verliest: en dat
 he synre sunden nyet en kan gedencke
 noch oech bycht gespreken: hyl om en
 sal hem een mynsche nyet verlaten op
 syn wicheit noch op syn staricheit
Mer he sal altoes insorgen en in anyt
 wesen en dencken dat he omer moet
 steruen: en en weet wo of waer. **E**n
 he sal hem hueden van groete sunden
 en spreken syn bycht wanneer he in
 sunden is gevallen en beteren die sun //
 den na rade syns bycht heers: want
 al heuet ons got gelauet genade te doen
 en ons onse sunden te vergeuen wan //
 neer wy rouwe hebn en genaden van
 hem begeren: he en hefft ons nochtant

nyet te weten gedaen woe lanch off
woe cort wy sullen leue off wanneer of
woe off waer sy sullen steruen. En
hijr om wat die doet ons alle dreyget
daer om sullen wy alle gader daer tege
altoes wesen bereit en also leuen off
wy altechant souden steruen. Aldus
hebn wy vanden rouwe dat dat nyse
punt is datter warre penitencien to
behoert. Nu willen wy voert besien
van den anden punte der penitencien
als vander bichte. **Vander bichte**

Bichte is een vrje en een moet
wille apenbaringe al der sunden
die een mynsche heuet tegen gade en
tegen syn gebaden en tegen syne euen
kersten myt gedachten myt woerden
en myt wercken als myt volkomen
wille die sunden te laten en te beteren
na rade eens pryesters daer men die bichte
tegen doet: hijr is te weten dat een kerst
ten mynsche ten alre mynste schuldich
is alle iaer syn bichte te doen tegen sy
nen rechten pryester die syn kerspel
paepe is off van des kerchere wegen
den die bichte beualen is te hoeren: En
wie dat sonder oerloff daer en tegen doet
en enen anderen bicht die is ongehoer
sam en he duet hem seluer daer schande

mede: want men dencken mach dat hy
 saken onder hem heeft die hy syne pries-
 ter nyet seggen en doer den hy dagelyc
 voer synen oegen suyet om die schande
 die hy daer af sal hebbe. **C** Doch weert
 sake dat een Curuet off een priester al //
 sult weer van wesen dat hy clappende
 off wytwerpende weer van woerden
 off dat hy een hetter off een ongelouich
 mynsche weer off dat hy een geck weer
 en he geen onderscheit onder den kende sake en
 en nyet en wysten woe men enen my-
 sche solde raden en wysen off helpen
 soe mochte een mynsche oerlof bidden:
En als hy oerlof gebeden hedde soe moch //
 te he tegen enen anderen byechten al
 en wolde hem syn priester genen oerlof
 geuen; Mer wanneer men heeft enen
 bescheiden rekelicken geleert man so
 sal he tegen hem byechten en om geen //
 re schanden wil tot enen anderen gaen
 want die schemde nemet ene mysche
 syn sunden aff. **C** En die priester en moet
 oeck die sunden die hem gebiecht syn
 nyemant seggen: want weer een pri-
 ester soe dwaes die die sunden apenbaer //
 den die hem geseget weere en die voert
 segede en men dat oeck mochte betu //
 gen: den priester solde die bispof of syn

ouerst in enen kerker leggen tot syn
re doet toe. **V**oert so is te weten dat
een mynsche is schuldich syn byechte
te spreken syn sunden en syn leuene
nen priester to apenbaeren: en dat des
myt alleen genoeg en is gade to byech
ten: als dauid en damiel en ander hellige
leerres en ppheten hyr voer maels ple
gen te doen en mytter byecht genade
van oeren sunden te vercrygen: want
eer got mynscheliche natuer an nam
so wast gade guet genoeg dat men hem
alleen byechte. **M**er doe got mynsche
gewoerde was en ^{wer} apostolen en priester
en macht gaff te byechten en te bynde
en to ontbynden doe en wast vander
tijt myt genoeg gade alleen te byechte
mer eth is noet datmen gade to voeren
myt rechten rouwe die sunden byecht
en myt rouwe comen totten priester
en byechte hem alle syn sunden en quaet
heit die men heuet gedaen sonder bewym
peling en sonder enigerhande verscho
ninge: en een mynsche sal dese punte a
uer hem hebn die rechte byecht sal spre
ken. **T**enersten en sal hy myt byech
ten syn sunden als Adam en Eua de
den want doe sy mynsdaen hadden ende
dat gebot gebraken hadden: en hem

got vragheden waer om sy syn gebot
 gebraken hadde doe leyde Adam syn mis
 daet op syn wyff **Eua**: en sprach aldus
 en sende dat wyff dattu my gegeuen
 heuest gaff my vander vrucht die du
 oer verbaden haddest to eten en ic beet
 myt oer daer aff **C** Ende Eua leyde die
 misdaet op die serpent: en sprach aldus
 die serpent heuet my bedraegen **C** Want
 sy oer sunden male op den andere ley
 den en gene genade en soechten an gode
 myt oetmoedicheiden daer om steit sy
 got vreden paradise en satte sy in ellen
 dicheit deser werlt: als dat sy daer in
 sullen wesen in penitency doen en sun
 den daer in solden arbeiden myt honger
 myt dorst myt heyten myt kolden myt
 haken myt raden myt sweteygen ansicht
 en myt zwetigen leden: en oer broet sol
 den wyuen dat sy solden eten tot der tijt
 to dat sy storuen **C** Aldus syn oeck somp
 ge mynschen die oer sunden en quaether
 den op enen anderen leggen en seggen die
 man off dat wyff brachten my daer toe
 off die boese geest rydet my te doen: aldus
 en sal men nyet byechten mer hy sal hem
 seluen sculdich kennen en laten oeck ene
 anderen syn byecht spreken van dat hy
 mynsdaen heuet **C** Want sunte Augustin⁹

727
sprict aldus: laet den boesen geest en ander
lude vaeren en en gheest on en geen sth
oelt in dynre quaethet die du heuest
gedaen: Mer ghyff dy seluen sculdich voer
gade so machstu genade vringen. **E**n
anderen mael sal een mynsche waerach
tich wesen in synre byechten en hem
daer voer hueden dat he nyet en he
ge: he sal gaen totten grunde syns her
ten en der waerheit en seggen syn sun
den als he sy heuet gedaen: want he sal
seggen die groetheit en menichuoldich
en in wat tijden en in wat steden en
myt wat mynsche he die sunden heuet
gedaen: want die sunden syn zwaer
als men sy duet op groeten hoechtijden
off op hellige steden dan anders waer: En
sy syn swaerre en groeter gedaen myt
geestelike luden of mytter man wyff of
susteren of myt magen dan anders. En
hijr om wanneer een priester vraeghet
enen mynschen die om byecht na ver
sbint van synē sunden so en sal he nyet
om slaen noch versyre enigerhande
dynge noch missaken: Mer hy sal by
der waerheit bliuen en seggen so sy ge
schijet syn. **E**n en gene auer of schem
te sal he die waerheit achter laten: wat
een mynsche en sal nyet byechten als

Cayn dede: want doe Cayn synen broeder
 Abel doet geslaegen hadde en om got vrac
 gede waer syn broeder weer versyerden
 he een loegen en spraech aldus tot gade
 ick en weet nyet waer he is ick en byn
 myns broeders huder nyet. **E**n wat
 he aldus loech en syn mysdaet nyet en
 behande en oeck geen genade aen gade en
 soechte noch en bat: hyr om en vergaf hem
 got syn sunden nyet. **T**en derden mael
 is te weten we dat rechte byechte wil
 spreken die sal hebn een reyn puer me
 nynge die sunden die he byecht niet nummer
 meer te doen: want wie byecht spreket
 als hy zijck is off als hy lyden off verdu
 et heeft an lieue an guede off an vrunde
 off an magen en dan hulpen off troestes
 begeert: en die sunden die he byecht
 niet en meynt te laten en voert an na
 den gebaden gades nyet te leuen: die sla
 cht pharao. **W**ant doe hy van gade ge
 plaget en gecastigt woert nyet synen
 volke: doe he en syn volke die pyne nyet
 gelyden en bonden behande he en beliede
 syn mysdaet en sprach aldus. ¹⁰Moyses en
 seyde werlich got is gerechtich: ick ende
 myn volck is quae en ongerechtich en
 ick bidde dy dattu voer ons biddest dat
 got syn plage van ons neme: dese byecht

scheen guet te wesen mer sy en was nyet puer noch zeyn: want he en meynden nyet gade gehoersam te wesen en dat scheen daer wal an: wat doe he verloest was vander plagen doe was he alsoe quaet na alz he to voeren hadgeweest

CTen werden mael saleen mynsche al die sunden die he gedaen heuet: syn sy groet off cleyn altermael vergaderen en seggen sy te samen ongedeilt enen priester die sy byechter is. **W**ant wie dat syn byechte deilt en een deel seget synē spraker en dat ander deel bynne holt en wil dat enen anderen priester seggen: licht om schemte off om dat he guet wil schynen voer den ogen des priesters den he byecht: die en deerff des nyet vermoede dat hem got syn sunden verghyfft om der boesheit wil om der geuynsicheit wil die he in synre byechte heuet: want daer staet aldus gescreuen: die almachtige got die een simpel en een ongedeilt wesen is: die en deilt syn genade nyet. **E**n twaer en he verghyfft enen syn sunden altermael off nyet: hijr om wellie mynsche vantage genade wil ontfangen die spreck volkomelich syn byechte van synen sunde die he nyet gebrecht en heuet: en die he kan teffens gedencken alz he voer syne

priester sijt en byecht wil spreken ist sa-
 he dat he naemaels meer dencket so sal he
 weder come en segge: Ick heb wat verge-
 ten en segge dat he weet en dat mach
 een mynsche wal doen: wat die memo-
 ria is bywilen cranck also dat een my-
 sche bywilen al sy sunden opeen tijt
 myt en kan gedencke. **E**n aldus en wo-
 ert die byecht myt gedeilt als een my-
 sche syn macht daer to doet dat he al syn
 sunden seyt die he gedencken kan ende
 myt voerrade geen sunden ongebyecht
 en laet. **T**en vyfften mael sal een my-
 sche syn byecht spreken myt eenre rechter
 hape en myt eenre volcomener geloeue
 dat got hem syn sunden vergeuen sal als
 he syn sunden trouweliken en allinck seyt
 en wstort als water also dat noch roeke
 noch sraet noch varwe der sunden in
 hem bliuet: want wie byecht sprect en
 myt en geloeuet noch en hapet dat hem
 got syn sunden vergeuen wil: die byecht
 als Judas dede: wat doe Judas sach dat
 men onsen here wt leyden terdoet waert
 doe kreech hy rouwe van synen sunden
 en misdaet: en kende dat hy misdaen had:
 wat he spraech dese woerde ende serde
 Ick heb gesundiget en quaet gedaen: wat
 ick een onnosel bloet verraden heb. **D**e

se byrecht was gerechtich en warachtich :
want he viel in wanhape en geen geloeue
noch haepe en hadde dat hem got syn sun-
den vergeuen mochte off wolde daer om
verhincg hy om seluer en bleeff eweliche
verlaere: want wanhaepe is een sunde in
den heligen geest die noch hijs in deser tijt
noch na deser tijt nyet en waert vgeuen
Doert so is te weten dat een mynsche va
gudes recht en geset der heliger kercken
schuldich is syn byrecht te spreken als een
mynsche die stede en den pryester mach
hebn: ajer comt die doet enen mynsche
an onuer sienlic en in steden daer hy
genen pryester en kan kryge als dicwyl
is geschyt inder zee en oeck op den lan-
de inden stryde en oeck onder moerde-
neren: **D**oe mach een mynsche wal mal
sulker noet syn byrecht spreken tegen
enen anderen man off tegen synenge-
sellen. **E**nde en kan he genen mynsche
geczygen daer he tegen bychten mach
soe sal he cloppen voer syn herte myt rec-
hte rouwe en bychten den ouerste prijs-
xpū den gudes soen en spreken oetmode-
like heer ontfarme dy auer my arme
sunder: en heb volcomen hape en geloe-
ue dat got dyns genadich sal wese. **E**n
sunder t wuel got sal syns genadich.

wesen en vergeuen hem syn sunden :
 want got en cyssthet den mynsche nyet
 bauen syn macht wat wanneer enen
 mynschen syn macht ontgaet so laet
 hem got genuegen mytten rouwen en
 mytten gueden wille **Van de affaet**

Oattet noet is dat een mynsche syn
 byrecht spraket dat moegen wy prae
 uen by reden wat die passy en die
 pijn die onse heer heeft geleden is aflaat
 en vergiffenisse der sunden. **E**n dese pijn
 is gedrucht inden seuen sacramente der
 heiliger kercken. **H**yr om ist noet off wy
 willen aflaat en vergiffenisse van onsen
 sunden hebn dat wy die heilige sacramete
 ontfaen: daer die pijn ons heren Ihesu
 xpi in is gedrucket en beslaeten: en wat
 penetency is een van den seuen sacrame
 ten en die byrecht der rechter peneten
 cien to behoert. **H**yr om ist noet dat een
 mynsche syn byrecht spraket. **W**oert wa
 neer een mynsche syn byrecht heeft ge
 spraken also als he schuldich is te doen:
 soe sal he die penetency gerne en willich
 liken doen die syn priester om settet te
 doen en en sal der nyet vergeten off
 versumen wat die willens verget en
 achterlaet die penetency die hem geset
 is voer syn sunden: dat is een teyken

dat he genen rechtē rouwe en heeft voer
syn sunden en dat he die sunden nyet
en meent te laten. **W**oert so sal een
mynsche syn penitency doen die hem
geset is van vasten en van beden off
van almussen te geuen nyet achterlate
om dat afflaet dat he wyne mach: en
dat afflaet sal he hebn na synre doet
en holden en nyet afflaten van der pe
nitencien die om is geset: op dat dat
afflaet hem to staden com na synre doet
als een affcorren der pyne die he inde
vegenuer lyden solde voer syn sunden:
want die sunden die wy doen der synt
also voel datter geen getal en is. **E**n
solden wy die sunden to recht beteren
na den geesteliken rechtē soe solden wy
voer elke doctelike sinde seuen Jaer swa
erze penitencien ^{doen} van beduorden van
vasten van wullen te gaen en to liggen:
en want wy desse penitency nyet en
kunne gedoen ende die sunden vmmet
gebetert en priuert moete wesen hijs
in deser tijt en na deser tijt: dat wy
nyet en weten woe manige doctlike
sunden wy hebn gedaen. **E**nde woe
lange wy schuldich syn penitency te
doen van onsen sunden: want al set
te een priester penitency voer die

sunden he en weet nochtant nyet woe
 groet off woe zwaer off woe lange tijt
 een mynsche die hem byecht schuldich
 is penitency en beteringe te doen: wat
 dat got alleen weet en anders nymant
Hijr om en sal een mynsche om dat afflaet
 dat he wynnne mach woe groet dattet
 is: nyet achterlaten die penitency die
 hem syn priester heeft geset voer syn
 sunden. **W**oert soe is te weten dat die
 paupes alleen macht heuet enen van ^{mynsche}
 synen sunden en die daer byecht heeft
 gesproken en hem voert meer wyl hueden
 van synen sunden graciën en afflaet te
 geuen van al synen sunden en pyn die
 he schuldich weer dar aff te lyden hijr
 inder tijt off inden veyeruer. **E**nde
 dit afflaet nemet die paupes wt de
 schat der heiliger kercken: daer got sinte
 peter denersten slotel aff gaff ende
 mechtich maecten te bynden en to
 ontbynden: die he werdich kenden to
 wesen van gade genaden to ontfange:
 want die selue macht die sinte peter
 hadde die wael dat he op eertrijcken
 was die hebn al pausen die na hem
 comen. **B**y desen schat daer die pau
 sen die slotel aff hebn sullen wy ver
 staen die passy en die pyn ons heren

ihesu xpi die he voer allen mynschen heuet
geleden die an hem geloouen daer he ons
mede heuet verloest van den sunden
en van den ewigen doet: **O**ec mede so
hebn vele heligen sonder enigerhande
mysdaet groete swaer pyn en marte
ly geleden om die myn gades voer den
kersten geloouen: welke pijn gelick
is oec inden schat der heiliger kerche
toe onser behoeff. **A**lso dat wy auer mi
des der passyen ons here en mytter pi
nen en mytter verdiente der heiligen
waner wy rechte rouwen hebn van
onsen sunden en byecht hebn gesprake
myt enen volkomene wille nimmer meer
sunden to doen: en van alle pijn die wy
daer schuldich voer waere te lyde. **M**er
biscopen en ander prelaten die onder de
pauws syn die enhebn nyet meer mach
tes te neme wt den gemeynne schat der
heiliger kerche dan die pausen hem heb
ben geoerlouet. **W**oert so ister weten dat
die gene die inden sunden liggen en en
genen rouwe en hebn noch byechte en
spreken en moegen geen afflaet ontfan
gen: en die pauws en heues geen macht
ymant afflaet te geuen hy heb rouwe
en spreke byechte. **E**nde he en synden
willen die sunden te laten en na synre

macht te beteren: wāt also lange als
 die toeren en die vianfchap duert en
 een myfche nyet gade nyet en is ver
 foent auermysds rechten rouwe ende
 waerue byecht so en werden hem fyn
 funden nyet vergeue. **C** Ende die pijn
 die he fchuldich is te lyden nyet quyt
 te laten: ajer wāneer een mynſche
 verfoent is nyet gade auermysds rouwe
 en byechten ſo compt hem die paſſy en
 die pijn ons herē en alle guede werckē
 die inder kerſtenheit gedaen werden te
 hulpen in afflaet en in vergiffeniffe
 ſynre funden. **C** En ſo mach die pauwe
 wt den ſchat der heiliger kercken neme
 also vele als hem guet dinct: en come
 hem daer mede to hulpe in affcortinge
 der pynen die he ſchuldich is te lyden
 voer ſyn funden. **C** Doert ſo ſyn al prief
 ters pauſe inder vren des doedes als
 een mynſche berou heefft en byecht
 gefpraken: want die funde en moegen
 ſo groet noch ſo menichuolt nyet weſen
 een priefter mach enen mynſche daer
 aff abſoluren en ontbynden inder vren
 des doedes als he rouwe heft en waer
 byecht ſpriet. **C** Aldus hebē wy van
 der byecht die dat ander punt is dat
 we behoert den ſacramente der pene

tencien **C**hu willen wy voert syen vā
der beteringe dat is dat derde punte vā
der penitencyen **Maer mede een my**

Orye dringen synsche sy sūde **beten mach**
daer een mysche syn sunden me
de affleggen mach: ende die pijn
die he schuldich is te liden. **D**at een is
oetmoedich gebet **C**dat ander is vasten
dat derde is aelmissen te geuen. **W**an
denersten is vanden gebede: en waer
om dat wy sullen bidden dat staet hijs
voer geseruen daer men mede **dat me**
dat pater nos bedudet. **V**ande andere
als vand' vasten is te weten dattet vas
ten dryer hande is. **D**ie een waneer
een mynsche vastet van spysen en vā
dranch **C**dat ander vasten is waneer
een mynsche vastet van vtweindige
genuechten en blytsoap. **D**at derde vas
ten is waneer een mynsche vastet vā
allen sundigen wercken **C**die wste
vasten woert gesyert en lauelic ge
maect myt aelmissen te geuen: als
dat een mynsche die spysen en den dra
nck den he solde eten en dryncken off
he nyet en vasten ghyft enen armen
mynsche om gades wil **C**ander dat
die vasten versyert is blytsoap des her
ten als dat een mynsche nyet bedroeft

en sy om die vasten: als die ypoerijte
die dat hoeft neder slaen als sy vasten
om loff en om eer vanden luden te heb
ben en om helich en guet te schynen

Dat derde dat die vasten verfiert is
dit: dat een mynsche gades dienste ho
ert en inden dienste gades sy en syn
gebet spreke totten middaegge sonder
eingerhande verdrinet syn maeltijt etc
myt maten op den middaegge synen
bueck myt te vol maech. **E**nde oech
om der vasten wil myt meer en etc no
ch en drynche to kosteliker spysen mer
ete en drynche water en broet: wat
dat is spysse der geemre die in peneten
syn en die oer sunden willen beter
en en aff leggen: doch mach een mynsche
wal vische eten en drincken wijn hijr
off mder vasten die die hellige kerche
heuet geset: mer dat moet wesen sober
liken en myt maten op dat die genuc
chten myste zeer daer men volge mer
na behoeff en crancheit synre nature
syn noetruff daer aff to nemen. **D**oert
so is te weten dat die rechte vaste vele
orbers en sakeheit enen mynschen in
brenget: first breect die mynsche den
toern gades myt vasten en brenget

got daer to dat he synen toern laet
vallen. **C**hijr aff hebn wy een exempel
aen den pphet daniel daer aff aldus
staet gescreuen dat he vasten te wat
en te broede en bat gade dat he syne
toern wolde laten vallen enden byn
deren van Israhel wolde vergeuen
oer misdaet die sy tegen hem hedden
misdaen en verloesen se wt der ge
uenckenisse des conynghes van babi
lonien en brengen sy weder moer stat
van Jerusalem en moer lant daer sy
wt waeren gevoert. **E**n wat dan
el aldus vasten en oet modelike bat
om syn verloesinge soe het got syne
toern sinchen: en sande synen engel
Gabriel tot hem en dede hem te wete
dat syn gebet weer gehoert: en nyet
lange daer na bregen die bynder va
Israhel oerloff weder moer lant te
vaeren en te tymmeren die stat van
Jerusalem die altemael verwoist en
vervallen was. **T**en anderen mael
soe cryget een mynsche myt rechten
vasten vergiffenisse van syne sunde:
hijr van hebn wy een exempel vander
stat van Nynueu die versoncke solde
hebn om die boesheit des volkes dat

daer inne woonden mer doe got syne
 pphete Jonas in die stat seynde en den
 volke dede te weten dat he verbolgen
 was: alte hant trecten die conynck syn
 conyncklike cleet wt en leyde eerde op
 syn hoeft en vasteden en en at nochen dr
 anch niet in dryen dagen myt al den
 prinsen van synre stat en mytten ge
 meynen volke: Ende den beesten en
 gaff men myt teten op dat sy solden
 rezen en beilken van hunger ende van
 doerste. Ende als got sach dattet volck
 van den steden aldus penetency dede
 van oeren sunden en oer leuen betere
 wolden en oer sunden aflieten ontfar
 meden om got auer die stat en hiet sy
 staen en vergaff den volke oer myfdaet
 en dede hem genade. Ten derden mael
 so woert een mynsche auer myds rechte
 vasten verloest vanden handen synre
 viande en van der pynen die syn viande
 wil hebn hem te doen: hgr aff hebn wy
 een exempel aen Judich en aen hester
 van Judich vasten driy dage te water en
 te broede en sprack oer gebet en riep
 gade aen om hulpe om troest om genade
 Ende doe sy aldus driy dage in peneten
 oren geweest hadden gaff oer got dat her

te en die macht dat se oeren olofernu
die hele aff stach: en verloesde die kyn
der van Israhel vander pyne daer he sy
mede gedreget hadde te pyne en to ver
derue. **E**nde in deser maniren vloeste
oock hester die kynder van israhel van
oeren viant: Aman die sy verzaden
hadde aen den conynck van babilonie
en oerloff cregen hadde die roeden te v
ragen en oock doet te slaen. Want sy
vasten oock drij daege en bat myt
scerierende oegen dat he hem ontfarme
wolde auer syn volck en verloeste va
synne viant: Aman guden hem oers
leuens op dat sy hem dancken diene
leuen mochten in synre genaden. **E**n
wat sy oer oetmoedich bewyefde indat
aengesicht gades en penitency dede
myt vasten myt gebede: hys om ho
erde got oer gebet en wandelden des
conynck waerp al synen syn op ama
en dede hem hangen aen enen boem en
al die gonne die hem to hoerde dede hy
doeden. **E**n vperden mael so mach
een mynsche myt vasten verloest
werden vanden boesen geest: want
onse here waerp op een tijt den boesen

geest wt enen mynschen. **E**nde als
 he den geest der houerdynen en der on-
 kuyfheit wt had gewoerpen doe vtra-
 geden hem syne Jongeren waer om dat
 he die macht nyet en hadde den boesen
 geest te verdriven: doe antwoerde onse
 here en seyde aldus desen geest der houer-
 dien en der onkuyfheit en der crancht
 die en mach nyet werden wt gewoer-
 pen dan myt vasten en myt beden

En vyfften mael helpet die vasten
 enen mynsche dat he reyn bliuet van
 leuen en onbeulect van sunden: en dat
 he starch en vrom woert gade to dienen
 en gothike wysheit te cruygen: hijr aff heb-
 ben wy een exempel van daniel en Ana-
 mam en van ansael; want dese waeren
 kyndere cleyne en jonck van jaeren doe sy
 die coninck van babelomen had geuangē
 Got gaff den kynderen gracy dat sy die
 coninck lieff kreych en by hem in syn
 huys ontfinck en geboet synen kem-
 linge dat he totten kynderen syen soldē
 en alle daege teten en te drincken geuen
 solden va sulker spysen en dranck als
 he sehuer at en auer syn tafelen hadde:
 mer die kynder en wolden nyet eten
 noch drincken va der spysen noch van

den drancke des conynres en en woldē
hem nyet daer mede besmetten ende
baden den kemerlinck den sy beualen
waeren dat he hem woldē geuen wat
te drincken en bruyden geuen teten
en beholden den wyn en die spise des
conynres: En als die kemerlingē dit de
de doe wyessen die kynder op en woer
den schoen ende sterck en cregen wysht
dat nymant oers gelycken en was in
al den conynryck van babilomen

Ten seesten mael verdient een mynsche
mytter vasten dat hem got verlicht
myt synre gracen en bekenisse cry
get der waerheit en der rechter wys
heit: hijs af hebn wy een exempel an
den apostel funte pauwel: want vā
hem staet gescreuen als doe he bekiert
was vander ongeloeuen: dat he vaste
dry dage en dry nachte en altemael
nyet en at noch en dranck en bynnen
der tijt brech he die gothike wysheit

Ten seuende mael so weert een mynsche
mytter vasten also gesteret dat he se
gheuechtende den boesen geest en and
vrande daer mede verwymmet: hijs
aff hebn wy een exempel an de kyn

deren van Israhel wāt sy laegen op
 een tijt voer een stat gehietē **G**abaa
 m welker stat die lude quaet en mysdā
 dich waeren: en als sy dat stormē wol
 den wōde die lude vander stat also mech
 tich dat sy se vā hem dreuen en vele vā
 den bynden van Israhel wōde gewont
 en doet geslagen. En als die bynder
 van Israhel dit saegē voerherde sy om
 tot gade en vasten en baden gade om
 hulpe en om genade: en als sy dit dede.
 cregen sy die sege en wōnen die stat
 en sloegent al doet dat sy mder stat
 vōnde om die boesheit die sy hadden
 gedaen: wāt sy hadden enē gyst die vā
 butē m gecōmen was die syn wyff ver
 craft hadde en also daer mede gespeelt
 dat sy doet bleeff. **T**en achtemael soe
 cryget een mynsche myt vasten die
 gracy en die genade des heiligen geestes:
 hijr aff hebn wy een exempel van den
 apostolen en anden jongeren ons heren
 ihesu xpi: wāt sy vasten alle dage van
 der tijt dat onse hē was opge vaeren
 totten hemel tot pynster dach en op
 den heiligen pynster dach quam die he
 lige geest tot hem en ver uulden se myt
 synre gracyn en myt synre genaden

Ten negende mael so mach een myn
sche myt rechter vasten crüge en ver
diene die glorie en die kroon des ewi
gen leuens: hij aff hebn wy een ere
mpel an den heligen pphete hehas:
want die vasten xl dage en viertich
nacht: doe he genast hadde sande hem
got synen heligen engel tot om int
paradys. **¶** Want dan aldus vele oer
baers en salicheit ons comt va der vas
ten op dat wy onse sunden daer mede
aff leggen en gracy en genade moege
ontfangen van gade en na desen leue
dat ewygeleue **ven vastē d' hehiger herke**

Uoert so is te weten dat die helige
herche deijer hande vasten heuet
die een vastē is gelieten quater
temper: die ander vasten syn die heli
ge viertich dage: die derde vastē synt
vigilien en helige auende. **¶** Die quat
temper vastmen vijf weerff inden
laer: Ierst vastme sy inden leynten
als inder wecke na groete vastauet
op dat ons got wil geue ene gueden
leynten t'ydich weder to cren en toe
seyen en dat horn an die eerde to brē
gen. **¶** Ten anden mael vastē wy die
quater temper inden somer als inder

wecke na pynstien: op dattet horn
 dat in der eerden is en op der eerde
 staet wael moet wassen en groeyen
 en vrucht voert brenge en myt heue
 in come moet. **T**en derden mael vas
 ten wy die quater temper in de her
 weest als dat horn in is gecomen om
 trent sunte lambertz dach als gade
 to laue en to eren wat dat horn in is
 gecomen: op dat ons got ene gueden
 herweest moet geue dat wynter saet
 to seyen en in die eerde to brengen

Ten vierden mael vasten wy die quater
 temper in den wynter voer her sauēt
 op dat wy dat horn dat ons got ver
 kent heft myt lieue moeten gebruke
 tot gades laue en ere en tot onser zie
 len salicheit. **D**ie ander vasten die die
 helige kercke heuet geset te vaste: dat
 syn die helige vyrtich dage die vaste
 wy onsen here to eren want he sy sel
 uen vasten. **W**y vasten sy oech om
 onse sunde to betere: die wy al dat jaer
 myt auertelicheide hebn gedaen myt
 eten en myt dzyucken. **O**ech vasten
 wy se mede op dat ons got syn gracyn
 en syn genade wil verlene dat wy onse
 bryech volkomelic en behoerlic moeten
 spreken: en dat wy ons alle moeten be

reyden tegen den heiligen paeschdach dat
wy syn helige licham weertelike moete
ontfaen. **D**ie derde vasten die die heli-
ge kercke heuet geset dat syn die vigi-
lie en die helige auende: die vaste wy
als ons te bereide tege die helige hoech-
tyden. Als dat ons got die gracy mo-
et verlene dat wy die hoechtijde moe-
ten vieren va sunde en van allen qua-
den wercke dat wy na desen leue mit
gade en myt synre moeder en myt alle
synne heligen moeten comen totter feestē
en totter vrouden des ewigen leuens

Voert so is te weten dat al die gene die
olt syn van rij jaren en daer en bauen
schuldich syn dese drijerhande vaste die
die helige kercke heuet geset to vaste tot
eenre maeltijt: en wie syns selues is en
geen brenclike zuecte en heeft off an-
ders geen gebreck onder hem en heeft
daer hijt myt reden off myt recht om
laten mach: die dese vasten nyet en vastet
die is der heliger kercke ongehoersam en
die moet daer byecht aff spreken en pene-
tencien doen. **V**oert so is te wete dat
men op die vastel daege nyet meer dan
een maeltijt en sal doen en men sal vlei-
sches deruen: en na recht te spreke oech-
mede deruen allet dat van vleysch comt

eyer en boeter hese en melick. **E**n een
 mynsche en sal oech nyet eer eten eev op
 den rechte myddach als die mysse en al
 getyde syn gedaen. **A**ldus hebū wy van
 der vasten die dat ander punt is daer men
 die funde mede mach beteren en aff leg
 gen: **E**n willen wy woert syen vander
 aelmissen **Dat van d'aelmisse manigerhade**

Paus Innocencius spreckt in enen **doeget come**
 sermoen dat nyemant en kan die
 doeget en die eerbaerheit te vollenbe
 seruen: die die aelmissen enen mynschen yn
 geuen en brengen: en he set vele punten
 daer men die doeget mede mach merke
 vader almissen en praueuen. **A**rst sprack
 he en seyt dat die aelmissen enen mynsche
 reyn maken va allen sunden: en neemt
 onsen he daer aff to tuege diedese woer
 de gesprake heeft: gheuet v aelmissen en
 alle dyngē syn v reyne. **D**it is te versta
 vanden genen die rechte zou hebū van
 oeren sunden en mede lyden hebū myt
 oeren euenkersten en hem to hulpe en to
 troest comen myt oeren eerschen guede
 myt rade en myt alle dyngen na oeren
 vermoegen en die leuen in caritate en
 doe in mynen: want dieue en zoeuers en moer
 ders en gene die armen luden dat oer ont
 nemen off dat oer aff breken myt gewelt

en myt onbescheit die en werden myt
gezeynichte van oeren sunden die se
gedaen hebⁿ. **E**nde sy en werden hem
myt vergeue sy en hebⁿ irst dat on
rechte guet dat sy onder om hebⁿ we
der gegeue: wat een mynsche sal ael
missen geue va syne guede myt van
eens anders guet. **D**ie ander doet
vander aelmissen is dat sy enen mynsche
verloest van den ewigen doet: hyr van
hebⁿ wy een exempel va Tobias boeck
welke Thobias syn aelmissen myldelic
he gaff. **E**n als die guede thobias bli
was gewoerden en manich lyden en
doegden hadde: doe seynden got syne
engel zaphael tot hem dat he om syen
de sold maken en troesten in syne lyde
Ende als die engel om gesont had ge
maect en syende was gewoerden: spra
ck he dese woerde en sende dat gebet
is guet mytter vasten en beter is ael
missen te geue dan schatte te gaderen
wat die aelmissen verloesen ene my
schen va den doet en duet om vynden
dat ewige leuen. **D**ie derde doet der
aelmissen is dat sy enen mynsche best
hermet va synen vanden: hyr aff heb
ben wy een exempel van thobias: wat
die conynck die thobias had geuangen

was op een tijt also toernich op hem dat
 he die dode licham der ioeden die vermoert
 waren en op der strate bleuen ligge
 by nacht haelden en groeff sy en wol
 den hebn doen doede en sande syne knecht
 tot tobias huys en dede hem sueken en
 wolde hem hebn doen doeden. **E**n iser wat
 thobias ontfermhertich was en syn
 aelmissen mildelich plach te geuen: hijr
 om was he gemynt van vele luden en
 die namen hem by om hemelic en ver
 borgen on also dat des conynes knecht
 on myet en vonden. **A**ldus wart die
 guede thobias beschermet va synen
 viande om syn aelmissen die he plach te
 geuen. **D**ie vierde doegjet der aelmissen
 is dat sy altoes bidt voer den mynsche
 want onse he heeft dese woerde gespra
 ken: ghijff dyn aelmissen en sy sollen
 ewelike voer dy bidden: want gelijcker
 wys als dat water dat vuer lesschet en
 wt duet: also lesschet oeck die aelmis
 sche die sunden. **D**ie vyfte doegjet
 der aelmissen is dat sy enen mynsche
 daer to helpe dat hij van gude verrri
 get daer he om biddet: hijr aff staet ge
 sereue int boeck der apostolen als van
 enen heydensche zitter die gehietē was
Cornelius dese cornelius was guede

vruchtich al was he een heyden en plach
syn aelmiffen mydelich te geuen ende
lat den ouersten got dat he om wolde
wisen den wech der ewiger salicheit.

Tot die hoerde syn gebet en sande syn
engel tot hem en dede hem seggen dat
he on tot hem solde laten comen en dat
he dede dat hem sunte peter solde ra-
den en solde dan comen tot gades ge-
nade: en die ritter dede als hem die en-
gel seyde en dede sunte peter tot hem
comen: en sunte peter predictē hem
den hersten geloeue: en aldus wart
he beholden auermids synre aelmiffē
die he plachte te geuen. **D**ie seeste doe-
get der aelmiffen is dat een mynsche
daer mede cryget een helich salich got-
lich leuen en volmaechheit: dat dit wa-
er is moegen wy mercken in den woer-
den ons herē ihesu xpi: wat onse hē
heeft dese woerde gesproken woltu
volmact wesen van leuen so vercroep
al dattu heuest en ghijf den armen
luden en volge my na so saltu volmact
wesen van gotliken leuen: en voor-
den ene scat crygen int ewige leuen
den die motten nyet en moegen betna-
gen noch die muse en moegen besera-

een ander scat

comen van der aelmiffen en maniger //
 liande doegden die daer aff stan bescre //
 uen: hijr om so wyre gebenedit wil //
 wesen voer gade en comen totten ewi //
 gen leuen die pijn hem myldelick syn //
 aelmiffen te geuen en wese ontfarm //
 hertich: want onse he sal ten ionyte //
 dage als he ten oerdel sal sitten dese woer //
 de spreken totten genen die ontfarm //
 hertich hebn gewest en die die seuen //
 weercken der ontfarmherticheiden //
 na oeren vermoegen an armen lude //
 hebn verwt **C** Saet ghy gebenedide //
 dat ick myns vaders dat v van //
 begyn der werlt bereit heefft ghe //
 weest: wat doe my hungerden gaeff //
 dy my teten: en doe my doerste gaeffdy //
 my drenche: en doe ick nacket was //
 gaeffdy my cleder: en doe ick geuit //
 gen was doe troesten ghy my en ver //
 loesten my: Ende doe ick zrecht was //
 vande ghy my: en doe ick ellendich was //
 herbergden ghy my **C** Voert die harde //
 en die wrede de geen ontfarmhertich //
 hebn bewyest oeren euen kersten die //
 sal got vermalediden en spreke aldus //
 tot hem **C** Saet ghy vermalediden int //
 ewige vuer dat den diuelen en synen //
 engelen van anubegyn der werlt is

bereyt: wāt ghy v nyet auer my
en auer die myn en hebt ontfarmet
Aghy om dan die van gade gebene
dyt willen wesen die pijn hem ont
farmhertich te wesen en die wercke
der ontfarmherticheiden na synen
vermoegen to veruullen: aldus heb
ben wy wat penetency is: en willic
die punte syn die der penetencien to
behoeren. **E**sot moet ons geuen dat
wy van eertricken en moete gesche
den wy en moeten rechten rouwe va
onsen zunden heb en waer byecht
spreken en onse zunden also beteren
moeten myt vasten en myt gebede
myt aelmussen en myten seuen werc
ken der ontfarmherticheiden dat wy
moeten comen int ewige leuen ende
nimmermeer van gade en moeten
verscheiden des ginnie ons die vad
en die soen en die helige geest. Amen
Sante Iheronymus seget wen dunct dat
he steruen sal: en got syn richter wese
sal: die en velt nyet lichteliken in sin
den: Sante gregorius secht ser is die
mynsche sozchuldich en ernstatich
tot gueden werken: die dicke auerde
ket dat eynde syns leuens: Sante
augustynus secht wy hebben wael

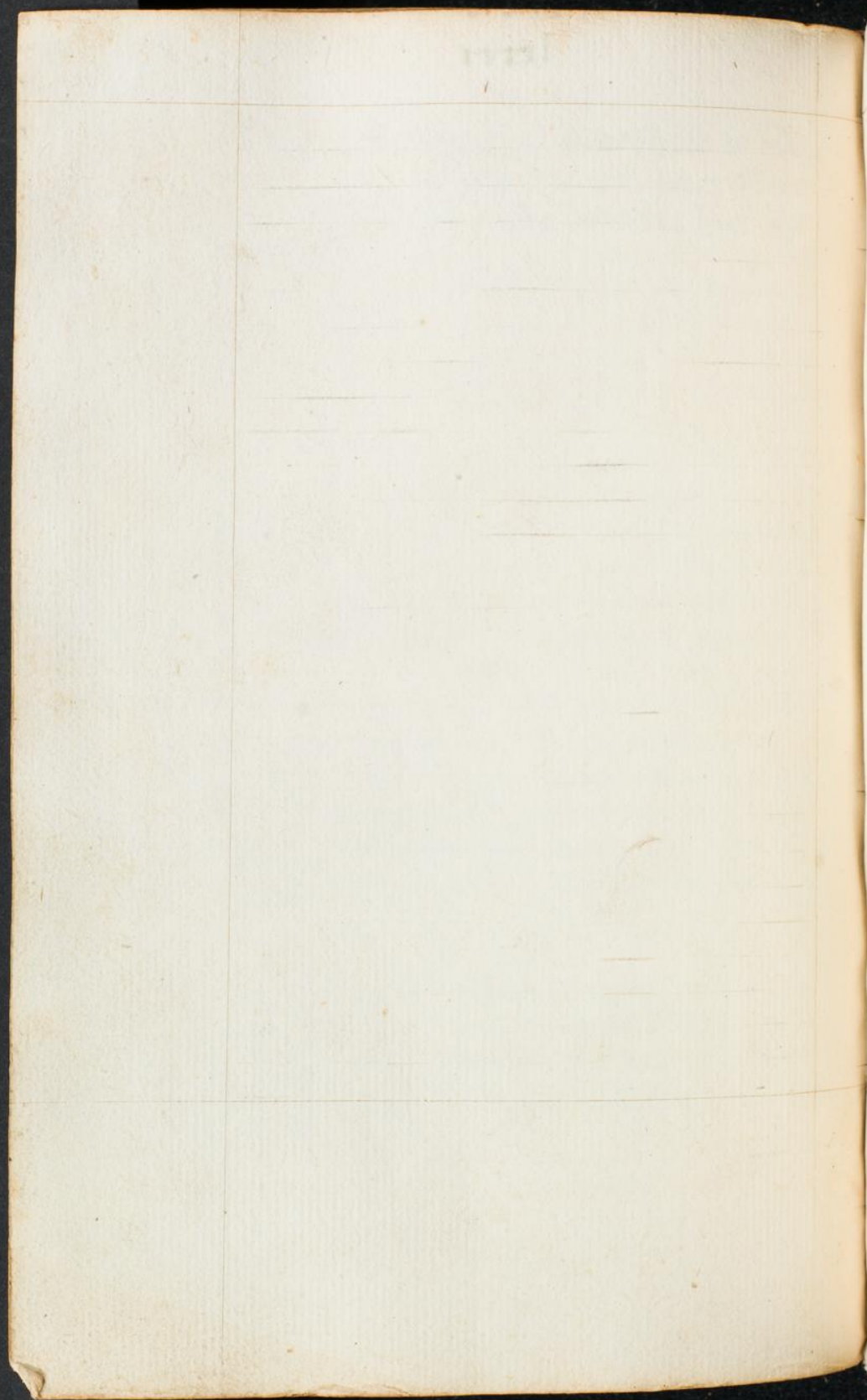
anyt quellie to steruen: **Mer** wy en
 hebben gene anyt quellie to leuen:
 mer doch wie wal leuet die en kan nyet
 quellie gesteruen: mer doch die quel
 lie leuet die en kan nyet wael ge
 steruen: **Sante gregorius** secht als
 ick aenmerke xpm en wat he gelede
 heeft: **Ende** die verduldicheit iobs
 en den doet johannes baptyste en voel
 den vryende gades: so wondert my
 wat got synen vyanden geuen wil
 als he synen vrynden aldus vonder
 liche vtgerichtet heeft: **Sant ma**
teus secht van elken ydelen woerde
 sullen die mynschen reden geuen in
 den dage des ordels: **Sante grego**
rius secht die blitscappe deser tijt
 sullen also staen dat die bitterheit des
 tocomenden ordels nimmermeer vter
 onsen ghedachten en com: **Sante**
Theronymus secht wer ick ete off
 ick drynke slaep off waeke off wat
 ick doe altoes duncket my dat die
 veruerlike basunen luden to mynen
 oren: staet op ghy doden en com
 ten ordel: **Sante gregorius** secht
 wy en sullen geen loen hebben va
 onsen hyden ist dat wy nyet ver
 duldich en syn: **Sante fransiscus**

secht ick beger al droefheit to liden
om die blitschap die ick haep: sette
die to wercke ende dencke hier op
Amen

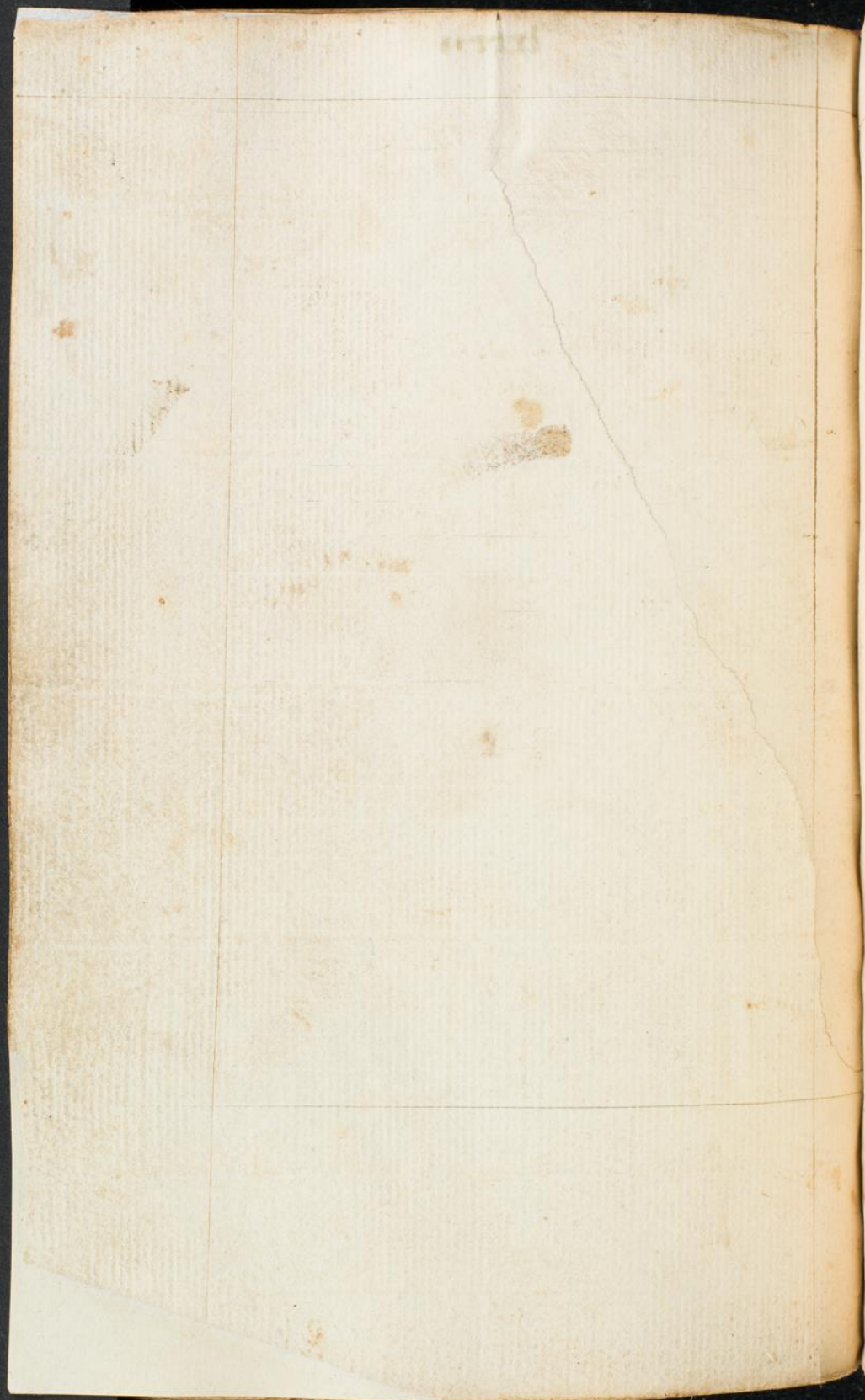
ich beger al doest
die blutscap die ich he
to werche ende deute

LIBRERIE
MUSEUM
HISTORIQUE
NATIONALE

Hir begynt die kruthoff der sielen

Dit bueck is versamet en gescreuen recht als een besunderen wunelick gardelin. myt vltre bereyt / doersat . Beplantet / myt schoenen watruckende edele durberen gewortzin. yn den namen / en hulpe des almachtigen / ewigē / en hemelschen krudeners . to troelste en yn eene hellsame artsedye der wonden / krancheit . En gemeylicken alles gebrekes eynre iticker gelouyger ymynger siele . En als wy stedelike myt eynre geestelichen schuldigen sozge nyet by oer mogen wesen . se leren an ~~en~~ wisen en warne ~~en~~ voer allen ongelucke / krancheit / en gebreke / daer se yme is of noch yn mach geualle / dat se da doch sich seluen alletyt daer yn oer vgae vrouwe / verlustige / en verlichte / en brecke / en versame to ener waren heylsamen en geesteliken artzedie alles gebrekes / wes oer noet sy . **W**at se daer to hijr yne seckerticke wyndet to guder wys wes se behouet / en oeck yn allen garden nyet en wesset / des se sich vlytte lick daer na ome do / en ernstlicken daer na spe / en myt vltre / en ernste brecke en versame wat daer to gehoere . **H**ijr ome so heittet die buyck mogelicken en redelicken *Areola anime* . **D**at is to dude een kruthoff der sielen .

Dit werck wort oick yn vijf stucken
gedeelt. **D**at iſte ruyt woedaemys,
ende waer to got den mynſche heuet
gemacht / en wo onſe iſte alderen
Adam en Eua van den diuele worde
bekaert / bedragen / en verwonen . dat
ſe ſich / en ons alle myt en yn auertre
dyngge der gebode gades verdomden / en
woe got myt barmherticheit beweget
mynſche wart / ende myt ſyne liden
ons verloefen. En woe wy yn den ſa
cramente der dajpe van onſen erffin
den ſynt gewaſſchen / en woe euer daer
na onſe vrant die gedoepten bekaret
en verwynt / en macket dat oerve ve
le weder valle / en doeticcken ſundigen.
En woe ſe yn der doeppe der penitentie
daer van ſick weder waſſchen / en leue
digen. Van vrucht en werkinge der
penitencien / en woe die penitencie al
le ſunde deliget *aen twee*. Van vrucht
des rouwe / myt vergyeyngge der tra
nen. En woe men myt der genade ga
des / ende vryen wille to ener bekyyer
yngge / en anders to allen guede komet.
Dat ander deel leret al die ſick bekier
en / en oer licht / en bote willen doen /
dat ſe weten wat ſunde ſy / en onder
ſcheit der ſunde / en voert meer geuſſlich
weten wes ſe daer to behoue / als men
dat be vyndet wan men daer to komet.
Dat derde deel leret alle die oer boete

heln volbracht / dat se wete / wo se yn doge
 den sollen voertgaen. **D**at vierde deel leret
 se bekennen den wech des ewigē leuens / on
 derscheit der liefdē gades / en dat die wech /
 en die liefde driuoldich syn / en waer yne
 se mogen bekennē / of sy van dē tul der er
 welden syn / en of got oer sundē heft ver
 geuen / van enen werckelickē en beschou
 welicken leuen. **O**eck wo dat gebet fall
 wesen / en wo sonnyge myschen daer yne
 gehyndert werde / ende woe se die hynder
 mysse sollē wederstaen. **O**eck waer ome
 got syne gnade den ynygen onttreket /
 en waer mede se die weder mogē verwer
 uen / en waer mede se alre irst to gades lief
 de mogen komen. **V**an vrucht des sacramets
 en wo men dat werdelicke ontfenget. **O**f
 et beter sy dat men daer ducke to gne / of
 selden. **V**an drien steden der sielē wan se
 van oeren lichamē scheidē. **V**an opstaē der
 dodē. **V**an pyne der verdomden / en lone
 der erwelden. **D**ie gesette des irstē deels
Woe danewys en waer to got den myn
 sche heft gemachte / en onschuldich yn dat
 paradys gestalt. **H** wo der diuel onse irstē
 alderen bedroech. **W**oe got mynsche
 wart / en yn synen lyden ons weder ver
 loest. **V**an der wise des tydens / en
 onser verlosynge. **V**an den wegange
 en van der vrucht des lidens Ihesu cristi.
En woe die gelouigen yn den sacramete
 der dope van oren erffunden werden

gewasschen **vj** / **W**oe daer na onse vrant
manigen gelouigen verlostē / en gedoopten
mynschen weder to valle bzenget /
die nyet weder en mach to genaden ko-
men / dan auermydes der doepe der pe-
nitencien **vij** / **W**at penitencie is / en
van oerre vrucht en werkyngē **viii** / **D**at
die penitencie alle funde deliget aen twee
dat is vertwiuehyngē van der barmher-
ticheit gades / en yn verhardicheit des her-
ten nyet en willen beteren . **V**an vrucht
der tranē / en woe men tranē verwerue
en of rouwe sonder tranē funde delget
of nyet **Cij** / **W**oe men nyet der genade
gades / en vzyen willē sich bekierē / ende
alle guet werket **Hij** heuet sich **an dat**

Die helige dzyeuoldicheit vader /
soen ende helige geest / een al-
mechtich got / wolde dat wat
were / dat sich synre gebzuickte / en deil /
achtich worde synre gotheit / guedelieue /
en onsprekelike sueticheit / **E**n machte
ene redelicke creatie / welke crea-
ture / en dat hogelste guet bekende /
bekēnende liefhedde / liefsthebbende be-
siete / besietende salich weer / daer om-
me so maecten got den irstē mynsche /
en formirde syn licham van erden /
en yn bleis em enen geest des leuens /
dat is he schuep ene siele / die he den

licham verenigede / En also wart die my-
 sche gemacht na den gebelde gades / myt
 alleene des vaders of des soens / of des he-
 ligen geestes / sonder der ganffen helige
 dzyuoldicheit. In gedechtenysse synt
 wy gelick den vader / In vernuift den
 soen / In liue en willen den heligen geest /
 Daer van sprickt sunre **Bernart** also /
 Mit der gedechtenysse synt wy de vad-
 gelick / myt der vernuift den soen / en
 yn ons en is den heligen geest myt so
 gelick alse wille en lieue. Oeck so gaf
 got sodane licham den irsten mynsche /
 dat he der siele onderdanich were / en
 oer oeck to willen wer sonder weder-
 stant / Van oer leuendich bewegelich
 sonder doetticheit / en sick der siele ge-
 lichte / en ala se ondoettich was ende
 mochte doch sundigen / Dat oeck also
 dat licham onlidelich wer / en mochte
 doch yn dredoetticheit vallen / **Wij** om
 somoethe he steruen en doch myt ster-
 uen / he mochte genoch hebn / en doch
 behouich wesen / he mochte to wille wesen /
 en doch weder staen / En dat was van ge-
 brecke der naturen / die van myt was
 geschapen / En ouermides der glozen
 noch myt bestediget / en doch was dat
 licham so gemackt / dat yn en geen kijnf
 des wederstans en was / en geen beger-
 ynge der onkustheit / gene klemicheit
 der sterkede / En gene toebrekyngē

des dodes. Also is die mynsche sonder alle
scholt / en armode gemackt / en en had-
de noch nyet dat en verweckte to sin-
digen / Sonder em was gegeue een vier-
uoldich hulpe / die ene was dat he die ge-
rechticheit wolde / en dat was die sam-
witticheit / Die ander was dat he den
bosen weder stont / en reysede sick to de
guden / dat was synderisus / Die derde was
verluchtende syne veruust to bekenede
sick selue synen got desse werlt / die doer
em gemackt was / en dat was kunst /
Die vierde was liefde / die syne begertic-
heit ontfengede / got bauen alle dynghe
lijf to liebbende / ende synen neesten als
sick selues / Deck so hadde he gudes beken-
nisse / des yegenwoordicheit / he yn ynwē-
diger geestliker vernuften gesicht
beschowede / En doch nyet so auertrede-
de en vollenkome als yn den ewigen
leuen / en deck nyet so unvollenkome-
men als nu yn deser doetlicheit / In
welcker beschouwelicheit he vollenkō-
men lust yn gode hadde / en gebructte
sick syner als eynen mynsche betemde
die yn den staet der onschult was / en
noch nyet yn des vader ricke / en wer-
leuendich to der ewiger glorien vheue
wer he yn den staet der onschult ble-
uen / Got die bereide den mynschen
tweuoldich guet / Dat een was tijt-
lich / Dat ander was ewelick / Dat iuste

stuf he / **D**at ander laueden he / **D**aer òme
 so hadde **A**dam die irste mynsche vā gade
 een tweuoldich gebot / dat een was der
 nature / to wārende dat guet dat om
 was gegeuen / **D**at ander was der disci-
 plinen to verdynede dat guet dat eme
 was gelauet / en dat en konde he nyet
 beter verdiene dan myt gehorsamheit /
Euer den seiligen staet der onscholt ver-
 lozen leyder onse irsten alderen myt
 ongehorsamheit / ende voert an alle oer-
 nauolger yn ene grote armode / en ver-
 domden alle mynschelick kūne ewelick

Woe die diuel onse irste alderē bedroch

In den anderē gesette des bucces der wyshet
 steet gescreuen also / **I**n den hate des du-
 uels gynck die doet yn dese werlt / **I**hijr
 òme als onse alde vyant doer syne houer-
 dicheit van gade wart verstoeten wt
 den trone des hēfels yn dat afgrūde
 der helle / **E**n sach die groete selicheit
 en ondoetticheit des mynschen / en dat
 he solde myt liue en siele die stede besit-
 ten daer he wt was geworpen / **D**es
 wart he grymelickē ontfenget / en myt
 hate vervult / **E**n verhuff sich tegen
 dat wijs yn eyner gestalt der slangen
 rechte als tegen die krankeste psoen
 onder den twen myt syner bekarvige
 dat he se irst / en daer na den man o-
 vermydes oer verwōne / en dede se bree-
 ken dat gebot gades / en beroefde se

en ons alle der egenanten eerselcheit/
en ondoetlicheit / En machte ons kyn-
der der ewiger verdomenysse / en vra-
gede se ten irste en sprack / Waer ome
heuet v got verbadē dat gy nyet en
solt eten van der vrucht des bomes yn
den myddel des paradises / Se antwor-
de em en sprack / Dat wy lichte nyet
steruen / Als he horde dat ^{se} yn der ant-
worde twiuelde / doe gaff he sick sterke-
licker to oer myt eyne logenachtige
mude en sprack also gyt nyet sterue
gy / en gelauede en daer to / op dat he
sedes to oer mochte bedrygen en ver-
wynē en to den valle gereifen ende
sprack / Gy sult werden als godde en
weten guet en quaet / en also ver-
wan he dat wyf / en daer na den man
auer mydes oer / Adam die sundigede
want he van den verbadē bome
at / Daer ome so ontfynck he die pyne
dat he yn den sweete syns angesicht
sick muste gebruckē synre spysse /
Eua sundigede twyuldich / In hou-
dicheit / en yn auertredinge des ge-
bades / Daer ome so ontfynt se eyne
twyuldige vermaledyngē / Die eyne
was dat se onder der gewalt oers
manes muste wesen / Die ander was
dat se yn wedage oer kynder geberde /
Die pyne en vermaledyngē cruede
se alle ozen nakomelige hent to deser

tijt / Daer na so worden Adam en Eva
 wt den paradise geworpen / als lucifer
 van de hemele / en worde doetlick / en won-
 de yn den dale der armode / **Se viden pe-**
merlickē vā de stade der onscholt / en
der genade / yn de stat der scholt en des
armodes / Daer omē so ist gewis dat wy
alle werde gebare kynder des toznes /
want wy syne berouet der irsten erff-
gerechticheit / welke berouyngē wy
hietē die erffunde / en synt geualle yn
eyne viruoldige pyne der siele / Dat is
krancheit / onwetēheyt boesheit / en be-
gerlicheit / Die vire synt der siele ane ge-
daen doer der erffunde wille / Den pyne
der siele volget na en mānichuoldich
arbeit / suckte of krancheit / ende we-
dage des lichams / Den pynen volget
na die pyne des dodes / Die pyne der en-
beruyngē gades beschouwelicheit / Ende
die pyne der verliesyngē hemelscher a-
werdicheit **Dat got mynsche wort en**
****A**lse nu die alre mildeste **ons verlostē****
barmhertigeste got sach / dat die
mynsche den he hadde gemact / dat he
sick syner gotlicker gude / en onspreck-
licker sueticheit solde gebrucken / vā
den seehgen stade der onscholt en on-
doethicheit viel doer der sunde wille der
ongehorsamheit / Do wart he gantslic
ouer em beweget yn barmherticheit /
En gedachte die gedanckē des vzedes /

"sick

en der verlosinge / en woedaemwijs he dat
mynschelicke kiene dat he geschapen
had na syne gebelde en gelickenisse we-
der mackte dat et syner euer mochte
gebrucken / **D**o dat die gotlicke waerheit
en gerechticheit vernamen die satten
sick daer weder / **E**nde spracken / dat
mynschelick nature die ouermeydes der
scholt des ongehozams sy beswoeret / **E**n
yn rechte gerichte verdompt / nyet mach
werde weder bracht / **A**ls dat horde die vrede
gades die alle syn verwynnet / en die barm-
herticheit gades daer van dauid spickt /
der barmherticheit gades is dat ertricke
vol / **D**o gewonen sy een medeliden myt
den geuallen mynsche en dem verdomde
en namen syne sacke to sick / en vorbrachte
se den angesichte des hogesten en bewege
syne myldicheit / **E**n begerden dat he syne
creature die he na syne gebelde / en to syner
eren en laue hadde geschape nyet wolde
laten werde verlaren / **D**at weder ripp die
warheit / en weder boet die gerechticheit /
en sprackē die mynsche en sal nimmermeer
to den heile verheuen werde / die myt vne
Wille auermydes der scholt is geuallen /
Do dat die guetheit gades hoerde / dat die
waerheit ende gerechticheit / vrede ende
barmherticheit om des mynschen wille
sick onder een ander keuen / ende een twy-
dracht hadden / **D**o behagede syner vader-
licker barmherticheit / die sacke to sick ne-

men en die tweydacht stillen / en doch ny-
 mande daer yne onrecht doen / En daer
 ome dat et wistlick / temelick / en bescheide-
 lick gescheyden / so wadede wisen rades noet /
Hir ome so raet vragede ome die sacke die
 vader syne wisheit / dat is synen soen / **W**eil-
 ke wisheit den raet vant / dat se selues my-
 schelick vleysch to sick neme / en die selue
 to genamen mynscheit den doede ver worp-
 pe / of dat se die scholt der auertredinge des
 gebades / en de ewigen doet des mynschen
 weder legede / En also myt den angele der
 verborgenē gotheit den wodenden en maer-
 denden doet geuenge / en also steruende die
 scholt Adams / der warheit en der gerechtic-
 heit genslick betalden / En weder opstaende /
 den geuangenen doet myt den angele der
 gotheit to ewiger tijt / so stortende mochte
 geuallen / **S**iet den seligen syne en rade vol-
 berdeden se alle / warheit / en gerechticheit /
Vrede / ende barmherticheit / En besond'
 so gescha' genoch der warheit en der
 gerechticheit / en barmherticheit en war-
 heit die gynge liefflick to samen en ome
 vyengen sick / gerechticheit en vrede die
 kusten sick / **A**ls nu die vollekōmenheit
 der tijt quam die die barmherticheit
 des hemelschen vaders to heile / en to eyn-
 de verlosynge den mynschen gesaethiget
 hadde / **D**es wart die erzen gel gabriel ge-
 sant to der Ioncfrouwen marien / ende
 he sprack to oer / **W**est gegruet volge-

naden die hē is myt dy / **E**n se antworde
myt korten berade / en sprack my geschy
na dynen woerden / **V**an stonde so kynde
die bade weder ont / **C**ristus yn gynck die
Joncvrouwelicken bruckameren **M**ari-
en / **E**n wart van oer got en mynsche yn
medewerkyngē des heligen geestes ont-
fangen / **E**n daer na to hant na der prophe-
cien **J**eremye op deser erde gesien / ende syn
wandelingē en wesen was myt den luden /
En also geschach auermypdes den worde gades
dat daer vleysch wart die verlosinge my-
schelikes kunes / **N**yet dat he den mynsche
yn eenre anderen wise nyet kunde hebn
verloest / sonder dyt was die beste / en bequ-
emste wyse daer to / **D**aer yne bewysde got
syne gewalt / wysheit en gude / **W**at was
geweldiger dan twe eynde to hoppe vugen
die op dat alre vterste van een ander so-
den / dat is den schepper / en creature **W**at
was wisticker / dan to eenre vollenkome-
heit des gansen gemeynen / eene to same-
nevogynge worde / des irsten / en des leste
dat is des woldes gades dat alre drynge en
houet / en yn anvanc is / en mynsche-
ker nature / die onder den werken der ses
dage die leste geschapen is / **W**at was
guchicker dan dat die schepper aller cre-
aturen / sick deilaffrich wolde mackē den
creatures / **O**eck so was die wyse die alre
bequemeste wyse en die moegelijste /
want die mynsche vil auermypdes den

sindē yn die krancheit / yn ene omwe-
 tenheit / en yn ene boesheit / Daer mede
 wart he onbequeme der gotticker doget
 na volgen / de gotticke warheit to beken-
 nende / En die gotticken gude lijf to hebn /
 en daer om is got mynsche worden dat
 mē em kunde na volgen / bekēnden / ende
 lijf hebbē **Van der wise des lidens cristi** mij

Daer na dat gades soen doer dat heil
 des mynschelickes kūnes die myn-
 scheit to sick nam / do begunde he yn der
 seluer mynsheit anheue die wise / In
 wilcker wise he dat mynschelicke kūne
 gesunt wolde maken dat daer vlarē was /
 Siet die wise onser verlosinge was dat
 bitter liden / en die bitter doet / **Ihū cristi** /
 auermysdes den wy sint gesont worden /
 vñ verloest van de ewygen dode / Daer
 vñ sprickt he yn den ewangelio also / **Et**
 en sy dat dat weite korn vallende yn die
 Cerde / ierst sterue / so bliuet et alleene /
 Dat bedudet sunte **Augustyn** also ende
 sprickt / he nomede sick selue dat weite
 korn / en weite korn was steruēde / ende
 sick merende / **Et** starf auermysdes den
 ongelouē der loden / en merede sick yn de
 gelouē alles volkes / **Deck** spreckt he an-
 der swaer also / **Ist** dat ick verheue werde
 van der erden so trecke ick alle dynck to
 my / En als moyses verhoef die slange
 yn der wustennien / so geboert sick dat
 des mynschen soen werde verheue / **Also**

dat alle die / die yn em gelouet nyet ver-
derue / sonder dat ewige leue gewyne.
In desen woerde moege wy merke dat
dat ewigeheil des mynschelicke kume
is geulate wt den bitteren liden / en dode
Ihu xpi / den he leet an den cruce / Wat
yn synen liden verwan he den diuel
den he bant / die helle die he berouede /
den doet den he stoztede / den hemel de
he oppende **Vā de vrgange en vrucht** **de hede**

Hu willen wy voert syen van der
vrucht des lidens Ihu xpi / ende
synre nederstignyng to der helle / ende
des opstaens van den dode / en synre
hemel vart / en der seyndyng des he-
ligen geestes / Nu sal men wete dat die
siel xpi na den liden neder steych to der
helle to verlosende / nyet alle mynsche
sonder allene die onder den gelidderen
of liematen Ihu xpi myt guden gere-
chten werken / en enen ware gansche
leuendige gelouen / waren van hene
gescheiden / Daer na so stont he van den
dode op / en nam weder to sich dat lich-
am / Euer nyet sodanen lijf als he voer
hadde / want he was voer lidelick / en
doetlick / Enar daer na dat he op ver-
stont / so wart he onlidelick / en ondoet-
lick / Dar na auer vyr tich dage / so ste-
ch he to den hemele / daer he bauwen al-
le creature verheuen sittet / to der
rechter hant syns vaders / En daer

mēbris

na euer onlange auer tien dage / do san-
 de he synen heiligen geest den apostele
 yn des werkinghe ge onse moder die hel-
 lige kerke van allen eynden deser werlde
 yn een versamet is / ende geordenieret na
 der manicherley deilynge der ampte / en
 der gnade / **Want** **Ihus xps** heuet alle dy-
 nck vollenkōmelick gemackt alse een on-
 geschapē wort / **He** heuet volkōmelick al-
 le dynck weder gemackt alse een gebaren
 wort / **Oeck** so temede den volkōmē wesenie
 en houede / dat syn werck volkōmē worde /
Oer om so stech he na den tiden an der
 siele neder to der helle to verlosende die
 se geuangen hadden dar na stont he op
 van den dode dat he leuendigende die yn
 den sunden doet waren / **He** stech op to de
 hemele / en vurde die geuangen myt sich /
 dat he weder gans machte / en vervulde
 dat hemelsche iherusalem / **He** sande synē
 heiligen geest / to bouwende dat ertsche
 iherusalem / **Siet** also volget een werck
 den andere na en eschet dat rechte alse
 van noet to der vollenkōmēheit der v-
 losynge mynschelickes kūnes / **In** desen
 voergescreuen woerde ys apenbaer wo-
 daentwys onse here **Ihs xps** myt synen
 hiden / opuerstandynge / hemeluart / ende
 seyndynge des heiligen geestes volkōmē-
 heuet weder gemacket mynschelick
 kunne / **En** gebracht to den stade der e-
 wiger salicheit / **Welken** staet onse iuste

alderen hadden verclaren myt der sūde
der ongehoorsamheit / Want wat die apos-
tele vā onsen herē Ihesu xpo hadden ge-
hoert / als bisonder dat was / Gaet yn
alle eynde der werlde / en prediget dat
e wangelhū allē creature / ende welick my-
sche gelouet / en let sick doeppen die wort
gesont / Dat verkundigeden se to hant
apenbar na der seyndinge des helige gees-
tes den luden also / dat alle die / die den ge-
louen cristi / en die dope ontfengen / die
ontfengen oeck den heligen geest ouer-
myds den se wordē die tempel gades / Daer
van sunte pauwel sprickt / die tempel
gades is helich / en dat synt gy / Wat die
helige geest yn ghyt sick den hertē der
gelouygen / en ontfenget se yn die liefde
gades / en macket se een tabernakel der
heliger driuoldicheit / Daer van sprickt
sunte Augustyn yn den buecte van der
heliger driuoldicheit also / Die liefde die vā
gade is / die is got / en is eygentlicken die
helige geest / auermyds den die liefde gades
yn onsen hertē wort gegaten / auermy-
ds welcker liefde yn ons wōnet die gans-
se driuoldicheit / en een mynsche die also
got yn sick heuet / auermyds den geloue
en der liefde / die verweruet gades ge-
bruckynge yn deser tijt / auermyds der
guade / Welck gebrucken heerste hadde
verclaren doer den val desersten mysche /
en oeck na desen leuen yn den rick der

hemele / des he yn den staet der gnade bly-
 ue / vermyds der glozien / **Siet also ys**
 volkome en volbracht dat guet des my-
 sche / dar to on got geschapen hadde dat ys
 to synre gebruckynge **Woe onse vyant**
mamnigen gelouigen mynschen na
der doepe weder to valle brenget .vj.

O We nu merken alle cristen my-
 sche myt andacht wat wy nu
 willen scriue want se des geis-
 tlick behoeff heb'n / Als die bose geest mer-
 kede dat mynschelick kune yn den liden
 en dode ihesu xpi verloest was / en dat to
 den cristen geloue vol mynschen worden
 geyschet / En yn den sacramete der dope
 van den vnlade atre sunde worden
 gereiniget / en dat alle die / die yn cristu
 geloueden / en gedopet worden / gades
 kynder worden / en he syner irsten gewalt /
 ende gewynes al herouet was / **O** we do
 begunde he so vyntlicke to bymmede en
 wart auer maten bedrouet / en als he
 syne irsten gewalt / en recht / en synen
 alden gewyn myt rechten gerichte ver-
 laven hadde / doe begunde he enen nyen to
 suecken / **I**nden sacramente der dope als
 voer gescreuen is worden alle erffunde en
 alle werck sunde geislick gedelget /
Odoch so bleef nochtant yn den mysche
 die voedynge / en wortel / **D**at is een
 to neygyng / van nature to sundygen-
Oeck leyder yn den gelouygen en ge

d sude wat die en worde mit gescher

doeptē / doe dat die alde u vant mynschelic-
kes künnes sacht / dat oick die cristen lude
na der dope dar se yne van allen sūden
gewaschen syn / vā naturen geneyget
waren to sundigen / doer der wortelen
en̄ voedyngē wille der sūde die yn en
waren gebleuen / **D**o verhef he sich yn gro-
ter grymycheit / rechte als een vertozut
brymende lewe / en̄ reckede alle syne
boesheit wt / mynschelick küne to bekar-
ende en̄ to bedrigede / en̄ gewā leyder so
genstlicke die ouerhant yn der reysyn-
ge to de sūden en̄ begerlicheit des vlei-
sches / en̄ der werlt / dat selden en̄ wenych
mynschen syn die syne stricke künen
ome gaen / **W**ye is yn deser myer tijt on-
der den gelouygen die nyet en sy geual-
ten / of noch moege valle / yn volbozt /
of yn werck der sūde / en̄ oick leyder
doer eynre doetlicker sūde wille so wort
alle purheit en̄ onscholt der dope verlar-
en / en̄ die mynsche wort der gnade des
heligen geestes berouet / en̄ wort ander
werfeen kynt des tornis / en̄ velle yn die
ewige verdomenysse / dat is yn de doet
der siele / **D**at meynet die **W**ylte **E**schiel
daer he sprickt also / die siele die daer sū-
diget die steruet / **D**eck sprickt die apof-
tel **J**acobus / wan die sūde volbracht
wort so geberet se den doet / **W**at sal mi
die arme onselige sūder doen die gnade
al syner gude / en̄ valdaet ondancber is

der
+ dat

71
doet die he on na sūde
geen lude en yn sy
doet verhef heft en da
syn sūden geney
der na velle
doeliken mit den om
doet beleset / En d
geet yn den sūden
doet wille / **D**us wil sal
al de veroueten der ge
doet he sy verre vā al
doet / **W**ant du moede
doet sūde alre rechte
doet velle sūde noer
doet yn sūden alre
doet yn den tūck ge
doet velle dat he
doet sūde geneyget to den he
doet heft yn dat alre
doet sūde heft daer
doet om onsen wil
doet mit sūde velle
doet velle ge
doet en heft ge
doet **U**nder den is
doet heft velle
doet na der dope alle
doet velle en dē
doet weder geuen
doet velle yn onspee
doet velle velle

sunderlyn dat he on na synē gebelde
 gebelde gescrepen heft / en yn synē dure
 heilige blode verloest heft / en dat he yn der
 dope van al synē sunden gewasche ys /
 en doch euer daer na vellet yn die scholt /
 en sicken suodelicken myt den omulade do-
 etlicker sunden beulecket / et en betemet
 nyet dat he yn den sacramente der dope
 sicken werf wasche / **O** we wat sal he dan
 doen / sal he vertwuelen der genade /
Och neyn / dat sy verre vā alle gelouy-
 gen mynschen / want die mylde barm-
 hertige got schepper alre creature mer-
 ket ende bekenet ose noet / ende dat wy
 krank syn to sundigen / als he oick sel-
 uer sprickt yn den bueck genesi / die sy-
 ne ende die gedancke des herte des myn-
 schen die synt geneyget to den bosen vā
 synre Joget hent yn dat alder / **E**nde
 wolde dat syn heilige bluet dat he on-
 schuldichliken om onsen wil weggestort
 heft / an ons nyet verlaen en weve /
En heuet ons yn synre vnsprecklic-
 ker myldicheit voer gesien middel en
 heilsam artsedie en heft gesateget die
 seuen sacramete / **U**nder den is een by-
 sonder dat heytet penitencia / die ver-
 mach en kan na der dope alle vlekken
 der sunde af wasche en delge / en die ver-
 laren genade weder geuen / **G**ot die be-
 gegent of onbmotet yn onsprecklicker
 geweld / synre barmherticheit der bost^t

en beidet / **H**e wort vsmahet en we-
 der eischer / he duldet onrecht yn syn-
 re vsmadinge / **E**n lauuet doch onderwil-
 len loen den gene die dar to kiere / **E**n
 nyet alleene onderwillen als vorgescreuen
 is / sond' ontz stedelichs en alle wege / **A**ls
 sunte **A**ugg sprickt / **D**ie keter nouatus
 wille of en wille / cristus is alle wege be-
 reid to ontfangen die ware rowigen
 to der genade / **A**ls wy nu sodane mildicht
 ynder barmherticheit onses gades meke
 sofollē wy ons schamē / ende vruchten
 langer to ligēde yn onser boesheit / **E**nde
 sollet nyet vertrage / kiere to den heren /
 noch dat to kiere vertreckē vā dē enen
 dage to den andere / sonderlin jo eer jo beter /
Dat heylsaame sacrament der penitencie
 voer onse scholt / to ons nemē / den alden
 mynschen nyet alle synē werkē vā ons
 legen / **E**n enen nyen mynschen helich-
 ticken en geestlicken to leuende an treckē
 also dat wy yn der tijt der noettrufft dat
 is yn onsen lesten eynde gades genade
 en barmherticheit geestlick mogē vindē

Wat penitencie sy en vā over vrucht
En sal nu voert nyet andacht
 merken wat penitencie sy en
 van oerre vzych / die helige ler-
 re bescriuen se yn oeren ged ichte also
 to denersten sprickt dar van sunte **A**m-
 brosius / **P**enitencie is / die vergangen
 boesheit bescreien / en die bescreien dē

anderwerff nyet doen. **Sunte augustij**
 sprickt et is een waer penitencie die
 gebutte funde nyet meer to laten en
 die men heuet gedaen bescreven. **Oeck**
 sprickt **sunte bernardo** daer va also
 die waer bursamer / is alle tijt yn arbe-
 de / ende yn wedage / he bedrouet sick om-
 me die vergangen funde / en arbeit dat
 he der tokunstigen nyet volbringe.
Siet wo die heiligen weder daer yne a-
 uer een dragen / en betugen dat die
 penitencie is / een bedrufnisse der ver-
 gangene funde / en is sick hude vor den
 tokunstigen. **Wat** welick mysche die
 funde noch werket die he butet / die en
 is sonder twyuel geen bursamer / sond
 een beschymper. **Als ysidorus** sprickt /
He is een belacher ende geen bursamer
 die noch duet wat he butet. **Sunte**
augus sprickt die penitencie is vnnut-
 te / ydel / krank / en onfruchteber to he-
 le die die na volgende funde beullecket.
Wat dat beschreven en baet nyet als
 men die funde ander werff doet. **Sunte**
bernardo sprickt / dat is een waer pe-
 nitencie / sick sonder onderlaet bedru-
 uen omme die funde en die also bescreye
 dat he se noch nyet willen noch nyet
 werken nimmer meer to late. **Welick**
 mysche wal genslick / en heilsamlicke bu-
 ten wil / die behoiet vier dynck. **Dat**
 irste is dat he sick bedroue. omme die

Sunde / **D**at ander dat he voertmeer laete
 vā de sūnde / **D**at derde dat he voer-
 sete nyet meer wille sundigē hent an
 syns leuens eynde / **D**at vierde is dat
 he syne scholt betere myt waldaet / mit
 bicht en myt bute / **M**en sal weten dat
 alle penitencie pinlick is / wāt et en kā
 geen mysche gade genuch doen voer die
 sūnde sonder ynwendige en wtwendige
 pyne / **E**nter got pinyget / of die mysche
 daer ome so sloch sick die apenbar sūder
 voer syn herte / dat^{he} myt geslagen^{en} wor-
 de / **D**ie sūnde en wort nūmer vergeue
 et en sy dat sick die mysche van en
 hynen bedroue / daer na syn bicht ge-
 nlick do / en na vade syns bichtvaders
 syne gesachtebutte myt willen volbrenge
Siet yn deser voergesacredē mach mē
 merken wat penitencie sy / **I**du wille
 wy vort syen van der werkyngē ende
 vrucht des sacramētes der penitēciē
 nu sal men iust merke dat ouermids
 den sacramente der dope alle erffude
 en voert alle sūnde gemeynlick die ey
 mynsche doetlicken of degelicken heuet
 gedaen / **W**erden gedelget / nyet alleene
 to der schult / sonderen oeck to der pyne / **i**n dē
 dat et myt gelouen / en rouwe der sū-
 de werde ontfangen / et sy yn kynderē
 of yn Jongelingen / of yn alden lude / **E**uer
 wante nu al to kleine lude die ontfange-
 nen onschuld yn der dope gans onbe-

tabule newerkynge en macht ontfan-
 gen heuet vā der tabulen des cruces
Ihū xpē. Van der anderē sūnde werde
 wy verloest ouermysds der tabule der
 penitencien/ welche tabulen die got-
 licke barmherticheit den myſchen he-
 uet voer verspen weder genade to ver-
 weruende. **W**ant nader wercklicken
 sūnde en mach nymant anderwerff ge-
 dopt werden to heile en yn eenaflact
 der seluer sūde. **D**aer van steet gescre-
 uen yn eeuve omehē also. **I**n der dope
 werden wy anderwerff gebare ende
 ontfangen die gelofnisse der ondoettic-
 heit/ is dat wy ons na der dope voer
 sūden bewaren. **I**st dat wy nader dope ^{eu-}
 yn sūde vallen/ ane die sick mynschelick
 krankheit kūme/ of nyet kan onthal-
 den/ so en mogen wy nyet to der on-
 doeticheit yn der dope anderwerff
 werden weder gemacket/ sonder ouer-
 mysds den borne der trane/ penitēcie/
 bicht/ rouwe/ en gades gende/ en barm-
 herticheit/ moge wy die ondoeticheit
 weder verweruen. **D**eck sal men mer-
 ken dat die geestlicke dope bestent yn
 water penitencien en yn rouwen des
 hertē ende yn den gethuſſe der vlie-
 tende trane. **W**at als dat sacrament
 der dope van den watere ende den he-
 ligen geeste heuet die gewalt der ande-
 en gebort/ so wynt die geestlicke doe-

106
pe der penitencien gewalt / yn de water
der trane / en de geest des rouwe den
botfamer doepe van de sunden en en
anderwerf geberen een kynt der ge
nade / **S**iet die doepe der penitencien
hietet **s**unte **I**heronimus die ander ta
bule / die got den sunderen na der scap
brekynge genedichlickē heuet georde
nyert / en als sunderē to derersten doe
pe nyet temet weder kieren / dat wy
doch dan yn den horne deser doepe on
se funde af wassche / **W**at die peniten
cie weder macht die doepe die ouermi
des den funde is to brackē / **H**ier om
me sollen sick schamen alle die daer spr
ecken dat die funde na der doepe auermy
des der penitencien nyet mogen werden
gedelliget / **M**aac die abbet sprickt van
der penitencien yn enē tractate also / **G**e
nade na der genade is den myschen ge
geuen ynder penitencien / die penitencie
is die andere geboert van gade en een
truwe die wy van den geloue ont
fangen hebn / auermydes der peniten
cien ontfangen wy gades gaeue / **P**eni
tencie is een poerte die apensteet alle
den die to oercomen / doer die poerte
gae wy yn to der gotlicker barmher
ticheit / ende sonder den yn ganck so
en vynde wy geen genade / **W**at als
die schrift sprickt so hebn alle mysche
gesundiget en synt vergeues gerecht

worden auermydes der genade gades / pe-
 nitencie is die ander genade / en verheuet
 sick yn de herte va geloue en va vruchte /
Vruchte is een geestlick staf die ons dre-
 get en ochheldet also lange dat wy kom-
 me to de paradise geestlickes gades /
 daer leet he ons en kyret weder ome /
Dat paradys is die liefde gades daer
 ene wallust alre selicheit yne is / ende
 alst omogelick is dat grote men auer
 goen sonder scep / so en mach nyman
 komen sonder vruchte^{to} der liefde / **M**it
 den scep der penitencien moge wy auer
 varen wan wy die roeter des vruchten
 helm / **I**st dat wy dat schep der peniten-
 tien nyet veigiren daer wy dat mer
 deser werlt yne auer gaen to gade / so
 verdrinke wy / en versynken yn den
 stinkende mere / **P**enitencie is dat schep /
Brocht is die vere / liefde die gotlicke
 stade / **V**ruchte duet ons sitten yn dat
 schep der penitencien / en vuret ons an
 dat stynokende mer deser werlde to de
 gotlicken stade / welke stade ons vuret
 to de leuene / to welken leuen alle die
 hapende yn der penitencien arbeiden
 en bedr ouet syn / **V**an wy comen to
 der liefde so comen wy to gade / en dan
 so wort onse leue vollenbracht / **H**ir
 ome is die doget der penitencien va alle
 mysche lief to hebnde en to begerende
 die nyet alleene die funde delget / sond

se pleget oeck den bufsamer troest en
de genade des heiligen geestes to verwer-
uende / **D**at betuget een meester ende
sprickt also Welck mynsche genlick
buttet en sich werlick bedruuet om
me syne funde die ontfenget va sint
genade / ende also vel stedelicker ende
hertlicher he daer omme wedage heft
also vel seckerlicker gewynnet he barm-
herticheit daer omme / **D**aer va komet
dat die helige geest also stedelich ende
so gerne troestet die spele myt den tre-
nen der penitencien begaten / Die sie
le suecket he stedelick en sterket seger-
ne / en giff oer ganse to vrsicht der
genade / **I**n der he merket dat se oer sun-
de bescrevnde verdomet en verdomen-
de bescriet / **W**ant dar na so verheuet
sich een hemelicheit tusschen got ende
der siele dat se myt alleene va syner to
komst getrost wort sonder oeck duchte
myt esomphgher onsprecklicker vroude
verwlet / **E**uer wyse is des werdich en
daer to bequeme / sechkerlick die ware
bufsam^{me} en bichteer synre funde / **W**ant
na der dope en is ons anders gene mid-
del gegeuen / dan die artsedie der peni-
tencien / en luttet bichte / **S**iet wo kler-
lick schynet yn deser voergeschreue
re^{de} dat die doepe myt sunden verbrac-
ken auemydes de sacramete der peni-
tencie wort weder gemacket **Woe**

dat die penitencien alle sūde delget ane twee

O Eck wil wy to eyne lerynge en seckerheit vuren of die penitencie alle sūde delget / Eder of welck sūde so swaer mogen wesen de gene gnade eyge / Nu sal men weten dat alle sūde auermyds den sacramente der penitencien mogen werde gedelget / als sunte Augustyn sprickt / Et en ys nyet onder allen sūden dat nyet yn der penitencien werde gedelget / ane alleene die vtwiuelinge of mystroest yn die barmherticheit gades / en verhartheit des herte to der penitencien / Syt die twee en eyge gene gnade / Van der vtwiuelinge sprickt Isidorus also et en is geen so grote scholt se en heft gnade / sonder alleene dat laster der vtwiuelinge en heuet gene gnade / Sūte Augustynus sprickt / Die sūde der vtwiuelinge is die waer doet / Van der verhardicheit des herten sprickt sunte Iheronimus / Et en is niet dat also weder streue is als dat vharde de herte / Et is alleene dat laster dat gene gnade kan verwerue / Dese twee synt alleene na der beseruynghe der heligen lerer die gene gnade verweruen / anders alle sūde wo gruuelick wo swerlick se syn die werden alle auermydes der penitencien gedelget / Wir rome solen sich troesten alle cristen lude der groter myldicheit gades / en nymāt

en sal vertwiuelen yn der gotticker barmherticheit / woe wal dat he yn also veil grote bose schemelicke sinde is geuallen / **W**at syn myldicheit auermyt giet alre sinde groetheit / en tal alle sinde die vā anbegyne deser werlde synt gescheit / die syn tegen die barmherticheit gades als een drape waters tegen die ganse diepte des mers / **D**ar van sprickt sunte **bernādg** also / **d**ie myldicheit **J**hesu auermyt giet aller sinde groetheit en tal / **O**eck sprickt he **O**welck een verwiueren en onweine dynck der vertwiuelden sinde yn die barmherticheit gades / als doch alle erf sinde degelicke ende doethicke sinde / die van opgange deser werlde syn gescheit / syn tegen die gotticke barmherticheit / als een drape waters tegen dat diepe mer / **H**ir ome is welck mysche doer syre sinde wille yn ene vertwiuelinge geuallen he kiere weder to gade en vermyt / **W**ant he oeck die vertwiuelden / is dat se myt gansen herte to kieren vrolick yn de schoet synre mildicheit ontfenget / **D**u sal een yelick sunder alle dese voergeschreue waldade der myldicheit gades van grunde syns herte bedencken en sal myt to versicht sick vermeten genade der sinde / **E**n doch sal he sick so vermeten dat he vlyt hebbe sick to hat auermydes der penitencien van de sinde

reinigen die he weder got gedaen heuet
 die wyle he junck en gesunt is so ist gade
 ingenieme en stet secker. **Sunte bernards**
 sprack. **H**e is onselich die syne blovende
 loget den duuele offert ende den onflact
 syns alders cristo. **D**at meynet oeck
sūte gregos en sprack he is verre vā
 den gelouen die syne penitencien hent
 yn syn alder hudet. **H**e sal vruchte wā
 he der barmherticheit begeret dat he dā
 nyet yn dat gericht en valle. **E**t is **E**uer et is
 noch schedelicker dat men die betern-
 ge wilpshaldē hent an die stude des
 dodes. **D**aer van sprack **sunte gregos**
 also welick mynsche syne penitencien
 hudet an die stonde des dodes so achte ic
 dat he des verdinstes der penitencien
 vrede bliue. **W**ant als **sunte Aug**
 sprack so is die leste penitencie selden
 wax. **W**ant wo mach een mynsche die
 myt der borden en den wedage synre
 krankheit besweret is syne penitencie
 vollenbrengen. **W**at gudes mach he doe
 wan he yn der leste stunde syns leuens
 leget. **D**aer ome ist to vruchte dat die
 penitencie en bicht die van den sterue
 de mynsche geschye mit den mynschen
 steruen. **D**aer van sprack **sunte aug**
 yn ene sermone also. **E**t is seer ceyrie
 dat die sunder bicht et en sy ouch
 dat he syne bute volbringe. **E**t en is
 nyet genuch dat men allene sprecke

107
wat yn der beteringe veller funde/en
syn niet wert to suecken/sonden werck
die penitencie die een krancke sucket
die is ^{oer}nocht kranck/en die een steruade
mysche sucket ick vzuuchte dat se oeck
sterue/ **H**ijr ome sal een iclick mynsche
plen to gade myt syner beterynge die
wyle he dat vermach dat et yn vme
nyet en verblieue wan he dat gerne de-
de/ **D**aer ome sprickt die **prophete** also
Sacket den herē die wile men en vin-
den mach/ eschet on die wile he na is
Du sal men wete dat een butter got/
v̄p genade sal suecken myt bicht des mū-
des/ en trane der ogen/ **E**t syn veil my-
schen die oer funde bichten euer se ver-
smaen se to bescreie/ die erwelden en
bichte nyet alleene oer funde/ sonder
se waschen se oeck af myt tranē/ **H**ir
ome sal een iclick mynsche begeren
der trane/ **w**at als **Cyprians** sprickt/
so en is geen heilsamer artfede der siele
dan die ynige vergietinge der trane/
Wat sonder bewegelicheit des herte
en sonder screyē so werde die sunden
nyet vergeuen/ **A**ls **hugo** sprickt/ son-
der screyen en trane so en werde geen-
re leye wijs die funde vergeuen/ **T**ra-
ne heb n grote macht/ sy delgē die schult
en leschen dat ewige vuer/ **D**aer van
sprickt sumte **bernart** also **O** woe gro-
te geweld is yn den tranen die alle

sinde af waschen / en lesche die helle py-
 ne / en bogen dat ordel / **S**unte **A**ugs spz-
 ickt / **E**en traene komende van enen
 reynen herte / die delget alle dat vuer
 der helle / **T**raene die gauen dat die apos-
 tel sunte peter nyet allene na synre
 versackynge nyet verdarff / **S**under
 oeck auer alle senatoze des hemelschen
 haues daer na dat vorstendoem behilt /
Traene gauen dat die konynck dauid na
 syner **E**breckynge / en na den aller diep-
 sten hellegrunde des doetslages / nyet
 alleene syn koninckericke / en syn leuen
 nyet verloes / sonder oeck dat gelouede
 oens to komenden gebaren erue myt
 eeden ontfinck die synen stoel ewelicke
 solde besitten / **W**eret nu dat ick alle ga-
 ue der traene wolde auer lopen / so en breck
 my eer des dages / dan my die tal der e-
 xempel der traene worde yntogen **E**
Men sal oeck mercken woe een myn-
 sche die genade der traene moge ver-
 werue of he der begere / bewegelicheit
 des herte / en vergiet yge der traene die
 kome van den heiligen geeste / **D**at men
 et **p**awes leo en spzickt yn enen ser-
 mone also **V**an den heiligen geeste so heb-
 ben die butsa mer die traene / **A**ls nu een
 mynsche doer synre sinde wille yn sy-
 ne herte sick vulet bewegē / die sal we-
 ten dat em die gnade van gade wort
 yn gegaten / **W**ant wan got auer my-

des den heiligen geeste wonet yn de herten
des myſche/ dat myſche vwecket he to der
bewegynge/ en duet vt ſyne ouge vliete
den born der trane/ En wat nu die bewe-
gelicheit der trane als voerſcūe is/ komet
van der gnade onſes ſcheppers/ ſo is noet
welick myſche die begeret to hebn die ga-
ue der trane dat he die van den almecti-
gen gade myt oetmodiger bede/ en enē do-
gentlickē leuen verwerue/ In den twen
voer alle dyngen mach mē daer to kom-
men/ bewegelicheit/ en trane verwer-
uen/ en anders nyet/ **W**at wan die
heilige geest ſuet de myſche myt doge-
den geſyret/ ſo yn geet he ſyn herte/ en
ontfenget et/ myt ſyner tegenwordich
yn ſyne lieue/ en beweget on/ yn ene
vergietynge der trane/ **E**uer he verſme-
het yn de onreynē ſundigē herten to wo-
nende/ **D**ar omē ſo en mogen ſy der ynich
nyet hebn noch to der bewegynge der
trane nūmer kōmē/ **D**eck ſalmē we-
ten of rouwe en bewegelicheit des her-
ten alleene ſonder vergietynge der tra-
ne kūne ſunde delgen of nyet/ **D**ar to
gehoret deſſe antworde/ **D**ie almectige
got den alle druck apenbar en kundich
ſyn/ ſyret an die herte/ en willē alre my-
ſchen/ en wat een myſche nyet gudes
kan gedoen dat he gerne doen wolde
of he kunde/ den willē en die begeryn-
ge achtit got/ en ontfeit vor dy werk/

Dat betuget sunte Ambrosius en sprickt
 dyne begerynge ynsettet dyne werke de
 name/also wat du gudes wilsten nyet en
 kanst/ dat achtet got voer dat werck/
Hir ome wilok mysche nyet funde is
 besweret/en enkan daer ome geen tra-
 ne gieten/die sal doch van ganscen her-
 ten sick bedruuen dat he weder got ge-
 fundiget heuet/en gansc en rouwe dar
 ome hebn/so gewymmet he genade der
 funde van gade/die den mylden wille an
 suet/der die on oetmodichcken eischen/
 en ome aflact der funde an ropen/ **W**at
 rouwe/wedage/en suchte/die vermogen
 sonder trane die funde afwaschen/wan
 men der trane nyet en mach hebn/ **D**ar
 van sprickt Johannes die abbet des ber-
 ges synay yn den tractate van den xxx
 graden also/ **E**t synt siele die nyet en
 kunnen schreien en trane gieten/sonder
 nyet bedrofmissse/wedagen en rouwen/
 en vort nyet volen diepen suchten del-
 gen se en waschen en drogē oer funde/
Dat selue vulet oeck Petrus Damiani
 en sprickt also/ **W**an die gedanke des my-
 schen nyet den dōwe der hemelschen ge-
 nade wert auer gaten auermydes den
 schreuen der bewegelicheit/so wert he
 gewetert nyet den regene der vlieteder
 trane/ **I**st euer dat die trane wt de vles-
 lichen ogen nyet en vallen/so en bliuet
 doch die bitterheit des herte sonder vruchte

der trane nyet / **E**s is genuetch wan die
gedancke schreytlick is / of he oeck stede-
licke nyet moge schreuen / **H**ir òme wā
een mÿsche gesichtlicke trane der ogen
nyet en kan hebn / so is des genoch dat
he syne sunde yn der heimehlicke kamerē
syns bedroueden hertē bescreie / **S**iet in
desen dyngē moge : wy merken dat
bedzufnyse / wedage / en suchtyngē des
herten sonder vergietynge der trane mach
sunde deligen / ende wal dat een mÿsche
der gnade nyet en kan hebn / so sal he d'
doch allewege begeren / **D**ie milde got-
pleget oeck syne vruchtsamen / ende
liuē die genade der trane onttrecken
want he bekenet dat somyge yn ho-
uerdicheit vallen / en wil dat se yn oet-
modicheit bliuē / **E**n doch geuet he den
die sick op gnade to em kiere gansen
volkomen gnade der bewegelicheit / en
rouwē / wilck gnade die sunde delget
en verbillet die stede der trane / **E**nde
veel buetsamer hude achte kleyne der
bewegynge sonder die vergietynge d'
trane / en dar òme so werden se yn vru-
chten en yn oetmodicheit / en yn enen
gueden staet behalden **V**an der genade

Du willen wy vort **en vrien wille**
schriuen vā der vorkōmēden gna-
de gades en den vrien wille des mÿsche
en wo men sick daer yne to gade kiere
et en alle guet werket des cyn itlick

en rouwyge

myſche noet heuet to weten die ſiek
 na der ſelgē lere deſſes bucces mey-
 net en begeret to richten. **D**es ſal-
 men weten dat neymant ſiek kan
 kieren vā der irryngē to der warheit/
 vā funden to der penitencien/ vā der
 werlt to geestlicker tucht/ dat is to
 horſame/ en to willigen armode/ to
 kufheit/ en gemeplicken to anderen
 dogeden. **E**t en sy dat he myt der gna-
 de des barmhertigē gades vorkōme
 werde en dar to myldelickē getogen
 werde. **W**at alle heil des myſchen heft
 iſt ſynen opganck vā der genade ga-
 des. **H**ir ōme ſo geſchuet die iſte ef-
 ſchynge of to ganck to den wege des he-
 ils auermys der genade des hemelsche
 vaders. **D**at yn der doget des heligen
 geestes. **W**at als ſunte gregorio ſpricht
 ſo en mach ſonder den heligen geest nymāt
 gefunt werde/ vā em ſynt gnaue ſonder
 die eyn myſche nyet en mach komen
 to den ewigen leuen. **D**u ſal men by-
 ſonder myt andacht merken des enen
 itlicken noet is. **W**al dat auermys
 der genade to iſt geſchuet die bekier-
 ynge en to ganck to gade/ ſo en wert
 doch dar mede die vrie wille des myn-
 ſchen nyet wegelaſten. **W**ant die to-
 ganck en bekierynge to gade en voert
 alle gude werck dar ewich heil mede wort
 verworuen kōme vā der genade/ ende

van den vrien wille des myſchen/ en to
den iſte doch van genade/ Want die al-
mechtige got guttetto den iſte die graue
ſynre genade yn die/ die he wil gefunt heb-
ben/ en die he heuet **erwelt**/ wilek yn-
gietynge vermanet den vrien willen
dat he begeret der gude/ Wan nu die
vrie wille die heilsamen ynſendinge ont-
fenget/ en to der begerynge en werkyn-
ge beweget wort des guden/ to hant
helpet em die gnade medewerkynde yn
den dyngen die to den heile gehore/ wil-
ke gnade iſt den vrien willen bewe-
gende is vorkome/ **Dat** betuget ſunte
gregoy dar he ſpricht/ die hogeste mil-
ſicheit werket iſt ons ytz wat ane
ons/ en alſe onſe vrie wille dat ontfenget/
en der werkynge to ſteet/ ſo werket
got dan myt ons dat guet dat wy be-
geren/ en wederleget en vergildet die
genade/ en dat ſelue guet to den leſten
gerichte yn ons myt den ewige lone/
rechte alſt alleene van ons ſy geſchyn
en van om nyet ſy gegangen/ **Siet** i
deſen dyngen is apenbar/ dat alle guet
geſchut auermypdes deſen twee/ dat
is auermypdes der genade en vrien wile.
Dat euer ſunte **gregoy** betuget ende
ſprecket/ **Dat** guet dat wy doen/ dat
is gades/ ende is onſe/ **Et** is gades auer-
mypdes der vorkomende genade/ en

is onse auernyde der volboert onses vri-
 en wille / wāt weret gades nyet / waer
 ōme solde wy om dan to ewiger tijt
 danck segen / **E**n weret onse nyet /
 war ōme hebde wy dan hapen yn ene
 wedergeuynge des loens / **H**ir ōme wāt
 wy nyet ōmogelicken eme danckber
 syn / so weten wy dat wy myt synre
 gauē soerkōmen werden / en oeck wāt
 wy nyet ōmogelicken arbeides loen
 suecken / so weten wy dat wy myt vol-
 baert onses vrien wille kysen wāt
 wy gudes werken / **D**u salmē voert
 merken wal dat dye verdijnstlicke werck
 des ewigen heils / synt onses vrien wille /
 en der genade / **S**o sint se doch to vorderst
 der genade / **W**ant die genade regiret
 de vrien wille yn der ouynge der doget /
Wāt wy myt ons mogen ouel doen /
 en nyet wal / **W**ilek mynsche sijnz wat
 gudes yn synen werken merket / dat
 sal he der gauē der genade to schriuen /
It dat he wāt boses yn sich vindet / dat
 mach he em to schriuen / **A**lso dat he yn
 den guden die houerdij vnyde / en yn de
 bosen die steedicheit der oetmodicheit
 behalde / welke oetmodicheit dücke wort
 verlarē wan die gedancke yn houerdie
 der dogede sick beromet / **E**uer nu moch-
 te een mynsche spreken also / **A**ls die vrie
 wille sūder die guade gades nyet gudes
 en mach werken / war ōme en guttet

gudes en künnen gedoen sonder die hulpe
 en medewerkynghe gades / Et en mach
 oeck nymanne fundigen of vderue he en
 werde dan yn rechten gerichte gades ver-
 laren / en dat wy vā ons nyet en hebn als
 vā ons / En en mogen slecht nyet gudes
 werken / noch gedencken / noch onse leuen
 wandelen / noch myt penitencien / rouwe /
 bichte / en buce to gade kieren / noch yn de
 wege der gebade en wille gades / der doget en
 des ewigen leuens voert gaen / et en werke yn
 ons dan got myt synre vorkömendē barm-
 herticheit / gude en gnade / auermydes den
 wy nu willen kieren to den anderē dele de-
 ses werkes / als vōr gelauet is

Dit sijn die gesette des anderē deels

Ene voer rede en verichtynghe des anderē
 deels des buckes **n** Wat funde sy en oere
 werkynghe **m** Wat van sieck funde vheue
 en wo se werden volbracht **m** Van doetic-
 ken funden gemeynlick en wo ene vā der
 anderen sonder myddel wort gebare **v** Vā
 eyne itlicken bysonder en to den wsten
 vā houerdye **v** Van idelre ere en oer doch-
 teren **v** Van hate en vā oere dochteren
v Van taern en vā oeren dochtere **v**
 Van cracheit en oere dochtere **v** Van
 giricheit en oere dochtere **xi** Van auerare
 eten en oere dochtere **xii** Van onkusheit
 en oere dochtere **xiii** Wo oeck die doeticke
 funde degelick onder wulen syn en to wste
 van idelre ere **xiiii** Wo haet een degelicke

sinde **fy xv** Woe tarrn een degelick sude is
rvj Wan cracheit een degelick sinde is
rvij Wan giricheit eyn degelick sinde
rvij Wan aueraet eye degelick sinde
fy xv Wan onkushheit een degelick sin-
de **fy xv** Wan den roepende sinde **rvj**
Wan den sinde yn den heiligen geest **rvij**
Wan den vremden sunden **rvij** Wan den
degelixe sinde **rvij** Of men degelicke
sinde bichten solle van noet des heils **rvj**
Wan den ome staen der sinde **rvj** Welke
sinde des herte / des mondes / der werke /
en der versumllicheit syn **rvij** Wan den
vuyf synen en wo men dar mede sun-
diget **rvij** Wan den ses werken der ba-
rnherticheit en wo men dar in de sin-
diget **rvij** Wan den seuen gauen des he-
ligen geestes en wo me dar yne sun-
diget **rvj** Wan den seuen sacramenten der
heligerkerken en wo men dar yne sündiget
rvj Wan de achte salicheiden en wat dar
yne gesundiget **fy rvj** Wan de tien ge-
baden en wo men die auetredet **rvij** Va-
den criste gelouen en syne twelf stucken
en wo men dar yne sundiget **rvij** Of
een mysche na synre bichte schuldich sy
sijn bichte anderwerff to doen **rvj** Of
guede werke die yn lieue geschyen en dar
na myt doetlicken sunden gedodet werden
dar na auermyds der naevolgeden peniten-
cien weder leuendich werden of myt **rvj**
Wo bichte solle wesen / en dat vyndige sin

die dat herte to rouwe en ynrycheit bewege/
en dat vyndige die bicht hinderē **xxxvij**

Wat pauwes sacke sy / of bishoppes / of ey-
valdiges priesters **Hir heuet sick an dat**

ander deel .i. m Cam Een voer rede des ander deels

Den namen der heligen en onuerscheide - Dat irste

Den driuoldicheit gades **Ame** **S**unte
Mercus sprickt yn synen irsten gesette
van de heligen **Joepes** also **Johanes** die ^{gades}
predieten die dope der penitencien yn een
vergiffynge der sunde **D**ie doepe der pe-
nitencien is wan een sunder na der ver-
breckynge des geloefftes / dat he gade / en
onser moder der heliger kerken yn den
sacramēte der doepe heuet gelauet / op
genade weder to kieret / en sick ander
werf myt den boern der trane der ogē **Joepet**
weset / yn bescreynge synre sunde / dar
he gade yne veruallen is / en noch verual-
len mach / als ducke em des dar na noet
is **D**u sal men merken dat die doepe
der penitencien yn drien steet / In rou-
we / bicht / en buce / **Rouwe** tredet dat wa-
ter der trane wt den grunde des borns
des herte / **Bicht** weschet / **Suete** dro-
get / **Rouwe** dodet die sunde die yn der
samwitticheit leuede / **Bicht** werpet
den doden wt den huse des herten doer die
poerten des mundes / **Suete** bedecket
en begreuet den doeden **T**o den rouwe
is drie dynge noet / dat een is bitterht
voer die sunde / dat ander versmaynge

der funde / **D**at derde is een gansse vor-
satte nyet meer wille sundige / **B**itter-
heit dar òme / dat die wallust en sueticht
der funde yn bitterheit der rouwe wer-
den weder geleyet / **V**ersmaynge dar òme
dat men voert meer een myshage yn de
funde hebe sat / en sick der schame / **D**aer
van die apostel sprickt to den romere
also **W**at vrucht hadde gy yn de hiden
der gy v nu schamen / **E**en gansse voer-
satte / also dat die mysche nyet meer en
wille doetlicke sundige en die buete die
em syn bichteer sette gerne / en ynlic-
ken volbrengen / **A**ls nu na der ver-
gietynge des alre heigeste bludes ihesu
xpi en nademe sacramente der heligen
dope / **I**n welcken twee wy van onse
erffunde syn gewasche en van onsen
ewigen dode verloest / **I**n der penitencie
die dar als vorseue is yn rouwe / bicht
en buete bestet / alle heil des funders ha-
get / so heuet ee ithick mynsche noet
die syn bicht genslick / ordelick / en heil-
samelick wil doen / dat he wete wat su-
de sy / **E**n war sick funde va verheuen /
Onderscheit der funde / en wat doetlicke
of degetlicke funde syn / **E**n woe onderwile
doetlicke funde degetlicke syn / en een it-
lick doetlick funde yn oer en kune so-
der middel van der anderen yn oer en
kune sick verheuet / **E**n dat een ithick
doetlick funde yn oer en kune rechte

als een moder / noot funde / als dochtere
 geberet / En welck die funde syn die yn
 de hemel vor got rufen / En wat yn den
 heligen geest gesundiget sy / Oeck welck
 die negen vremde funde syn / en of men
 degelickes funde van noet wegen solle bich-
 ten / En welck dat omestaen der funde sy /
 welck die vijf syne syn / die ses werke der
 barmherticheit / die seuen gaue des helige
 geestes / Die seuen sacramente der heiliger
 kerken / Die achtesalicheit der sielen / Die
 tyen gebade gades / En die twelff punte
 des kerste geloue / en wat yn den alle ge-
 sundiget sy / Oeck wat pawes sacke / en
 bisschappes sacke / en eens eemoldige
 bichters sacke syn / Dat he sieck selues
 bekeme / en yn den punten sieck nyet
 en versume / Der vrucht der bicht nyet
 afga / En sieck oeck wete voert meer vor
 sunden / hueden / Want manich mynsche
 des groet gebreck heuet / en steet leyder
 des yn ganscoer blindheit / als ons ene ver-
 varenheit des seluen genscelick leret /
 Hier ome is oeck dit bueck myt arbeide
 eens armen gades / to heile / en yn eyne
 lere der eenualdigen / nyet yn vermeten-
 heit / sonder yn vruchten / en yn hitiger
 gades lieue versament / en geschreuen
 dat se hyyr yne der stuccke alle / ordelickē
 ene anwysinge mogen leren en ontsaen /
Wat funde sy en oer werkyngē
Nusal men to denersten wete wat

sunde sy/ **Sy** wort vā de lairē yn manich-
erley wijs beschreue/ **I**st beschriuet se sūde
Augy also/ **S**unde is een wille to behalden-
de en to verweruede dat die gerechticheit
verbudet/ to den anderen mael euer vā
den seluen also/ **S**unde is woert werck
en begerlicheit weder die e gades/ to den
derden mael beschriuet se sūte **A**mbro-
sius also/ **S**unde is een versmaynge der
e gades en eyn ongehor-samheit der hem-
melschen gebot/ to den vierden mael
sprickt sūte **A**ugy daer vā also/ **S**unde
is dat onwandelber guet te versmaenen
de wandelber dyngen anto hangē/ **I**n
der seluen lesten beschryuynge sal men
merckē dat yn der sūde twe syn/ **E**en
afkieryn van den schepper/ ende een
tohangen der creaturen/ **D**at mach
een doeticke of een degelicke sūde
syn/ **E**t is een degelicke sūde wā een
mynsche yn den creaturē meer syn
lust heuet dan he sal/ en doch onder
got/ **O**eck mach een mynsche lust heb-
ben yn den creaturen sonder alle sū-
de/ dat is/ wan een mynsche natur-
licken begeret roese/ lehen blomen te
syen/ en wat den gelick is/ **O**eck mach
een mynsche lust hebn yn den creatur-
en myt verdienste/ als wan men die
lust gade to geuet/ des die selgen ple-
gen die een beschouwelicke leuen wur-
en/ **E**uer wan die creaturē bauen

den schepper wort lieff gehat / so is et
 een doeticke funde / Want een doeticke
 funde is een volkomē affscheidinge vā
 den onwandelber. **Guede** / en een gans
 to hangen den wandelber. **Guede** / **Wā**
 een mynsche yn een doeticke funde
 vellet / so en kan he yn synre macht
 nyet weder op staen / he mach sick mit
 em selues van gade wal scheiden / he en
 kan sick euer myt sick selues to gade
 nyet weder kieren / **Alle werke woe gu-**
et se syn so en hebn sy geen verdienst
een mynsche enledege sick wst vā doet-
licke funde / **Als sinte Aug⁹ sprickt** /
Alle arsedye die en vromen nyet to der
gesuntheit der wonden / die wile dat dat
yseren daer yne is / et en sy dan / dat
et wst werde wt getagen / Also en vromen
gy alle dyne waldaet nyet et en
sy dattu wst die funde verlatest / Gy en
battet nyet / vasten / beden / en ander
werke geestlicker tucht / et en sy dat die
gedancke vā der bosheit ~~en~~ geischet ^x h^m
werde / Doeticke funde / en heue deser
werthicken vergenchicken dynck / bero-
uen enen mynschen alles geestlicken
guedes / gades / ende des ewigen leuens /
en make en een kynt des diuels / Dat
betuget onse here **Ihesu xps die to den**
ioden sprack also / Gy synt vā den va-
dere den diuele / Want gy die begery-
ge uwes vader wille vollebrengen /

Die begerynge des bosen geestes is dat
wy doetlicken sundigende van gade schei-
den en werden syne geledere / of kyndere
Want also ducke als een mynsche sun-
diget doetlickē / also ducke wort he van
den duuele gebaren / Dat betuget funte
Ieronimus en spricke / also ducke werde
wy van den duuele gebaren / also ducke
als wy doetlicken sundige / Oert also duck
als een mynsche doetlickē sundiget also
ducke boget he syne knyen en bedet de
duuel an / **O** we wo syn se so onselich die
doer dat verkyerde leuen dat se uirē
en doer die vleischlicken wallust wille
die so snellick en wech gaen vdomet val-
len yn die ewige plage die gen eynde
mogen hebn / **O** ch merket to welcker
noet en to welcker boesheit / to welke
quade en schaden vuren ons doetlicke
sunde / **S**e berouen den mynschen van
der schare der wevercarenre gades / se
macken en een kynt des duuels / Ende
trecke en to leste yn die ewige pyne
der helle / **E**ya welck een groete armod
en ene onmeitige dorheit is / dat men
dor des vleisches wallust en doer die erde-
sche begerynge wil die ewige vroude ver-
liesen en yn die ewige tormenten vallen
War van sick funde vheue / en woe se
Dert an sal men werden volbracht
merken war van sick die funde v-
heuen / **T**o den irsten so verheuet
sick die funde en wort volbracht vierley

duelen

wijs yn den herten / **I**n bekarynge / lust /
 volbort / en künheit / **B**ekarynge geschuet
 van den diuele / Lust van de vleische / vol-
 bort vā de geeste / Künheit vā houerdie /
In den selue vper wisen / wort die sude
 oeck volbracht yn den werken / **T**o den
 wste so geschypen die sunde der wercken
 hemelick / dar na so geschijen se apenbaer
 sonder schemde voer den ogen der lude /
Dar na so komen se yn ene gewonheit /
 to lesten werden se yn der hardicheit
 des vermaledydē mysstroestes gevodet /
En woe een mysche langer yn de suden
 yn boser gewonheit verhardet / **W**oe he
 onmechtiger wort den sunden weder to
 staen of he oeck dat gerne deede / **D**ur
 ome so salme strengelicken wacken dat
 men die vterste synne bisunder die oge
 voer onordelicker gesichte beware / en
 die ontemelicken bosen gedancke die de
 herten wst komē wedancke / **W**at
 van den twee so hebn alle sunde oere
 oersprunck / want van die vnordelic
 ke gesichte snellick nyet weder getuc-
 ket wort / so verheuet sick to hant dar
 vā een ontemelicke vleischlicke gedancke /
Van den gedancke ist dat men den to
 hant nyet wedersteet / so wort dar vā
 gebaren begerticheit / van der begertic-
 heit vilbert / van der vilbert dat v-
 kierde werck / **D**ar na so volgt eene
 bose gewonheit to sundigen / **E**n eene
 verhardicheit yn bosen werken de de

mynschen to lesten vuren yn ene vertwi-
uelinge / en werpen en yn dat ewige
verluys **Want als** **Isy** dorg sprecket
Wan een mynsche sick yn de benden
beslutet / so wort he rechte als myt
eenre ketten der funde gevangen dat
he sick geenveley wijs dar vā kan ge-
brecken / et en sy dat die genade gads
de hand des sunders ontfange ende
en gnedichlicken verheue **Van doet-**
licken sunden gemeynlick : my :

M En sal nu vort merken yn ene
gemeynen / welck die doetlickē
sunde syn en woe die ene yn oren kū-
ne vā der anderē yn oren kūne sond'
middel wort gebaren / **Der doetlicken**
sunde synt seuen / Houerdie / hat / tarm
Tracheit / Giericheit / Auermate et
tens en drinckens / En onkusheit /
welcke funde ontellicke boesheide
brengent den die sy doen / Ene redelicke
siele wan die gesunt is / so is se een vast
ontobracken vat wan dar yn kom-
men die doetlicken funde / so scheidē
sy se / en to brecken se yn deser wijs /
auermyds der houerdie wort se
op geblasen / auermyds hate dorret se /
auermyds torne so berstet se / auermid
des tracheit so bricket se / In giericheit
wort verstruuet / In aueraet wort
se oer vergeue / In onkusheit wort se
onder getreden en yn dreeck gewā-
delt **Du** sal men merken dat eene

doetsunde wort vā der anderen gebaren
 en yn deser wijs / **H**ouerdicheit want die
 bauen alle mynschen wil wesen / so bedro-
 uet se sick wan oer wie gelick is / ende
 wort van oer gebaren die haet / die haet-
 tende mynsche wort lichtelicken boes te-
 gen den / de he hattet / **D**ar omē so wort
 van den hatte gebaren die toern / **E**uer
 die cornyge wan die nyet en heuet
 dar he sick mach tegen wrecken so
 wort he bedrouet / en dar omē so wort vā
 den corn gebare **d**e trachheit / **W**an die trac-
 heit troest sucket so macket se den gir-
 igen / **D**ie girige want die tijclikes gue-
 des rick is / so wil he sick yn auer maete
 syns liues gemakkes oeuē / so geberet
 die giricheit den aueraet / **V**an de auer-
 etten wort gebaren die onkuschheit /
Also wort die een doetlicke fiende van
 der anderen gebaren / **S**omyge meester
 sprecken dat van houerdicheit to den
 ersten werden gebare idel ere / of tijclich
 lof / **V**ā ydelre ere die haet / **E**nde voert
 an als vorgescheuen is / **D**aer van spr-
 ecke een meester also **V**an houerdien
 wort gebaren ydel loff / **D**ie houerdige
 wil dat em alle lude lauen dat he van
 alle ludē geeret werde / **D**ar van so ver-
 heuet sick een haet / want wie laues
 begeret die hattet dat selue yn andere
 mynschen / **D**ar van komet dan torn /
Want als die gedancke wort gepy-
 nyget vā de gelucke en felicheit eens

anderen mynschen / so ist noet dat dat
oge des gedancken yn torn bedrouet
werde / van torn komet trachheit / Wat
wan die gedancke onordelicken bedro-
uet wort / so wort em alle guet yne-
nen verdriet gewandelt / Vā trachheit
komet giricheit / Want wan die be-
drouede gedancke ywendich genē tro-
est en vует / so sucket he ouermeydes
der giricheit yn erdeschē guede wtwe-
digen troest / Vā giricheit komet auer-
aet / Want wat die giricheit versamet
dat verteret die aueraet / Vā aueretten
komet onkusheit / Wat die buck en die
geledere der onkusheit synt naberen /
Hir omē so volgt een verbint der sū-
de dar yne / Siet vā dese fundē die sick
so sonder myddel / yn een ander knuppē
wort een ketē dar die sunder mede wort
gebundē / en yn den grunt der hellen
getagen **Van houerdicheit. v.**

Dar na dat wy hebn geschreuen
vā doetlicken fundē yn enē ge-
meynē / So wille wy nu sien
vā eyne itlicken bisunder **T**o den
irsten vā houert die dar is een kōni-
gynne alre funde / **S**unte **Augustinus**
bescriuet se also / Houert **heit** is een
begerlicheit verkyerder hocheit / Wat
als die selue leuer sprickt / houert **heit**
hattet alle die bauen oer syn / wēt seē
nyet gelick en is / die onder oer syn /
dat se sick oer nyet gelicken / Die bene-

uen oer syn went se oer gelick syn / Dar
 òme so is verheffynge des modes een sun-
 de ouermyds der een mynsche genen ouer-
 sten of gehoken en mach liden / Nu sal
 men wetē dat die houerdicheit viruoldich
 is / Des herte / des mundes / der werke / ende
 der kleider / Houerdicheit des herte is als
 sinte **Bernards** sprickt Wan een myn-
 sche em selue yn synen ogen groet schinet /
 Houerdicheit des mundes is / Wan een myn-
 sche sick nyet alleene groet achtet sond'
 oeck groet sprickt / Houerdicheit der
 werke is / Wan een mynsche houerdige
 werke duet dat he groet schijne / Houer-
 dicheit der kleider is / Wan sick een myn-
 sche myt kostlicken schonē kleiderē scieret
 dat he schone / erlick / en ricke werde ge-
 achtet / En wāt dat leuē der siele got is /
 en sonder die genade gades ende guede wer-
 ken die siele nyet mach leuē so salme die
 houerdicheit vlien en als vergifft ver-
 smaen / Wāt se is die den myschē bauē
 alle sunde / der gnade gades berouet / en
 die vrucht gueder werke hindert / Dar
 òme sal men strengelicken wacken we-
 der die sunde der houerdicheit wāt se alle
 staet / en kune der lude bauē ander sunde
 anrennet / en bekaet / Dar vā sprickt
Hugo yn den bueck van de cloester der sie-
 le also / Houert hett is / die die werdelicke
 besittet en holdet / die sick nigens bekiere
 harnet / en weder eischet / die gerechten ^{xoff} moepiet
 bekaet / en bedruget / den geestelicke

wegelaget / myt der ere mynschlickes la-
ues / **O**eck sal men weten dat ander sun-
de alleene weder die dogede vechte auer-
myds welcke funde die dogede verstoret
werde / **E**uer der houere **E**n en genuget
nyet dat se ener doget een moerderyne
sy / sonder se vheuet sick tegen alle doege-
de / en war se yne / en mede werket dat
mach gade nyet behage / **D**ar omme sal een
wtick mysche / wat kunnes / wat leuens
dat he sy / he sy prelata / of onder sate / gee-
stlick / of wertlick / der seluer alre schede-
licksten funde weder staen / en also balde
he sick verheuet yn syne herte dat he snel-
ticken / ylende se aff ~~se~~ snide dat se doer
synre versumelicheit wille nyet wer-
de to gelaette / en yn syne herte nyet en
verharde ^{mit} an dat eynde **Van ydeler ere. vj.**

Oeck wil wy ruren van ydelre ere /
Idel ere is een onordelick beweghe-
heit des muedes auermyds welcker een
mysche begeret sick to verheuede dat he
yn synre ere bauē ander lude trede / **E**t
is een onder scheid twissche houedicht
en ydelre ere en wal dat se ene beger yn-
ge hebn / sick to vheuede / **D**och so seth ynet
die houerdige mynsche groet yn syne
ogen / en die beger ~~ge~~ ydelre ere sucht
dat loff des muedes anderre lude /
Welck mysche begeret gade to dyene
die sal vlit / hebn omme syne gude wer-
ken begeren loff va gade / en nyet va
den luden / **D**at meynet sunte **grego**

en sprickt **W**he guede werke duet ende
 begeret dar omme de luden to behage en
 nyet gade/die drucket dat ansichte d'
 andacht neder/**W**at die dienet allene
 gade die sick vlitticht yn synē guede
 werken alleene gade to behage/**W**at ey
 nysche guedes duet dor ydeler ere/en
 tytlickes laues wille/die berouet sick
 des ewigen loens gades/**D**at meynet
 sunte **Auguſt** en sprickt/**W**y sullē vlit
 te hebn dat wy wal leue/euer wy sollen
 ons hude vor laue/**I**st dat men hir loff
 sucket/so verluset mē dardat ewige
 loen/**I**t is werlick wonder dat voel geest
 licker hude syn die yn groeter ymicheit/
 golt/siluer/en al deser werlde schat hebn
 versmaket/dat se gades armē mochte
 werden/en de duren eddelen schat des
 armodes voer een also snode loen wert
 licker ere en tytlickes laues veil dra
 gen/**E**en geestlick nysche sal nyet sijn
 ken dat men em laue yn desen leuen/
 sonder al syn loff en ere sal he yn wen
 dich hebn yn synre sam witticheit en
 nyet wewindich yn den maide der hude/
Hir omme wan eyn nysche nyet ydelre
 ere bekaret wort/so sal he syn sunde to
 herte setten die he weder got heuet ge
 daen/en sal dencken dat he van der erde
 sy dat also voel oir die bose sucke yn syme
 herte roste **xv**.
Men sal oeck guede werke ^{† of ey gade}
 hemelicken doen om der ydelre ere wille ^{so schynē}

en doch sal men se onder willen apēbaer
doen dat ander mynschen sīck dar yne
beteren/ **D**eck sal men merken dat men
doer die bekarynge ydēre ere/ predēken/
leren/ en ander guede werken/ nyet en
sal onder wege laten dar sīck ander lude
mogen antwēden/ sonder wan se des myn-
schen gedancken kloppē/ so sal he sterc-
kelick weder staen want yn weder
stande/ en verwyninge der sūde/ ver-
dient men by gade alto veel grots vol-
komēloen/ **C** **Z**u sal mē weten dat
houerdie die vermalde moder tien
dochter heuet/ **D**ie irste is/ dat een my-
sche synen prelate nyet hōrsamen is/
dat he nyet kleyner wan he is schine/
Die ander is/ myt ruepe querwynen en
dar yne werden geachtet/ **D**ie derde is/
wan een mysche syn guede werke ver-
tellet/ en wil dar yne gelauet werden/
Die vierde is/ wan een mysche syn bo-
sen woert en werke beschermet/ dat mē
en nyet straffe. **D**ie vyfte is/
wan eyn mysche nye dinck sprickt
of vyndet/ dat men en dar yne laue/ **D**at
seste is ene bewegelicheit des muedes
dar men sīck yne beromet hebn des
men nyet en heuet/ **D**at seuende is wā
eyn mysche bauen ene gemeyne wi-
se/ syn woert/ werke en gestalt bewiset
en versmāpet die anderen/ **D**at achtēde
is/ wan men der macht der ouersten
yn vsmāpheit weder steet/ **D**at negēde

den oversten
dat triende is
geestlick sch
nyet en is
wilt wy voert
als sunre Aug
eens anderen
sprickt
weendes guedes
gebare va
die dar is pyng
der bouer
sprickt dat is ee
en was die im
nyet onvr
geberet der str
die moder so enge
Men sal weten
he heuet vron
naesten en bo
Cayn haerde da
die vruebeheic
Danis dese
Jen d
yn de buick der
de harte des du
alle dese werlt
yn ein syn
End
gene lust en b
meer py
dat en die
alfo veel balder
nyet he v

is / wan men den ouersten mogelick eue
~~en~~ entrecht / dat tiende is / wtwendich
 voerden luden geestlick schine / des yn-
 wendich doch nyet en is **Van hatte vii**

Du willen wy voert sien vā hatte /
 Hat als sunte **Augy** sprickt / Is
 een vergunst eens anderen selicheit / **Jo-**
hanus damascenus sprickt / Hat is ey
 bedruffnisse vremdes guedes / **Oeck** so is
 hat een wedage gebare vā eens ander-
 en selicheit die dar is pyngende dē muet /
 Hat is eyn dochter der houaert ~~ist~~ Als
 sunte **Augy** sprickt / Hat is een dochter
 der houerdicheit / en wā die vmaledide mo-
 der is / dar en wil se nyet onvruchteber we-
 sen sonder se geberet ter stunt / dar ome
 so vworger die moder so engewynestu
 geen dochter / Men sal weten dat die hat
 twe voldich is / he heuet vroude yn dē on-
 gelucke syns naesten / en bedrouet sick yn
 syne gelucke / **Cayn** hattede dat gelucke
Abels / **Rachel** die vruchteberheit / **Iyen** /
Sael die selicheit **Dauits** / Dese sunde ge-
 licket sick eygentlickē den diuele / des ste-
 et geschreuen yn dē buck der wisheit
 also / auernyds dē hate des diuels so gyck
 die doet yn alle dese werlt / **W**ir ome volgē
 em na alle die vā em syn / Ende want die
 hat den myschē gene lust en brenget /
 sonder syne gedanckē meer pynget en
 beswert / so is noet dat em die moiet we-
 der sta / **W**āt also voel balder is he auer-
 wōnen also voel mynre he vroude geuet /

Du sal men weten dat die selue sinde
recht als eyn vmaledide moder achte
dochter heuet / Die irste wil sompyger
lude ouel en nyet oer guet / Die ander v-
nuttet die guede werken en dat guede ge-
ruchte anderre lude en voel beter dan se
syn wesen / Die derde maeket twydracht
onder den vryenden / Die vierde verkiret
die guede werke eyns anderen en beruch-
tigtet en synre bosheit / Die vifte en is niet
danckber voerwaldat die oer schuit / Die
seste verhelet die guede werke eyns an-
deren / Die seuende vyndet nye kune d'
sunde / Die achtede en mach dat gelucke
eyns anderen nyet syen **Van taern vñ**

Dar na so volget taern vñ a tarn als
sunte **Augo** sprickt Is eyn lust sick
to wrecken / **Euer** als **lugo** sprick so is
tarn eyn onredelicke bedruffnisse des ge-
dancken / **Deck** is torn eyn vñste nige des
muedes dar een mynsche ynebeweget
wart tegen de anderen / **Sick** gebort
dat die gedancke seer rouwicht sy / die
got / en die gnade des heligen geestes
sal ontfangen / dat betuget sunte **Ihe-**
ronimus en sprickt et en sal nyet rou-
wiger en reynwe wesen dan die gedanc-
ke / die yn gades wonynge wort bereit /
Euer tarn bedrouet alto veil des my-
schen herte en gedancken en maeket
se onrouwicht / dar ome versmayet die
helige geest dar yne to wonen / **Dat**
meynet sunte **gregorius** ende sprickt

oploep

den muet ruc
geest nyet alle
verper sonder
yn syne stede se
mishaget
des berges syn
en wort beset
En tarn een b
so en is nyet dat
grees van natu
dit smer to ge
als tarn
begert gende des
Kontschent des tar
en die bewe
die sick yn en
vande **Du** sal
boese sinde dert
Die irste is ongo
beuegelicheit des m
Die ander maekt
yn twy drach
die bant der licat to se
derde is een beuege
dracht komet Die
die sick wrecket yn
seldwoerde die yn
en nyet werken de a
is doen Die seste is wa
sullen tarn nyet h
angelike verantwo
beeg na de schade des
is een boese wille

Wan die tarn den muet ruwet / so bedrouet
 he de heligen geest / nyet alleene want he
 syn belde wt verpet / sonder dat he des
 diuels belde yn syne stede settet / dat ga-
 de alto voel mishaget / **Oeck** spricket
 abbet **Johānes** des berges synay also **Is**
 die helige geest / en wort beschreuen een
 vrede der siele / **En** tarn een bedroeffnisse
 des herten / so en is nyet dat die tokomst
 des heligen geestes van naturen yn ons
 bedroue en ons syner to geentre deilaf-
 ticheit stade / als tarn ^{der} **W**ur ome ist noet
 den die dar begert genade des heligē geests
 dat he der krānckheit des tarns sterke-
 licken weder stae / en die bewegelicheit
 der ongedult die sick yn em verheue
 menlickē vbiēde **¶** **Zu** sal mē wete
 dat tarn die boese sinde derttien doch-
 ter heuet / **Die** irste is ongedult dat mē
 die swaer bewegelicheit des muedes niet
 en toemet / **Die** ander macket dat som-
 nyge myschen yn twy dracht staen /
 die irst die bant der lieue to samē knup-
 pede / **Die** derde is een bewegelicheit die
 van twy dracht kōmet / **Die** vierde is
 een wille die sick wrecket yn boesheit
 en myt scheldwoerde / **Die** vifte is myt
 woerde en myt werken de anderē on-
 recht to doen / **Die** seste is / wan mē sick
 yn enen snellen tarn myt harden wor-
 den onmogelickē verantwordet / **Die** se-
 uende steet na de schadē des anderen /
Die achte is een boese wille des mysche

oplopfiche

wan he vorder nyet en kan / Die negēde is eyn vmettpyngē vinstyngē des muedes die die redelicheit verbudet / Die typende is een wille die sick wrickt mit ludersteme yn schandworden ander lude an to horēde / Die eilfte is een wille die sick wrickt auermysds wewēdyge heike des ongenickes yn onwerdicheit / Die twelfste is en wille die sick wricket yn den dat he got en syne heligen beschimpet / Die derttiēde is een werclick wille die dar dencket en steet na de dode eyns anderē mynschen **Van Trachheit**

Hier na so volget trachheit / Tracht is als hugo sprickt een bedruffnisse gebaren van der confusien of verstorvige des gedancken / of verdriet en onmettēge bitterheit des muedes / dar geestlick vrolicheit yne gelesschet wort / en myt mistroest yn sick selues verkiert / Deck is trachheit een swaer moedicheit dar men yne vsümet dat guede anheuen of angeheuen nyet en kōnen to eynde brengen **E**n sal men merken dat dese sunde twe name heuet / Kede war omē / Want yn deser sunde is eyn afkieryngē van geestlickē guede dat men swar achtet / als vasten / wacken / beden / en wat der mach syn / dar van so heittet se bedruffnisse / Deck so is yn deser sunde een tokieryngē to den creaturē / dat is to der vōste die dar licht wort geachtet / dar omē hiettet se

Die omē wan de
so wort se g
vrolicheit die
geestlicker
so wort se g
ker herkede / der m
harde werke wil
ingemack sal lide
bedruffnisse en
siele een vriet
swaer werke
trachheit weder sh
guet werke o
auermysd der selu
dat syne grāde
mische hemel
dar beruget sun
die engēle werde
wordt gereiffet dar
wan des myn
gemelche dinct to si
weleke mysche wil
er vōmender ere die
sal en sal siec yn
re eldelcken en vroli
sal men by sundēl we
druffnisse dat alto uoel se
den muer des myschē
muer se voel boeles da
muer dar men dat geb
vrolicheit vervolle
dar men nyet myt

trachheit / **H**ir òme wan dese sinde bedrof
 nisse heittet so wort se gesat weder
 geestlicke vrolicheit / die dar is yn der
 opffynge alre geestelicker werken / **E**uer
 wan se hiettet / so wort se gestalt tegen
 die doget der sterkede / der men behouet
 wā men harde werke wil an gaen / en
 wan mē ongemack sal lide / **W**ant yn
 desen twee[n] bedroefnisse en trachheit
 heuet die siele een v̄driet alre gueden
 geesticken swarer werke / **D**ar òme sal
 men die trachheit weder staen / ende
 doer sy geen guet werck onderwege
 late wāt auernyds der selue sinde
 wort gereisset dat syne gnade ontrectet
 allen tragen m̄sche hemelsche dyngē
 to sucken / **D**at betuget sunte **F**ulgencio
 en sprickt / die engele werden verbloich
 int got wort gereisset dat he syne ga
 ue ontrectet / wan des m̄sche moet
 traget hemelsche dinck to suckende /
Hir òme welek m̄sche wil ontfan dat
 loen der tokomender ere / die sal trachheit
 van sick slaen en sal sick yn guede wer
 ken we ckelicken en vroelicken ouen /
Oech sal men bysundet merke dat boe
 se bedroefnisse dat alto uoel schedelick is /
 wan se den muet des m̄schen bekrud
 det / so vurit se voel boeses dar yn / **S**e en
 studeet nyet dat men dat gebet nyet ge
 estlicker vrolicheit vervulle / **S**e ver
 budet dat men nyet nyet andacht en

got

of een jaeger

kan gelesen wat guedes / se en mach
nyet gehden dat men sick guettick
tegen synē euen myſchen bewiſe / se
macket dē mynſchen to allen guede
werken ongeduldich / se drucket enō
der wilē myt groten lidē en swaer-
modicheit / Dar om sal men se weder
ſtaen / als die houerdie / en onkuſheit /
en anderdoetticke ſunde wat se ſo voel onge-
markes dē myſchen verpleget dē se beſittet
Tracheit die vmaledide moder heuet
eyluē dochter / Die irſte is ſwar modicheit /
dar yn men verſumet guede werke an
to heuē / of die an geheuē ſyn myt v̄driete
onder wege laten / Die ander is een ſwer-
licheit / dar yne men vruchtet guede wer-
ken anto heuē / Die derde is eyn onbeque-
melicheit des gedanckē / en een modicheit
des hertē en macket een v̄driet dat me
dat an geheuene nyet en kan geeyndē
Die vierde is een wedage des moedes dar
yn men vruchtet groete dyngē anto gae
Die viſte is een tracheit dar yn een my-
ſche verſumet dat to doen dat he ſchul-
dich is / Die ſeſte is een dunckerheit des
gedancken dat een mynſche myn vorſich-
tich is dan he ſal / yn dē dyngē die dar to
komēde en vergangen ſyn / Die ſeuēde is
een laſter des muedes dat een mynſche
nyet vorſichtich en is to wegēne den on-
derſcheit der ſunde / als wan he die een ver-
midet en vellet yn die andere / Die ach-
tende is een laſter auermydes dē een my-

ryn
... werke ſyne mo
... of onderſcheit geue
... wonder hat
... der barmher
... ſande wille Die e
... des myſchen be
... nyet des en ge
... ut to alle anderen
... **V**an giricheit
... wille wy voert ſyn
... tracheit als **C**ulius ſ
... heuet to beſittede
... als ſunet bernardo ſpr
... en onhouſtly beger
... oerſo is girich
... begerlicheit to gewin
... richum of ere of lu
... als ſunet pauel
... afgrade / Wat een g
... traturen dar he den
... als geloue hadde en
... grigen den gelde en t
... men merke dat giric
... to verſtaen yn der be
... en ſluere ſonder oerſ
... dyngē die men om
... bediicken begeren n
... dat men der goſen
... weder ſtae / eer ſe die ou
... wat wen ſe beſittet
... guedes namer
... ſpreket ſuar **A**ug
... geticket ſick der hel

Iche gene werke syne mogelicke beschei-
 denheit of onderscheit geuet / Die negen-
 de is een veraldert hat / Die tiende is
 een mistroest der barmherticheit gods
 doer der sinde wille / Die eylfte is wan de
 gedancke des mynschen bedrouet is en en
 heuet yn sick nyet des en geluste en ge-
 uet sick wt to alle anderen dyngē ende
 sucket troest **Van giricheit. v.**

Du wille wy voert sphen van giricht
Giricheit als **Culius** sprickt is ey-
 onnetige heue to besittēde / Oeck is gir-
 icheit als **sunte bernardo** sprickt een on-
 sacklick en onhouesch begerlicheit tijt-
 licker dyngē / Oeck so is giricheit een sup-
 te myt begerlicheit to gewinēde / en to be-
 sittende richdum of ere of kunst / Oeck
 is giricheit als **sunte pauel** sprickt een
 dienst der afgade / **Wat** een girich mynsche
 duet den creaturen dat he den schpper sch-
 uldich is / als / geloue / happe / en heue / dat
 dun die girigen den gelde en tijctickē guede /
Oeck sal men merke dat giricheit niet
 is alleen to verstaen yn der begerlicheit
 goldes en situers / sonder oeck yn allen
 anderē dyngē die men onnetelicken
 en onordelicken begeren mach / **Hir** om-
 me is noet dat men der bofer sinde mē-
 licken weder stae / eer se die ouer hant
 gewynē / **Wat** wen se besittet die en wo-
 art tijctickes guedes nūmer gesadiget /
Dar van sprickt **sunte Augg** also Die gir-
 ige man gelicket sick der helle so die hel-

le meer verteret / so oer myn getuiget en
en sprickt nimmer hoer op / also doet oeck
die girige of alle deser werlde schate yn
en vloten / Die girigen die also tijtlick guet
hef hebn / die werden also voel meer gepy-
niget wan se et vhesen / als so voel groter
oer heue is die se daer to hebn / Dar ome
sal men onder tredē die giricheit / die oer
liefshebaeso pleget to pinngen en se meer
verheret dan sy se op verheuet / Och wy
werpe oeck van ons die giricheit dat wy
gade mogē yn lieuede to hangen / Want
als sunte gregoris sprickt / Wy en kun-
nen onsen schepper anders nyet to han-
gen wy en sniden wst vā ons die girich-
die een wortel is alre bosheit **D**u sal
men wete dat giricheit recht als ver-
domde moder vintien dochter heuet / die
irste is een vlitige begerynge to koepē
en to vkoepē geestlick dinck / en dat den
to gehoert en het Synomia / Die ander
is een vlitige begerlicheit yetswat to
ontfaende baue dat gemeyne gelucke of
wan men meer sucket dan men wt heft
gegeuen en hietet woker / Die derde is he-
melick guet to sick nemen sonder wete
en willen des heren dat is dieuery / Die
vierde is die logene bestedigen myt eede
dat ducke geschuet yn kopen en vkoepē
tytliches guedes / Die vyfte is een valscheit
teyken der steme myt andacht to bedry-
gen en hietet logene / Die seste is enen
anderē syn guet myt geweld nemen

xxxij
die hiet voef die leu-
de begerlicheit des m-
den girigen ducke ver-
die wā een mysche den
die wāder myt bose-
die gewalt die neyge-
die bedryfyng die
die vintien den anderen be-
die bedryng die eiste
die die andere apenbar
die tegenwoordicheit
die is een verrede
die ome gelt hinder
die als Judas onsen
die die dertiede is
die yn bosheit die vierde
die gerichte en valscheit
die van vruchten of
die an volger van au-
die is als sunte Augo
die vliet der spise der
die waer is een onmet
die in etene du is to me-
die ghelike nature vā a-
die ghape durch die scho-
die alleren is yn een ge-
die wachheit geuallen
die wāden wt den par-
die dar ellende deser tijt
die vā dat se pinigede en
die vnyet so is sum-
die ghelike en vliet ynd-
die wāken sick myt vli-

ende hietet roef/ Die seuende is een on-
 rechte bewegelicheit des mynschen die sic
 yn den girigen ducke verheuet/ Die ach-
 tede is wan een mysche den anderē sche-
 diget apenbaer myt bosen werken en
 hietet geweld/ Die negende is een dro-
 gēachtige bedryfynge/ Die tiende is wā
 een mynsche den anderen hemelicken mit
 woerden bedruget/ Die eilfte wan een
 mysche de anderē apenbar myt werke
 yn syner tegenwoordicheit bedruget/
 Die twelfte is een verrederie die dar
 geschuet omme gelt hynder den die dar
 bedragen is/ als Judas onsen herē Ihesu
 cristo dede/ Die derttiende is een verhar-
 ding yn bosheit/ Die virciende is een
 onrecht gerichte/ en valsche ordel to
 sprecken van vruchten of omme gelt/ **Vā maet**
Wert an volget van aueraet/ **Auer-**
aet is als sunte **Augs** sprickt on-
 metich vliet der spise/ **Deck** sprickt
hugo aueraet is een onmetige beger-
 ynge to etene/ **Du** is to merkende dat
 des myschelick nature vā angange
 wal geschapē/ durch die scholt onser
 irsten alderen is yn een grote arnot
 en krancheit geuallen/ **Want** als se
 wārt vstoten wt den paradise der wal
 lust yn dat ellende deser tijt so en want
 se myt dan dat se pinigede en wan se der
 noettrufft dynet so vsümet se die forge
 des gedantke en vellet yn die scholt/ **Vir-**
 omme merken sick myt vlicte die hellige

achter

meer

lude yn allen dyngen die se doen dat se
is niet meer begere[n] to verteren dan
dat die krankheit oerre nature eischet
Euer de boesen ongericht en en geno-
get niet alleen yn der noetrosticheit
oerer nature / sonder aue[r] wō nen yn
vleischelicker sueticheit / so sencken se sick
oock yn die wallust / des aulerettens ende
anderre sunde / Men sal merke dat een
mysche geenreley wys sick kan vheue
to den arbeide eens geestelicken kampes
Et en sy dat die ynweyndige viant dat
is begeryge yn aue[r]atte iust getemet
werde / **O**eck sal ^{men} weten dat men yn vyfster
leye wijs sundiget yn aue[r]at / to den iuste
wan een mysche die rechte tijt des ettens
voerkomet / **D**at geschiet dicke doer der
ongedult willen to beiden der rechter
stunde / **T**o den anderen mael wan me
die naturlicken mate auertredet / **T**o
den derden mael wan een mysche kost-
like en klenlicke spise eyttet / **T**o den
virde mael wan men girticken hette-
licken / ylende en ontamelicken uttet /
To den vyfte mael wan men niet to gro-
ten vhte en sorge die spise bereidet /
en doch so en is dat gebrucken der spi-
se alle wege geen sunde / sonder die onte-
melicke begerticheit yn der spise is su-
de / **E**en bescheiden wys mysche mach
sick onder wilen der alre kostlichsten spi-
se sonder sunde gebrucken / des doch een
onbescheiden dorachtich mysche yn

sonder die sunde
en kan geboen
die een bar
yn groter bel
vissche
Euer die
ontemelick
snode spise der
snyre
die dochter der sel
en reisse
die to den
die ander is een
des vleisches of een
die onkustheit
die denke is een
van auer
men gotten
p ruytynge
die ruytynge der ruyt
is een auerulodicheit
die lickerlicke spise
is ene auertre
die achtte is auertre
die negende is dat
tijt des ettens yn
die etende is o
die spraken als die
oec onder der ma
die eike is een al to gro
die begerticheit der spise
is een gewonheit ydele
Van onkustheit

sonder spise sonder die sunde des auer-
 etens nyet en kan gedoen/ Onse lieue
 here Ihesus cristus die een barn der wist of puit
 gebruchte sick yn groter bescheidenheit
 myt synē iongeren vissche/ wijns/ en
 ander guedespise/ Euer die doerachtige
 esau verkocht yn ontamelicker beger-
 licheit voer ene snode spise der linsen
 den edeldom en ere synre iuste geboort/
Cort synt die dochter der seluer mod/
 Die iuste beweget en reisset de vzaet
 to vnutten worde/ die to den dyngen
 nyet en hore/ Die ander is een onkussche
 begerynge des vleisches/ of een onmetich
 geuede des liues/ die die onkussheit des ge-
 dancken bewiset/ Die derde is een onrey-
 nicheit die dar komet vā aueraet als
 weder geue wat men getten heuet
 en stynkende op ruytynge en onkussheit/
 Die vierde is vkierynge der redelicheit/
 Die vifte is een auerulodicheit des vlei-
 sches/ Die sesste is leckerlicke spise to suc-
 ken/ Die seuende is ene auertredynge
 yn etende/ Die achte is auertredynge
 yn drinkende/ Die negende is dat men
 die gerechte tijt des ettens yn onge-
 dult voorkomet/ Die tiende is onreine
 en snode woerde spreken als die vrefers
 gen yn auer ate onder der maltyt
 plegen/ Die elfte is een al to grote on-
 ordelicke begerlicheit der spise/ Die
 twelfte is een gewonheit ydeler onnut-
 ter worde **Van onkussheit. xij.**

Dv willen wy voert sien van onkus-
heit / **O**nkusheit is als **H**ugo sprick
ckt van sunte victoer een grote beger-
ynge to veruarender vleischelicker wallust /
Men sal weten dat onkusheit alto voel-
schedelick is / Want die sunde meer dan
andere sunde den gedancken den se vel-
let stortet en lemet / **A**ls **H**ugo sprickt
yn den buecke vā dē cloester der sielen /
Et en is nyet dat so schiere den gedac-
ken leme als wā een mynsche die be-
gerlicheit des herten neyget to der
onkusheit / **D**ar vā sprickt oock **H**ugo
vā sunte victoer also / **O**nkusheit is een
onordelicke wallust des vleisches / een
suete vergift / een onuerdrechtlick on-
vlaet / een doertlick dranck / die den my-
schelicken licham krencket / en die stercke
des menlickē mudes lemet / **M**ir om sal
men menlicken weder staen den ver-
maledidē lastere / **W**at et en is geen sun-
de die also vrowste des mynschen herte en
oerer herlicheit onder brecke / wan se die
ouerhant gewinnet / als die onkusheit /
Die selue bose suckte wan die den gedac-
ken genstlick onder geet / so vblindet se
gans dat herte des mynsche en en sta-
det nyet guedes to gedencke / **W**ant die
lieuede der onkusheit is onfadelick / wā
se wort geleschet / so wort se ter stont
weder ontfenget / en dar na dat se dat
bose werck der wallust vol brenget
euer so lidet se die wste armodden en mach

rrvi
... anders nyet geken
... die se dreger
... gelick doer man
... is een sunde
... met winder / se ve
... licham / se beuelcke
... dat guede gerucht
... vusset got / oock
... alle sunde die een m
... lichte de lijf / die eue
... sundiger yn den lich
... die alre groefte sun
... vempel guedes dat is d
... to brecker en ma
... des gemeynen m
... die bosen geeste
... veruouwen / so vauou
... der onkusheit yn on
... dan ander sunde d
... nderuen en v
... merke dat weder die
... suchte is een druald
... se dese geertnisse de
... dat men vye die
... horen to sprecke
... der wif en oock a
... gedancken mogen bog
... deke is dat men die wst
... geertnisse toene eer dat
... der sueter begerlicheit
... der sunde / oock sal m
... seuen deel heuet
... is een gemeyne gebrui

rechte anders nyet gedencken dan die
 seluen noet die se dreget / **Onkuschheit**
 is der helle gelick doer manygerleie sac-
 ke wille / **Se** is een **suprise** schedelicker
 dan alle merwonder / se verderuet ende
 lemet de licham / se beulectet die siele se
 verkoepet dat guede geruchte / se lettet de
 nesten en vlyset got / **Oeck** sal men we-
 ten dat alle funde die een mysche duet
 die synt butte de lijf / die euer onkuschheit
 duet die sundiget yn den licham / **Onkus-**
heit is die alre groetste funde / want
 seden tempel gades dat is die mysche
 snodelicke to brecket / en macket dar
 wt een geleit des gemeynen wyues / en
 wal dat sick die bosen geeste yn ons alre
 funde verurouwen so vrouwe se sick doch
 alre mest der onkuschheit yn ons / want die
 funde meer dan ander funde dat herte / lijf /
 en siele krudde / vderuen / en vruuste / **Du**
 sal men merke dat weder die selue ver-
 giftigen suchte is een driualdich arsedre /
Die irste is stede gedechnisse des dodes /
Die ander is dat men vlye die orsacke d'
 funde / sien / horen / to sprecke / en ander
 hemelicheit der wijf / en oeck ander sacke
 die den gedancken mogen bogen to der su-
 de / **Die** derde is dat men die irste vleisliche
 bewegelicheit toeme / eer dat se de gedanc-
 ken to der sueter begerticheit en volbart
 trecke der funde / **Oeck** sal men wete dat
 die onkuschheit seuen deel heuet / **Dat** irste
 stucke is een gemeyne gebrucke der on-

kusheit des die gemeynen wijs/ ledege lude
en **C**ocubme plege/ dat ander is wan
een man of wijs ^{de die om} oer ebrecke/ dat
derde is dat men myt hemelicken sin
sundiget/ dat vierde stuccke is een on-
temelick lettynge of breckynge der
ionferschap/ dat vifte is een ionfrou-
we wt oers vader huys wort geuoert
en dar na dat men by oer geslapen he-
uet se sonder weder reden dan moge ne-
me to eenre huysvrouwe/ dat sesste is
wan die kusheit die gade gelauet is
wort to bracke/ als yn geestlicke lude
se synt wijs of man/ yn priesteren/en
yn anderen ledige lude die oer kusheit
gade gelauet hebn/ dat seuende stuccke is
wan die natuerlicke wyse des werkes
gewandelt wort en die sunde is also bo-
se dat men se nyet lichteclike nomen
en mach went die selue sunde weder
die nature auertredet ander sunden/
TSo heuet oeck onkusheit die vdoem-
de en vermaledide moder achte dochter/
die iust is wan men die begerlicheit der
onkusheit myt wtwendigen tecken
bewiset/ dat ander is een byndichheit
des gedancken/ want als sunte **A**ugo
sprickt In den werke der onkusheit
wort verflunde alle redelicheit des my-
sche/ die derde is dat men nimmer ge-
dencket des doedes en der onmetegen
pyne der helle/ die vierde is een gro-
te onbedichheit to gedenckede ende to

vergeenclike on-
mael die en va st
is eygen lieue
beget lange
lange moge
dar een n
syns hieck n
yn die so ge de
onkusheit mog
is gades
got ontrect
der wallust des
welcker wallust
die acht is
en tueliker ere
sterheit en
gluck syn auermy
syn werke des
die negende is een
grude to verweru
ander ere des con
is een waer dochter d
standener onkusheit
die siet va doetlicke sunde
die sal men myt ande
merke wal dat die seu
alle rye sunde syn so
alwege myt doetlic
ander wilen degelick
myt schriuen van
trinken laue Berge
loff wort to de n
geheyt dat een gese

merkende vergencklicke onnutte dynck to
den enen mael dit en vā stond. een and /
Die vifte is eygen lieue. / en dat een
onkusscher begeret lange leuen dat he
syne wallust lange moge driue / Die sefte
is een dumheit dar een mynsche onder
willen yn syns huets nyet en achtet
en geuet sick yn die sorge des doedes op
dat he syne onkussheit moge vollenbre
gen / Die seuende is gades hat dat gesch
uet wan sick got onttrecket en pmi
get die / die der wallust des vleisches
volgen to welcker wallust sick die on
kussheit neiget / Die achte is begerlicht
deser werlt / en tytlicker ere / rickdums
gesundicheit / stertheit / en der dynge
die den gelick synt auermyds den die
onkusscher syn werlt. / Ieste bet mach
driuen / Die negende is een vertwiuel
ynge guade to verweruende en oeck
der tokomender ere des ewigen leuens /
en dat is een waer dochter der vharde
de en bestandener onkussheit / Aldus
eyndet sick vā doetlickē sunde **Van ydel-**
Oeck sal men myt andacht **er ere**
merke wal dat die seuē doetlickē
sunde alle tijt sunde syn / so en synt se
doch allewege nyet doetlick / se mogen
oeck onder wilen degelicksyn / **D**es
willen wy rst schriuen van ydelre ere
of vā tijtlicken laue / Vergencklick ere
en tijtlick loff wort to de rste vurley
wijs gesocht / Dat een geschuit wan

eyn mynsche tytlick ere ende loff sucket
dat he eens bosen gerochtes omme ga dat
men em yn der warheit of gedichtit mach
to legen / so dede die koninck saul als he hor-
de dat en got des rickes verwerpē wolde /
doe hadde he sorge dat es dat volck gewar
worde / en bat den pphetē samuel en sprack
kier weder omme / en ere my voer de aldeste
mijns volkes en voer de kindere va Isra-
hel / als he wolde sprecken / sedes so nyet
gewart worde / en ick mijn guede gerochte
so snellicke nyet verliese / Dat ander ge-
schuet wan een mynsche loff sucket doer
geestlickes nuttes wulle / en gode to ere /
en synē eue mynsche to heile / so dede sunte
pauwel als he schriuet to den gelouigen
der stat Corinthien also / Got hebbe loff
die ons alle wege segehaftich maket yn
xpo ihesu / en maket apenbar ouermy-
ds ons den ruck syns bekentnisse yn alle
steden / went wy een guet ruck gade de
vader syn / onses herē Ihesu cristi syns
enynge soens yn de die dar gesunt wer-
den / en yn de die dar verderue / den ene
yn enen ruck des doedes yn de doet
wie is des wert en doech dar to als wy /
Want wy en syn nyet als vel lude die
dat woert gades verkiere / sunder wy
spreckent yn lieue / van gade / vor ga-
de yn xpo ihesu / Sodane ere solle oeck
prelāten sucken en eischen van oren
ondersate gade / versundige went et
steet geschreue Mijn ere en gene ic

de andere in ene
vrochte des leuens
in dat leuen

to laue en dar
sick die selue
ondersate niet

de andere in enen ruck is leuens in
dat leuen

...eren nyet Dat deke /
...natie natuurticke oen
...er laue en ere des die o
...de gemeyne lude plige
...er doer gricheit wil
...er pligen die sick een
...er pliken veruendich bet
...er voer den luden lan
...er der omme anders ny
...er lof en ere Dat tris
...er en en is noch guet
...er is die liefde gades e
...er Dat derde is dugel
...er is doetliche sunde
...er yn gedancke en nyet
...er den anderen mael so wor
...er gesuchte viere ley wis
...er gesijnet wan men
...er medeliken werke It d
...er spraks onkuschheit to dr
...er strecke en ander d
...er doer tyt so is dat loff
...er dat yn sucket dar bau
...er sunde Dat ander gesel
...er sucket yn rickdum en
...er is et eenuoldich en o
...er en degelckes sunde g
...er verdelcken en to een
...er guet orsake doetliche
...er een doetliche sunde
...er een wyff onkuschlic
...er lude to onkuschlic
...er reisse Dat derde g

en anderen nyet / **D**at derde schuet wan
 een mysche naturlickē / eenuoldichlickē
 begert laues / en ere des die onuolkomē
 en die gemeyne lude plegē / **D**at vierde
 geschuet doer gricheit wille / als die ge-
 liefener plegen die sick eenuoldichlickē
 en geestlickē verwendich bew. sen ende
 maken voer den luden lanck gebet / en
 begeren dar omē anders nyet dan tijt-
 lick guet / lof / en ere / **D**at irste is een vor-
 sichicheit en en is noch guet noch quaet /
Dat ander is die liefde gades en heil on-
 ses neesten / **D**at derde is dagelickes sunde /
Dat vierde is doetlicke sunde / **E**n dese viere
 geschie yn gedanckē / en nyet yn werckē
To den anderen mael so wort oeck tijt-
 lick loff gesucht vire ley wis yn werckē /
Dat irste geschuet wan men loff sucket
 yn ontemelicken werckē / **I**st dat die werck
 doetlick sy / als onkusheit to driuē / danffe-
 hen tornyen / steckē / en ander dorheit / en
 ydelheit deser tijt / so is dat loff en die ere
 die men dar yn sucket dar bauen byfond
 doetlicke sunde / **D**at ander geschuet wen
 mē loff sucket yn rickdum en yn guede
 cleideren is et eenuoldich en onder got /
 so is et een degelickes sunde / geschuet et
 euer onordelicken en to eenen bosen eynde
 / en geuet orfacke doetlicker sunde / so
 is et oeck een doetlicke sunde / **D**at wer
 wan sick een wyff onkuschlickē zwerde
 dat se ander lude to onkusheit en to oer-
 re liefde reiffede / **D**at derde geschuet

wan men loff sucket yn lere / yn pre-
decken / en yn anderen guede werke /
Is dat men dat gade to geuet so heuet
syne vdiust / **B**eschuet et naturlickē
yn enē gemeynen en onder got / so is
et degelickes sunde / **B**eschuet et myt
vorsate to enen bosen eynde so is et doet-
licke sunde / **D**at vierde geschuet wā een
mÿsche sonder gades vruchten grote lust
en sueticheit heuet yn ydelre ere / ende
tÿtlickes en vergenotlickes laues / ende
syne begerlicheit yn alle syne werke
myt alle syne werken alleene to dē eyn-
de stellet / dat is sonder twiuel ene sware
doetlicke sunde **Wan hadde**

Hat is yn syne kÿne een doetlicke
sunde / **W**ant wan hat als **Remi-
gus** sprickt / is wedage syne euen myn-
schen guedes en geluckes / so wort se tege
die liefde gestalt / welcke liefde nyet en
hatet / sonder se mede uouwet sick der
warheit / wēt der liefde en is nyet weder
dan doetlicke sunde / **E**n doch so mach dat
dat yn sine kÿne doetlick is / oeck de-
gelick wesen / wan et yn syner irsten be-
wegelicheit steet / of wort bu tē syne re-
delicheit getagen / **D**u sal men merke
dat wedage eens anderen geluckes en
guedes is viruoldich / **D**ie irste / synt die
irsten bewegelicheit die enē mynschen
naturlicken kōmen want sonnyge lude
synt so getoemplexioniert dat se van
naturen heetich syn / dat en is geen sude /

...er meer na volg
...bewegelijck en son
... die ander wedage
... bewegelicheit / myt
... doch dat myt
... der irste bewegel
... geardeet wort en
... als wel he kan so is
... die derde wedage
... geschuet wan ee
... en myt euen v
... en willicke sick
... den haere eens
... om gades wille myt
... doetlicke sunde die vier
... eene andere ge
... eene gueder sac
... mynschen die yn h
... gelucke en tye
... mynsche en bekē
... grote schade / onhe
... of oeck yn e
... des gemeyne volkes
... en vallen des yn enen
... en wedage sin
... oren verdust wa
... alle tijt to kiesē
... yn syne kÿne is cen
... was als **Cassiodo**
... des m
... repfenden ene pr
... Soone bewegelich
... welke liefde nyet

wan dar nyet meer na volget/went die
 irsten bewegelicheit en stan yn onser ge-
 walt nyet/ **Die ander wedage** sint euer
 die irste bewegelicheit/ myt vorsatte en
 begerynge/en doch dat mysche yn de sel-
 uen liden der irste bewegelicheit sonder
 volboert gekruddet wort/en steet de haet-
 te wader also veel he kan/ so is et ene dege-
 ticks funde/ **Die derde wedage** des geluckes
 eens anderen geschuet wan een mysche
 myt vorsatte en myt eenen verwegen-
 en muede/en willictick sick geuet en
 volbordet yn den haete eens andere/en
 wil des om gades wille nyet laten/dat
 is een doetticke funde/ **Die vierde** geschuet
 wan die wedage eens andere geluckes sick
 verheuet van eenre gueder sacke des ple-
 gen gerechte mynschen die yn liefde syn
 wan die sien dat gelucke en tijcticke guet
 eens anderen mynsche en bekēnen dat em
 dat yn enen grote schade/onheil/en vdom-
 nisse synre siele is/of oecte yn enen schade/
 en onheil des gemeyne volkes/des bedro-
 uen sesick en vallen des yn enen haet en
 wedage/die haet en wedage sint guet
 en gewynen oren verdinst/wat dat meys-
 te guet is alle tyt to kiesē **Vā barn xv.**
Uorn yn synē kūne is een doetticke
 funde/wat als Cassiodorus sprickt/
Torn is een bewegynge des muedes ver-
 wecket den reyssenden ene pme ynto
 brengende/ **Sodane** bewegelicheit is we-
 der die liefde/welcke liefde nyet beweget

wort en en gedencket nyet quades / als sun-
te pauel sprickt **D**u sal men wete dat
torn driuoldich is / Die irste is een kalde
vlaete gunst tegen syne neeste / yn der sick
een mysche nyet bedrouet des ongeluckes
syne neeste en sick oeck nyet en vrouwet
syne geluckes sonder et is em alleynes dit
en is geen doetlicke sunde sonder et is een
onvolkōmenheit der liefde / Die ander torn
is werdlick ongedult sonder begerlicheit
der wrake en die bewegelicheit wol dat se
myt voersatte en volbart geschuet so is
et doch een degetlicke sunde / Want die torn
en die begerlicheit der wracke onvolkō-
men bliuen / Die derde torn is een onge-
dult myt begerynge der wracke / en die
is driuoldich wāt onder wilen is die torn
vā nature als die melancolici plegen / In de
als Arigestotiles sprickt vrettet sick stede-
lickes die nature dar ome sint se alle tijt
bedrouet / so en is torn geen sunde wen et
een naturlicke bewegelicheit is / oeck ge-
schuet die torn sonder voerbedachte beger-
licheit / so is et een degetlickes sunde als die
anderē sten bewegelicheit / Onderwilen ge-
schuet he oeck myt voerbedachte wille en
volbart en begerlicheit der wracke so is
et een doetlicke sunde **Van trachheit xvj**
Trachheit yn oren kume is een dege-
lickes sunde wāt als sunte Augus
sprickt / Trachheit is een verdriet des ewi-
gen guedes en die en wort nyet weder
die liefde gesat / sonder et macket eene kley-

vrrr
der liefde der liefde da
nu sal me
sine verdriet eene n
alleen is / so en is e
bewegelicheit m
sick der vā eene be
ghelikes arbeides en qua
dogetlickes sunde
verdriet of trachheit
samelicheit der ding
heile / en dat men
die een my
dat he to vbonde
en onder geordende en
sint der dage en
doetlicke sunde / dar
vā aquino also
desse sunde des guedes en
yn syne kume
he weder die liefde g
is / Also is oeck trach
bedroffnisse gotlickes
van oren kume ee
wen se weder die liefde g
En dat wort oec
die doetlick yn or
onvolkōme bewegel
sone sōmet die sonder
geschied en sint me
sint se sint degetlick
bewegelicheit der tr
trachheit mach oeck yn
welen En nyman

nichheit der heitte der liefde dar alle dat de-
 gelicke yne steet / **N**u sal men merken
 wan de selue verdriet eene naturlicke be-
 wegelicheit alleene is / so en is et geen sunde /
 Wen euer die bewegelicheit myt wille ge-
 schuet / en sick dar vā eene bedruffnisse sae-
 ket geestlikes arbeides / en gueder werke /
 so is et een degelickes sunde / **I**st euer dat
 die selue verdriet of trachheit brenget
 eene versumelicheit der dinge der noet
 is to ewigen heile / en dat men die dynge
 onderwegen laettet die een myschje schul-
 dich is / ende dar he to vbonden is / als een
 priester en ander geordende / en geestlicke
 lude vbunden sint oer dage tijde to halde
 dat is een doeticke sunde / **D**ar van sprickt
 sinte **Tomas** vā aquine also **W**at die dar
 is een bedruffnisse des guedes ende geluckes
 syns neesten is yn synē kūne een doeticke
 sunde / wan he weder die liefde gades en
 syns neesten is / **A**lso is oeck trachheit die
 dar is een bedruffnisse gottickes en geest-
 licks guedes van oren kūne een doetic-
 ke sunde / wen se weder die liefde gades is
 en des neesten / **E**n dat wort oeck war
 yn allē sundē die doetic yn oren kūne
 syn / **E**n die onvolkōmē bewegelicheit yn
 den kūne sodanet die sonder beraet der
 redelicheit geschien en synt niet doeticke
 sunde / sonder se synt degelickes **W**at on-
 vollekomen bewegelicheit der trachheit
 yn der sinlicheit mach oeck yn volkō-
 men luden wesen / **E**n nyman is so vol-

177
komen die an den vleische nyet hebe dat
weder den geest sy / **W**an euer die vleisch-
licke begerlicheit des mÿsche redelicheit
verwÿnet / dat he myt berade en voersacte
sick bedrouet des gotlicken / geestlicke gue-
des / die bewegelicheit is een doetlicke sude /
Ist euer dat die vdriet die dar vā vsumelicheit
gotlicker / geestlicker / gueder / en onschuldi-
ger werken komet / den mÿsche brenget
yn enen mystroest so wort et een sunde
yn de heligen geest / **E**n wesset onderwile
also seer dat et den mÿsche vuret yn enē
verdriet syns leuens en sick selue doedet
en wort gelick den vdomden hudes die sick
seluen hinck **Van giricheit xvij**

Giricheit is tweuoldich / Die ene is we-
der die gerechticheit / en yn der wise
is se yn oren kune een doetlicke sunde / dat
is wan een mÿsche myt onrechte vremet
guet nÿmet of oncheldet als roeff / dieste
en woker die doetlick syn / Die ander is we-
der die vdelicheit des mÿsche en brenget
ene onordelicke liefde des rickdumes / **I**st
nu dat die liefde des rickdumes wesset
dat se voer die liefde gades geet / **A**lso dat
die mÿsche dor die liefde des rickdumes
sick nyet ensettet weder die liefde gads
en syns euen mÿschen doen / so is girich
een doetlicke sunde / **I**st euer dat die mÿsche
wal dat he den rickdum auermate lijf
heuet / en doch die liefde des rickdums
voer die liefde gades nyet settet / en wol-
de noede dar yne weder got en weder syne

euen mynschen doen so is giricheit een de-
 gelick funde / **E**n want giricheit een on-
 temelicke liefde is of begerlicheit eitswat
 to hebbende / **S**o sal men te irste weten
 of een mynsche vremdes guedes begeret
 myt volbert off em dat werde mochte
 dat he et wolde ontfanen / dat is een doet-
 licke funde / **O**eck of men begerden onteme-
 licke dynck myt volbert des wille als by
 namen wan een onwerdiger / begerde een
 geestlick leen dar he nyet to en dochte
 dat were oeck een doettlicke funde / **W**er-
 et oeck dat een mysche begerde vremder
 en ontemelicker dynck myt sodanē on-
 derschede of he dat mochte sonder schade
 en verdriet syns neeste hebn / dat is ant-
 weder geen funde / of is degelicke funde /
Weret euer dat een mysche auer metiges
 guedes begerde / also dat die begerlicheit de
 gedancke verwone / en berouede en synre
 eygenre sorge / en merkynge gothiker dynck /
 dat is oeck een doettlicke funde / **O**eck of een
 mynsche yn onnetlicker liefde tytlicken
 guede to hanget / en doch onder die hefde ga-
 des / dat is een degelicke funde / **W**eret oeck
 dat een mysche heldet / en begeret des he to
 synre noet en synre vrinde noet en to
 synē stade behouet en dat synre werdicht
 bemet / dat en is geen funde / **M**en sal mer-
 ken dat sick giricheit gelicket den dienste
 der affgode dar van sprickt sunte **Thomas**
 va aquyne also / die apostel pauwel / sprecket Een
 itlick girich mysche en heuet geen deel

yn den ricke cristi en gades / Ende sprickt
voert dat giricheit een dienst sy der aff-
gode / die giricheit beslutte den mynsche
wt den ricke cristi die sieck den dienste
der affgode gelicket / dar omme dat die my-
sche die ere die he gade schuldich is der cre-
aturen doet / yn den dat syne begerticheit
genslick sonder gades vruchten to den eynde
stellet wilck eynde tijtlick guet is / Want
dat is die giricheit die dar die liefde leschedie
oer eynde yn tijtlick guet stellet / Euer die
die dat eynde dar nyet yn settet wal dat se
auer driffet die mogelicke wise / so enleschet
se doch nyet die liefde sonder se hindert se
yn oerre werkyge / In desen worden mo-
gen wy verstaen dat nyet alle giricheit en
dinst der affgode sy of doetlicke sunde / son-
der die alleene die dar genslick leschet die
liefde / hir omme so mach giricheit ducke
een degelicke sunde syn ende nyet alle
wege doetlick **Van auer aet**

Auer aet is als **Hugo** sprickt / eenon-
metich begerynge yn eten / dat
mach vurre leye wyse wesen / Ten irste
ist dat dar alleene ene begerticheit is
der spise dat en is nimmer sunde / Oeck
so en is die sutticheit / dar na yn der spise
geen sunde also vern als die twe georde-
niert werden weder dyn gebreck / die en
weder is / dat is hunger / Went et sint sle-
chte naturlicke dyngge yn den noch ver-
dynst noch schult is / Toe de anderē mael
ist dat der begerticheit der noetrosticheit

giet

...ngt der lust en s
... wort to geuoyet
... gelicke sunde To
... die een auer tredyn
... alle wan een myn
... valse brecket of
... weder sijn orde gelo
... dat were doetlic
... mael ist dat die b
... nyet onenelicken
... die mysche myt gan
... sonder vruchte alleem
... der spise to hangt
... woe he sieck veru
... dat is oeck werlic
... Van den auerette
... van aquine also d
... die steet eygenlick
... beiriden begerynge
... die een mynsche der s
... to hangt rechte
... die got versinchet
... die gebor doen op da
... nyet enegne so is
... gelicke sunde Ist euer d
... der sunde des aueraet
... der begerynge voell
... den eynde dat he dar
... wil door dat he een d
... sal men oeck merken
... vruchticheit die schult
... die steet yn ongeorden
... yn onnetiger gel
... in der spise onenelicke s

die begerynge der lust/ en sutticheit yn
 der spise wort to gevoget eenuoldiclike /
 dat is degelicke sunde/ **T**o den derde mael
 ist dat dar een auertredynge der gebot
 geschuet / als man een mynsche sonder
 noet syne vaste brecket / of een geestlick
 mysche weder syne orde geloeftē en gebot
 vleisch etc. dat were doeticke sunde/ **T**o
 den vierde mael ist dat die begerynge
 yn eeten myt ontemelicker lust geschuet/
 also dat die mysche myt gauscer beger
 licheit sonder vruchte alleene den eynde
 der sutticheit der spise to hanget/ en gedenc
 ket alle tyt woe he sick vervulle en den
 genuch doe / dat is oeck werlich een doet
 llike sunde/ **V**an den auerette sprickt sun
 te **T**omas van aquinē also/ die sunde des
 aueretens die steet eygentlicken yn eenre
 ongeordenirden begerynge/ also wen sick
 gewellet dat een mynsche der sutticheit
 des aueraets to hanget rechte als den ey
 de doer dat he got versmehet/ en bereide
 is weder die gebot doen/ op dat em die
 wallust is nyet enegae/ so is aueraet
 een doeticke sunde/ **I**st euer dat die my
 sche yn der sunde des aueraets ene onor
 delicheit der begerynge voellet/ en doch
 nyet to den eynde dat he dar ome weder
 gades e wil doen/ dat is een degelicke sun
 de **¶** **Q**u sal men oeck merken vā der sun
 de der drunckcheit/ die schult der drunc
 kenheit die steet yn ongeorderder beger
 licheit/ en yn omnetiger gebruckynge

(vā daer nae in der spise ontemelicke sutticheit

wyns en anders dranckes dar sick drunckenheit van saeket / Drunckenheit saeket sick drierley wijs / To denersten mael wen een mysche die macht en onmaette des dranckes nyet enkenet en myt vorsate nyet geschuet / dat en is geen funde / To den anderē mael of een mynsche die macht des dranckes wal vernymet / en meynet dach he en solle dar van to der drunckenheit nyet kome / die drunckenheit is een degelicke funde / To den derden mael wan een mysche die onmaette en macht des drankes bynmet / en wil lieuer yn die scholt derdrunckenheit valle dan he des drankes enbere / so is et eet doetticke funde / Wat sick die mysche dan myt weten en wille synre redelicheit berouet

Van onkusheit **ix**
Onkusheit is een doetticke funde yn voren kame wat se is weder dat gebot / Du en salt nyet onkusche wesen / Men sal weten dat die begerlicheit der onkusheit is seued ley / Die wste is wan die begerlicheit alleene yn der wste bewegelicheit steet / so is et een degelicke funde / Die ander wa een volbort der lust en sutticheit / yn den gedancken dar na volget / woe wal dat men dat werck nyet wolde volbrengen / dat is een doetticke funde / Die derde is wan een volbort geuet to den werke also dat he wolle vleischlicken sundige / of bystunde en stede hedde / so ist euer een doetticke funde / also yn den ewangelio steet geschreuen / wie dar suyet een wijf en begert oer / to hant is

macher

...sacken yn synen be
...de een man een wijf
...een mysche sonder be
...myt oer to sundy
...of is een lichtue
...volkome huden
...en man yn ondemelic
...myt borachtige en onk
...wijf beweget en reij
...er bemelicke woord
...delicke funde Die sefte
...pauel nomat di
...en helinde en on
...dat is oer een doett
...van swarlicker als v
...die heere der onkus
...wort / Men sal oer
...en wijf roret sonder
...andacht om noet d
...er een wijf rure en
...nyet onkuscher beger
...te en hoert / dat is een
...funde is wan wa der
...der onkusheit vol
...alle wege een doetticke
...dat se dat sacramen
...gherne / Van der iust
...sutticheit volbort en i
...sutticke sante Aug
...yn onser gewalt nyet d
...delicke nyet gerueret o
...sonder et is yn onse
...der ruren willen beh

he oer schuldich yn synen herten / **W**eret
 euer dat een man een wijf ansege als
 een schoen mysche sonder begerynge en
 volboert myt oer to sundyge / dat en is
 geen sunde of is een lichtuerdicheit der
 sick die volkome hueden / **D**ie vifte is
 wan een man yn ontemelicker begerlic-
 heit / myt dorachtige en onkuschen wor-
 den ee wijf beweget en reisse en heuet
 myt oer hemelicke woerd / dat is oeck
 een doetlicke sunde / **D**ie seste is snodicht
 als se sunte pauel noemet / die geschuet
 yn kussinge en hellsinde en onkuschen
 tastende / dat is oeck een doetlicke sunde /
En also voel swarlicker als voel meer
 dar yne die heyte der onkuscheit ont-
 fenget wort / **M**en sal oeck weten dat
 men eyn wijf roret sonder bose andacht /
 of myt andacht van noet dat en is geen
 sunde / **E**uer een wijf rure en se kussen
 yn der heyte onkuscher begerlicheit / die
 em nyet to horet / dat is een doetlicke su-
 de / **D**ie seuende is wan ^{men}na der begerlicht
 dat werck der onkuscheit volbrenget /
Dat is alle wege een doetlicke sunde / et
 en sy dan / dat se dat sacrament der heli-
 ger e bescherme / **W**an der iersten bewege-
 licheit / sutticheit / volbort / en werke der
 onkuscheit spricke sunte **A**ugg also **E**t
 en is yn onser gewalt nyet dat wy yn
 den gesichte nyet gerueret of beweget
 werde / sonder et is yn onser gewalt
 of wy dat ruren willen behalden / of va

ons driuen / Ist dat wy dat van driuen so
 en is die irste bewegyge der sētkicheit
 geen sūnde / sonder se is een materie der
 geoueden dogede also verre men oer mit
 redelicheit weder steet / Ist euer dat mē
 se beheldet / en sutticheit / en lust / dar yne
 heuet sonder volbort / so is et een degeelicke
 sūnde / Ist euer dat die volbort yndē
 hertē dar na volget / so is et een doetlicke
 sūnde / en vā der volbort sprickt onse
 gesuntmecker yn den euangelio vā sūt
 so is he oer schuldich yn syne hertē / Alsus
 heben wy wan doetlicke sūnde *degeelick*
 syn **Van rüepende sūnden**

Dv willen wy voert scriuen van den
 sūndē die vā deser erdē to gade roe-
 pen yn den hemel / En woe die oeck doetlick
 syn **D**u salmen weten dat der sūnde
 vyue syn die to gade roepen / Die irste is
 die sūnde weder die nature / dat is we-
 der die naturlicke wise der onkustheit /
 Die ander is doetsclach / Die derde is roeff /
 Die vierde is woker / Die viefte is ver-
 dient loen / dat men den armē en arbei-
 des luden weder oerē willē en noetdroft
 myt gewalt ontheldet / **S**e hietē dar o-
 me roepende sūnde want se doer oer-
 re groetheit / en swertlicheit willē vā
 der erden yn den hemel voer got roe-
 pen / en / als eynen gerechten / strengē
 richter der sūnde to reiffende / dat he die
 sware hant synre gerechtigheit / ende
 rechten gerichtis / neyge yn eyne wr-

die rechte off se nyet en
 nyet en willen
 gerechtes beyde
 en nyet alle
 syne swertlicke / en
 die gemeyne onkustheit
 bere nyet bescher
 Woe also voel mer is
 die nature nyet alleene
 onder een auerdoetlick
 sprickt petrus dan
 mynthe sūck myt der
 sūnde weder
 Ist dat he sūck de
 centre volkōmeure
 punitieren reyniget so
 gades genade veru
 he nūmer werdich
 bliuet to onthar
 he en geet oock nū
 hemelshen vader rich
 waren dar dy die
 roeffes nyet verflind
 yn roufheit sūck v
 gades dar nyet yn der
 sonder beteryngē d
 der sūnder dat se
 is der onnilden
 groetheit der sūnde
 enen mistroest / sonde
 Want vermoethe die
 he dy yn die diepte se
 Woe voel meer ver

acke/rechte off se nyet en künen/noch
 en eygen/noch en willen/der tijt des ge-
 meynen gerichttes beyde/ **S**e hietē oeck/
 en synt doetlick/en nyet alleene doetlick/
 sonder se synt swerlicker/en auerdoetlick/
Want als gemeyne onkustheit die dat sa-
 crament der e nyet beschermet doetlicke
 sunde is/ **W**oe also voel mer is dat bose last
 weder die nature nyet alleene een doetlick
 sunde sonder een auerdoetlicke sunde/ **V**a
 der sunde spricke petrus damiani also/
Welk mynsche sick myt den onvlade
 der snodtheit der sunde weder die nature
 bepleket/ **I**st dat he sick de nyet myt
 der buete eenre volkōmentre vruchtsa-
 men penitencien reyniget/ so en mach
 he nūmer gades genade verwerue/ oeck
 en wort he nūmer werdich den licham
 en dat helige bluēt to ontfan onses herē
Jhesu cristi/ he en geet oeck nūmer yn dat
 lichte des hemelschen vader rickes/ **E**uer
 du salt verwaren dat dy die diepte
 des mistroestes nyet verflinde/ **D**yn ge-
 dancke sal yn tovsicht sick vmetē der mil-
 dicheit gades/ dat nyet yn der groetichē
 der sunde sonder beterynge vharde/ **E**t
 en is nyet der sunder dat se vertwuelē/
 sonder et is der onmilden/ **O**eck so en vur-
 et nyet die groetheit der sunde eenē my-
 schen yn enen mistroest/ sonder die onmil-
 dicheit/ **W**ant vermochte die duuel also
 voel dat he dy yn die diepte sodaner sū-
 de senkede/ woe voel meer vermach dan

die macht cristi ^{dy} dencke weder to gade /
dat is to d'hoerpeyschen dar du van geual-
len bist / Van doetslage sprickt sunte
Iohanes also / wie synē euenen mynsche
hattet / die is een doetsleger / **I**s nu na d'
schriffte hat en achterklappe een geestlic-
ke doetslach / en een auertdyngge gades
gebot / ende een doetlicke sunde woe also voel
mogelicker is dan een war wertlick doet-
slach nyet alleene een eynuoldich doet-
licke sunde en weder gades gebot / sonder
een auerdoetlick en een roepende sunde
van desen ertricke yn den hemel voer
gades ansichte / **D**ar van sprickt got yn
den bueck genesi to den doetsleger cayn
also / Die stemme des bluedes dyns bruder
Abels rüepet vā der erde to my / **I**s oeck
gemeplicken al ontremelick behalt ende
girichheit vremdes guedes en doetlicke
sunde / en en wort nyet vergeuē / et en
werde irst weder gekiert / als gescreuē
steet / Die sunde en wort nyet vergeuen
onrecht guet en werde weder gekiert /
woe also voel is roeff / woker / en dat v-
diende loen der armen en des sweettes
der arbeitende weder oren willē ende
noettröst myt gewaalt genamen en
berhalden / nyet alleene een eynuoldich
doetlicke sunde / sonder een swerlicker
en een war roepende sunde voer gades
ansicht yn den hemel **Van sunden in**

Dar na willen wy **de hehge geest**
syen vā den sunden die dar gescheyē

den heiligen geest / **D**
en de den vader to geg
ken seer die wisheit
gades genade / en barm
mynsche van kranche
yn die gewalt de
sundheit sundiget d
den den lere en eren
volgen / **W**ie euer w
moethe die wal v
den van werer eygene
verlaten / en kuifer dar
die mynsche sundiget y
egen geestes / **D**ie irse s
der is swarre die derde
sint der sunde yn d
worde der heilige / **D**ie i
roderlicker gnade die
eygenen / also dat en alle
dat mit der sunde behaer
en en eygene hofheit an
der woe he dar moege hi
gades des heiligen geest
der guet / wal dat en kle
der / **O**eck so duet he gr
den heiligen geest / die nye
bequeme macken / en
en oeck myt onweyde
griechheit en onweyde
en vā sük driuet en
gebrucker / **D**ie ander
den gelouen en der

yn den heiligen geest / **D**u sal men irst
 weten / dat den vader to gegeuen wort die
 gewalt / den soen die wijsheit / den heiligen
 geest / guede / genade / en barmherticheit /
Welck mynsche van krancheit sundiget /
 die sundiget yn die gewalt des vaders / **W**ie
 vā onwetenheit sundiget / die sundiget
 yn den soen / des lere en exempel he nyet
 wil na volgen / **W**ie euer weet wat sū-
 de is / en mochte die wal v̄mide / en sūdi-
 get doch van warer eygener boesheit
 myt voersatte / en kuset dat bose voer dat
 guede / die mysche sundiget yn die gueth
 des heiligen geestes / **D**ie irste sūde is swar /
 die ander is swarre / die derde is die swar-
 ste **S**esse synt der sūde yn de helige geest
 na den woerde der helige / **D**ie irste is ver-
 gunst broderlicker gnade die em vā gade
 woengegeuen / also dat em alle guet mis-
 haget / die myt der sūde behacht is / en yn
 hatte / en vā eygener bosheit arbeidet / en
 gedencket woe he dat moge hinderen / en
 oeck die gauē des heiligen geestes / predikate /
 en ander guet / wal dat em kleine of nyet
 en hindert / **O**eck so duet he groete onge-
 lick den heiligen geeste / die nyet alleene
 sick wil bequeme macken / en to ontfaunde /
 sonder em oeck myt onweynē gedanckē
 en begerticheit / en onweynen werke we-
 dersteet / en vā sick driuet / en sick yn die
 genade valet / yn den dat he oer nyet
 of ouel gebrucket / **D**ie ander is een we-
 der staen den gelouen en der apenbarre

warheit also dat die geloue/warheit/en
die helige schrift verkievt werde/als de
ketter en die Joden deden die dar sprake
dat die helige geest een pure creature
were/En also mach men oeck sundigen
yn ene utlicke psonē der heliger driuol-
dicheit/en dat is oeck een bespottynge
des heligen geestes/Wan die Joden die
werke der mildicheit des heligen geestes
den duuel beelsabub to schryuen/yn hat-
te/en ynbegeerlicheit gothickes lasters
en vsmaheit/dat geschach/wen se sage
Ihesum cristū/die apostele/en die helige
teicken doen/yn der guede werkyngē
en myldicheit des helige geestes/Die der-
de is een onniettige vmettenheit yn
die barmherticheit gades/als wan een
mynsche myt alto groeter lust dē sun-
den to hanget/en versmaet die gerecht-
ticheit/en sprickt got die sy barmhertich
en en piniget nyman ewicklick ende
sundiget so/rechte als een achterklepper
yn die barmherticheit gades/Die vier-
de sunde yn den heligen geest is een vhar-
dyngē yn den sundē/als wan een mysche
yn enē vtrwiuelden hardē gedancken on-
to hanget dat he se nimmer/of he oeck lan-
ge leuen mochte wil verlaeten/en sickt to
der guetheit des heligen geestes kieren/
Die vifte is een mystroest dar een sunder
yn vtrwiuelt/en meynet dat syne sunde
die guede en barmherticheit gades auer-
treden/en gedencket nimmer meer na gna-

xxxxv
die helige geest is my
woonheit yn de sunde
yn de doer Oeck sun-
de mach die yn harte
en andere oersa-
de der liefde/en die ge-
de yne ende onsen no-
schynge des helige geest
de dese sinde hier alle
Wan se van gewisler
sime en en moget sikk
geschelicheit/of onnietich-
en se sijn appenbaer
retheit Ihesu xpi en
die heligen geestes an-
grade yn beherighe
vtrwielchen vader sol-
ken sy onvergriffel-
kemen/of de to kierend
dan worden/sonder se n-
en mye groeter noet
de die arfde die vsmaen-
des heligen geestes auer-
dyngē der sunde gesche-
de ock sodane mysche sin-
de mogen bereiden to on-
myt oernodigen ge-
guede werken woe w-
lyghen als Cayn en J-
der vtrwielynge/en my-
de se alle beyde oer selo-
en sprake Myn sunde

de als Cayn ende Judas deden. Die seſte ſu-
 de yn de heiligen geest is myt voerſatte ey-
 ne vwegenheit yn de ſunde wille bliue
 hent yn de doet. Oeck ſundige die yn den
 heiligen geest die yn harte myt achter-
 ſpracke en anderre oerſacke to brecken die
 enynghe der liefde en die geſelſchap dar
 wy gade yne ende onſen neeſten auer my-
 des werkinge des heilige geestes vereniget
 werde. Deſe ſunde hietē alle yn den heilige
 geest. Want ſe van gewiſſer boeſheit en
 hate kōmē en en mogē ſick myt kranck-
 of gebriſchlicheit of onwetenheit nyet be-
 ſchermē. En ſe ſynt appenbaer weder die
 barmherticheit Iheſu xpi en weder die
 guetheit des heiligen geestes auer mydes de
 wy op gnade yn betherighe onſer ſuden
 ons dem hemelſchen vader ſollen to geue.
 Oeck hieten ſy onvergiflick nyet dat ſe
 den butſamen of de to kierēden nūmer
 vergeuen werden ſonder ſe werde ſelde
 en nau en myt groeter noet vergeuen.
 Want ſe die artſedie vſma en dat is die
 gnade des heiligen geestes auer mydes der
 vergeuynge der ſunde geſchuet. Ende
 went oeck ſodane myſche ſick nyet licht-
 licken mogen bereiden to ontfaende die
 genade myt oetmodigen gebede ende
 ander guede werken woe wal dat ſe oer
 ſunde bichten als Cayn en Judas bleue
 yn oer twiuelynge en myſtroeſt woe
 wal dat ſe alle beyde oer ſcholt bekanden
 die een ſprackte. Myn ſunde ſyn groet

dan ick genade verweruen kune / Die ander
spracke / ick heb gesundiget verradende
dat gerechte bliuet **Vā de vremde sūde**

M En sal voert myt vlitte merken
vā den vremden sūde / Se hietē
dar omē vremde went se een mīsche niet
wercticke schue duet / sonder se geschyen
van enen anderē / en en wort doch nyet
myn he / dan die ander die se wercticke
duet / myt de bendē sodaner sūde beswer
et voer gade en to der scholt / en ppyne v
bunden / Se mogen wesen doetlick / of dege
lick / synt sēdoetlick / so veruellet men ga
de doetlicken daer yne / sint se euer dege
lick so vuellet men em degelick dar yn
ne **M** Du sal mē wete dat der vremde
sūde negen syn / en sint dese / **G**eboet
Raet / **V**olbort / **S**meicken / **T**oulucht
Deelastich wesen / **S**tum wesen / **N**iet
weder staen / **N**iet apenbare **D**ieerste
geschuet wan een geweldiger / of een pre
late / of een huysvader / of gemeyplicke een
ander wyē he sy die dat gehore heuet en
nen anderen gebudet dat he solle doen
dat he nyet en wil / noch en kan / of doer
doen / nyet dat he dat doer gades willen
laete / sonder yn enen behaldenē bosen
willen to sundigēde of he mochte / en of
em dat euene queme / so vuellet he gade
yn schult / en wort myt den benden der
seluer sūde besweret / en gebunde / rechte
als die / die se wercticken / en apenbar
doet / **E**t geschuet dat onderwillen die

rrrrm
...sūden / die
...sūde nyet vol
...de se geschyen
...den worden die
...pilate die
...Se heb
...den dan
...mēt en
...oren ha
...schrūet men
...en mar
...sūde dan
...dat werctick
...Die ander gese
...den andere yn der
...santwittich
...rodet
...en wil o
...gelick loe
...voert
...verdiēste lo
...wan een mīsch
...worsattē enē
...sūdigē
...voert den selue voer gade
...scholt besweret **D**ie
...wan een mīsche myt
...en ontemelicker g
...of doer anders vordete
...en houerdigen yn
...smeicken / en g
...dat sūdigē
...als een blinde myt d

swerlicker sundigen / die seluen wer-
 licken die funde nyet volbrengen / dan
 die auernyds de se geschyen / dat mach me
 merken yn den worden die cristus sprack
 van den Joden to pilato die en vleischlickē
 to den doede ordelde / **Se** hebn groeter funde
 die my dy bracht hebn / dan du / **Ja** woe wal
 dat die Joden xpm nyet en verordelden /
 en oeck seluen myt oren handen nyet
 martelden / so schriuet men doch van en
 dat se en vordelden en martelden en heb-
 ben des swerlicker funde / dan pylatus en
 syne riddere / die dat werelicken yn cristo
 volbrachten **D**ie ander geschuet wan
 een mysche den andere yn der seuer wijs
 myt ener bosen sanwitticheit / als voer
 yn der nste geruert is / redet ene funde
 to doende der he nyet en wil / of en kan / of
 doer doen / den wort gelick loen myt den
 anderen / der mysdaet voer gade die ene
 iticken na syne verdienste lonet **D**ie
 derde geschuet wan een mysche sonder gades
 vruchten myt vorsatte / ene andere vol-
 bort geuet to sundige / die wort myt de / die
 wort myt den selue voer gade myt ge-
 licker scholt besweret **D**ie vierde ge-
 schuet wan een mysche myt enen valsch-
 en herten / en ontemelicker gune / doer
 gewyn of doer anders vordels willen / ene
 geweldige en houerdigen yn synre hou-
 die / en bosheit smeiket / en geuet em or-
 sacke meer dar yne sundigen / so velht
 he recht als een blinde myt den blynde

voer gade yn den grauen der scholt **C**
Die vifte geschuet wan een mynsche
gades vruchten van sick werpet / en
geuet volbort yn ene tovlucht den mis-
dedige mynsche en vheldet en en bescher-
met en yn synre boesheit / die heuet son-
der twiuel myt den misdeder voer ga-
des gericht gelicke scholt **C**Die seste ge-
schuet wan een mynsche deulastich wort
onrechtes guedes / en sick gebruckt / dinst /
wokerre / en rouerre / myt den dieue / wo-
kerre en roueren / die is gelick schuldich
myt en voer gade **C**Die seuende is wan
een mynsche de dat van vederlichtheit / en
van amptes wegen geboret / yn weichmo-
dicheit sonder gades liefde en vruchten /
als een stum hunt swiget / en lettet on-
geestlicheit / onordelicheit / en andere boe-
sheit yn synre ondersatten up gaen / die
wort myt en myt der boerden der sel-
uer schult voer gade besweret **C**Die
achte is wan een mynsche den dat van
amptes wegen geboret als voergescht
is / geruret wort myt vruchte der hude /
of yn ontemelicker gune gebracken der
opgegangenen ongeestlicheit / en bosheit
myt weder stree / dat se verblinve / en sick
myt hoegvheue / sonder van synre vsum-
melicheit en onachsamheit groter wes-
set / die settet dat heyl synre siele sond'
twiuel yn enen swaren schaden **C**Die
negende geschuet wan een mynsche
de schaden syns neesten myt appen-

baret / sonderlickes wan dat sonde syne
 schaden mach wesen / **Is** et dat he dat yn
 onachtsamheit en van boshheit lette / so
 sundiget he swerlick dar yne / **Is** et euer dat
 et sonder synenschaden nyet en kan geschne
 en dat van noet moet laten / en doch eyne
 gueden wille heuet / dat is myn gesundiget
 of myt alle geen sude **Van degelickes sunde xxviii**

DAr na dat wy hebn myt gades hulpe
 geseue van doethoken sunde / **So**
 willen wy nu myt vlitte der seluer hul
 pe / en genade gades serue va degelickes
 sunde **D**u sal men wete / dat se mani
 cherley syn / ende et worde to lanck dat
 men se wolde vertellen alle / **S**unst **A**ugs
 duet ene gedechenisse van en / ende spr
 ickt **W**elck die kleynen sunde syn / wal
 dat se allen luden kundich syn / en doch
 went et to lange worde se alle te vertelle
 so is doch noet dat men oer een deel no
 me dar men die ander by bekene / ende
 sprickt voert woe ducke een mynsche
 yn spise en yn dranke meer to sick
 nemet dan noet is / **H**e sal weten dat
 dat behoert to den kleynen sunde / **W**oe
 ducke een mynsche mer sprickt dan sick
 geboret / meer swiget dan sick euent / **W**oe
 ducke he eynen armen mynschen die
 en duet syne / noet willen ongemech
 licken biddet herlicken af wifet / **W**oe
 duck een gesunt mynsche wil vro ette /
 als ander lude der rechtter tijt beyden /
 of yn syn slaaplich laet opsteet en to der

kerken geet dan he sal / Ende ducke een
 man sonder hapene tokumstiger vrucht
 by syner hufuwouwen slepet / Waerducke
 he trachlicken suchet den die yn den
 kerkener geuangen is / of die krankē
 nyet entroestet / Is dat he vsumet
 die twyfstinge nyet to der eendracht
 brenget / Is et dat he syne neesten of
 syne hufuwouwen / of syn kint / of sy-
 nen knecht meer bedrouet dan sick
 geboret / Is he em meer gutlick dan
 sick geboret / ofte of he ener groeter ps-
 nen vā wille / of vā noet wil smeyken /
 Ist dat he sick myt ydelre sage yn der
 kerken of dar buten kruddet dar he
 voergerichte antworde moet vā geue /
 Ist dat wy yn schynpe onwiflicken heb-
 ben geswaren en doch dat vā noet nyet
 mochten vullen / In desen vorgeschre-
 uen kleynē en degelickes sunden mo-
 gen wy vstaen dat oeck ander degelicke
 funde syn dē gelick / Wal dat et to lanck
 woerde als voer geruret is solde men
 se alle vtellen / Oeck sal mē merke dat
 all schult scheidet vā gade / Euer die affsch-
 eidynge geschuet volkomē auernydes
 doetlicken funde / Euer se geschuet onvol-
 komē yn degelickes sunden / In doetlickē
 sunden wort die gedancke genstlick ge-
 kyert vā gade / In degelickes sunden so
 traget die begerynge des mynsche dat
 he sick so beredelicke nyet en kan to ga-
 de geuen als he solde / Se werde beyde

yl
 ...der penitencie
 ...doetliche funde m
 ...de wille dat die w
 ...nachten to hanget
 ...sunde met vge
 ...doetlicher funde
 ...penitencie Euer
 ...sunde hoer alle
 ...nachten Oeck sal m
 ...der grade is m
 ...doetlichen funde
 ...tricker bisonder
 ...ompe degelickes
 ...sick voer en alle
 ...so erfchet die pen
 ...dat een mysch
 ...in behalden vā alle do
 ...en en vā cyne
 ...penitencie degelick
 ...mynsche sick vā oer
 ...van en allen
 ...van Aquine
 ...dat die seheit se
 ...afscheydunge geschuet
 ...doetlichen funde
 ...auernydes degelick
 ...vā wē dat degelick
 ...mynsche af genamē
 ...by namen yn de
 ...des heiligen sacra
 ...nyet gemeyne
 ...berst myt den
 ...gebede In der

auermydes der penitencien gedelget/ **En**
 als die doeticke sunde nyet vergeuen en
 wort/ die wile dat die wille to sundigen
 den menschen to hanget/ so en wort oeck
 degelickes sunde nyet vgeue/ **To** der ver-
 giffynge doeticke sunde horet en vollen
 komen penitencie/ **Euer** to der vgifinge
 degelicker sunde horet alleene een werck-
 lick mishagen/ **Oeck** sal mē wete/ een my-
 sche die yn der gnade is mach sick hueden
 voer allen doeticcken sunde gemeynlick en
 voer eenre itticker bisonder/ **Euer** he mach
 sick voer somyge degelickes sunde hueden/
 he en kan sick voer em allen nyet hueden/
Wir ome so eyschet die penitencie der doet-
 licker sunde/ dat een mysche voer sette/ sick
 willen onthalden vā alle doeticke sunden
 gemeynlicken en vā eynre itticken bysond/
Euer die penitencie degelicker sunde eyschet
 dat een mysche sick vā oer een deel onthal-
 de/ en nyet van em allen/ **Dese** dyngge ruret
 sunte **Thomas** van **Aquinē**/ en sprickt/
Men sal wete dat die scholt scheidet vā gade/
Euer die affcheidynge geschuet volkōmē
 auermydes doeticcken sunde/ en se geschuet
 onvolkōmē auermydes degelickes sunde/ **Oeck**
 sal mē wete dat degelickes sunde wer-
 den den mysche af genamē myt mancher-
 leye myddel/ by namen yn den werdigen ont-
 fencknisse des heligen sacramētes/ **I**n den
 heligen oleye/ myt gemeyner bichte/ myt
 kloppige der borst/ myt den pater noster
 en anderen gebede/ **I**n der benedictien ees

bischops myt wiwater / In den dyngen
en yn anderē die den gelick syn werden
degelickes funde vgeuen als to der scholt
euer nyet allewege genslick als to der
pyne / Wente wan dat so were so queme
alleman die sonder doeticke funde were
ter stont yn den hemel als he v scheiden
wan men em myt wiwater auer spren
gede / sonder die schult der pyne wort
vergeuen auermydes den voergescreuē
na der bewegelicheit der heyte yn got
die yn den seluen voergescreuen verwe
ket wort / onder wilen meer en onder
wilen myn **Off men degelickes funde
bichten solde van noet wege des heils yri**

Oeck sal men wete en myt vlitte mer
ken of men degelickes funde bichte
solle vā noet wegen des heils / Degelickes
funde bichte als voel leuer sprecken en is
nyet van noet des heils / Went geen my
sche en wort om degelicker sunden wille
van der geschelschap der gelouyge geschei
den des he gene doeticke funde en hebbe
Een mynsche sal doch also voel he mach og
ek die alre klensten funde vā sick dyne
Wat die klenste funde mach voer gades
ansicht groet werde / Dar van sprickt
Richardus van sunte victore also / Ist dat
wy yn onser gebreckelicheit degelicken
sundige dar omē so en werden wy geen
reley wys van der geselschap der gelouyge
gescheiden / en doch so solle wy se / also voel
wy vermogen yn gades hulpe van ons

driuen/Wante een itlick sunde/wil dat se
 den ludē kleyne schynet/ is dat se de mysche
 nyet mishaget/ mach vor den gerechtē
 rechter groet werden. **Sunte Augo** spr
 ickt **Geen** sunde is doetlick wan se missha
 get **Geen** sunde is degelicks wē se behaget/
Hir ōme solle wy ons vlitte nyet alleene
 vermidē die groetē/ sonder oeck die kleynste/
 of wy die kleynsten versmāhen dat wy all
 titelē yn die groetsten nyet en vallen/
Dar ōme so is et heilsam dat men oeck de
 gelickes sunde bichte/ **Wat** als men kleyne
 sunde geen artsedie en duet/ auermyds bicht/
 rowe/ buete/ en anderē werken der myl
 dicheit. **Hir** ōme is noet/ welck mysche
 begeret der gnade gades/ en yn de sueten
 ōmevange des hogeste brudegēms/ ende
 vryndes/ stedelickes bliuē/ dat he sick allee
 ne nyet en vlitte vā doetlicken sunden/
 sonder oeck vā degelickes sunden to lede
 gende/ en dar voer to hueden/ **Is** et euer dat
 he vā versumelicheit nyet degelickes sūden
 wort beslecket/ so sal he vā stonde arbejde
 sick dar vā reynigen auermydes bicht/ en
 buete/ dat sick nyet geualle/ dat he der gnade
 en suete ōmevangens sodānes gastes moet
 enberen/ dar vā sprickt een meester also/
Wy solle ons hueden also voel wy künē
 dat onse here **Ihesus xps** yn ons nyet en
 vinde dat syne gotlickē ogen lette/ **Is** et eū
 alst pleget dat die gebrecklicheit onser my
 schelicker nature enyge vleckē van vsume
 licheit to sick trectet/ so sollen wy nyet
 soe vkalde se die herte des mysche en makē oen licht
 verdich groeter sūden toe werbēde

vlite vlen die van stonde myt bicht / biete /
en tranen weder af waschen / dat wy niet
lange en bliue buten den omevange onses
vryndes / Want he is alle tijt bereider oes
to ontfaende danto verliesende / des wy al
leene niet versumē vā dage to dage to ga
de kieren / Went die twe boese hattet die
almachtige got yn alle luden / versumelic
heit der to kiere / en versumelicheit der be
gerynge des heils / In desen worden mogen
wy merke dat et guet en heylsam is / oeck
degelickes sūnde mit bicht afflegē / dat een
mynsche also voel reyner een herte moge
hebn to ontfaende die genade gades

Van de omeſtaen der sūnde yru

Du wille wy voert myt andacht schri
uen vā den omeſtane der sūnde / Wat
een itlick sūnder sal myt vlitte yn syne
bicht des seluē andechtich syn / is dat he syn
bicht heilsamelick en genstlick gerne wil doe
Die omeſtandynge der sūnde mach men
desen worden merken die hier na geschre
uen staen / **W**er / **W**at / **W**oe / **M**it welcken /
Woe ducke / **W**ar ome / **W**oe danewijs / **W**an oer
Toe de iuste sal een mysche die syne bicht
duet / spreken wat he were / of wie he were
doe he sundigede / of hūck of alt wer / edel of
onedel / vri of eygen / dienstknecht / of he yn
werdicheit of yn ampten sy geweest / of he
gesunt of krank sy geweest / wetende of on
wetende / ledich of elick / geestlick of werlt
lick / passe oder leye / of wat desen gelick wer

et hysam

Toe den anderen male sal he spreken wat he gedaen heuet/by namen dat künne der funde of he syne e'gebrackē heuet/of yn eenuoldiger onkuschheit gesundiget heb /eder of he doet geslagen hebe /of alleene bluēt gegatten hebe /of wat den gelick wer/**O**eck of die funde groet/middelmeittich of kleine sy/of se apenbar of heimelick sy/**O**eck of he lange yn den fundē sy geweest /of nigelinges dar in sy gevallē ende voert die auertredynge de desen gelick mogen wesen **T**oe den derden mael sal he bichtē/woe he gesundiget heuet /of et yn der kerckē /op dē kerckhoue /In clostere /of yn anderē heligen en verbūden steden sy geweest/**T**oe dē vierdē mael sal he spreckē of es behuef sy auermypdes welcken psonē /middelerof onderbadē he gesundiget heuet /Went die sint alle derlastich der funde of der verdornenisse/**E**n he is oeck verbundē to der scholt der funde die se dar yne doen/**O**eck sal he bysonder spreckē /myt willikē en weder willike psonē die funde sy geschren /of se hincwouwen /ledich /of eicht syn geweest /of se geestlick of werltlick syn geweest **T**oe den viften mael sal he bichten of he kan toe irsten die funde woe se syn /dar na woe ducke he se anderwerff gedaen heuet /woe ducke he ene ledige psonē bekant heuet /of woe ducke he een of geestlicke psonē heuet bekant /

werken versumet heuet / en dat he dietijt
 ouele to gebracht heuet / Dese voergescreue
 stucke van den omestaender sunde ruret
 en betuget alle sunt. **Augustin** daer he spr
 ickt **Consideret peccor penitens qlitatem**
emis **z** / En en is nyet noet dar va vorder
 sprecken wat et yn der vorrede genstlick
 is ve gerichtet. **D**u sal men merken / of
 die omestandige der sunde / alle van noet
 synt to bichten / of eyen deel va guede wil
 len. **E**t is somyge omestaen der sunde dat
 die sude yn een ander kunne der sunden
 trecket en besweret se genstlick en merck
 llick. **D**at omestaen satme bichte. **W**aar
 een mysche is schuldich yn synre bicht /
 vtrichten genstlick dat kune der sunde / als
 of he vleischlicken myt ene elicken wine ^{erlyc}
 sundigede / of myt eyre de em hemel / of geestlic ^{weer}
 ker psonē / so is des nyet genoch / dat he
 sprecke / ick hebbe yn onkuscheit gesundi
 get / oder of he hondert merck hebbe ge
 nāmen / dat he alleene sprecke / ick en heb
 my onrechtees guedes gebruct / als of et
 een peninck of een schullinck hedde gewest /
 of wie synre euenē mynschē myt ene swer
 de verwondet so en is des nyet genoch dat
 he sprickt / ick heb en geslagen / he is schul
 dich dat omestaen en dat kunne der sunde
 bescheidelicken vtrichten. **D**eck sint ome
 staender sunde / die nyet volkomē of mer
 cklicken besweren / of nyet entreckē yn
 een ander kunne der sunde / en heb n sick
 rechte als degetlickes sunde / der en is me

myet schuldich to bichten / **D**ar van sprickt
een glosa also **E**en mynsche is schuldich
to spreken yn synre bicht alle sinde die
em to synne kōmē / **E**n alle omestaen der
seluē sinde / **I**s dat se sodaen syn / dat se seer
besweren / of sette die sinde yn een ander
kūne / **A**ls wan een mynsche den anderen
yn der kerken sleet / of wot wat stellet
of rouet / of onkuschheit dar yne driuet /
Siet dat omestaen der stede duet dat dat
slaen / dieste / roef / en onkuschheit sick ge
uen yn een ander kūne der sinde / dat
hietet sacrilegiū / **S**acrilegiū is wan
een psoen / of stede die gade geheliget syn
myt onkuschheit / myt slaende / myt roue
of myt dieste beulectet en ontweldiget
wort / **I**n desen reden mogen wy mer
ken dat die omestand die dar trecken in
een ander kūne / of stuccke doetlicker sin
de / en die dar genstick en mercklick beswe
ren / van noet des heils sint to bichte
Euer die omestaen bichten / die sick degehr
kes sinde gelicke / wal dat se yn enen ge
meynen besweren / en is myt gemeyne
lude / sonder et gehoret der volkōmenheit
Als sunte **T**homas sprickt / **S**o een my
sche volkōmetlicker syne samwitticheit
van sinde en van oeren omestaen se sint
doetlick of degetlick myt oetmodiger bicht
reiniget / **I**s he groeter aflaet synre sinde
en volkomener genade by gade beheldet
Hier na **E**en sūderlick oeder scheit d' sūde
volget een onder scheit en een ver

rosacnae

...sinde / by
...wille des min
...en wille d
...die sinde d
...vuerheit vol
...verkiert wille
...kormetcheit / be
...die oetmodig
...Dose gesu
...Sick vrom
...rechten versmaey
...Eene psoen v
...Engeloue / vlesch
...onbequeme vro
...Onghut
...ontemelick kerou
...bescherme
...medes dinges
...uwe der ruce
...heue to behage
...Schemade de
...werk Bedrofn
...Besonderen
...Extraynge rye
...del lof va den gred
...of der genade
...Verimayn
...Onbarmhertiche
...gelick mochten
...des mundes / Duch
...Neyn eyd /
...en der beligen
...noemen / wede

tallinge somyger sunde / bysonder. wilcke des
 herte syn / wilcke des mundes syn / welcke
 der wercke syn / en wilcke der versumelicht
 syn **D**at synt die sinde des herte / **B**ose
 gedancken / **S**ueticheit / volboert / **B**ose be-
 gerynge / verkiert wille / ongetruwe / **O**n-
 ymicheit / **V**ermetenheit / **V**ertwivelyge /
 vrochte die quellike oet mudiget / lieue die
 quellike ontfenget / **B**ose gesicht / torn / hat
 knecht vrochte / **S**ick vrouwe des ongeluc-
 kes syns neesten versmaeynge der arme /
 of der sinde / **E**ene psonne voer die andere
 ontsaen / **O**ngeloue / **V**leischlick beger-icht
 der alderen / onbequeme vrolicheit / **V**erlt-
 lick bedrofnisse / **O**ngedult / **B**iricheit / ho-
 uerdicheit / ontemelick kroet / **E**en hart
 syn bosheit beschermē / **B**osheit yn sick /
 verdriet guedes dinges / **T**racheit / on-
 stedicheit / **K**intwe der ruwe / **S**uet schymē
 en bose wesen / lieue to behagende / vrochte
 to mishagende / **S**chemede der vrynde
 en gueder werck / **B**edrofnisse die boser
 nyet en mach / **B**esonderen lieue / **B**e-
 sonder syn / **B**eherynge tytlicker wer-
 dicheit / **I**del lof vā den guede der nature /
 des geluckes / of der genade / **S**chemede
 der arme vrynde / **V**ersmaynge gueder
 anwysinge / **O**nbarmherticheit / **E**n die
 voert desen geluck mochten wesen **D**it
 synt sinde des mundes / **D**ucke en lichtel-
 tcken sweren / **N**eyn eyd / **B**escheympy-
 ge gades en der heiligen / **D**en name gades
 oneertlicken noemen / **w**eder die warheit

vechten / **G**ot van den weddere en andere
dyngē leren / **W**eder got marmyre / **O**ner
licken dage tyde halden / **A**chter spracke /
Smeckynge / logene / laster / vermaledyngē
Entrochtēgen / **K**iff / **E**en wederstaen der ap
penbarre warheit / **E**en wederkiff bruder
licker lieue / **T**wydracht seggen / **V**erredere
Balsch geucht / **H**ose rat / **B**eschympyge
Weder spreken den gehorsame / **G**uede
wercke verkieren / **I**n der kerkē dage
halden / **E**nen anderen to torn reisse / **I**n
enen anderen straffen dat mē selues duet
Edel worde / **T**o voel worde / **D**orechte wort
gude wercke vertellen dor tijcluck lof / **B**e
schermyge der sinde / **R**uepen lachen kach
en / **S**node wort / **O**nkusche woerde / **W**ert
licke lyde syngen / **I**n gotlicken sange / mer
ulitte hebn die steme breckē / dan syngen
Marmyre / **S**onder ynicheit syngen / **B**o
efflicke woerde spreken / **I**n onrechtasac
ke woerde spreken / dat bosc lauen / **E**nde
welcke sinde voert desen gelick syn / **D**it
synt die sinde der wercke / **O**ueraet / **O**n
kuscheit / **D**runkenhēit / **S**tēde en lude be
vlecken die gade geheliget syn / **G**eeestick
guet koepen / of verkoepen / **W**ichelye
Die helige dage breckē / **O**nwerdehcken
to den sacramente gaen / **B**elouede brec
ken / **V**t den orden loepen / **L**ichtuerdicheit
yn gades dynste / **S**ynen euen myschen
schende of yn boson exempel breckē / **E**en
en anderen an lūue of an guede letten /
Dieste **R**oef / **w**oker / **B**edroch / **S**pel / **D**ie

linj
verkoepen
dyngē inenē
guē
Querna
hede pfwat bes
Van gued
Anders doen dan me
regten daer men n
bruder sinde nyet n
Dye dyngē vnd
enuechten weder ster
verdrucken / **S**und
In grippende / **I**n
Ogen wenken
Sone Arminen
dat omstaen der
als tijt stede
kunt alder
Sick seluen dwynge
sine sinde wort desen
sine die sinde der d'f
re to gedencken / **E**n
sch' schen / **E**ne nyet d
vuldaet / **G**uede werke
die sinde so volkom
als men solde / **S**ick n
to onsaende / **D**er on
mer gebrucken en
So gēstlicker gotu
kieren / **S**ynen w
d' nyet gelicken / **E**
Schuldich gebet
nyen versamen die
na gelades en va

gerechticheit verkoepen / **W**olten / **O**nrecht
 tol / **H**ose dyngē v̄nemē / **S**ine noetdorft
 spel luden geuē / **O**uermate nemē / **W**e-
 der guede sedde yfswat bestaen / **B**ewonht
 to sundigende / **V**an guedē dingen weder
 kiere / **A**nders doen dan men meynet / **E**n
 ampt regiren daer men nyet to en doech /
 of dat sonder sūnde nyet mach schien /
Danffen / **N**ye dyngē vindē yn bosheit /
Synen ouersten weder striden / **D**ie vn-
 dersten verdrucken / **S**undigē yn horende /
In spende / **I**n grippende / **I**n ruckende / **I**n
 smackende / **O**gen wenken / **T**eicken geuē /
Kussen / **S**auē / **A**rmnemen / **V**erhadigē /
Schryffinge / **D**at omestaen der sūnde die se
 besuere to late / als tijt / stede / wise / tael /
 psonē / stude / kunst / alder / **W**ekaryngē vor-
 komen / **S**ick seluen dwyngen to sundigede /
En wilcke sūnde voort desen gelick synt /
Die sūn die sūnde der v̄sumelicheit v̄
 gade nyet to gedencken / **E**n nyet vruchte
 noch hef hebn / **E**ne nyet danck segē
 synre waldaet / **G**uede werke gade nyet
 to tellē / **D**ie sūnde sō volkōmen nyet be-
 rouwē als men solde / **S**ick nyet bereyde
 gnade to ontfaende / **D**er ontfangē gna-
 de sick nyet gebrucken / en se nyet be-
 halden / **T**o geestlicker gottlicker yn gauē
 sick nyet kieren / **S**ynen willē den wil-
 len gades nyet gelicken / **B**ebet nyet
 an denckē / **S**chuldich gebet versumen /
 die dyngē versumen die men v̄a ge-
 lauedes / v̄a gebades / en v̄a amptes we-

gen schuldich is / Die bichte ende dat sacra-
ment nyet to rechte tijden doen / ende
ontfangen / Die alderen nyet lijf hebu-
en eren / **S**ick seluen nyet bekennen
noch strafen / **S**yne samwitticheit ver-
sumen / **K**erken en predikate vlien / **D**e
bekarvingen nyet wederstaen / Die gesat-
te buette vsumentlicken doen / **G**uede we-
rcke vtrecken die men to hant doen sol-
de / **S**ick nyet veruouwen des gueden syns
neesten / ende syns bosen nyet bedroue / **E**n
recht om got nyet wille vergeue / **S**ynen
euen mynsche genen gelouen halden / **E**n
syner waldaet nyet antwoorden / Die vsu-
melicke en sonder nyet strafen / Die onwe-
tende nyet willen onderwisen / Die bedrof-
den nyet tvoesten / **G**uede vmanynge en
leren nyet willen ontsaen **¶ Van de viuf**
synen en woe me dar yn sundiget xxvii

M En sal nu voert an nyet andacht
merken als yn der vorrede gelauet
is den eeuvaldigen to eenre anwisy-
ge en lere / **W**elcke die iijf syne syn / Die
sees werke der barmherticheit / Die seuen
gauen des heiligen geestes / Die seue sacramet
der heiliger kerken / Die achte sakeheide
Die tyen gebot gades / Die twelf punte
des gelouen / **N**yet dat se sunde syn / sond-
groete / lauelicke / en noet drostige dogede
der heiliger kerken / **D**eck syn se die alre
groetste gauue / der die gelouyngen behouen
en die en got to groetten heile heuet gege-
uen / en sonder den se nyet mogen come

to den ewigen leuen. **Se** en synt nyet
 alleene dar omme hir geschreuen dat men
 se bekene / sonder dat een itlick mynsche
 dar yne lere wat dar yne gesundiget sy. **En**
 woedaenwijs he dar yne sundigende ver-
 valle gade onsen herē. **T**o den irstē wil-
 len wy syen van den vijf syne. **En** die syn-
 se. **S**yen / horen / Tasten / smaecten / **En** Ru-
 cken / Sundigen dar yne is wan een myn-
 sche der nyet temelicken en houeschelickē
 gebrucket to der noetteroest syne yneren
 en vteren mysche en doch meest to gades
 dienste en laue / en synre helige. **En** oick
 also voel als des yn em is to mitte en to
 hale syne euen cristē. **En** dat is yn eme
 gemeyne. **E**uer yn enen besonder so sundi-
 get men irst yn syende wan een myn-
 sche myt lust suet schone en gesierde
 vrouwe / kostlicke ende schone kleder / dan-
 sren / spellstecken / en ander ydelheit deser
 werlt. **D**ar om sal een itlick syne samwitt-
 ticheit wege en auerlopen / en sal merke
 yn welcken herte / yn welcken syne / en
 to welcken eynde / he dat da // geschuet et
 ynuoldichlicken / so is et een houescheit /
 en een deghelicke funde / geschuet et euer
 myt ener to bracken samwitticheit / so is
 et swerlicker gesundiget. **D**ar van hir
 voer klevlicker geschreuen steet yn synre
 stede. **O**eck sundigen yn syende is wan een
 onkuesch mysche gades vruchte van sike
 werpet / en yn begerlicheit to sundigende
 suet yn **s**ic selues / of yn anderē creature /

Se sint redelick of onredelick / snode ende
onkusche dinck / to verweckende syne
onkuscheit / **E**n alre meest wan he een
wif suet / en begert oer myt volboert
of he mochte dat he myt oer wolde sin-
digen / **D**at is ane twiuel een doetlicke
sunde **W**ant onse here sprickt yn den
ewangelio **W**ie een wif suet oer to be-
gerende die is oer vā stont yn syne herte
schuldich **V**oert meer sundigē yn spende
is wan een gerecht mynsch sonder voer-
satte en begerlicheit to sundigen vā gesticht
een wif suet / en vā den spende sick sae-
ket ene bekarynge / na der bekarynge
een wallust / na der wallust een volboert /
na der volboert een volbrēngige des werkes
der onkuscheit / sonder twiuel die gesicht
wort myt der na volgenden sunden oeck
een sware doetlicke sunde / **D**es vonden
wy een exempel yn dē anderē bueck der
kōnigē van den kōninck dauid / **A**ls he to
eenre tijt op stont to middage vā den
slaepē **E**n gynck op dē sale / en sach vā
ongesicht doer een venster / sick wa-
schen een schon wif die hiete bersabee
en was elick wif eens ritters die hiete urias
doe begerede he oer / he gaf volbort he liet sy
halen / en sundigede myt oer / dar geschach
een ebreckynge / en daer na een bose doetlach
dar omē sal een itlick mysche voersichrich
wesen en sal syne ogen afskirē dat em dat
myt weder vare **V**oert an sundigē yn
hozende is / **W**an men horet ochterspraak

17
...sprake **H**el wort
... En onkusche
... ende wat dese
... men euer mercken
... **H**e sonder
... sundigende **W**al
... keret so en is er
... sonder er is e
... doetlicke sunde
... in myt voersatte so
... vā stont als ist
... **E**n dat wy desse
... tustende / smacker
... vā stontē all van syne
... **O**eck sal men weten
... drier spens hore
... onkuscheit en onb
... gebruyck so geuen se
... **E**uer smacker
... men sick der onkuscheit
... vā stontē orsacke den au
... **W**erken der barmh
... volget na van den
... barmherticheit de
... barmherticheit der s
... **D**en armē of den n
... nange spisen **D**en d
... der allēdige herbergh
... vā stontē **D**en kranker
... vā stontē **E**en ytel
... is schuldich na dē
... vā stontē **S**chryffte dese
... vā stontē mynschen volle

Smeckynge **I**del wort **S**node woerde /
Auscherie / **E**n onkusche woerde **W**erlt-
licke sanck / ende wat desen gelick is **D**ar
ome sal men euer merken dat herte syne
samwitticheit **I**st sonder volbort en voer-
satte to sundigende **W**al dat mē sick myt
dar van kieret / so en is et doch geen doet-
licke funde / sonder et is een lichoferdicht
en een degelickes funde **I**st euer myt vol-
bort en myt voersatte / so sal men van de
horende verstaen / als irst vā syende ge-
screue is / **E**n dat wy desse rede kortten /
so is van tastende / smackende en ruckede
noch to vstaende / als van syende en hor-
ende **D**eck sal men weten **I**s dat men
der irsten drier / syens / horendes en taste-
des ontamelicken en onhoueschelicken
sick gebruckt so geuen se orsacke der
onkuscheit / **E**uer smacken ende rucke
wen men sick der ontamelicke gebruckt
so geuen se orsacke den auerate **V**an
den werken der barmherticheit. **xxviii**

Hir volget na van den werkend
barmherticheit / **D**er werken d'
barmherticheit der synt sesse / en
sint dit / **D**en armē / of den neesten yn sy-
nen hunger spisen / **D**en dorstige dren-
ken / **D**en ellendige herbergen / **D**en na-
keden kleden / **D**en kranken vande / **D**en
geuangen troeste / **E**en yelick oristen
mynsche is schuldich na dē ewangelio
en der heliger schrift dese werken yn
synē euen mynschen vollenbrenge / wil

nyet dryncke / Ick was ellendich en gy
enherbergenden my nyet / Ick was na-
ckt en gy en kleden my nyet / Ick was
kranck en gy en vanden my nyet / Be-
vangen en gy en troesten my nyet

Wil en vā de gauen des heiligen geestes
wy myt vlicte schriue vā de gauen
des heiligen geestes / **W**al dat al gna-
de gemeynlicken mogen hietē gauen des
heiligen geestes / so synt doch bysonder en
eygentlicken seuen die mē em to geuet /
En die syn: egen syn / **W**elcke gauen ysa-
yas ordelicken vtellet en heuet vā der
hoelsten an / en stiget her neder myt op
die lesten / **E**uer wy die dar gedencke vā
der erden to den hemelle / sollen an der on-
derste an heuen / en so opstygende kōmē
to den ouersten / **D**ie synt die gauen / die
vrste is vruchte / die ander myldicheit /
die derde kunst / die vierde sterkede /
die viefte raet / die sefte vernūft / die
seuende wisheit / **S**onder dese gauen en
mach geen mynsche vā synē sundē laeten
syn leuen beteren / sick yn dogedē oeffen
en dar na to den ewigen leuen kōmen /
Dat betuget sunte gregor en spricket
Sond' de heiligen geest so en kan nymet
gesint werden / **W**ant vā em synt gauen
sonder die nymant mach kōmen to den
ewigen leuen / **H**e werket yn ons myt
seuen gauen alle guet / **H**ir om wan wy
wat gudes / en gnade vülen en vnemē
yn onsen herten / so sollen wy de heiligen

geest eer bieden die die dinck alle yn ons
werket / **D**u sal men weten / dat dese ga-
ue hieten die seue gaue dorch veller sac-
ken wille / **W**at ouermeydes den / so wer-
den v'dreue die seuen doeticke sunde / die
vruchte gades verdrinet die houerdicheit /
Mildicheit v'driuet de hat / **K**unst de torn
die sick rechte als onsynnlicheit heuet /
Sterkede verdrinet die tracheit / **R**aet
die gtricheit / **V**ernust den aueraet / **W**is-
heit die onkusheit / **W**ant die helige geest
verdrinet van de mynsche ouermeydes der
gaue der vruchte die houerdicheit / ende
brenget oecmodichlicken got weder da-
er yn / **V**ermeydes der gaue der mildicheit
so onder tredet die helige geest yn de myn-
schen de hat / en lidet synne neeste suette-
licke to em / **I**n der gaue der kunst stiller
en sat / eget die helige geest genstlick den
torn / ende maeket vrede sam wistlick den
ganssen mynsche yn sick / **V**ermeydes der
gaue der sterkede verdrucket die helige
geest snellick die tracheit en geuet balde
goestlicke macht to gueden werken **V**er-
meydes der gaue des rades so leschet die
helige geest geweldichlicken yn de myn-
schen die gtricheit / en duet en myt vlt-
te sucken den hemelsche schat / **V**ermeydes
der gaue der vernust / so weder tucket
myt geweld die helige geest de aueraet
en sadiget geestlicken den gedancke des
mynschen yn hemelscher wallust **V**er-
meydes der gaue der wisheit / so dodet die

lviij
geest menlick die
vande mynschen ge
synne wylde leuscheit
so als vt gedreuen
die bereidet die h
die huse onse
woneleke en heli
der wisheit
gedancken myt
verluchte
myt besthou
regirer dat h
wisheit die
dat hys o
redicheit die gau
die hys onse
ich soldelicken myt
doegden die gau
die hys onse ged
die gaue des
die hys onse gad
verdrinet va en alle sa
die rode my en verman
ganssen herte alle criste
die mynsche wille mer
die helige geest myt sy
weker dat sick een
yn doegden boer
die hoegde eens
en alre volkomen
dat won got den sun
rode ruwet dat he sta
synne redelich

helige geest mentlick die onkuschheit/ en
 brenget den mynschen genstlicke we-
 der yn syne irste kuschheit en vrucht
Wan nu also vt gedreuen syn die doetic-
 ke sinde/ so bereidet die helige geest mit
 syne gaue vt de huse onses gedancke em
 selues een wonelicke en helige wonynge
 want die gaue der wisheit houwet dat
 hus onses gedancken myt doegede/ die
 gaue der vernuft verlichtet dat huys on-
 ses gedancke myt beschouwelicheit/ die
 gaue des rades regiret dat huys onses
 gedancke myt wisheit/ die gaue der sterc-
 kede beschermet dat huys onses gedan-
 ke myt stedicheit/ die gaue der kunst
 maect rick dat huys onses gedancken
 manichfoldiclicken myt geestlicke en
 gotlicken doegeden/ die gaue der myldicht-
 zijret dat huys onses gedancke myt got-
 licken dinste/ die gaue des vruchte be-
 waret dat huys onses gedancke reyne/
 en verdriuet va em alle sinde genstlick
Du rade wy en vermane vlitelicke
 van gansen herte alle criste mynschen
 dat se ernstlicke wille merke/ woe dien
 wys die helige geest myt syne seuen ga-
 uen werket/ dat sicc een sunder beki-
 et/ en yn doegeden voert geet/ en ko-
 met op die hoegede eens beschouwelicke
 leuens/ en alre volkomenheit/ dat ge-
 schuet/ wan got den sunder myt syn-
 re gnade ruret/ dat he stiget op den
 richtstuel synre redelicheit/ en begyn-

net to gedenoken wie he sy / en war to
en got geschapen heft / ende war to en
got vloest heuet / en war he gehore / so
komet ^{consciencia} samwitticheit die klegeryne
en besegeryne / en onderrichtet en sy
re misdaet / en dat he sick yn synen sun
de bekēnet / **W**an sick dan een sunder
bekēnet en merket dat he onsecker
steet / en waer op he den voet oeck mo
ge setten / **S**o komet die helige geest en
leget yn dat vele syns gedancke / op
den grunt syns herte dat völmüt des
werkes synre gnaden / **D**at is die gane des
vruchten der plage der helle en der ewi
ger vdomenisse / dar mede so wort die su
der vueret / en tveget woe swaer sy dor
der sinde wille sick van gade scheiden
en die ewige pijnē der helle liden / en
sorget dat em des nyet weder vare en
sucket wege en wise woe dat he drāf
sta en der onmettigen noet omē ga / he
begeret vortgaen / en enwindet nyet
waer op he kune den voet sette he en weet
noch en kan van synre wegen nyet meer
So auerisset die helige geest den werke
synre gnade de anderē graet / dat is die
gane der myldicheit / daer mede wort
die sunder em selues gnedich en auerge
uet sick dat he nyet meer wil doetticken
sundigen / syn leuen beteven / na gades
wille leuē dat he die helle moge vermi
den / en myt gade ewichicken moge leuē
Als he dan nyet en weet vā sick seluē

fundamet

21
... die deme moge doen
... heft en en heuet
... die voet sette So ka
... auer misettet den
... de deder grad
... die bekēnet die
... he en war dogde
... he leuē better en si
... de vortgaen dar
... Want nu een
... vol bekeringe moer
... omge van de vrande
... veyfches en en
... krancheit weder
... en na gades wille le
... er gaen euer he en h
... den voet sette So au
... den werke synre
... graet dat is die gane
... van een mynische be
... veyfche en der werke
... wyet weder kaen vrad
... den gnade leuen mit
... Als dan onse vrande
... veyfchet en dat he en
... kan auerwynne so
... mynlicheit to bedrigen
... herte dat he sick be
... en syns gueden leuē
... de lude dar yne si
... veyfchet mynlicheit

woe he deme moege doen / en begeret voert
 op to stige en en heuet doch nyet waer
 op he de voet sette. **S**o komet die helige
 geest en auer ynfettet den werke syner
 gnade de derden grad / dat is die gaue der
 kunst / dar yne bekēnet die mysche wat ga-
 des wille sy / en wat dogede en ondogede sy /
 dat he syn leue better en sick voer sunden
 huede ende yn dogeden dat ewige leuen
 verdiene. **W**ant nu een gerechte myn-
 sche voel bekarynge moet tide na synre
 bekarynge van de vyande / der werlt /
 syns egeuen vleysches / en en kan da nyet
 yn synre krankheit / weder staen / en die v-
 driuen / en na gades wille leue / so begeret
 hogvoert gaen / euer he en heuet nyet war
 op he den voet sette. **S**o auer ynfettet die
 helige geest den werke syner gnade den
 vierden graet dat is die gaue der sterkede /
 dar op kan een mynsche den diuele / en
 synē vleysche / en der werlt yn oren be-
 karynge weder staen / vndat vriden / en
 yn enen guede leuen mit an syn eynde
 bliuen. **A**ls dan onse vyant dat an den my-
 sche bekēnet / en dat he en nyet meer
 daar yne kan auerwynne so begynnet he
 en heymelick to bedrigen en geuet em
 yn syn herte dat he sick der genade en
 dogede en syns gueden leuens verheue
 en lof der lude dar yne sucke / des ley-
 der manich guet mynsche to valle kō-

met en nimmer meer verwindet. So auer-
ynleget die heilige geest den werke synre
gnade den viiften grade / dat is die gade
des rades / **D**ar yne bekēnet dat mynsche
die bekayge en leret woe et sick dar vo-
er huede en de dyngen weder stae / ende
wan eyn mynsche so verre komet so vint
et he een volkomen wercklick leue / ende
kan he sick dar yne onthalden / so gewyn-
net he een guet eynde en dar na secker-
lick dat ewige leuen / **W**an een mynsche
yn der hulpe en gnade des heiligen gees-
tes to den sehuen grade komet / so vheuet
sick yn em een verdriet alles eerdesches
en vergentlickes guedes / en begeret vort
op to stigen / dat is he gewynnet enen hu-
ger hemelscher dyng / en dat he alle synre
wandelingē en leuen genstlicke moge to ga-
de kieren en want he des yn sick myt v-
mach so komet die heilige geest en auer-
ynsettet den werke synre gnade die leste
tween grade / **D**at is vnuist / en wisheit /
Dar yne komet he op die hogede der vol-
komenheit eens beschouwenlickē leues
Een beschouwenlick leuen is wan een
mynsche sick lange yn gueden werken
heuet geoffent / ende is lange tijt der
suitticheit des gebedes geleret / ende der
bewegelicheit sneller yniger tranen
eruaren / en heuet geleert dat he alle
deser werlde sorge ende saette ledich stae
ende alleene die ogen synre gedancken

ly
... myt vliete yn gade
... der ewiger salicheit
... ontfet. **D**eck he
... besynnet vor
... also voel ben
... ene verucking
... beschouwenlickheit he
... dyck hoge wor
... een beschou
... en heuet
... sal men oer
... truyler
... to der komer
... Die ander h
... myt
... der oere beschou
... en erde
... en aller dat g
... die heiligen en
... der ere der selue en
... gade en gewal
... dankberheit In der
... men gat yn synre
... yn lieue yn geestlick
... dankberheit
... mode die heilige werke
... alle gnade guet en
... voer alle heil genad
... beghyn deser werke
... geshin In part
... teken en yn
... is worde In den app
... vlyeten

kure myt vlitte yn gades liefde en die
 vroude der ewiger salicheit die he na de-
 sen leue ontfeet / **O**eck hir heettelicken
 en begerlicken begynnet vorsmacke / en
 oeck onderwile also voel temet onser doet-
 licheit yn ene vertuckynge des gedanke
 to ener beschouwelicheit hemelicker / en
 hemelscher dynck hoge wort verheuen /
Oeck so geuet een beschouwelick leue al
 ertsehe guet auē / en heuet alleen lust yn
 gade to leue / **A**u sal men oeck wete dat
 die beschouwelicheit twyerleye is / die een
 is die kleynste / to der komet men myt d'
 gauē der vernuft / die ander huetet groe-
 ter to der komet men myt der gauē der
 wisheit / **I**n der eere beschouwet men
 die creature / hemel / en erde / **S**unne / en
 mane / sterne / en allet dat got geschappe
 heft / en bisonder die heligen / en engelen / or-
 denynge der ere der selue / en bekennet
 dat yne gades guede en gewalt myt laue
 haue / en danckberheit / **I**n der anderen be-
 schouwet men got / yn synre drieuoldicht
 myt laue / yn lieue / yn geestlicker vroude /
 en yn gansser danckberheit / **D**it synt die
 gauē dar mede die helige ^{geest} werket yn den
 mynsche alle genade / guet / en volkomen-
 heit / **E**n voert alle heil / genade / en guet
 dat van anbegyn deser werlt is geschin /
 en noch mach geschin / **I**n patriarchen pro-
 pheten / **I**n schrift / teken / en yn de dat got
 mynsche is worde / **I**n den apostelen / mer-
 teleren / bichtegeren / **J**unrouwe / **M**onike

· rōffo:en ·

geestlicken luden/ende yn alden: ^{winbare} erwelden
gades/ bifonder oeck alle saetynge der heli-
ger kercken/ dat geschuit al yn werkynge
des heligen geestes/ he is alre dynge ^{meist}
he heft alle macht/ he versuet alle dynke
Sundigē yn die gauē des heligen geestes
is wan een mynsche die also grote onspre-
ckehecke gauē/ guet/ en gnade/ onses ewige
heils/ sonder die/ als voer gescreuē is/ nymac
mach gesunt werden/ nyet en weget/ no-
ch en forget/ noch myt allen vlite/ niet
bereidet/ wan he dar mede geruert wort
dat he myt groter begerlicheit/ myt laue/
en danckerheit/ se ontfae/ sonder meer yn
vleischlicker wallust/ en myt sianden omē-
vangen kuset/ en volbordet yn synre bocht
eyn onreyn vaet bliuen/ dan myt de seuen
gnade en gauen bekiert/ vluchtet/ gereyniget
myt gade ewelicken regniven

En sal Van de seue sacramente
Dvoert merken van den sacramet
der heliger kercken/ en woe men
dar yne sundiget/ **Der sacrament der ny-**
er ee synt seuen/ dat irste is die doep/ dat
ander is die bestedighe . . . / dat derde is
dat licham cristi/ dat vierde is peniten-
cie/ dat vifte is die leste oley/ dat seste
is priesterlick orde/ dat seuende is die
helige e/ dese sacrament saetegede Ihesus
cristus als eyn nye Egeuer yn der tyt
der gnade/ In welcker tyt he eyschede
to den loue/ en gaf gebot/ en saetegede
die sacramente/ die werkynge der sel-

.. vmyge

.. 17ep

uen is manicherley to den iersten rey-
 nigen se van sündē / en dat werket die
 dope / **S**e bestedigen yn guede / dat duet die
 voerbündige / **S**y verenigē ons myt cristo ^{vringē}
 dat werket / **h**elige licham / **S**e rechtuer ^{sy}
 digē / dat duet die penitencie / **S**e berey-
 den to den ewigen leuen / en dat verket
 die helige oley / **S**e verluchtet yn gueder
 lere / dat duet priesterlick orde / **S**e behue-
 den voer ontamelicker onkuschheit / en dat
 werket die helige **E C** **D**u sal men
 wetē dat die ynganck des rickes der
 hemele was besloten doer den ongehor-
 sam en auertredynge onser iersten alderē /
 euer yn den lyden ihesu cristi wart die he-
 mel weder op gedaen / **N**och is he māni-
 gen mynschen besloten doer die erffsin-
 de dar sy yn gebaven werdē / **W**eck die
 ander sündē die se werckelicken volbren-
 gen / dar om is der sacramēte behoef / en
 der sloettele der heliger kerken / auermy-
 des den die sündē benamen werdē / die
 dat hynderen den ynganck des rickes der
 hemele / **H**ir omē sint die seue sacramētē
 der heliger kerken / seuen middel auer-
 mydes den die mynsche anderwerff yn
 ene geestlicke creature wort gebaren /
 bewaret / en geuodet / **S**ündigen yn
 den sacramenten is to iersten yn der doe-
 pe / wan een mynsche myt onkuschheit /
 houert / - - / en myt anderē sünden auer-
 tredet dat gelouede dat he / eder ander

dan vā den apostelen en en wort ^{noch} oech
 vā nymande gegeuen dan vā den die yn
 oerre stede syn. **Sunte Augustus** sprickt
 dar selues also. **Et** getemet den priesterē
 die gedoepten ruren voer der borst en
 nyet myt den kresem vor der sterne. Die
 gewalt of macht des seluen sacramentes
 is een geuynghe des heligē geestes to enre
 sterckde. die yn der doepe wort gegeue
 yn een aflact der sinde. **Dar van** sprickt
Rabang also die troester wart den gedoepten
 gegeue vā de bischope auermydes an
 legynge der hant dat he yn den heligen
 geeste werde gesterket to predyngende
 anden luden dat he yn der doepe ontfan
 gen heuet. **Deck** sprickt dar selues die
 bischop **urbang** also alle cristē lude solle
 na der doepe auermydes der yn legynge
 der hande der bischope ontfanen den heli
 gen geest. **Op** dat se volkōmen cristen
 lude weiden gevonden. **Melchiades** die
 pawes sprickt oech dar selues also. **Wetet**
 dat die sacramente der doepe en der beste
 dynghe beyde groet syn. euer dat ene sal
 men yn groter ere hebn dan dat ander.
 want et vā de groter irē gegeuen wort.
Siet he heytet dat sacrament der beste
 dynghe groeter dan die doepe. nyet dat et
 groeter mit brenge. sonder want et vā
 den werdigen gegeuen wort. en an eenre
 werdiger stede des lichams geschuit. en
 went et ene groeter merynghe der do-

gede geuet/ wal dat die doepe yn vergeu-
ge der funde/ mer doch **K**abang sprickt
Dat die helige geest yn den oleye der doe-
pe komet to den mynsche dat he gade
ene wonynge alleene dar wt helige/ **E**n
yn der bestedynghe komet he myt synre
seuenvoldigen genade myt alre volko-
menheit der doegede en helicheit **C**hr
om wilch mynsche na den sacramente
bestedynghe en na den ontfangynge des kre-
sem dat gelouede bricket/ en sick yn
houerdicheit/ yn onkuscheit/ en yn an-
deren doetlicken funde beulectet/ sonder
twiuel die sundiget swertlicker dan vo-
er yn der auertredynge des gelouedes
der doepe **O**nse here Ihesus cristus he-
uet gegeuen dat sacrament syns heli-
gen lichaams/ en syns heligen bloddes to
ontfaende/ to handelen/ en to offeren i
een gedechtenisse syns lidens/ en anders
al syner werck en waldaet/ In enen hat
der liefde/ In ene vergeuynghe der funde/
In enen dogentlicken voertganck/ In
een guet eynde/ In ene opuerstandynge
en yn dat ewige leue/ **V**oer allen dyngē
so en mach die siel geen heil verweruen
aen dat ontfangenisse der alre helige-
ster spise/ **W**ant alle genade die
mynsche heuet/ die wort om auermyn-
den sacrament gegeue **S**undigē yn
den sacrament des heligen lichaams **I**hu
xpi is wan een cristen mynsche dat

onspreckelicke guet / en̄ die alre groetsten
 gaue onses ewigen heils vā ganser siele
 nyet en eret / en̄ sick yn ganser begerynge
 des herte dat to onesaende to handelende
 to offerendwyet en reyniget / en̄ dar mid
 laue / en̄ danckhat en̄ nyet ganser voersaete
 voert meer nyet wille doethicke sūdige /
 to geet / **W**ant cristus sprack / et en sy dat
 gy mijn vleisch etten / ende mijn bluēt dri-
 ncken so en hebt gy geen leuen yn u / **E**n̄
 oeck na den to gange sick nyet reyne ver-
 wart / sonder gade swertlicker veruellet
 dan irst / of sonder rouwe / en̄ ongebichtet
 nyet doethicken sunden to geet / **S**iet die
 mynsche sundiget doethicken / en̄ alto
 voel swertlick yn dat hetige sacrament /
 en̄ en gelicket sick nyet den wille gades /
 sonder yn der versumelicheit syns heils
 geuet he volbort / en̄ kuset heuer to ont-
 faen dat gerichtē des ewigen dodes dan
 des ewigen leuens / **W**at sinte paul spr-
 ickt **A**lso ducke een mynsche dat licham
 onses here onwerdelicke ettet / en̄ den
 kelck syns bloddes onwerdelicken drinket /
 so ittē he / en̄ drinket dat gerichtē des
 ewigen doedes **S**undigen yn dat sacra-
 ment der penitencien is / **W**an een myn-
 sche sijn bicht nyet en duet nyet rouwe
 syns herte / wael voerbedacht / purlicke /
 en̄ bloet / also ducke he des noet heuet / mit
 voersatte sick voert meer voer den sūdē
 willen huedē / **W**at als rouwe is een sackete

^{niet} tijt richtet / als got en die heilige kercke die
 gesaetiget hebn / Een sal euen merken
 woedarmys wanneer / woe / en waer me
 de he syne e brecke / en of he doetlicke / of
 degeheke dar yne sundige dat he des mo
 ge genstlick syne bichte doen **Van den**

Wille wy **achte salcheide xxxi**

Quoert schriue vā den achte salchei
 den / ende wat dar yne gesundiget

C dit synt sy **Armode** des geestes / **Sacht**
modicheit / **Schreyē** / **Hunger** en **dorst** der
gerechtheit / **Barmherticheit** / **Keinicht**

des herte / **Brede** / **Vervolginge** liden doet
 die gerechtheit **C** die irste selicheit is ar
 mode des geestes / en mach genamen werde

voer ene onthaldynge van der lieue deser
 werlde / dat is van der liefde vleischlicker
 wallust **Rychedums** tijtlickes guedes / en
 eygener verhefyngē / **Die drie** ome venget

die hefde deser werlde / **Van den irste** sprickt
 een **glose** auer dat ewangelium luca also /

die sint arm die nyet suecken wallust des
 vleisches / **Van den anderē** sprickt een and
 glose also / **Se** sint arm die nyet en hebbē

ende doch alle dinck besittē / **Van den der**
 den sprickt een glose auer dat ewangelium
Mathei also / **Die armē** des geestes sint oet

modich en got vruchtēde / en doch so sint
 bisonder die armē des geestes versmaher
 deser werlde / en oetmodich / **Dar** ome so
 heuet die ynicheit der armoed twe deel /

aflegynge tijtlickes guedes / en rouwen

des geestes / Dat ricke der hemele is / en
wort gelauet to rechte koepen / die
dit tijtlicke guet versmaen / Dat betu-
get sunte **Bernardus** en sprickt den ar-
men / en den mertelere wort dat ricke
der hemelen gelauet / Oeck so is et der
oetmodigen / Dar om sprickt cristus al-
so / lattet die kleynsten to my komen
want der is dat ricke der hemelen / **Hir**
ome welck mynsche siet nyet ontheldet
van der liefde deser werlde / dat is vā vlei-
schlicker wallust / van **Rickdum** / en vā
eygener verheuyng / en en is nyet oet-
modich / die sundiget weder die irsten
salicheit swerlick / dat is weder die arm-
mod des geestes en besittet nyet dat ewi-
ge leuen / **D**ie ander selicheit is sachtmo-
dicheit / die sonder myddel volget der ar-
mude / **W**at et en vromet nyet dat mē
arm is en en bere tijtlickes guedes /
wan men oeck nyet sachtmodich en is /
Dar van sprickt sunte **Ambrosius** also wat
vromet my en bere tijtlicker dynge
wan iok nyet sachtmodich en byn / **D**ie
is sachtmodich / den dat scharpe en bitter-
heit des gedancken nyet en kruddet /
sonder die eenuoldicheit des geloue on /
alle onrecht geduldichlicken levet dragen /
Hir **ome** welck mynsche nyet geduldich
en is / sonder myt ongedult / en toern siet
selues pyniget / die is geen **Junger** **Jhesu**
cristi / die dar sprack / levet vā my wāt

ick sachtmodich byn en oetmodich van
 herte/ **E**n sundiget swertlicke weder die
 ander salicheit/ dat is sachtmodicheit/ en
 besittet nyet dat ertricke des geloftes/
 wilck ertricke sodanen sachtmodigen
 to besittende wort gelouet/ **W**at criste
 sprack selich synt die sachtmodige wat
 se werden dat ertricke besitte **E**die der
 de salicheit/ **I**s schrey / en volget sonder
 myddel na der sachtmodicheit/ **W**at die
 sachtmodige sal voer die ogen syns ge
 dancken stellen syne sunde en sal die beschr
 eyen/ dar to vermanet/ **S**unte **A**ugustijn
 en sprickt/ **W**an du dat duest/ dat du arm/
 en sachtmodich bist/ so gedencke dat du een
 sunder sye en beschreye din sunde/ **W**at
 criste sprack yn den euangelio/ **S**elich
 synt die dat schreye/ want se werden ge
 troest/ **N**ogelicken is die derde selicheit
 der/ die ere sunde beschreye/ **W**at et die
 driualdicheit is/ die die sunde vergeuet/
Men sal wete/ dat schrey als he wort
 gename voer een selicheit/ so is he een ge
 nade to beschreyende die boesheide/ die sick
 yn deser werlde sacken/ en dat guede dat
 dar verbluuet/ **E**n wie wil va gade getrost
 werde/ den is noet dat he syne sunde/ en
 dat gebreck der dogede beschreye **C**hir
 ome wilck mynsche des nyet en doet/
 sonder **o**uele / en ontamelicke sick myt
 der werlde vrouwet/ die sundiget weder
 die derde selicheit/ en en wort nimmermeer

myt den gerechtigen / die dat bose deser wer-
lde / en oer sunde beschreven getrost. **D**ie
vierde selicheit is / hunger en dorst der ge-
rechticheit / en volget sonder myddel na de
schreye. **W**at na der beschermyge der
sunde so vheuet sicks een hunger en een
dorst der gerechticheit / **D**ar van sprickt
sunte Ambrosij also / dar na dat ick besch-
reiet hebbe myne sunde so begyne ick to
hungeren en to dorste die gerechticheit /
Dar omme sprack **C**ristus dar na also / **S**el-
ch synt die dar hungeren en dorste die ge-
rechticheit / want se werden gesadiget / **H**u-
ger en dorst der gerechticheit is een he-
te begerynge der gerechticheit / of des ouer-
sten guedes / yo een mynsche groteren hun-
ger der gerechticheit heft yo he groter vro-
licheit yn den werken der gerechticheit he-
uet / **W**ant den waren lijfhebberdes waren
guedes en genoeget nyet dat se alleene gu-
et syn / sonder se dorste alle wege dar mede
dat werck der gerechticheit / en enen it-
licken geuen dat em to horet / em selues
synne neesten / en gade / **W**ant om hunger
ende dorst der gerechticheit so synt voel
heligen deser werlde gestoruen / en oeck
oere vockdesses tijtlicken doedes / **W**at se
sick dar omme yn den doet myt wille ga-
uen. **C**hir omme alle die nyet en hungeren
noch en dorste die gerechticheit / en geue
enen itlicken nyet wat em to behoert /
em seluen / oren neeste / en gade / die fundi-

gen swertlicken weder die vierde selicheit/
 en werden nyet gesadiget/ sonder se wer-
 den myt den ewigen hunger geeruoiget
Die vieste selicheit/ Is barmherticheit/
 En volget sonder myddel na der gerechtic-
 heit/ Dar vā sprickt ene glose/ Barmher-
 ticheit/ en gerechticheit die synt also to-
 samen geuoget/ dat die ene van der andere
 getemperiret wort/ Wat gerechticheit
 sonder barmherticheit/ is een gruwelicht
 En barmherticheit sonde gerechticheit/
 is een lichtferdicheit/ Dar ome sprack cr-
istus na der gerechticheit/ van der barm-
 herticheit yn de ewangelio also/ Selich sint
 die barmhertige want se werde erwer-
 uen die barmherticheit/ Johānes dama-
 scens sprickt/ Barmherticheit is een
 bedrofnisse eens andere ouels/ dar ome
 hieten die barmhertich die sick eens an-
 deren ongeluckes bedroue als oers ey-
 genē ongeluckes/ Dar vā sprickt oeck
kemigis/ Die barmhertige hietet dar om
 so/ want he een arm herte heuet/ wat
 se eens andere armode achtet als dat sy-
 ne/ en vā de ouele eens andere sick be-
 drouet/ als van synē eygenē/ Dar ome
 sal tick cristen mynsche die tijtlick guet
 heuet dat werck der barmherticheit yn
 armē luden volbrengen myt almusen/
 en ander guede werken/ dat he dar mede
 got den schepper alre creaturen/ sick sel-
 ues enen schuldenier der barmherticheit

maken/want wat men armē luden geue
dat werpet men yn den schat Ihesu xpi
en wort yn die hant gades gelacht/ Ist en
dat een gēstlick of eyn arm mynsche nyet
en heuet dat he anderen behouegen geue
so sal he don dat yn em is / en sal een mede
den hebn myt synen neeste / wāt et is duc
ke eens groten verdinſtes een mede liden
hebn myt synē neesten / dan of he em tij
lick guet geue **H**ir omē welck mynsche
die wercke der barmherticheit / noch yn al
myssen / noch yn medelidesamheit an synē
euene mynschen nyet veruollet als voer
gestreue **D**ie sundiget swerlicken / en wer
licken weder die vijfte felicheit / en en ver
weruet noch hir noch dar van gade barm
herticheit **D**ie sefte felicheit Is reynicheit
des hertē / en volget sonder myddel na der bar
mherticheit / want welck mynsche die wer
cke der barmherticheit ouet / Ist dat he des
nyet myt eenen reynen eenuoldigē hertē
duet / so berouet he sick des ewigen loens /
Dar vā sprackte sunte **Ambrosij** also / wilck
mynsche barmhertich is / geschuit dat nyet
yn enen reynē hertē / so verluset he die bar
mherticheit / Want is dat he sick des bero
met / so en volget dar gene vrucht na / Dar
om sprack **Ihesus** cristus vertellende die
reynicheit na der barmherticheit also **S**elich
sint die reynen van herten wāt se werden
got beschouwende / Reynicheit des hertē is
een gansheit des wtwendigen en ynwendi

men yn goetlicker li
welck gansheit
en geynig
terrende lijf to hebb
diano auer dar
reynen des hertē
sint die gene sem
sprack **W**ant die re
die got auer mydes
spiegels / euer na
van en sichte to a
he behouē die dar bo
die se die ogen des he
der stende drogen **C**
reynicheit des nyet en d
herticheit / en wertick
dar is reynicheit
die dar nyet got yn l
leuen sonder m
Die seunde seicheit
vader middel na der
een **W**ant als dat he
in alle sinde vleisliche
des gades begerlich
mynsche ywendigen
des gedinken to
voge van seund der
voldān were se wer
voge **M**en sal mer
en der dogede / In
vult / yn gade / son
des vleisches der werl

gen myſchen yn gotlicker liefde bewart/
 auermydes welcker gansheit dat herte
 wort v̄klaert / en̄ gereynigt got to ſiende
 en̄ em bernende lijf to hebben / **D**ar van
 ſpriet Babans auer dat ſelue wort / **S**elich
 ſynt die reynen des herte also / **D**ie reynen
 van herte ſynt / die gene ſantwitticheit der
 ſunde ſtraffet / **W**ant die reyne van her-
 ten ſien hir got auermydes der genade als
 yn enen ſpiegele / euer na deſen leuen ſo
 ſien ſe got van anſichte to anſichte ſonder
 myddel / **S**e behouē die dar begeren got to
 ſpende / dat ſe die ogen des herte vā allen
 omulade der ſunde drogen / **H**ir omme
 welck mynſche des nyet en duet / die ſin-
 diget ſwerlicke / en̄ werlick weder ſeſte
 ſelicheit / dat is reynicheit des herten /
 en̄ en ſypt hir nyet got yn beſchouwelich
 noch na deſen leuen ſonder myddel yn ewi-
 cheit / **D**ie ſeuende ſelicheit is vrede en̄
 volget ſonder middel na der reynicheit
 des herten / **W**ant als dat herte gereyni-
 get is vā alle ſunde vleiſlicker walluſt /
 en̄ tijtlickes guedes begerticheit / ſo begy-
 net die mynſche ywendigen vrede / en̄
 ſtillicheit des gedancken to beſittende / **D**ar
 omme volget van ſtund dar na / **S**elich ſint
 die vredeſame went ſe werden kinder
 gades gheie / **N**en ſal merke dat vrede
 is een ſtaet der dogede / **I**n welke ſtaede /
 is eyn walluſt yngade / ſonder weder ſpr-
 acke des vleiſches / der werlde / en̄ des du-

coſciēcie

uels / Van de vrede sprickt **Hoawes** leo
also **I**d is een waer vrede van gude niet
scheidē / en alleane yn den dyngen lust
hebbē die gades syn / **D**eck sal mē wete
dat de vredesamen meer to gegeuen
wort dat se gades so ene syn dan den
anderen want wal dat die barmherti
cheit sick gade genstlick gelicket / als
yn wewendigen werke so gelicket sick
doch die vrede gade meer als yn ywen
digen werken / **H**ir ome welck mysche
nyet vredesam is die sundyget weder
die seuēselicheit / dat is vrede **D**ie
achtede selicheit is vervolgyngē liden
doer die gerechtigheit / en volget van
stund na de vrede / **W**ant na den vre
de en stillicheit des herten / en oeck na
der segehafticheit der funde en vleyslic
ker wallust / so is een mynsche des to
vrotlicker / bequemer / en lediger / veruol
gyngē doer got / en syne neeste to vnt
frinde / **W**ant als dat herte wal gerei
nyget is van begerynge tijtlickes gue
des / en werltlicker ere / so en wort et
nyet sere bedrouet / of et gewalt hīde vā
verkperden lude / yn schadē tijtlickes
guedes / en yn smelicken woerde / **W**at
welck mynsche werltlicke ere nyet en
suecket / die en vruchtēt oeck gene sma
heit / **D**ar ome so lidet he nyet gedult
doer got en der gerechtigheit / **D**eck
sal men weten wal dat die gelouigen

men tijt doer den gelouigen gene v
en lide / doch want e
doer die warheit
sme neeste
die en wort de
nyet berouet
nyemane
liden to eer
de helige kerke
Carn Abel y
dat is die om
die o
En wal dat n
veruolgyngē
van vultchen b
mildichicken w
die moeten ver
Als nu v
en horen / so is
dat geloffte lo
die den die dar di
se vertiesē die k
die ome en sullen u
men of wy yn en
werden / **W**ant v
gelouiget werden
men auermides de
to den rieke der
modicheit to de
auermides
aeren troest / auer

nu hister tijt doer den gelouē Ihesu xpi /
 vā de ongelouigen gene veruolgyngē d'
 martil en lidē / doch wan een mynsche
 doer got / doer die warheit / en die gerech-
 ticheit vā synē neeste yteswat myt ge-
 dult lidet / die en wort des loens der
 martellie nyet berouet. ¶ Nu mochte
 men spzecken / nyemant en mach nu
 veruolgyngē liden to eenwe selicheit /
 Want yn de helige kerke streat des
 gēfalle dage. ¶ Cayn Abel / ysmahel ysaac
 Esau Jacob / dat is die onmylde den mil
 den / die bose de gueden / die ongerechte
 de gerechten / En wal dat men vā den
 vrenden geen veruolgyngē lidet / so lidet
 men doch dat van valschen broderen /
 alle die die mildichlicken willen leuen
 myt cristo / die moeten veruolgyngē li-
 den dorch cristū / Als nu veruolgyngē
 nimmer op en horen / so is ons der gedult
 noet / dat wy dat geloffte loen nyet en
 verliesen / We den die dar die gedult v-
 liesen / wāt se verliesen die krone der
 gedult / Dar rome en sullen wy nyet
 murmurien of wy yn enen kleynē
 gekroddet werden / Want wy yn v l-
 len wael geuoget werden / Siet alsus
 kōmet men auermides den armode
 des geestes to den ricke der hemele / auer-
 mydes sachtmodicheit to den ertricke
 der leuendige / auermides de scheyen
 to den waren troest / auermides hun-

† yn vrede en
 en heuet vā
 de ongelou-
 gen geen
 weder stae
 Euer ic sprek
 ke dat an alle
 steden inuolge-
 wat ge syn wāt i
 der helige ker-
 ken so veruol
 get †

ger en dorste der gerechticheit to der
sadicheit der ouerste vrolicheit / auer
mydes tijtlicker barmherticheit to d'
ewiger barmherticheit / auermydes
reynicheit des herte to der beschouwe
licheit gades / auermydes den vrede so wo
ert men gades soen / auermydes deser
tijtlickē vervolgynge komet men to
den gemakke ende stilheit des ewigen
hemelschen rickes. **U**ir ome welck
mynsche vā den ongelouigen / vā synē
vanden / vā synē neesten / en vā
valsehē broderē / geweld / onrecht / schu
dē / scheld woerde / doer got / en die ge
rechticheit myt gedult nyet en liden
dat is een teken dat he der anderen
selicheit wenyck smacket / en sundiget
swerlick weder die achte selicheit en
verdynet nyet dat he myt den voer
streuē so genstlick myt dē lone des e
wigen leuens werde begaue. **S**iet
dat sint die achte selicheit / die onse hē
Ihesus cristus synen **J**ungerē an den
berge leerde / doe he synē mont op de
de / en sprack. **S**elich sint die armen
des geestes want der is dat ricke der
hemele / en leerdese voert an die anden /
als se hie voergeserue staen. **S**e sint oec
achte grade / auermydes dē alle die erwel
den hebn gestegē hie op die hogede eens
volko men leuens. **D**ar ome heuet on
se moder die heilige kerckke gesattiget

† en daer nae i dē auen des ewighe leuens

lel
24
die heiligen **V**ā de
vullen voere my
vanden van dē gebad
vade gades sint tie
mit gene afgade sa
der men den name
sch in den munt ne
vade dē heiligen dar
vader en moder
vader doctlan da
vader dat seuer
vader verbrude
vader dat negende ver
vader wif nyet be
vader men eens ander
vader treden die gebod
vader sundiget. **D**u sa
vader die tien gebod
vader dat er oen deel s
vader en oen deel to o
vader made got yn den da
vader yn twee tie selen
vader sint dri gebod
vader in der anderen we
vader vaders den mynsche
vader gebuder wil doen
vader en moder eren
vader vaders die men
vader of myt den men
vader die werken
vader onsen neesten.

dat selue euangeliiu to lesende an den
dage alre heligen **Vā de tien gebadegades xxxij**

Wy willen voert myt ernste schu-
ken van de gebadē gades **C** Der
gebot gades synt tien / dat irste
is / dat men gene afgade sal hebn / dat
ander is dat men den name gades niet
onnutlick yn den munt neme / dat der-
de gebudet de heligen dach to halde / dat
vnde gebudet vader en moder eren / dat
vifte verbudet doetslan / dat sefte ver-
budet onkuschheit / dat seuende verbudet
dieftael / dat achtede verbudet valsche
getuchnyffe / dat negende verbudet dat
men eens anderē wijs nyet begere / dat
tiende dat men eens anderē guedes niet
begere / Auer treden die gebot gades is
doetlicke gesundiget **C** Du sal men we-
ten dat die tael der tien gebot wort al
so genamen / dat er een deel synt georde-
nirt to gade / en een deel to onsen neef-
ten / dat mende got yn den dat he se gaf
beschreue yn twee tafelen / In der
irsten tafelen synt dri gebot die dar ga-
de to horen / In der anderen ware seuene /
en die gehören den mynschē to / welcker
seuene een gebudet wal doen als dat is /
du salt vader en moder eren / die andere
verbieden oueldaet die men mach doen
myt de hertē / of myt den munde / of mit
de werken / **A**ut de werken / so lettē wy
en schedigen onsen neesten / dar ome

gevraget wart / wat dat groetste ge-
 bot wer / doe anewardē he en sprack / wat
 is yn der **E** geschreue / Du salt dynen
 got lief hebn van ganschen herte / van
 ganser siele / en van aller macht / en dat
 is dat irste en dat groetste gebot **D**at
 ander gebot is / du en salt den namen
 gades nyet ydelick yn dyne munt ne-
 men / **D**at yne werde verbade alle ede /
 die sonder redelicke ^{sacke} geschien / en oeck
 alle meyn ede / wat die nemen beyde
 den name gades ydel yn de munt / die
 om nyet sweren / en die valsch swere /
 want die irste noemet die ouerste warht
 sonder sacke / en die ander versmaet se
Ten mynsche sundiget drierley wys
 yn meryeden / **D**at ene geschuet wa
 he sweret weder syne conciencie / **D**at
 ander / wan he ontremelicke sweret / dat
 derde / wan he weder den eet komet **D**at
 derde gebot is / du salt gedencke dat du
 de sabbat ^{hullafest} ende salt geen werk
 doen dar yne / dit gebot mach men
 drierlei wys nemen / **T**en irsten dat wy
 gemeynlicken van allen sunden viren /
Ten anderen mael dat wy bisunder
 van allen tijtlicke en lystlicke werke
 rusten die ons an gades dinste mogen
 hindere / **D**at derde is dat aller sinder-
 lickste / als yn hetigen beschouwelicke
 mynschen die sick dan van aller wert-
 licker en utwendiger sacke scheidē

dat se sick sonder alle hinder genslick
yn laue / yn gebede / yn tranē / yn dan-
berheit / yn beschouwelicheit / yn andere
guedē werken to gade mogen geuen
Du sal men weten / dat sabbatū al
so voel to dude sprickt als ruste of een
ledicheit to gade / **E**n dar by sal men v-
staen den sunnendach en anders alle he-
lige dage die gesactiget syn yn gades
ere en synre heligen to rissen van al-
len sundē / en vā alle tytlicke werken
die dar moge hinderē die ledicheit to
gade / **T**ytlicke werke die die heilige ker-
ke verbudet / des helige dages to doende
dat synt hantwerk / ackerwerk / kope-
schip / en dage halde / **S**unde die se verbu-
det des heligen dages dat se gades dienst
oock bisondere nyet en hinderē / dat is
corniren / stecken / danffen / spelen / drū-
ken werden / en ander ydelheit driuen
die nyet allene des heligen dages / sonder
oock alle tyt groete sunde synt of se
oock gades dienst nimmer gehinderden
Dat vierde gebot is / du salt dynen
vader en dyne moder eren / den gebade
wort een gelouede to geseget / dat is / so
bistu des delaffher op ertricke / want
et is mogelicke dat die bewarynge ees
anderen leuens verdynne ene bewarynge
syns egenen leuens / **I**n desen gebadeso
is die vader een mynsche die dar is een
houet auernydes der gebort naturlic

...en vleischlyck
...se houet der an
...als een geestlic
...weten dat ere w
...verstaen die ce
...lycken troste
...geestlic
...die hofsam be
...na den onders
...onsen geestlic
...syn allon
...onsen werke
...sulle wy geh
...dynen en
...onsen vleis
...gehor sam we
...en yn lifflicke
...der moder to
...vader gesehe
...vaderlyckat vleische
...is so oock die m
...en geestlic **D**at
...en salt nyet doet
...sonder onderscheit al
...Euer yn ene ger
...alle bewegelicheit der
...neeren verbader
...allene alle torn of
...maheit yn worden
...alle staen en doch m
...weten dat dat kan
...verwelcke is dat een

ken / als een vleischlick vader is / of
 die dat is eē houet der ander geboert
 na genade / als een geestlick vader / **Zu**
 sal men weten / dat ere woert twee /
 leywys verstaen / die een is tijtlick en
 schnat yn listicken troeste / die ander gee-
 stlick / en geschuit yn geestlicker ere / en
 yn horsame / **Die** horsam heuet synen
 onderscheit / na den onderscheide der va-
 dere / **Want** onsen geestlicken vader sol-
 le wy gehorsam syn alleene yn geestlic-
 ken dingen / **Onsen** werltlickē platen
 als de kōnige / solle wy gehorsam syn
 yn tijtlicken dyngen en to enen ge-
 meynē nutte / **Onsen** vleischlicken va-
 der solle wy gehorsam wesen yn hystic-
 ken dyngen en yn listicken troest /
Oeck so is vā der moder to verstaen
 als vā den vader geschreue is / **Want**
 als die vederlicheit vleischelick ende
 geestlick is so is oeck die moderlicheit
 vleislick en geestlick **D**at vifte ge-
 bot is / du en salt nyet doetflan **Hic**
 wort sonder onderscheit alle doetflacht
 verbaden / **Euer** yn ene gemeynen so
 wort alle bewegelicheit des corns we-
 der onsen neesten verbaden / he sy des
 herten alleene / alse corn / of he sy des mū-
 des / als smaheit yn worden / of he sy der
 werk / alse slaen / en doch nyet doetflaen /
Men sal weten dat dat kunne des doet-
 slages tweeleye is / dat een is war wer-

lick / en liflick / dat ander is geestlick /
Geestlick doet slach geschuit twierlen
wijs / to enen male / wan een mynsche
den andere yn synre lester noet suiuet be-
druuet en en komet em nyet to hul-
pe / wan he dat wal kan gedoen / de my-
schen doedet he voer gade yn synre ver-
sumelicheit / **T**en anderen mael gesch-
uit geestlick doet slacht myt harte des
herten / dat betuget **Johanes** die apostel
yn synre epistolen dar he sprickt welck
mynsche synē broder hattet / die is een
doetsleger / **O**eck geschuit he myt achter-
spracke des mundes / **W**at die mynsche
van de die achterspracke geschuit wort
doet geslagen yn der conciencien des / die
die achterspracke horet syns gueden
geruchtes dat he irst yn em bekende /
Oeck doet slacht geschuit geestlick onder-
wilen yn werken / als wan een mynsche
den anderen quade gebelde of exempel
geuet dat em een orsacke is doetticker
sunde **D**at seste is / du en salt nyet
onkusch syn / **I**n den gebade als sunte
Auguste sprickt / so wort ons al onte-
melicke byslaep verbaden / en al onte-
melick gebrucken der gelederen die dar
to gehören en geschappen syn / **D**it sal
een itlick mynsche to eynre lere wal
merken / en sal wete wat em geboert
of nyet geboert / dat he gades gebot
dar yne nyet auertrede / went et

Urn
... een doetliche su
... voerfarte nyet
... saende gebot is
... in dat gebade
... sprickt wort ons
... vromdes g
... en yn
... als dar van g
... **D**at achte
... eueren my
... spracke **I**n de
... alle kune der log
... sprickt die logen
... doetliche en schaden
... bosen mynschen
... die ander is denstic
... en geschuit van gu
... guede eynde die d
... gelufter en ges
... in va den bosen en
... een doetliche sun
... doetliche sunde of
... welke licha uerdie
... mynsche alle tijt v
... dieyne se schadet
... so is se doch alle
... gestreue die lo
... bodet die siel **O**
... verbodet valsche geue
... harte en yn boshe
... bosen eynde so wil
... waerheit yn li

alle tijt een doeticke sūde is / den die
 des myt voersatte nyet wille huedē
Dat sauende gebot is / du en salt
 nyet stelen / In den gebade als sunte Augu-
gustis sprickt wort ons verbaden al-
 le handehyngē vromdes guedes / die yn
 giricheit geschuit / en yn ontēmelicker
 begerlicheit / als dar van genslick gesch-
 reuē steet **D**at achtēde is du en salt
 weder dynen euenen mynschē gen val-
 sch getuich sprecke / In den gebade wort
 verbadē alle kūne der logene / Als sū-
 te Augus sprickt / die logene is drierleye /
 die een is doetic / en schadet / en geschuit
 van enen bosen mynschen to enen bōse
 eynde / die ander is dinstick / en vrom-
 met / en geschuit van guedē myschē
 to enen guedē eynde / die derde is schy-
 mplick / en gelustet / en geschuit van de
 gueden en vā den bosen / en of et nyet
 allewege een doeticke sūde en sy / so
 is et een degelick sūde / of een lichtver-
 dicheit / welcke lichtuerdicheit die vol-
 kōmē mynschē alle tijt vermide / Loge-
 ne wo kleyne se schadet / wo voel se
 vromet so is se doch alle wege sūde /
Et steet geschreue die logenhastigen
 mant dodet die siel / Oeck als dit ge-
 bot verbudet valsch getuich / en logene
 die yn hatte / en yn bosheit geschin to
 enen bosen eynde / so wil et oeck dar
 men der warheit yn lieue wan des

noet is nyet solle swigē wāneer die sae-
ke temelick is/ en et to enen guedē en-
de geschuit **C** Dat negende gebot is/du
salt nyet begerē der huffrouwē dyns
neeste/ nyet volbort nyet oer gerne
willen sundigē **C** Dat tiende gebot is/
du en salt nyet begeren des huses/ noch
des rindes/ noch des esels/ noch alles
dat dyns neesten is/ In desen twee
yrbadē/ werden twe verbadē beger-
licheit des vleysches/ en begeringe d'
ogen/ In de iersten dar he sprickt/ du
en salt nyet begerē der hufvrouwē/
noch der maget/ noch des knechtes
dyns neesten wort verbadē die be-
gerynge des vleisches/ In den ander-
en dar he sprickt du en salt nyet be-
geren des huses/ rindes/ esels/ noch des
anderen guedes dyns neesten/ wort
verbadē die begerlicheit der ogen/ to
den twen is die to brackene nature
alre meest geneiget/ **H**ir en wort
nyet vbadē die begerynge die yn
der krankheit onser nature is/ of
yn wallust der sinlicheit/ **W**ant et
is onmogelick dat die begerynge
yn ons nyet en sy/ sonder ons wort
verbadē die begerlicheit die dar kō-
met vā volboert der redelicheit **C**
Oeck sal men weten wal dat dese
twe gebot luden/ rechte als of se
nyet dan vā twen stuckē gebiedē

...der doch yne t
...alle begerlicheit
...wordet sikk vā
...yne mach m
...verreynge der
...also bre e
...volbort geschuit
...ken des
...wort sien vā d
...en van syne
...wat dar yne ges
...gloue als
...Is een hie
...een volm
...yir ome war
...scheit heu
...de gronde des
...oock sumre
...sunte Johā
...hormes sterf su
...en doch wat
...yn vrucht
...den is van de
...also kōme oeck
...die die siele
...grinde des gelo
...in sodaner ster
...die cri
...mgleeret en ny
...den better of ee
...den grunt des s
...mecket so beke

so wort dar doch yne vbaden gemeyn-
hickē alle begerlicheit boses willen

Aldus eyndet sick vā de tien gebade/
dar men yne mach merke wodane-
wijs auertredyge der selue/doetlick
is gesundiget/also vre et myt voersae-
te/en volbort geschuit **Vā den stuc-**

Dv wille **ken des gelouen xxxm**
wy vort sien vā de cristen gelo-
uen/en van synē twelf artike-

len/en wat dar yne gesundiget sy

Die cristen gloue als **Johānes Crisosti-**

mus sprickt **I**s een licht der siele/een

doer des leuens/een volmunt des ewi

gen heils/Hir ome wat die siele ver-

dinstes ende selicheit heuet/dat kom-

met van de gronde des glouen/dar

van sprickt oeck sunte **August** auer

die episteln sunte **Johā** Als yn der wor-

telen des homes slecht sick gene schoe-

heit bewiset/en doch wat schonheit/

en srynge/yn vrucht/bladere/en

blome yn den is van der wortelen

komet/also kome oeck alle verdinste/

en selicheit/die die siele sal ontfanen

vā den grunde des gelouen/**A**beda

sprickt In sodaner starcheit/en ste-

dicheit gruenet die cristen gloue

woe ongeleret eyn mynisch sy/of een

Jode/of een ketter/of een heyden/Ist

dat he den grunt des seluen geloue/

rechte merket so bekennet he rechte

fidamēt

van naturlicker vernūft dat alle
mildicheit / en̄ warheit dē heilsamen
glouen to hanget / **D**ar om̄e sal een
itlick cristen mīsche stede / en̄ starck
yn dē gelouē wesen / **W**ant geen schat
groeter / en̄ heilsamer is dan die glo
ue / die die sūnder heillet / die glouige
rechtuirdiget / en̄ to der geselschap
der engele vuret / **D**ar van sprickt
sūnte **A**ugust also / **E**t en̄ syn gene
groeter rickdime / gene groeter schat
te / gene groeter ere / gene groeter
substantie deser werlde dan die criste
glouue / die alle sūnderē gesunt mac
ket / alle blynden vlychtet / alle glou
gen rechtuerdiget / die buetsamen
weder brenget / die gerechten meret /
en̄ se alle myt dē engelen yn dat ewi
ge erue settet / **D**ie glouue macket alle
gelouige mīschen gades kynder / dat
sūnte **J**ohānes die ewangeliste betu
get dar he sprickt **H**e gaf en̄ macht
dat se gades soene werē / die yn sy
nē naem gelouen / **H**ir om̄e mach
sonder dē glouē nȳ mant to der gesel
schap kōmen der soene gades / **E**n̄
doch sal men weten dat geen mīsche
woe gelouich dat he sy / sonder gue
de werke kunne gesunt werden
Want als **J**acobus sprickt **S**onder
guede wercke so is die glouue doet
Et **D**it sint die twelf stucken des

cristen gelouen
man yn got den
marickes en̄ cre
die glouue yn onse
synen ewige so
enfangen vā d
loren van der heilig
aren **D**at vierd
slede onder pilari
vrijet gestoru e
trise dat he nede
alle en̄ an den der
geghen vā de dode
en̄ ey stach to dē h
der to der rechter h
vaders **D**ar s
komde is to rich
en̄ die doden **D**a
yn den heiligen
is gelouen yn d
yn mīschchap al
ende is gelouē v
de **D**ar yfste is
han des vleisches **D**
yn dat ewige leue
kortelicken spe
cristen glouen
stucken gesundige
de gelouen is den
en̄ mogelicker er
weden myt leuend
myt mīnghe su

heligē cristen gelouen **D**at wiste
 is / gloeuen yn got den vader schep-
 per hemelrickes en ertrickes **D**at
 ander is / gloue yn onsen here Ihesu
 cristu synen enyge soen **D**at derde
 dat he sy ontfangen va de heligen geest /
 en gebaren van der heliger Juvrou-
 wen marien **D**at vierde is / dat he
 heuet gelede onder pilatus tijde / ende
 is gecruciget / gestorue / en begrauen
Dat vifte dat he neder gestegen is
 to der helle / en an den derden dage we-
 der op gestaen va de dode **D**at seste
 is / dat he op steech to de hemele / ende
 sittet dar to der rechter hant syns al-
 mechtigen vaders **D**at seuende is / dat
 he to komende is to richtende die leue-
 digen en die doden **D**at achtende is /
 gelouen yn den heligen geest **D**at
 negende is / gelouen yn die helige ker-
 ke en yn nymnschap alre heligen
Dat tiende is / geloue vergifynge
 der sunde **D**at ylfte is / geloue yn
 op staen des vleisches **D**at twelfte is /
 geloue yn dat ewige leuen **I**n wil-
 len wy korttelicken sven / wat yn de
 heligen cristen glouen / en yn synen
 twelf stucken gesundiget sy **S**undi-
 gen yn de gelouen is / den seuen nyet sch-
 uldiger / en mogelicker / erwerdicheit
 yn dogeden nyet leuendich macken /
 sonder nyet menoghen sunde doetlick

en deghelick / en auertredynge der gebot
gades / lere / en vmanynge Ihesu cristi /
en swertlicken doede beutecken / Want
als die apostel **Jacobus** sprickt / als vor
geruret is / So is die gloue sonder guede
werke doet / Niet hir yne mach me mer
ken / dat nyet genuetch en is / dat me glo
ue / of dat me de glouen nyet doetlicke
sunden nyet doede / sonder men sal en oeck
leuendigen nyet haldynge der gebot ga
des / en der werke der barmherticheit /
**In lieue / In oetmodicheit / en yn ander
en gerechten guede werke / na ane wi
singe / en lere der heliger kerken / en der
heliger schrift / die gloue en dienet anders
nyet to heile / en to de ewigen leuene / son
der mer to onheile / en to den ewigen do
de / Dit meynet die apostel wan he spr
ckt / die gloue sonder guede werke is doet
dat is een sacke des doedes / **Weter were
den gelouigen dat se die warheit nyet
enhedden bekant / dan sick der warheit
nyet gebrucken / Oeck sundigen yn
den gelouen is wan men den seluen
nyet al syne artikelen va gansen herte
van ganser siele / yn ganser begerynge
mogetlicker ganser lieue / genstlick / on
uerbrachlick / ende onbeuledich sonder
alle twiuelynge / sonder alle wichelge
en sonder alle kune der ketterie nyet
bewart / **Hir ome welck mynsche wil
gesunt wesen / de is vor alle dyngen******

lyro
... **Thomas** ...
... gloue halde w
... des getru
... ende de
... betu
... yn got en yn
... mach nyet g
... vordruet he ve
... doede **Off mo**
... **en ander w** ...
... wort nyet an
... een mynsche na
... schuldich sy syne b
... den **O**ver of wile
... ene dat gebore to
... mynsche na syme
... sinde vellet
... die he eer der
... gebrachet / dat na
... euer weder to
... alde doen **D**es sal
... mynsche cyns syme
... wien wal duet den
... der van to verla
... ander werv min
... he dat wil doen
... **Thomas** die aspiro
... een mynsche v
... gewolt eens ander
... gedwongen wer
... werv enen ande
... en heuet gedaen

noet als Athanasius sprickt / dat he
den cristen glouē halde wāt et en sy. dat
een mynsche des getruwelicken ende
genstlick geloue / ende dē genstlick en
onuerbrachtick beware / so sundiget
he swertlick yn got en yn den heligen
gelouen / en mach nyet gesunt werde /
sonder he verdriuet he verderuet sonder
twiuel ewelick **Off men die sunden**

En ander werf solde bichte xxxm

Dsal voort myt andacht merke
of een mynsche na synre bicht
schuldich sy syne bicht ander
werf to doen **O**der of willeke stuccke syn
doer die eme dat gebore to doende / ende
wan een mynsche na synre penitencien
weder yn die sunde vellet / of he schuldich
sy / die sunde die he eer der penitencien
heuet gebichteet / dar na / of em got hil-
pet dat he euer weder to kire / ander
werf solde doen **D**es sal men weten /
wan een mynsche eyns syne bicht yn gue-
den gelouen wal duet / den / die die macht
heuet en dar van to verlosende / der bicht
en derf he ander werf nimmer meer doen /
It en sy dat he dat wil doen / **D**ar van spr-
ickt **Thomas** die aquino yn eenre vra-
ge also / dat een mynsche van der geest-
licker gewalt eens anderen mynsche
nyet mach gedwongen werden / syne bi-
cht ander werf enen anderē doen / die
he wst ene heuet gedaen die macht

hadde en dar van to vlosende / **W**ante
die bicht der sunde is een sacramental
dat dar den gottickē gebade onderle-
get en nyet den myshlicken **E**nde
doch so sint stucken yn den een myn-
sche syne bicht die he nyet heilsame-
lick gedaen en heuet anderwerf schul-
dich is to doen / en dat is yn vyer sac-
ken / **A**ntwer doer den gebreck des
bicht vaders / of doer den gebreck des
bichtēdes **D**or dē gebreck des bicht
vaders twyerleye wijs / **A**ntwer dat
em gebrecken der slottele der geweld
en em dar omē nyet en mach vā dē
sunden vlosen / of dat em gebreckē der
stuttele der kunst / also dat he der sunde
onderscheit nyet en weet / en wat em
geboert / of nyet en gebuert / **D**eck dor
den gebreck des bichtēdes twyerleye
wijs / **A**ntwer dat he die bicht gedeilet
heuet / en enygdootlicke sunde nyt vor-
sätte geswogen / of dat he versumet
heuet / of versmahet dat he synre gesat-
ten bute nyet heuet volbracht / **E**uer
wiste he se / en wolde se volbrengen so en
derf he syne bicht nyet anderwerf dar
omē doen / **D**iet doer der sække willen
als voergescreuē is / so is een mysche
schuldich syne bicht die he nyet moge-
licken / ende redelicken heuet gedaen /
anderwerf schuldich to doend wilck
mynsche euer syn bicht heuet gedaen

als he solde / en̄ wen he solde / die en is
nyet schuldich syne bicht ander werf
to doen / he en wille dan dat doen dor
grotter verdinst **W**ant io een myn-
sche stedelicker / en̄ meer guede huden
syne funde bichtet yn hapē der gna-
de io he groter barmherticheit synre
funde / en̄ volkōmenre guade dar om
by gade verweruet **D**u sal men mer-
ken / als oeck voer gerurt is / of een
mynsche na der volbrengynge synre
butte / weder yn die funde vellet / die sel-
uen gebetterde funde myt den neyen
funde sy schuldich to bichtede / sūder-
licks en̄ meest dar om / of he den bichte /
die en ny tne behoert heuet / **D**es en ge-
loue ick nyet dat he schuldich sy die fun-
de die he voergebichtet heuet / bisonder /
en̄ eygentlicken bichten / sonder es is ge-
mūch dat he yn ene gemeynen vā den /
syne ondancberheit bichtet / en̄ sprecke
also / van vülen / en̄ groeten doetlicken
funde heuet ny got auermys der pe-
nitencien verloest / en̄ hebbe em des niet
gedancket / oder of he lichte en kume /
noch en wille den der ondancberheit
te drucken / dat en heuet geen noet
des he sodane woert sprecke **I**n den die
bichtvader die seluen onwerdicheit kun-
ne verstaen / **O**eck sal men merke / of
men moge die bicht deylen of nyet **N**e
sal wete dat des nyet mach wesen / **E**en

mynsche sal al syne sunde die he weet
enē bichtvader bichte / Is et euer dat
men eyngher sunde vergettet dat en
sal men nyet halde voer ene gedeilde
bicht / **O**eck of een mynsche die selue
vergeten sunde dar na enen anderen
bichtvader bichtet / so en is des nyet no
et dat he dar omē al syne sunde ander
werf bichte / wal dat ^{somme}meyster
dat vulen / sonderes is genuch dat he
appenbar die sunde sprecke der he ver
geten hadde / en die andere yn ene geme
ynē / en sprecke also / doe ick anders vol
sunde bichte doe vergaet ick der **O**eck
sal men merken wāneer een mynsche
sommige sunde genstlick vergettet / so is
ener gemeynen bichte genuch / Is et euer
dat em izwat dar van yn syne syne
sweuet / so sal he myt vlitte arbeiden /
7 ^hedat / by den sunde die he wet / der ander
en gederhach / der he vergeten heuet / kō
men se em dan to syne so is he schuldich
dat he se bisonder bichte en beter / En
kan he euer sick nyet versynen / so ge
schuic yn der gemeyne bichte dar voer
genuch / Dar van sprickt sunte Augustyn
also die bichtende sprickt gode die
warheit / wan he van synen sunden
nyet en verhelet nyet dat gade on
bekant sy of he myt wille wes swi
ge / Euer sprickt he om die warheit /
so wil he dat he van em gnade ver

A wende

lyvyn
... Is et dat he som
... he yn ene geme
... wan he sprick
... alle hemelie
... en myn
... ick bidde
... dat is die n
... got lijf heuet
... dat een geme
... en myt yn
... sunde delat
... kan **W**
... of die ver
... die een mynsche d
... en dar na euer
... gebodet wonden
... yn veller euer d
... na volghen peri
... doetlicken sunde
... yn oerre wten m
... of nyet **D**es sal
... die gnade werke yn
... sunden gedod
... die dach oeck caem
... penitencie omā
... sunde weder leuend
... Thomas van aquin
... spraken dat d
... yn na volgh
... geformen euer
... penitencie nyet t
... en meynden dat

verwe Is et dat he somyge verget/so
 bichtet he yn ene gemeynē gade die
 warheit/wan he sprickt/ **D** got die
 dar bekēnes alle hemelicheit des herten/
 myne werke/en myne funde/sint dy
 nyet verborghen/ ick bidde wese my der
 genedich/ **S**iet dat is die warheit des bich-
 tendie got lijf heuet/ **V**ir yne mogen
 wy verstaen/dat een gemeynē bicht/die
 myt rouwen/en myt ynycheit geschuet/
 oeck doettlicke funde delget der men sick
 nyet versynen kan **Wō xxxv**

E is een vrage/of die verdinst/en guēde
 werke die een mynsche duet wan he
 yn lieue is/en dar na auermides doettlic-
 ken funde gedodet werden/dar die selue
 mynsche yn vellet/euer dar na auermi-
 des der na volgeden penitencien ome
 die selue doettlicken funde/leuendich wer-
 den/en yn oerre iersten macht gesat
 werden/of nyet **E** des sal men weten/
Wal dat guede werke yn den na volge-
 de doettlicken funden gedodet werde/so
 werde se doch oeck auermides der na
 volgende penitencie ome die selue doet-
 ticken funde weder leuendich/dat betuget
 sint **Thomas** van aquin en spricke al-
 so/Somyge spraken/dat die verdinst/en
 guede werke/yn na volgende doettlicke
 funden gestoruen/auermides der na vol-
 gende penitencie nyet weder leuendich
 werden/en meynden dat die seluen guede

werke nyet bliuen dat se ander werf
mogē leuendich werde / **E**uer men sal
weten / dat dar dat nyet an en hindert
se en werde weder leuendich / **E**uer dat
se gene macht hebben den mynschen
yn dat ewige leuen brengen / dat kō-
met van hindernisse der auerkōmen-
der sūnde / auermydes der die mynsche
sick onwerdich macket des ewigen le-
uens / en dat hindernisse wort benamē
auermydes der penitencie / als vā enē
mynsche dat yne die sūnde werde ver-
geuen / **S**iet also gewynen die guede
werke oer macht weder den mynschen
to wuende yn dat ewige leuen / die wst
yn den sunden waren gestorue / **A**lso
wort appenbar / dat die gestoruenen
guede werke auermydes der penitencie
weder leuendich werden **Wo bicht sal**

Oek sal men wete woe bicht solle
wesen / **B**icht sal an die stucken
hebben die hir nagescreue staen
To dē wstē sal se sin willidich want
gedwungen dinst en behaget gode nyet
Sy sal oeck snel geschyen / want beyden
dar mede is schedelick / **S**chemelacht wet
schemede is een deil der buete / **D**et modich
als dat wal mogetick is / **S**elouich / wāt
et is onmogelick sonder geloue gade to
behagē / **B**emeyne / wāt dat wstē / **A**son-
der dar na / **B**esegelick / want beschermet
sick die mynsche so besegēt en got / wāt

...wel lude bichte val
...lude beoerchige
...Sant en on
...Engen / vel lude
...dat se andere
...also durke m
...dat men se wal
...groeten bernde
...bruchte is der g
...dat r
...alle omfmaen
...offnisse des he
...duke wy val
...op staen / **M**en
...vryge sint die
...en yneheit bew
...sūnde die men g
...deffis en
...bruchte der toke
...der ewiger ur
...dat vier ding
...dat en is schemel
...sprack w
...voer den liden
...myne hemelst
...bruchte dat r
...kūne volbrengen
...guet to gewyn
...māroest dat men
...kūne weder se
...wille wy
...bedelick puren to er

Went voel lude bichte valsch op dat se
 ander lude berochtigē/ **B**loet/ en on-
 gemantelt/ **G**ans/ en ongedeeft myt
 vorsatte/ **E**ggen/ vel lude bichten oer
 sunde op dat se andere appenbar mae-
 ken/ **B**ewijs. also ducke men sundiget/
Achtsam/ dat men se wal wege/ **L**ans-
 sam/ mit groeten berade/ **V**anuchtelick/
Want sick vruchte/ is der gueden gedanc-
 ken/ **B**escheidenich/ dat men stedde/
 tijt/ sal/ en alle onnesten wege/ **B**it-
 ter/ yn bedroffnisse/ des herten/ **S**tede-
 lick/ wat als ducke wy valle/ also ducke
 sullen wy op staen/ **E**nen sal oeck mer-
 ken dat vier dyngē synt die dat herte
 to rouwē/ en ynicheit beweget/ **B**edech-
 tenisse der sunde die men gedaen heuet
Betrachtinge dessis enlendes doet
 licheit/ **V**ruchte der tokōmendopine/
Begerlicheit der ewiger vroude/ **O**eck
 sal men weten dat vier dingē die bicht
 hinderen/ **D**at een is schemede/ dar weder
 horet dat cristus sprack/ **W**ie sick myn-
 re schamet voer den luden/ des wil^{ic} my
 schamen voer mynē hemelschen vader/
Dat ander is vruchte/ dat men die buet-
 te niet kune volbrengen/ **D**at derde is
 happe tijtlick guet to gewynen/ **D**at vier-
 de is een mistroest dat men voert die
 sunden nyet kune weder staen **W**ento
A **O** lesten wille wy **g**ehoret **lxviii**
 korttelick ruren to ener anwisy-

nuftigen dperen onkuffheit driuen /
 Myt eynē Jodinne / en heydenyne /
 Mit moder / myt fufter / fe fynt vleifch -
 lick of geestlick / Staen myt begeryge ^{gegade}
 na den doede fyns eworten / der sacra -
 mente fick myfbruckten / En voert alle fude
 en facken die fick defen gelicke / Anders
 alle funde die eenvoldich doetlick / of
 degelick gefchpen / die gehoren enen
 eynuoldigen bichter to **V**an prela -
 ten en oren onderfaten en wille wy hir
 myt fchriue / Want fe wete oer **E** wal
Hier eyndet fick dat ander deel desfes
 buckes dar die anheueden yne vinden
 wes fe behouen / En wy willen voert
 kieren to den derden deele **Die gefette des**

Wat doget fy derde deels desfes buckes
ij Van vruchten
iii Van guden willen **iiii** Van eygener
 richtyng **v** Van oetmodicheit **vi** Van
 gedule **vii** Van fwigene **viii** Van gehor -
 fanicheit **ix** Van armode **x** Van noch -
 terheit **xi** Van kuffheit **xii** Van vol -
 herdicheit **xiii** Van bekarvge **H**ier heuet
 fick an dat derde deel to den wften
 wat doget fy En oer werkyge dat irfte ge -
 fette

Den na dat wy hebben gefchre -
 uen van funden onderscheide
 en omestne der funde / van
 bicht / ende wat den tokwin -
 den / anheuedē mynſchen to
 gehoret **S**o wille wy voert fchriue

van dogeden / en woe sick ^{die} een vā der an-
deren saeket / als dat den voetsnende
euene komet / want sick nyet gemuch
en is / die sunde bettere / ende dar van laten /
wan men sick nyet voert yn dogede
ouet / en dar yne voert geet **D**u sal
men irst weten / dat nyman mach lust
hebn yn enen dogentlickē leuene die
wile he myt sunden is behacht / dat be-
tuget die meester boecius en sprickt
Id is appenbar dat een siele die myt
sunde beulectet. is gene lust mach heb-
ben yn den / die gades syn / of die to ep-
ne dogentlicken leuene horen / **O**eck
sprickt sunte Augustus die gedancke en
mach nyet hebn dat ricke der doget
Et en sy dat irst dat Jock der ondo-
gede van sick driue / sunt gregorius
sprickt dat guet des verdinstes en
woert nyet gewerket dat bose werde
irst verlaten / **H**ir ome is noet alle
den / die yn dogeden wille voert ghen
dat se sick trecken van alle ondogede /
nyet alleene vā de swaren doetlicken
sunde sonder oeck van den lichtē dege-
lickes sunde / van ydelen worden / van
schimpe / van onvruchtsamen werke
van ydelen gedancke / van suntlicker
ende vleyslicker begerticheit / dat se
got / syne heligen / en syne engele niet
en letten ore conciencie nyet beulect-
ken / en dat guet dat se mochte gedet-

of dat die wile ny
lich mynische die
woreggen sal syck
wepenē en sal on
de heen en sal sick
is guden dogent
dekenet van alyh
in dunde en oek v
der verfumet alre
der verdinstē en g
ny verdriet heen d
En is noet den
der doogede bege
de pedicheit des ged
guden opfate die
gades heuet onefor
yn dogeden en yn g
Du sal men ir
de sy doget is als
halpe des mudes oer
ere een redelicheit d
dehat der yde en
en dienst een ere des
denste der ewiger sel
men weten van der
ny Als den licham d
en fymge myt kle
ghalen So woert die
galeider dat se wed
sunde auermydes der
waspen der doget su
lyfherme dat nie

ken / of den / die wile nyet versumen /
En itlick mynsche / die yn dogeden
 wil voertgaen sal syck weder die
 funde wapene / en sal on mentlicken
 weder staen / en sal sick strengelicken
 geuen to gueden dogentlicken werke /
 die he bekēnet van anhalde anderre ^{anwysige}
 lude to dunde / en oeck van gotlicker i
 gaue / **W**y versumen also voel den vort
 gincck der verdinste en gnade / dar omē
 dat wy verdriet hebn den gueden vlice
 mistaen / **E**n is noet den mynschen die
 den wech der doegede begeret yn guen
 dat he stedicheit des gedancken hebbe /
 en die gueden opsatte die he van der
 gaue gades heuet ontfangen mentlic
 ken yn dogeden / en yn gueden werke
 oera. **D**u sal men irst weten wat
 doegede sy / doeget is als **I**sidory sprickt /
 eyn habyt des mudes / een srynge der
 nature / een redelicheit des leuens / een
 mildicheit der zede / een oeff der gotheit
 of een dinst / een ere des mynsche / een
 verdienst der ewiger selicheit / **O**eck
 sal men weten van der werkinge d'
 doeget / **A**ls den licham dorch den vorst /
 ere / en srynge myt kleideren woert
 an gedaen / **S**o woert die siele myt doege
 den gekleidet / dat se weder die vechten
 de funde auermydes der antreckynge /
 en wapen der doeget sick alle tijt mo
 ge bescherme. **D**at meynet sunte

Augs en sprickt Also die lichaeme doer
den vorst / arbeit / ere en swynge wer-
den myt kleiden angedaen / doer der sel-
uen sacke willen / so werden die sielen
myt doegede gekleidet / also / also voel ku-
ne der bosheide ons sint an vechte
auermeydes antreckpasse der dogede wy
van eenre icticken bosheit werden be-
schermet / **D**eck sal men wete dat myn-
schelick krancheit alto bereide is / en licht-
licken geneyget to sundige / **E**uer to der
werkynge der doegede so steet se swertlick
op / **D**at rure **I**sidoro en sprickt also / to
doegeden staen wy swertlick op / euer to
den sunden vheuen wy ons sonder arbeit
Hir ome is noet dat he sick den arbeide
onder geue / die dar wil verweruen die
doeget / **W**ant als sunte **A**mbrosius
sprickt **I**d en is geyn doeget sonder ar-
beit / **W**ant die arbeit is een voertganc
der doegede / **S**unte **B**ernhardy sprickt /
Doeget wil geleuet werden myt oetmo-
dicheit / gesocht myt arbeit / gehat myt
lieue / **D**eck sal men merken dat to irste
seer swaer is / sick yn doegede ouen / **I**st ai
wert nyet so swaer / dar na to hant is
dat men dar yne behardet so woert et
licht / to lest so brenget lust / **D**ar van
sprickt sunte **B**ernhard also / die nature
en werket nyet die doegede / sonder die
wonheit / to den irsten duncket / dy ondre-
chtlick wesen dat du itzwat doegede wer-

dat me suk
gewenet yn
dogede ouen
so en /

...er euer dat du
...myt swer
...du er lichte
...du sin myt
...dar yne
...myt en sy
...ziren
...also
...du en
...slaepkamer
...sy dat dar
...myt doegeden
...pyngest
...du
...dy sine
...dan myt
...den bucke van
...also geschr
...die de mynschen
...geschapen is
...barmh
...doegede die m
...so is die myns
...sal heln en gr
...barmh
...mynsche die
...bekemmer
...groeter gelic
...die deger
...wille dat he
...der sinde v
...syns sch
...en waer d

kest / Is et euer dat du syn gewōnest
 so en schinet ^{et} myt swar dar na en kley -
 ne so voelest du et licht / dar na to hant
 so en voelest du sin myt / to lesten gewy -
 nest du lust dar yne / Welck mynsche
 wil dat got myt em sy / Die moet sick
 myt doegenden ziren / Dar van sprick
 sinte bernhard also **G**ot die dar heittet
 die here der doeget / die en wil geenreley
 wijs yn die slaepkamer des gedancken
 gaen / et en sy dat dat brud beddelin der
 conciencie myt doegeden sy gefiret / wo
 voel du dy pyngest / wo voel du dy cruci -
 gest / he en geuet dy syne tegenwerdicht
 myt / du en sijs dan myt doegede ōme
 gedaen / In den bueke van den gēste en
 der siele steet also geschreuen / Als die
 schepper / die dē mynschen na syne gebel -
 de heft geschapen / is die lieue / guet ge -
 recht / sachtmodich / barmhertich / en alle
 die anderen doegede die men van em leest
 geschreue / So is die mynsche geschapen /
 dat et lijf sal hebn / en guet / gerecht /
 geduldich / sachtmodich / barmhertich sal we -
 sen / en **I**o eyn mynsche die doegede meer
 yn sick vulende bekennet **I**o he gade naer -
 re is en ene groeter gelicknisse syns sch -
 eppers an sick dreget / **I**st euer des doch
 got myt en wille dat he auermeydes
 den bitwegen der sinde van der alre eddel -
 sten gelicknisse syns scheppers erre geet /
 so woert yn em waer dat geschreue steet

177
Doe die mynsche yn ere was des en oſtand
he myt/ en wart gelick den onvernūſti-
gen diren. **W**at mach een groeter
ere den mynsche wesen/ dan dat he na
den gelicknisse syns ſcheppers is gemac-
ket/ en myt den cleideren der selue doe-
gede gekleidet/ dar sijn ſchepper is mede
gekleidet/ **D**ar van leset men also/ Die her
heuet geregmaeten is myt ſirheit an
gedaen/ dat is myt den schine alre doe-
get/ en myt der schonheit aller guede o-
me gedaen/ **E**n wat mach dan de my-
schen een groter onere/ ende armode
wesen/ dan dat he dat gelicknisse syns
ſcheppers verluſet/ en geuet ſick to der
ongestalden onredelicken gelicknisse/
onredelicken onvernūftigen dperen/
Hur ome sal een ittick mynsche myt
blitte andencken die auertredende scho-
heit synre iuste ſcheppynge/ en sal yn
ſick bekēnen dat gebelde der erwerdige
heligen driuoldicheit/ en sal blitte hebn
to verweruende myt edelij der zede/ mit
ouynge der doegede/ en myt werditheit
der verdynſte die ere der gotticken gelic-
heit/ dar to he geschapen is/ als wan ſick
got apenbart/ he em den gelick verſchy-
ne/ die en wonderlicken yn den wſten
mynschen heft geschape/ noch wonder-
licker yn den anderen mynschen/ dat is
yn em selues heft weder gemacket. **S**iet
wo wy auermypdes der schonheit der

worden geuonden
en wende gnde
aermypdes der g
myt allen
wederſtan
Want als die do
en schynende s
van die angſichte
ore werker en
na desen le
Men sal oock w
dat men
en doch ydele ere en
die dar van kom
Augustinus all
den die doegde
maet dat verſm
angeficht/ Want
en myt wille wer
anders dan vyan
dynek. **C**also er
yn ene gemerme
to ſemelicken beſu
met leget yn den ma
legget mach verſtae
liket. **V**an gudes
sal men weten
get auermypdes i
den anderen kon
gude dar van dauid
der wijsheit is die
moge is alre geeſtir

doegede werden gevordert to der gelick-
 nisse gades/ en werde gade/ nyet van nature/
 sonder auermeydes der gnade/ **H**ir ome
 sollen wy ylen myt allen vlitte dat wy
 die sunden wederstaen/ en den doegeden
 to hangen **W**ant als die doegede ere lijfheb-
 ber schone en schynende stellen na desen
 leuen voer dat angesichte gades/ **S**o werpe
 die sinde ore werkere en lijfhebber duster
 en onvoladich na desen leuene yn die ewi-
 ge noet/ **A**llen sal oeck weten dat et een
 groet doeget is/ dat men doegentlicken
 leuet/ en doch ydele ere en tijtlick lof b-
 smehet/ die dar van komē **D**ar vā spri-
 cke **s**uinte **Augustinus** also et is een gro-
 te doeget den/ die doegede heuet/ dat he die
 ere versmaet/ **D**at versmaen komet voer
 gades angesicht/ **W**ant rechtuerdich to
 leuen en nyet wille werden gelauet wat
 is dat anders dan vyant wesen alre my-
 schelicker dynck **A**lso eyndet sick van
 doegede yn ene gemeynen/ en wille vort-
 kieren to somelicken besunderen den me-
 est noet leget yn den men oeck anders
 alle doeget mach verstaen so men se eue
 an decket **V**an gades vruchten

D sal men weten dat die wste doe-
 get auermeydes wilcker men to
 den anderen komet/ **I**s die vroch-
 te gades **D**ar van dauid sprickt die an-
 vanck der wisheit is die vruchte des heren
Vrochte is alre geestlicheit een anevack

ane vruchten en mach geen guet op
wassen of bliuen. **D**ar van sprickt **S**inte
Bernhard also **S**onder vruchten die
onder allen gnaden die irste is / en alre
geestlicheit een orspronck / en mach gee
guet sicken verheuen of bliue / wante al
le gebow der doegede vellet omme / ist dat
et dat fundament der gnade des vru
chten verlieset / **V**ruchte / en geestlicheit
sint to hoepe geknuppert / en die een en
mach sonder die ander nyet bliuen au
mydes den vruchte / verlaeten wy dese
verle / en versacken onses selues / ende
dragen onse cruce den heren na want
die vruchte des heren driuet van den
mynschen die funde / en en is nyet dat
also voer sunden beware / als die selue doe
get / **D**es sprickt die wise man die vru
chte des heren verdruiet die funde / wat
wy sonder vruchte is die en mach niet
gerechtuerdiget werde / **S**inte **H**eronimus
sprickt / **B**een dinck bewaret ons voer
alle sunden so genstlick als die vruchte
gades / en die vruchte der pyne / **W**ant wi
lok mynsche den glouen gades heuet die
vrucht die pyne en die die pyne ontvr
uchtet / die ontheldet sicken van sunden ende
scheidet sicken van erdscher begerlicheit / **D**ock
werden wy auermydes den vruchte bewe
get to der penitencie / en dat wy wal do
en / en dat wy dese werlt verlaete / **D**ar
van sprickt een **g**lose also / **A**uermydes

den heligen vruchtē werden wy be-
 weget to gueden werken/ en̄ werden
 gereyffet to enen hate alre gesichtlic-
 ken/ en̄ begerlicken dynck/ ende on-
 ses eygenen lichames/ en̄ onses eygene
 willen/ en̄ werden geherdet dat wy on-
 se butte doen/ en̄ dese werlt verlaetē/
 en̄ myt sorgen/ en̄ vltite vervullet/ ga-
 de to dinende sonder versumelicheit/
 dach/ en̄ nacht/ **H**ir ome wilck myn-
 sche begeret die gerechticheit/ en̄ die
E gades vervullen/ die sal sick vltitē/
 dat he syne vruchte/ en̄ lieue hebbe/
Want men mach sonder gades vruch-
 ten die gerechticheit en̄ die gebot gads
 nyet bewaren/ **S**unte **A**ugs sprickt
 auermides den vruchten der pyne so
 gewyne wy een guet leuen/ **A**uermi-
 des den gueden leuen ene guede conci-
 encie/ auermides der gueder conciencie
 so en vruchte wy geen pyne/ **H**e lere
 sick vruchten die sick nyet wille vru-
 chten/ **M**en sal weten dat vruchte
 bereidet der lieue die stede/ **W**an euer
 die lieue yn den hertē begyнет to won-
 nende so driuet se den vruchten wt/
Want also vel meer die lieue wesset/
 so vel meer ontwesset die vruchte/ **H**u
 sal men merke dat die gerechten alle
 toersten auermides den vruchtē wer-
 den geeyshet to der bekierynge/ en̄
 dar na auermides der lieue gerechtiget/

Dat betuget sinte Bernhard en sprickt
In vruchten werden wy geeysschet/en
yn lieue werden wy gerechtiget/Wat
die anvanck onses heyls is die vruchte
des heren/Dar van so werden die andere
doegede alle gebaren also lange hent dat
men to der lieue komet/Dar van sprickt
oock Cassianus also na der schrift so
is die anvanck onses heiles en der wysse
die vruchte des heren/Van den vruchte wort
gebaren een heilsame bewegelicheit/Van
der bewegelicheit des herten komet een ver-
sackynge aller dynck/Dar van so komet
oetmodicheit/Van oetmodicheit wort ge-
baren een dodingeder wallust/Van der
doedynge der wallust werden wtgerodet/
en verdorren alle sinde/Van der verdri-
uyng der sinde so wassen die doegede en
brengen oer vrucht/Van der vruchtsam-
heit der doegede so gewynnet men reynic-
heit des herten/Van reynicheit des herten
besitet men die volkomen lieue/der apo-
stele Welck mynsche yn enen verkierde
leuen is/die sal vruchte hebn dat he yn
die helle nyet en valle/en sal syn leuen
straffen/en beterē/Is he yn enen dogent-
licken leuen he sal sie vruchte dat he dar
nyet vt en valle/Want sick geboert als
sinte Paul sprickt dat wy nyet vruchte
en bevyng onse heil ouen/En dat wy
stedelick yn den heilsamen vruchte behar-
den hent an dat eynde **Vy wille voert**

schriue va gude wi

lyrin
V wille voert sch
den wille Men s
den vruchten ma
die verheuet guet
vruchte dat
den wille solle werd
sant gade gescheide die
den willen yn enen gu
den is een anheuen alle
den guet wille een orf
den alre gueder werken
Bernhard en sprickt
den vruchten is een orf
den moder alre doega
den die bose is een orf
den Rome so is die
den grote gade mader
den en mach nyet we
den van enen guede
den nyman mach ge
den sprickt Richard
den also Onder allen gu
den to den heile des m
den wy dat irse en dat
den gade des guede willen
den die gebilde der got
den weder gemarker
den dat en mach nyet
den vln enen guede
den van enen gueden w
den en mach nyet bose
den lecht sonder gu

Wy wille voert schriuen van gue-
 den wille Men sal wete dat vā
 den vruchten gades sonder mid-
 del sick verheuet guet wille Welck
 mynsche vruchtet dat he doer synre
 sunden wille solle werden verdomet/
 of van gade gescheydē die wandelt synē
 bosen willen yn enen guedē En als vr-
 uchte is een anheuen aller doegede so
 is een guet wille een orspronck en een
 moder alre gueder werken dat betuget
 sunte **Bernhard** en sprickt Een guet wil-
 le des mynschen is een orspronck aller gu-
 et en een moder alre doegede als hir we-
 der ome die bose is een orspronck alre on-
 doegede Hir ome so is die guede wille een
 besonder grote gaue gades want wat mē
 duet dat en mach nyet wesen guet et en
 kōme dan van enen guedē willen sonder
 den oeck nymant mach gesont werden
 Dar van sprickt **Richard** van sunte
 victoer also Onder allen gueden die dar
 gehören to den heile des mynschē so be-
 kēne wy dat irste en dat meeste wesen
 die gaue des guedē willen auermydes dē
 yn ons dat gebilde der gotlicken gelicheit
 woert weder gemacket wat die mynsche
 werket dat en mach nyet guet syn et
 en kōme van enen gueden willen ende
 wat van enen gueden willen geschuyt
 dat en mach nyet bose werden du en
 machst slecht sonder gueden wille nyet

gesunt werden/ **E**uer myt gueden wille
en kanstu nyet verdeue/ **O**eck sal men
weten dat een onordelick to bracken
wille/ en bese gewonte geberen yn een-
re versumetlicker conciencie voel sude/
rechte als of dat mynsche van nature
der nyet kunne af staen/ **W**ant die selue
wille geberet lichtverdicheit des gedanc-
ken/ dar va komen onsteedicheit der sedde/
ydel vrolicheit/ des vleisches begerlicheit/
en voel anderre ondoegede/ **E**n yn sulcker
wise so hebn oer wesen alle kune der su-
de/ **V**an begerynge boses wille/ en boser
gewontheit/ den sijn schriuuet sunte **B**er-
hard yn der epistolen to den **C**artusern/
Hir ome solde wy myt vlitte arbeiden
dat wy onsen bosen wille wandelen/ **W**at
is dat wy also voel als des yn ons is/ on-
se macht kieren to guede werke/ ende
hebn enen bereyden wille/ so en mach
ons myt der hulpe gades nyet gehin-
derē werde an doegede en an gueden
werke/ **O**eck sal men weten/ dat die gue-
de wille vromet/ to den heile des myn-
schen of oeck dat guede werck nūmer en
geschuyt/ **W**ant wat die mynsche wil/
en en kan des nyet volbrengen/ den wil-
len ontfenget got vor die werke/ **H**euet
een mynsche nyet dat he geue/ he geue
den wille den he heuet/ so geuet he alle dat
he heuet/ **D**ar van sprickt sunte **A**mbro-
sius also dyne begerynge geuet dynen

werken enen namen Also wat du wilt
 en nyet en machst dat ontfeyt got voer
 die daet / dat omme wie wil hebn groete
 vdiust die hebbe groete wille / Wat also
 voel die guede wille wesset so voel wesset
 oeck die vdiust **Van eyge gerichtē mij**

De na wille wy sien van eygene
 gerichtē / des sal men wete dat va
 gueden willen komet dat een my
 sche sick selues richtet / Wat alle guede wil
 le haetet dat bose / en heuet lief dat guede
 Een mynsche die guede wille heft / die
 kieret to sick selues / en merket sick sel
 ues / en yn geet die hemelicke kameren
 syne conciencie / en ver horet myt vli
 tegen gerichtē al syne begerlicheit / al
 syne werke / al syne sunde / se syn vngange
 of tegenwozdich / is dat he sick ongericht
 vindet dat bettert he to stunt / myt rou
 we / bicht en butte / Es is noet dat eyn
 mynsche voer sichtig en omesichtig sy
 yn synen werken / en yn de gelicker mer
 kynge syne gedancken / en syne worde
 en alle syne werke vthore / ende oeck wege
 woe voel he to guede vrolick sy / en woe
 voel he oeck den bekayngē weder to sta
 de vlitlich sy / en sal myt vlitte an den
 ken woe voel he yn doegede voert ga
 en woe voel he den affta / endewoe he gese
 det sy / En des morgens wan he op steet
 so sal he merke wat he des nachtes hebe
 gedaen / des auendes wan he slapē geet
 so sal he gedencken wat he des dages hebe

gedaen. In den syne concordiren die twee
kerre. **Hugo** van sinte victoer en sinte
Bernards Euer sinte **Bernards** sietet
dit dar to en sprickt. O mynsche gedenc
ke dat du dy selues bekēnes / so bistu al
to voel beter / en louelicker / dan of du dy
seluer vergeittes / en bekēnes den loep der
sterne / die macht der kruden / die complex
ien der lude / die nature der dyerē / en hed
des kuntschap / en kunst alre hemelscher
en erdescher dynck. **Dar** omme gys dych dy
en nichstu des alle tijt / of ducke nyet doen
so saltu doch dat onder wile doen. **Regire**
dyne begerynge / saetege dyne werke / str
affe dyne bracke / voer gade en bliue i
dy nyet dat ontamelick sy / went he en
leet nyet ongepineget. **Sette** alle dyne
auertredynge voer dyne ogen / stelle dy
selues voer dy / als enen anderē en bewey
ne dy selues / beschrey dyne bosheide / ende
richte dyne funde / dar du gade mede heues
gelettet / en macke appenbar dat bosc
dyner weder sacke. **Dat** gerichtē onses
leuens behaget gade alto voel. **Dat** mey
net sinte **August** en sprickt. **Ick** weet
he / ick weet dat dy nyet so gins yn my
behaget als die merkynge mijns leuens.
Et synt voel lude die nyet vlice eens
anderen leuen willen bekennē / en trach
oer egen leuen to straffende. **Euer** es is
noet welck mynsche wil yn oet modicht
en yn anderen doegeden voert gaen dat
he sick selues richte / en nyet enē anden /

een mynsche sal meer gedencken woe
 en en brecke yn guede sedē dan wat
 he hebbe. **W**elck mynsche begeret sich sal
 ues bekēne die sal drie dinge merken. **A**lle
 sūde die dar geschyn die geschyn antwer
 myt vsumelicheit / of yn begerlicheit / of i
 bosheit / die drie sal een ittich gedencken /
He sal merken woe vsumelickē he sijn her
 te hebbe bewart / **W**oe versumelickē he sijn
 tijt hebbe to gebracht / **W**elck een bōse
 eynde he sijnē werke gegeuē hebbe. **O**eck
 sal he gedenckē woe vsumelick he sy gewest
 yn gebede / yn lesen / of yn anderen gueden
 werke. **O**eck sal he gedenckē woe versume
 tickē he syne rouwe / bicht / buete ōme syne
 sūde hebbe gehat. **E**n woe vsumelicken
 he den sūden hebbe weder gestaen / ende
 woe versumelicken yn doegeden voert ge
 gaen / en is dat irste. **T**o dē anderē mael
 sal he merckē of yn en eit hebbe gebloeyet
 die begerticheit der wallust / der nygelicheit
 en der ydelicheit / begerynge der wallust
 is / suckē suette / en walsmēckede spise /
 weecke kleeder / en vleischliche onkusche
 dynck. **D**ie begerynge der nygelicheit
 is dat men gerne hemelicke dinge weet /
 schone dinge suet / lieue dinge hebbe. **D**ie
 begerynge der ydelicheit is / want eyn guet
 mynsch sucket gunst der lude / mynsche
 tick lof / en tijtliche ere. **S**iet dese alle sal
 een knecht gades vlien veginst / went et
 sint worttelen alre bosheiden. **T**o den
 derde mael sal he myt vlitte gedencken

oetmodicheit legen. **Sunte Bernhard** sprick
 Oetmodicheit is een guet grint / op
 de een itlick geestlick werck gebouwt /
 wesset yn **h**eligen tempel den herē. **Sun-**
te Augustin sprickt / Et en is nyet dat
 ons gade so geneyme maeke als oetmo-
 dicheit / se trecket na sick die barmher-
 ticheit gades / Want got wonet gerne
 yn den herte der oetmodiger / **D**ar van
 sprickt **Sunte Bernard** also **O** du seli-
 ge oetmodicheit / die na sick trecket die
 barmherticheit gades / ende bindet die
 almehcheit / **D**ar ome is die oetmodich
 een grote doeget / to der sick die gewalt
 gades so lichticken neyget / **W**ie nu wil
 wesen een tempel gades / en een wony-
 ge des heligen geestes / die sal myt allen
 vlitte sick ouen **y**nd doegede der oetmo-
 dicheit / want se is die dar bereidet die ste-
 de der gottlicker lieue / en der gnade des
 heligen geestes. **Sunte Augst** sprickt dar
 van als dat water vlietet to den dalen /
 so vliete die gnade des heligen geestes to
 de oetmodigen / dar ome wie nyet oet-
 modich en is yn de en mach die gnade
 des heligen geestes nyet wone. **O**et-
 modicheit als **Richard** va **Sunte victor**
 sprickt is alleene die de gedancken mit
 de gottlicken lichte ontfenget / en myt
 hemelscher lieue / en begerlicheit ont-
 flammet. **E**t en kan nyman to den
 rieke der hemele komen he en vlitte sic
 to wanderen den wech der oetmodicho

Bernaert also **O** mynsche sie an den spi-
 gel alre oetmodicheit / en sachtmodicheit
 onsen herē Ihesu cristi / stepper alre cre-
 aturē / den gebenedide richter der leuendi-
 gen / en der doede / woe he syne knye boget
 voer die voete syns verreders lere dat
 he sachtmodich is en oetmodich van hertē /
Der stūme yn dyner hochsart / scharne
 dy yn dyner ongedult / woe mach mē sick
 meer v wonderen / woe sal mē sick meer
 onfettē / **W**at is swertlicker to pyrigēde /
 dan dat sues den sone gudes / den hoesten soen
 yn den ricke der engele / den nederstē wor-
 den yn den ricke der ludē / **I**st euer dat
 wy nyet kūnē navolgen den exempele
 onses verloesers / **D**ar ōme went he got
 en mynsche is / en die he der dogede / so
 solle wy doch navolgen die voetspar en
 syner knechte / dat is onser voer vadere /
 die dar synt mynschen geweest als wy /
 en hebn doch volkomen gestaen yn der
 hehicheit oers leuens / en vorschinede yn
 der doget der oetmodicheit / **W**anne wy an-
 der lude guede werke wertickē weget / die
 vlichtet syne / nyet ene groette schyne d'
 oetmodicheit **A**llen sal oeck weten **I**o die
 gerechten sick meer betterē yn dogeden
Io em myn dunket dat se sick betteren
 dat pleget die gotticke grade yn en to
 werkende op dat se oetmodicheit behat-
 den **V**an gedult

Hir na willen wy schruē van gedult /
Allen sal weten dat vā oetmodicheit

oplopfige

wort gebaren gedult / En die seke doget
ordiniret ons to der bruckynge des ho-
geste vredes / Niet ongemack lyde / is
vrede hebn / dat geschuit twierleie wys
antwer geen ongemack vullen / dat is yn
se ewigen leuen / of ongemack nyet vor
ongemack ontfan / dat is d. vry amodi-
gen yn desen leuene / en dat is waer ge-
dult / Een vry mudiger is / die gedult he-
uet alle dinck to lidene / en sick des nyet
bedrouet / Waer gedult is een willige en
onverwynlicke duldynge der arbeide yn
beyerlicheit der ewiger ere / **Cylius** sprickt
Gedult is een doget die / die vstruge alles
ongemackes / ende wederwerdicheit
gelick dreget / **Peck** sal me men mer-
ken dat veel mynschen syn / die yn ma-
nicherley dogede synt gesiret / en syne
doch to der doget der gedult nyet beque
Want wy sien voel lude kusch / arm no-
chten / oet modich / almusen geuen / vlit-
tich yn gebede wesen / stede yn gelouen
Euer wy sien wenich mynschen yn on-
gemacke / achter spracke / en versmaynge
geduldich / Dar omme woe een itlicker ge-
seddet is / dat woert yn den dyngē apē-
baer / **Eya** leider een dynck is alte straff-
lick yn geesticken luden / die na der auer-
geuynge deser werlt meer ongeduldich
syn yn den closter dan se voer ware / dar
van sprickt sunce **Bernards** also ick
sie des ick my sere bedroue / voel lude na
der versmaynge der werlde nyet oren

oue / in der schole der oetmodicheit / en
 onder den vlogelen des sachtmodigen
 oetmodigē meisters oet woēde / werke
 gestalt / haue ene gemeyne wise bewise /
 en meer ongeduldich wesen yn de clostere
 dan se voer yn der werlde waren / **H**ir
 ome wie sick yn dogede wil bettere en
 to den staet der volkomēheit kōmen
 die sal vlit hebn dat he sick yn gedult
 oue / **W**ant wie ongeduldich is / vrem
 ouel to lidene / die is em selue ouer
 mydes der ongedult een tuitch / dat he
 verre van enen dogentlickē leuene
 sta / **N**en sal oeck weten dat voel kun
 ne der lidene / en bedrofnisse syn / **O**nse
 here sprickt yn den ewangelio also /
 wie my na wil gan die sal syns selues
 versacken / en sal sijn cruce nemen en
 volgen my na / dat mach men mērich
 erleye wijs nemē / want enen berey
 den moet hebn / den doet hiden doch cri
 stu / doedyngē der sūde / en geduldich
 wesen yn weder wordicheit / dat is een
 eygen cruce nemē / en cristo na volgē /
Oeck sal mē wete dat dat gedechtnisse
 onses here **I**hesu xpi en syns bitteren
 lidens / alto voel doech to ontfānde mā
 nicherley ongemack / en dat mē gedult
 hebe yn liden / **D**es sprickt sunce **Augl**
Et en is nyet sueter yn der druckynge
 der bedrofnisse / dan die gedechtnisse des
 lidens **I**hu xpi wo swertlicken ons die
 noet des ses leuens drucket / so lide wy

doch kleine / is dat wy gedenoken wat on-
se here an der galgen dranck die ons to-
den hemele leydet / **Sunte Bernard** sp-
rickt hebbet cristu nyet to rugge op
den schulderē / sonder vor den ogen / en
siet dat liden des here dat gy vwe lide
deste lichter dragen / Want die suete
gedachtenisse des hangē an den cruce
maeket gesunt alle bitterheit des geda-
nckē / **Sunte Gregorius** sprickt / Wolde
cristus sonder pyne van hēnen nyet
gaen die sonder funde quam / Woedaē-
wijs solde wy dan nyet ongemacks
wert syn / die nyet fundē yn desse werlt
kōmen syn / Dat ōme is et straflick /
en to mael onrecht / dat wy dor die
lieue onses sheppers / en gesunt mackers
noch achter spracke / noch nyet ongemac-
kes mogen liden / als he got is / en doch
sodane ongemack doer ons wolde lide /
woedaen wijs mogen wy em lijf hebē
wan wy doer em nyet mogē dulce / **Wat**
sunte Hieronim sprickt Die sodane di-
nck nyet wil doer got liden / die en derff
nyet achtē / of meynde / dat he een Jun-
ger / of een dyner / of een soen / of een
husgesinde gades sy / **Dat ōme** geboert
sick wille wy nyet cristo ricken / dat wy
oock doer em liden / want **sunte peter**
sprickt / Cristus heuet doer ons gelede
dat he v een exempel het dat gy syne
uoetspare na volgen / **Dir ōme** so sol-
lē alse **sunte Aug** ruret alle cristē

regruēt

lyri
...k vrouwe wan
...een mynche gen
...vne geproffe
...woert he nyet al
...geringet he on
...liden des syn lo
...schedlick dat h
...ongemacke m
Van swigene
En sal oock mer
...der gedult ee
...die hietet s
...vredesime hel
...wan em ongelic
...sprickt die schu
...nyet Oock
...geestlicken ny
...die doget d
...yn voel woerd
...So beware ko
...spracken dat me
...En als na volle
...velget onrecht de
...woert die gere
...vredes van welcke
...des vrede re
...samen borne wo
...want closter ludo
...vredes behouē So h
...voel behoef dat
...welcker doget
...hu woert beware

tude sick vrouwe / wan se yn liden syn /
 wāt is een mynsche gerecht so woert
 he dar yne geprofft / Is he een sunder /
 so en woert he nyet allene / van den
 sundē gereiniget he ontfeit oeck na
 desen leuen des syn loen / Et is enē su-
 der alto schedelick / dat he yn synē sun-
 den nyet ongemacke nyet woert gey-
 nyget

Van swigene vñ

W En sal oeck merken dat die do-
 get der gedult een ander na vol-
 get / die hiettet swigen / Want
 die ware vredesāme heldet syn swigē /
 yn gedult / wan em ongelick wederuert /
 en wedersprickt die selue bosheit yn syn-
 re ongedult nyet / Oeck sal men weten
 dat enen geestlickē mynschē alto voel
 euene kōmet die doget des swigens / Wāt
 als men yn voel woerdē der sundē nyet
 ledichsteet / So bewarē kortte wort / en
 seldē gespracken dat men die sunde om-
 megeet / En als na voellen woerdē stede-
 lickers volgt onrecht tegen got en den
 neeste / so woert die gerechticheit gevodet
 van swigene / van welcker gerechticheit
 die vrucht des vredes / rechte als van ene
 vruchtsamen bome woert versamet / **W**ir
 ōme want closter lude hauen alle dīnck
 des vredes behouē / So hebn se oeck to
 mael voel behoeff dat se swigen / auer-
 mydes welcker doget die vrede herte
 en siele woert bewaret / Een geestlick

man glorijt vergeues van der besit-
tynghe der doegede yn synē herten is dat
he auermydes den ongemacke voeller
woert vstoret die disciplinē des swigēs
Onse here **I**hesus cristus leret ons en
sprickt also **E**en itlick ydelwoert dat die
mynschē wēden sprecke / dar moeten se
rede van geuen an den lesten gerichte / **E**n
onnutte woert is dat anweder der rede-
licheit / rechter noetdorfticheit / of der an-
dacht mylder nūtticheit enbert **O**eck
sal men wete dat een beschedē sungen is
alco lief to hebbende **W**ant et behelder
enen itlicken geestlicken man yn temel-
heit / ende yn den stade der doegede / ende
gueder werke **W**er die doet des swigēs
yn geestlicker tucht myt vonden ende
gebade / die strengeheit der geestlicheit
en mochte yn oerre macht myt syn ge-
bleue / **E**n doch sal mē wete dat men sal
swigen myt beschedēheit / een wies man
swiget also lange dat em boert to sprac-
kende **S**almon sprickt **E**t is tijt to swi-
gende en is tijt to spreckende **V**an gehor-
Willē wy voert an **S**amheit **V**in
Schriue van gehorsamheit / **M**en
sal wete dat van den tweeen vorge-
schryf doegede / gedult / en swigē / woert ge-
baren die edele auertredende doegede des
gehorsames / **W**at die warer geduldigen /
en lief hebbere des swigens / die synt den
gebaden der ouersten yn alle dyngen
willenlicken onder denich **O**u willen

wy ten irsten sien wat gehorsam sy /
Gehorsamheit is een onder werpyng
 engens wille dē wille eens ouersten
 to temelickē en erlickē dyngen / **B**e-
 horsam is men schuldich alleene gade
 des knechte wy syn / en dat doer en / **E**n
 oeck enen redelicken creaturen yn gades
 stede / als enen engele / of enen mynsche
 yn den dingen / die got van ons eischet /
 en die ons to em vuren **O**eck sal me
 wetē dat die sacker des horsames driual-
 dich is / Die ene is dat alle creature also
 vā gade geordiniret is / wal dat he en alle
 vuer is / also dat se vā em ontsaen / dat se
 sint / dat se hebben / en dat se kūnen / **E**n
 doch ontsaen die / die em nare syn / nyet
 yn der stede / sonder yn gelicknisse / volkō-
 merre van em / dat se oren onderen /
 en neesten yn gieten / en die dan voert
 oren ondersten yn gieten nyet an die
 ondersten / dat die ondersten dē ouersten
 onderdenich syn / en die ouersten den ond-
 sten vuer syn / en regiren se / **S**o synt die
 ouerste engele den ondersten voer / en die
 ouersten mynschen regiren die onderste /
 als sunte **p**aul sprickt **E**en ittich siele sal
 onder der gewalt syn **D**ie ander sacker
 is **W**ante alle luden nyet is gegeuen dat
 se ander mynschen leren / of geenre lere
 behouen / op dat se nyet eire^{en} guen yn
 den wege die dar vuret to der ewigen
 ere / so boreet sick dat se na volgen der
 lere erer meester yn horsamheit / dat

se nyet blint en vallen yn den grāue
der verdomnisse. **D**ie derde sacker is / Als
dat mynsche gade nyet wolde onderdenich
wesen / en sundigede / en yn houerdicheit
verliesen die ere gades. **S**o gebuert sicks
dat he gade weder genoegh do / en geue sic
doer got myt gehorsame den mynschen
onder dat he also oetmodiclike myt der
doeget der gehorsamheit weder verwer
ue gades barmherticheit. **S**untes **I**hero
nimo sprickt / Behorsamheit is een orde
auermydes dem alle leue der gelouigen
woert geordiniret / se is oeck een gebere
ryne alre doegede / een spise alre hetigen /
en een doeget alre leuendige / en sonder die
doeget en mach geen guet gade behage.
Salmon sprickt / Die gehorsame man
sprickt die segehafticheit / wante wan
he oetmodiclichen sicks onder geuet eens
anderen stemme so verwynet he sicks seues
yn synen herten. **D**eck en kan nyman
die doeget der gehorsamheit gans vervul
len / he en vlitte sicks inst to versmae dat
gelucke deser werlde / ende alle wederwer
dicheit myt gedult drage. **Vā armode**
DAr na volget ene versmaheit rick
diens of geestlick willich armode /
want wilck mynsche synē egegen
willen bricket / en is oetmodiclike gehor
sam synē ouerste / die is so voel bereider
to versmaende alle vergenclicke dinge / en
is lief hebbende willich armode. **A**rmode
is een doeget sonder die nyman ^{mach} kōme

to der gansheit der volkōmenheit / **D**at
 onse here **J**hesus cristus betuget ende
 sprickt / **W**oltu volkōmē wesen so verkoep
 allet dat du heues en̄ geuet armen lu-
 den / **E**d synt twe die enē itlicken geest-
 licken sollen bewegen to der lieue der
 armod / **D**at een is een gottlick exem-
 pel / dat dar is onstraflick / **D**at ander
 is een gottlick gelouede / dat dar is onspr-
 ecklick / to den irsten sal bewegē enen
 itlicken to der lieue der armod dat exe-
 mpel onses herē **J**hesu xpi **W**ant he
 was arm yn synre geboert / arm yn sy-
 me leuene / arm yn synē steruene / **D**ar
 van sprickt **s**unte **p**aul wettet die ge-
 nade onses herē **J**hesu xpi doe he ricke
 was doe wart he arm doer ons dat wy
 yn synē armode rick woerdē / **S**unte
Augy sprickt **G**ot en̄ mynsche versma-
 den alle erdesche dynck op dat he bewi-
 fede dat se oeck van alle mynschē solden
 versmaet werdē / en̄ duldede al onge-
 mack op dat he ons lerde oeck al on-
 gemack duldē / also dat men yn den irstē
 gene selicheit en sochte / en̄ yn den andēn
 geen ongemack en vruchtēde / **O**eck
 sprickt **s**unte **B**ernard **O** mynsche
 su den armen cristum / gebaren sonder
 herberge / liggende yn der kribbe tussc-
 hen den offen en̄ esele / gewondē yn sno-
 de ducker / vliende to egiptē / sittende
 op enē esele / bloet hangende an dem
 galgen / **O** wilck een grot misbruckēge

is dat een snode worm wil rick syn / doer
den got der gewalt wolde arm werden /

To den anderen male sal enē ittike
ontfengen to der lieue der armod dat got
licke gelouede / dat onachtlick is / Want
wie mach werdelick myt worde sprec
ken / myt herte begrippen / myt hande
geschriue die hemelsche glozien / die got
den arme en den versmadereder werlt
heuet gelouet to geuende / se richte mit
gade an den Jongesten dage / en ontsaen
van em dat ewige leuen / **H**e sprack al
so selich synt die armen des geestes wat
der is dat rick der hemele **Vā nochterheit**

DEn sal voert weten dat die doet
der nochterheit volget der vor
schreue doet na / Want wilck ny
sche arm is die en kan gene auerblodi
ge spise getugen / dar om so moet he
nuchteren leuen / en ed doen alre meest
die doer die lieue gades alle rickdum v
smaen **N**uchternheit is een doet
yn den die vodynge des lichames myt
mate woert genamē / yn spise / yn dra
neke / yn slaepe / **O**eck so woert se gena
men voer ene maette tegen alle onmaet
te des liues / der gedancken / der syne / dar
ome sprickt men / een een nuchteren
dancke / een nuchteren syn / **E**uer wan
nuchterenheit wort genamen voer
ene wedertuckynge / en ene maette der
vodynge / so wort se weder die onmaete
en ondoeget des auerettens gestalt / **D**ie

andacht des mynschen sal ernstlicken
 wacken to der nochtternheit/ en besche-
 denheit/ Want die siele en is nyet doer
 de licham geschapen/ sonder dat hif is dor
 die siele geschapen/ dat he oer diene/ en
 helpe to doegeden/ en to ewigen heile/ Die
 siele is doer got geschapen/ dat se em to
 hange/ en to hangende synre sutticheit
 gebrucken/ en dar van helich sy **N**uch-
 ternheit steet yn drien/ Men sal irst sie
 dat men nyet sutte/ noch kostlicke spise
 en sucke/ sonder eenvoldige/ dar sikk die na-
 ture mach van onchaldē/ dar yne aueraet
 nyet werde gereisset/ Men sal oeck nyet
 meer/ of dicker die spise nemē/ dan sikk
 betemet/ sonder yn matē dat ed eng bequit-
 kyge sy des lichames en geen borde/ Men
 sal oeck die spise nyet yn ongelaet nemē/
 sonder ordelicken/ en temelicken/ als geest-
 licken en erbaren hude mal betemet **Vā kuschheit**

Du willen wy voert schriuen van
 kuschheit/ kuschheit is een dochter d'
 nuchternheit/ en woert van oer gevodet/
 als die onkuschheit van den aueratte/ wilck
 mynsche wil kusch wesen/ die sal der no-
 chtternheit to hangen wāt sonder die so-
 en steet kuschheit/ nyet secker/ Sunte **Augst**
 beschriuet die kuschheit en sprickt also/ ku-
 schheit is een doeget/ die dar comet die hei-
 te der onkuschheit/ begerlicheit/ onder den
 iocke der redelicheit/ kuschheit is ee edel do-
 get/ Want se nemet oren oerspronck vā
 den hemele/ kuschheit heuet ons die hoge-

ste meester onse here **J**hesus xps yn ap-
penbarer lere vā der hemelschen schole
op dit ertricke gebracht / en̄ heuet des
ons syne werde moder eene volkōmen
irste meyster^{yn}e der lere yn der schole
der heiligen kercken gegene / kuscheit
is een engelsch dinck / auermydes oer werde
die mynsche den engelen gelick / en̄ werden
hemelsche borger e / **S**unte **B**ernard spr
reckt van der heiligen vrouwen marien
also / wie heft dy geleerd yn den vleische
een engels leuen vuren / **A**en sal weten
dat men sonderlicks vif dinck behouet
to der kuscheit / die to verweruende / en̄
dar yne to bliuende **T**o den irsten dat
men sick van den trecke die yn onkusch^t
leuen / en̄ sick to den kuschen geuen / **I**n
der leuene / en̄ lere / kuscheit wort geleerd
Oeck sal men wallust des liues yn
onmaette ettens en̄ drynckens vhen
slaepes en̄ anders gemakkes sick ont-
trecke / die dar den onvlaed des vleisches
voden **O**eck sal men die utweyndige
syne bewaren dat mē noch sie / noch hore
of gripe / dar een mynsche van bekaret
werde / en̄ to onkuschheit gereisset **O**eck
sal men sick huden voer ledicheit / want
die een doer is alre sundē **O**eck sal mē
myt vlitte bewaren die ynwendige ge-
dancke en̄ begeryge des hertē / auermyds
den / die alde slange irst syn houet myt
vergift den mynschen yn brenget **O**eck
sal men yn steden gebede syn / dar mede

men hulpe verwerue by gade **T**id is
 noch een driuoldich grade yn den voert-
 gange der kufcheit/ **D**ie rste is dat mē
 fick onthalde van den vleifchlickē wer-
 ke/ myt voersatte kufch to bliuende/ en
 alre ontemelicker bewegelicheit die vol-
 bert weigere **D**ie ander grad is/ dat mē
 dat kufche begeer reinige myt aftrec-
 kyngē den vleifche/ ende ander geest-
 licke vlyttinge to staen/ so wort dat vleifch
 den geest onder demich/ dat ed desto mē
 bekaert werden/ en wal dat ed noch niet
 alaffteet/ der bekaeringe der begerlicheit/
En doch so werden se als myt den spit-
 ften der dorne to hant gefatteget/
Die derde grade is wan een mynliche alle
 onkufche begerlicheit strengelicken tomet/
 en so temet dat he se to male feldene/ en
 kleyne vulet/ en rechte yn groetter be-
 gerlicheit so dane heue der kufcheit an-
 trecket/ dat he verschrecket/ en alle vlei-
 schlicke begeringē versmahet/ en ene
 wyllyge dar van lidet/ dat he nyet dar
 vā mach horen sonder veruerynge/ en
 onwillen syns hertē/ **O**eck sal men we-
 tē dat kufcheit drierley is/ die een is der
 erhten lude die got vruchtē/ en oer elicke
 leuen reyne bewaren/ die ander is der
 wedewen/ of der/ die yn onkufcheit gesū-
 diget hebn/ en oer butte dar voergedaen/
 ende wilē voert kufchlickē leuen **D**ie
 derde kufcheit is der Jongfrowen ynder
 hertē onse here **J**hesus cristus gerne

wonet. **A**ls sunte **Bernart** sprickt
In gene stede en neyget onse here **Jhesus**
so gerne syn houet/als yn den
gulden schoet der Jongfrouwen reynicht.
Ziet alleene so heuet onse here syne
lust yn Jongvroulicker reynicheit/so
derdar na dat een mynsche geuallen is/
en des syne buete heuet gedaen en leuet
voert kuschlick die kuscheit behaget
oeck gade. **W**ant **Cassians** sprickt **I**n
den dat een mynsche heft gesundiget/
en weder bettert/en sick lange ouent
yn reynicheit/die kuscheit is een na vol
geryne der Jongvroulicheit/en yn den
setuen heft oeck got wallust to wofede
Oeck sprickt sunte gregorius/die brude
gum wort onder den lehen geuodet/die
brudegum is onse here **Jhesus**/die letie
sint die kuschen siele/die suette roeck
yn eyn exempel den anderē geue/ende
sick yn oerre reynicheit beware/dar
onse here sonder twiuel wallust onder
heuet to wonende. **Z**u sal sick een iclick
cristē mynsche/sonderlicks doch een geest
lick/en gemeylick die kuscheit hebbe
gelauet/ont halden van der onreynicht
der onkuscheit/en den setue laster we
der staen die wile dat men junck is/
dat men moge dat loen der tokōmeder
ere voer den arbeit sodaens strides
van gade ontsaen. **A**lso eyndet sick van
kuscheit en den anderē doegeden die hir
vorgescrey staen. **D**ar na dat een my

sche myt den seluen vorgeschreuenē
doegede / Oetmodicheit / gedult / kusch /
guede willen / vruchtē / gehorsamheit /
willige armode / eygener richtynge /
en̄ nūchternheit / temelick / geestlick /
en̄ genstlick / vtwendich en̄ ynwendich
is gezieret / so sal he sick oeck yn ander-
en gueden werken ouen / Dat is yn vastē /
yn wacken / yn gebede / en̄ voert yn den
doegeden die den gelick syn / so mach
he gude des to seckerlicker behagen /
en̄ balde to enen heligen volkōmen
leuene kōmen **Van hardicheit vii**

Eck willē wy sien van eenre
doeget die hietet **Pseuerācia**
dat is to dūde een vollehirdery-
ne **I**n sal men merken wal dat een
mynsche alre doegede deelhaftich is / en̄
alle guet werket / En̄ doch so en̄ schmet
he yn den angesichte gades nyet erlick /
en̄ volkōmen / ed en̄ sy dat die hherdery-
ne dar to sy. Wāt ed en̄ geen doelick
mynsche to lauende / woe volkōmē he
is / ed en̄ sy dat he dat angehauene guē-
de werck myt enē gueden seeligen ey-
de beslutte / Die herderyne is een eynde /
besluterynne / en̄ een volbrengerynne alre
doegede / Ed vorsteet kleyne / dat men
geestlick / oetmodich / geduldich / kusch is /
en̄ got lief heuet / ende sick yn alle an-
deren doegede ouet / Wan die hherderyn-
ne nyet dar mede is wāt wan alle doe-
gede loeppe omē sold / so vntfeet die hir-

der yne alleene dat loen / **N**iet en wort
die gesunt die yn gueden werken an
heuet / sonder die yn doegede en guede
werken herdet myt an dat eynde **z**

T O leste willen wy schriue **Van**
van bekaryge **Wat** **bekaryge** **z**
wan een mynsche van funde leet
tet / bichtet en buttet / ende begyuet
dogentlicken to leuende / en sick yn gue
den werken to ouende / en dar yne
vortgaen / so ruren en manicherleye
bedrofnisse der bekarynge / **W**ant die
bose geest hattet alto vel seer dat heil
des mynschen / en also bolde als he wen
suet geestlicken en dogentlicken leue
to stunt sendet he mancherley stricke
der bekarynge yn syn herte / op dat he en
moge van den wege des heils kieren / en
to den irste sundigen leuen brengen / en
dar nato der ewiger verdonnisse wure
Euer een iclick geestlick mynsche sal
den bekarynge / ende rade der duuele men
lick weder staen dat he yn dat bose myt
en valle **Dit** **synt** **die** **gesette** **des** **vierde** **de**

Ene vor rede / en ene verichtyge **des** **des** **buck**
des **vierde** **deels** **des** **des** **buckes** **ii** **W**ar by
een mynsche mach merken of he gades
lieue hebbe / en van viuf teiken der yun
gen nigebaren lieue der anheuenden yn
den wege des ewigen leuens **iii** **V**an viuf
teiken der besteydigeden lieue der vort
ganden yn den seluen wege **iiii** **V**an viuf
vweyndigē teicke der volkomener lieue

der volkōmen mynschen **v** Van vuis
 ynweyndige teycken der seuen **vj** In
 welken teicke een mynsche mach
 merke of he yn den tal der erwelden
 sy/ en of em got syne sunde hebe ver-
 geuen **vij** Van ene wercklicken en be-
 schouwelicken leuene **viii** Wat een be-
 schouwelick leuē mach hinderē **v** Wat
 to enen beschouwelicken leuene mach
 vorderen **v** Van gebede/ en woe dat wese
 sal/ en woe ynige lude dar yne werden
 gehindert/ en bekaret/ en woe se den we-
 der staen **vj** Wat omē got onderwiten
 der ynigen yn gebede na oren willen
 nyet en horet **vij** War omē got geestlic-
 ken en gueden mynschen die genade yn
 gebede/ en yn ovyngē andern guede wer-
 ken onttrekēt/ en woe se die sollē weder
 verweruen **viii** Dat yn gades lieue en be-
 trachtige synre waldaet/ en des tidens
 ihu xpi/ en yn danckberheit alle synre
 genade/ en guede alre irst yn ons wort
 verwecket die lieue gades **viii** Van der vr-
 ucht en nutticheit des heiligen sacramē-
 tes/ en woe danewis men mach dar to gāē
 en dat werdelicken ontfaen **xv** Of ed
 better sy en heilsamer dat men dücke dar
 to gā/ oder of men dat seldener solle doen
xvi Van drien stedē dar die siele hēnen
 kōmen wan se van oven lichamen schei-
 den/ dat is die helle/ dat vegeuuer/ en dat
 hemetricke **xvij** Van den opstaen der dodē/
 van dē leste gerichtē/ van der pyne der

verdoemden / ende van den loen ende vrou-
de der erwelde **Hir heuet sicks dat vierde**

Die hoge leerre der **stucke an 2**
helingen kercken sante paul spric-
cke / Ick wil alle mynschen wese
als my / **E**uer ick sprecke Ick wil dat alle
mynsche syn / nyet als ick byn sonder als
ick gerne were / **W**ant ick werliok begere
dat ic myt gades genade gerurt / an heue-
de / yn den wege des ewigen leuens / en got-
licker lieue / myne sunde beschreie / bichte
en buete / en genslick aller ondoget af ga-
Na gades wille / en gebade yn alle doegede
vort ga / **O**p den berge der volkomen-
heit eens beschouwentlicken leuens mit
an myn eynde moge bestaen / en dar na
to loue des ewigen leuens krone vroe-
lick moge ontfaen / **H**ir dme sprecke
ick Ick wil dat alle mynschen syn / nyet
als ick byn wal dat my een guet wille
an legget / so vole ick doch leider een an-
dere **E** yn myne geledderen dan die e-
gades en en vinde yn my niet dan ge-
breck / en en bliue numer stunde yn ee-
re wise **D**ar na dat wy hebn geschre-
uen van doegeden / en woe me van der
eenre to der anderen stige also lange dat
men to der volkomenheit komet / **S**o
willen wy vort schriuen van somygen
stucken dar die volkomenen mynsche
mogen ontfaen / dat se wete wat en to
gehoert / en nyet alleene die volkome-
sonder oeck die anheuede / en die vort

†
eyn oldich lute e-
ne lere ende an
ny sinne

lyrrm
... want d en allen
... oeck die anden
... chke hene yn
... sal men irse
... menyt yn dri
... der des heren / In
... chkeit des sijn
... henger he yn
... so een myns
... he volkomen
... wort geru
... en bequie
... sint gegien di
... erden to der re
... penitencie der s
... ofyne gude
... der bekar ynge
... volken men to
... komet **P**eyn
... des modes die sicks
... veruort **O**e is
... en gansheit des
... mynschen
... lieue bein
... yn ons werde
... dat wy we
... die begerliche
... van spricke sime
... sijn twe dinc yn
... dat se loue
... heit des

gaenden/want ed en allen gelick dienet
 to heile als oeck die anderedeel diffes buc
 kes enen iticke dyene yn welcken staet
 he is. **C** Zu sal men irst weten die staet
 der volkōmenheit yn drien beiteit/ **I**n
 reinicheit des herten/ **I**n gades lieue/ **E**n
 yn beschouwelicheit des scheppers alre cre
 aturen/ **I**rst henger he yn reinicheit des
 hertē/ **W**ant io een mynsche een purer
 herte heuet io he volkōmenre yn enen
 heligen leuene wort gewūden/ **D**ar ōme
 so is ed nutte en bequemelick dat die
 dinck voer sint geguen die dē wech ge
 uen/ en bereiden to der reinicheit des
 herten/ als penitencie der sūde/ werky
 ge der doeget/ of ynge gueder werke/ en
 een liden der bekar ynge/ **D**at synt die
 auernydes welcken men to der purheit
 des herten kōmet/ **R**eynicheit des is een herte
 purheit des modes die sick alre onrei
 nicheit ververret/ **D**ec is reinicheit
 des hertē een gansheit des vtweyndige/
 en ynweyndigen mynschen/ myt der
 genade gotlicker lieue bewaert/ **E**s is noet
 voer alle dyngen dat die vernūft/ ende
 begerticheit yn ons werde gereiniget/
Die vernūft/ dat wy weten wat wy
 sollē doen/ **D**ie begerticheit/ dat wy die
 dinck die wy bekennē to doende kunen
 doen/ **D**ar van sprickt sinte **Bernart**
 also **E**d synt twe dinck yn ons to rein
 gende vernūft dat se loue/ begeryge dat
 se wille **C** **R**eynicheit des hertē geberet

ene guede conciencie / dar voer yn de-
sen leuene en geet geen vrolicheit /
dat betuget sunte **Augustyn** en sprickt **E**
en is geen groter vrolicheit dan purht
der conciencien / Want vroude en vrolicht
komet ynigen mynschen van eenre gu-
der conciencien / Sunte **Bernard** lauuet
se yn eyne tractate en sprickt / Ene gu-
de conciencie is groet rickdum / ende
wat is sueter yn alle creature / of wat
is ricker op erden / wat is seckerre / wat
is rouwiger / den edelen schatte / want
ene guede conciencie is een titel der
geestlicheit / een acker der benedidyng /
een garde der wallust / ene arcke gudes /
een vroude der engelen / een schat des ri-
ckes / een wonyng des heiligen geestes / een
geteickent en een beslattede boeck dat me
an den Jungesten dage op duet / **E**d en
is nyet seckerre / ed en is nyet vroelic-
ker / dan een guede conciencie / dat lijf
drucket / die werlt trecket / die diauel ver-
schrecket / en se bliuet alletijt secker /
Secker wan dat lijf steruet / secker wan
die siele voer got wort gebracht / secker
wan se beyde voer den strengen richt-
stuel des rechten richters werden ge-
stalt / **R**ichardus sprickt werdige butte
der vergange sunde / en een voersichtige
seckerre afkirynge der anstanden sunde
macken ene rouwige conciencie / **M**e
komet oeck myt eenre gueder conoien-
cie to ene vrede des herte / of to geestlic-

roestiger

roestige

leuene
vroude went vrede
vroelick ro hoep
wort ontfangen
grote to verwan
en ywendyng
een eenfam leu
yn der cellen
samen leuen w
ongemack
des herten
Ede is een geest
macket y den ho
yn de vroeterre
die sachen
bernenden m
kan een myn
der volkomenheit
en na desen
leuen Men kom
conciencie des he
vrede rouwe des
vroelickat to warr
vredes houe en a
roet ro ginsfer gude
Wen willen
desse vorrede m
sien op dat wy mo
sien des vreden p
desse die vorgelaud
men een egerne m
conciencien en vort
die men ed myt

ker vroude went vrede en vroude ha-
 gen stedelick to hoepe / Van vrede des
 herten / wort ontfangen vroude yn de
 heligē geest / to verwarende de vrede
 des hertē / en ywendigen rouwe doch^{roeste}
 alto veil een eensam leuen / en een stede
 bliuen yn der cellen / Want auermys
 den eensamen leuen wort verdreuen
 manicherley ongemack / dar mede vre-
 de en rouwe^{roeste} des herten gehindert wer-
 den / Die C^{roeste}elle is een geestlicke woninge /
 die dar macket vā den houerdigen die oet-
 modigen / van de vreettere die muchtere /
 vā den tarrigen die sachtmodigē / vā den
 heiligen die bernenden yn bruderlicker
 heue / se kan een mynsche vuren op die
 hoege der volkōmenheit / en een guet
 eynde geuen / en na desen leuene dat
 ewige leuen / Men komet oeck auer-
 mydes reynicheit des hertē / gueder con-
 ciencie / vrede / rouwe^{roeste} des hertē / en geest-
 licher vroelicheit / to warre gades lieflic-
 heit / auermysdes heue / en alre dynck affsch-
 eidenheit / to gansser gades beschouwe-
 licheit **W**y en willen oeck myt dese
 woerden dese vorrede nyet langer ver-
 trecken op dat wy mogen komen to der
 materien des vierden stukkes des ses
 werckes als vorgelaued is **E**n doch sal
 men noch een cleyne merken / dat der sel-
 uen materien / en vort den ganssen bucke
 dienet / als men ed myt andacht leset **D**ie

wech des ewigen leuens heuet drye yn sick
dat is een anheue / eyn vortgaen / en een
volkōmenheit **D**at irste geschuet wan
got een mynsche myt synre genade voer-
kōmet / dat he yn begerticheit der vroude
des ewigen leuens / of yn vruchte der pynne
der helle / of yn den beyden / syn leue wandelt /
syne sūnde beschreiet / bichtet / en buettet /
en gedencket dat he der nimmer meer en
wil doen **D**at ander geschuet wan he
yn der seluer genade gades / en hulpe yn
doegeden sick ouet / ende van eynre to der
anderen seiget myt dat he kompt op de
berch der volkōmenheit **D**at derde ge-
schuet wan he yn gansser gotticker lieue /
ende volkōmenheit beschouwelickē leuet /
En den so is die lieue des mynschen to gade oec
drierleye / Die een is kleynne / die ander
is groetter / die derde is volkōmē **I**s he
yn den anheuen des weges / so heuet he
die kleynen **I**s he yn den vortgange / so
heuet he die groetteren **I**s he yn den
volkōmen / so heuet he die groetsten
Wilck mynsche nu gerne wil weten /
of he yn den wege des ewigen leuens sy
of yn wilcken eynde des weges he sy / en
of he gades lieue hebbe / of wilck deel der
lieue he hebbe / en anderre gueder nutter-
lere oeck een verichtyge / die sal sūnderlic-
kes dit deel myt vlitte auerlesen / dar y
ne leret he des ene anwisyngē / en is alto
voel schedelick dat men des niet en weet

lieue

lyrrir
ook onweetenheit
geschuldiger dar om
alle die deel sonde
gmaeker Want ick
alle mynschen
ander als ick gerne
der mygelare
den onsen onvolkō
wille en manichuo
en mogen wy niet
en of wy lieue hebbe of
wel roet dat wy
yn die yre merken d
in lek yn de werken d
wech der lieue een deel
en deel der voertgā
volkōmenē Dar om
mynschen der Junge n
wel der sterckende en
en deel der volkōmen
in der Junge nigelaren
ken anheuen yn de
leuens syne vyue **C**
in der voertgāne sūnd
leue en doertliche sūnd
yn een ander / dar om e
myt een ander yn ei
leue want die lieue yn
so driuet se to ho
leue ve auermydes
leue dar om **S**iet h
leue omme doertlic

Want oeck onweetenheit nymande dar
 yne onschuldiget / Dar òme en is oeck
 nyet alleene dyt deel / sonder dit gansse
 buck gemacket / Want ick ernstlick be-
 gere / dat alle mynschen syn nyet als ick
 byn / sonder als ick gerne weer **Vā vñf-
 teken der nygebarē lieue der anheue-**

Der onser onvolkomenheit **der**
 wille / en manichuoldigē gebrekes /
 en mogen wy nyet gensticken be-
 kenen / of wy lieue hebn of nyet / **H**ir ò-
 me is des noet dat wy somyge teyken hebn
 dar wy dat yne merken / die teyken be-
 wisen sick yn dē werken der lieue / wil-
 cker werk der lieue een deel der anheuen-
 den is / een deel der voertgāndē / en een
 deel der volkōmenē / **D**ar òme so synt so-
 myge teyken der Jungē nigebaren lieue /
 een deel der sterckendē en bestedigedē lieue /
 en oeck een deel der volkōmen lieue / **D**er
 teyken der Jungē nigebaren lieue die dar
 horet den anheuenden yn dē wege des ewi-
 gen leuens synt vyue **D**at irste is
 rouwe der vergangenē funde / **R**ede war
 òme / lieue en doettlicke funde synt vyende
 tegen een ander / dar òme en mogen se
 nyet myt een ander yn enen wille stae
Hir òme wan die lieue yn des mynschē
 willen is / so driuet se to hant die doettlic-
 ken funde ut auer mydes den wedagen
 des rouwe dar òme **S**iet hir òme is we-
 dage des rouwe òme doettlicke funde / dat

irste teyken der nigebaren lieue **D**at
ander teyken der nigebare lieue / is ganse
opsatte myt begerlicheit sick meer wil-
len voer doetlicken funde huedē / **R**ede war
ōme een ganse vorsatte hebn / sick wille
huedē voer doetlicken funde myt beger-
licheit / en is myt naturlicker lieue / son-
derēd werket gotlicke lieue / dat meynet
sunte **A**ugg en sprickt also **I**st dat die
wille des mynschen myt der genade gades
myt verloest en wort van den dienste
des diuels / en yn der genade gades georde-
nivet / so en mach he gerecht / en milde-
lick sonder doetlicke funde myt leue **H**e
mach sick een wile yn der vrycheit dar
voer huden / euor syn krankheit en kan
die lenge sonder genade sick dar van niet
onchalden **H**ir ōme langestaen sonder
doetlicke funde / is dat ander teyken der
nigebaren lieue **D**at derde is / dat men
gerne hoert van gade / **R**ede war ōme
Want die liefhebberē hebn oer lust dat
se horē van oren lieuen / eder se van em
lesen / of gedencken **J**ohās **r**isostimo
sprickt / die liefhebberē kumen vā oerē
lieuen myt gefwigen / en onse here sprickt
die van gade is die hoert gades woert ger-
ne **H**ir ōme gerne to horen van gade is
dat derde teyken der Jungen lieue **D**at
vierde is / dat men willich sy / en bereide
to guede werken / **R**eden war ōme **W**ant
die lieue is alto wōl werclick / en gebudet

alle ordelickē arbeit / als **sunte Iherg** sprickt / Die lieue gades en is nimmer ledich / wā se is so werket se alto groet / War euer gēe werkyngē en is dar en is geen lieue / **Hir** dme willige bereyde werkyngē guder werke / is dat vierde teyken der nigen lieue **C** Dat vifte is wan sick een mynsche bedrouet des gebrekes geestlicker tucht / en doegede syns euenen mynsche / en vrouwet sick wan he sick yn geestlickē dyn gen / en doegeden bettert / dat meynt **sunte Augu** / dar he sprickt / die sick nyet en bedrouet des ongeluckes syns neeste / yn den en is nyet die lieue gades / Die apostel sprickt / die lieue en mede vrouwet sick nyet der boesheit / sonderse mede vrouwet sick meer der warheit / **Hir** dme die sick vrouwen des geestlicken geluckes en sick bedrouet des geestlicken ongeluckes syns euen mynschen / is dat vyfte teyken der nien lieue die dar gehoret to den anvangē des wegē des ewigen leuens **Van vyf teyken der be-**

Oert an willē wy **steydigende lieue. iij.**
 sien vā dē teyken der besteedigede lieue die dar gehoret to den / die dat voert gaen yn den wege des ewigen leuens / der teyken sint oeck vyse **C** Dat irste is een heitege / en gerechte auerhoryngē der concientiē / nyet alleene vā doetlicken sunden / sonder oeck vā degelickes fundē / **Rede wor** dme **Wat** als die een-

uoldige lieue wort gesattet weder doetic-
ke funde. **S**o wort die hettege lieue ge-
stalt weder degelickes funde/ dat se die dri-
ue vā der siele/ dat se den heligē geeste
nyet myshagen/ die dar alle kameren
des gedancken sucket en reiniget/ **D**es
sprickt sunte **gerg** die helige geest die
vermanet/ die beweget/ die levet/ **H**e v-
manet onse gedechtenisse/ **H**e beweget
onsen willen/ en levet onse redelicheit/
En en lettet die alre kleynsten kauē
der sunden nyet yn der woningē des
hertē dat he besittet/ sonderhe verbert
se to hant nyet den vure der alre behē-
deste omsichticheit/ **H**ir ōme als die ster-
de ouerhoringe/ en gerichte der concie-
ciē geschuet van den heligen geest/ en
is weder degelickes funde/ **S**o is se secker-
lick dat irste teyken der behardeden lie-
ue. **D**at ander teyken der voertgāde
lieue/ is een myneryge der begerlicheit/
Bede war ōme **W**ant woe vel meer die
vlicte der lieue sick tegen got meret
also voel meer vluet van den mynsche
alle tijtlick ydelheit/ en sick mynert/
yn em alle bose begerlicheit/ dar van
sprickt sunte **August** also die begerlicht
mynert sick wan die lieue wesset also
lange dat se to der groetheit komet dat
se bauē nyet mach/ **W**ar geen lieue is/
dar regnret begerlicheit/ bose beger-
ynge regnret dar/ dar se dat beger

en smack des waren guedes vt driuet/
Hir ome so is mynerpunge tijtlicker
 begerticheit dat ander teyken der vort-
 ganden lieue **D**at derde teyken der
 seluen lieue is een leuendige ovynge der
 ywendiger en geestlicke synne **R**ede
 war ome als die ovynge der vtwen-
 dige synne is een teyken des vleischlicke
 leuens/ so is die ovynge der geestlicker
 synne een teyken eens geestlicken leues/
Id synt vyf synne bynen yn den gedancke/
 als vyf synne syn wewendich an den lich-
 am/ ende als die vtwendige synne betuge
 dat die siele yn den lichaeme wonet/
 Also betugen die ywendige synne dat die
 helige geest yn die siele wonet/ dat irste
 wort yn siede/ en yn horende geproeft/
 dat ander wort yn lieue/ en yn andere
 doegeden geproeft/ **S**o steet geschreuen
 yn den bueck van den geest en der siele/
Hir ome wat van der lieue die dar is
 een leuen der siele/ die ywendige synne
 der siele werden geleuendiget/ en geouet/
 so is die ywendige vrucht/ en die geest-
 licke ovynge dat derde teyken der behat-
 dede lieue **D**at virde teyken der selue
 lieue is ene vliittige haldynge der gebot
 gades/ **R**ede war ome **W**ant die haldyn-
 ge der gebot gades en mach sonder ware
 lieue nyet geschien/ **D**ar ome sprickt on-
 se here yn den ewangelio die my lief heft
 die heldet myne rede en myn vader he-
 uet en weder lief/ en wy wille kome

to em en werden ene wonynge by em
maecken. **S**unte **A**ugo sprickt oeck dar
van also / du die dar suckest die waren
^{ruffe}rouwe die ons na desen leuen wort ge-
lauet / siet die machst du oeck yn der alre
bittersten swerlicheit des ses tytlicken
leues. suete / en vrolicken smacken / is dat
du dat gebot heldes / en den lief hebbest /
de di de ^{ruffe}rouwe heft gelouet / en dat
is dat vierde teyken der voertgaenden
lieue. **D**at vyfte teyken der egenate
lieue is / een appenbarynge gotlicker
warheit / Rede war omme. Want lieue is
een saeke der vereynyge / dar omme so
appenbart / een vyne den anderen
sine heymelicke saeken / als onse lieue
here duet den die he lief heuet / Dar
van sprickt die lerre **R**ichardus van
sunte victoer also / wiltu weten dat
die behendicheit der appenbarynge
gotlicker hemelicheit sy / dat alre gro-
etste teyken gotlicker lieue so hore
wat cristus sprack to synē junger-
en / Ick en heite v nu nyet meer knech-
te / sonder ick heite v myne vride /
want alle dynck die ick van mynen
vader heb gehort / die heb ick v geappē-
bart / **H**ir omme yn der groetheit gotlic-
ker lieue so hanget die wise der appen-
barynge gotlicker hemelicheit / Ende
dat is dat leste teyken der lieue der vo-
ertgaende

31
Van v
wert an der vol
wilt wy sien
der volkome
volbrengen
der die teyke
worden twiuld
men merket o
dige werken en
romde werken
der verwendige
te der verwendige
verwendige teyken
der een mynsche
der heil syns eu
der Rede war
te yn den buerke
menwille also
te niet gemuch gr
regen als dat men
te onse broder
de sonderdar to
samen lieue. **S**unte
te die epistelen
te een volkome
te is dat he vo
te lieuen. **S**iet dat
teken der volkome
te vereyndige teyke
te den synen want
te niet doer ga
te **A**ugo sprickt
te also die lieue

Van vif utwendige teiken
Dert an der volkome lieue mij
 wille wy sien van den teyken
 der volkome lieue / also vil me
 die mach volbrengen yn deser tyt / **N**e
 sal weten dat die teyken der volkome
 lieue werden twiueldich genamen /
 want men merket oer een deel yn de
 utwendige werken / en oer een deel yn
 de ynwendige werken / **E**n ed synt vyf
 teycken der utwendiger werke en synt
 oeck vyfe der ynwendiger werke **D**at
 irst utwendige teycken der volkome
 lieue is / dat een mynsche bereide sy / dat
 he doer dat heil syns euenē mynschen
 wille sterue / **R**ede war omē **S**unte **A**ugo
 sprickt yn den buecke van der genade
 ende vrienwille also / **E**ner kleynertie
 ue en is nyet genuch groete gebot vol
 lenbrengen / als dat men omē cristū ster
 ue / of voer onse broder / of iden gelick
 wat dede / sonder dar to gehoert ene groe
 te volkome lieue **S**unte **A**ugo sprickt
 oeck auer die epistelen sūte **J**ohānes
 also / dat is een volkome lieue / wan
 een bereyde is dat he voer syne brodere
 wille steruen / **S**iet dar yne bewiset dat
 irste teicken der volkome lieue **D**at
 ander utwendige teycken der selue lieue
 is / dat een synen vyant lief heuet / en
 duet em guet doer gadeswille **R**ede
 war omē **H**ugo sprickt van der tru
 wen siele also / die lieue wandelt den lief

hebbere yn dat gebelde des lieue also
voel se mach/ nyet alleene na de wesen/
sonder oeck yn harder strenge werck-
ge/ **W**an de wort got werlick liefgehat/
de syne viende lief heuet en den wal
duet/ en die volget oeck syne worden
na/ dar he sprickt hebbet vwe viende
lief/ en duet en wal dat gy volkomen
synt/ als myn vader volkomen is/ en
dat en mach nyet geschien yn eenrege-
meynen lieue/ sonder yn eenre volkom-
menen/ **H**ir ome is liefhebbē die viende
en de wal duen dor got/ dat ander ^{u'truedige} tey-
ken der volkomenlieue. **D**at derde
utwendige teycken der seluen lieue is
dat/ **W**an een mynsche alle ouel/ ende
v'wordich vrolick to sick nemet/ en ge-
duldlicken lidet **R**ede war ome **W**ant
volkomen lieue gades wendet genstick
de gedanckē des mynschen vā der lieue
dessa leuens/ dat he tijtlicker pyne/ en
des doedes nyet en achtet/ sonder se meer
onbewegelick/ yn strengecheit v'smehet
Als sunte gregorid sprickt/ **A**ls die doet
den licham verderuet/ so doet die lie-
ue des ewigen leuens/ den gedancken/
en wendet en van alre tijtlicker heue
Ed en mochte geen helige doer got an
den licham tijtlicken steruen/ ed en were
dat he yn den gedancken irst alre erde-
scher begerlicheit does were/ **H**ir ome
als sunte paul sprickt/ die lieue duldet

alle dynck/ Die apostele gynge myt vrou-
 de van de angesichte des rades/ **A**lsus vyn-
 de wy die warheit des derde teyckens der
 volkōmeneliue **D**at vierde teicke vt-
 wendich der seluer lieue is dat/ **W**an een my-
 sche alle dynck auer geuet/ en volget yn
 afgescheidenheit/ ledich na onsen herē **J**hesū
 xpi Rede war omē **W**at volkōmen lieue
 die verworpet/ en versmaet allet dat oer-
 ampt mach hinderē/ **D**ar omē so achtēde
 sunte paul alle dynck als myst op dat he-
 cristū gewūne/ en mānich selich mynsche
 heuet gelick em gedaen/ **S**e synt selich die
 doer got/ en dat ewige leuen hebben verlaet-
 ten kōnickericke/ vorstindom/ borge/ lant/
 lude/ vader/ moder/ kinder/ suster/ broder/
 vrunde/ mage/ golt/ siluer/ erue/ en gemey-
 lick allet dat dese werlt leystet/ op dat niet
 en were dat se an der lieue gades mochte
 gehinderē **W**ant sunte **A**ugo spricke/ **V**a-
 pen deser tytlickē dyng is dar gene gir-
 icht/ of tytlickes guedes begerlicheit reg-
 niret/ **H**ir omē so vinde wy dat auergef-
 ynge aller dynck en cristū na volgen is dat
 vierde teicke volkōmener lieue **D**at
 vyfte teicken vtwendich der seluen lieue
 is wan een mynsche anders nyet lief he-
 uet dan got/ en en yn kintlicker lieue vr-
 uchtet/ **R**ede war omē **W**ant gāse lieue
 die worpet alleen vruchte vt **A**ls sunte
Johans sprickt yn synre epystelen/ **D**ar
 omē so en moge wy gene waren gansen

7 vlyft da-
 liue volleko-
 menheit

dienst gade doen / ed en sy dan dat wy en
yn ganser gotticker lieue yn enen dyn-
gen vruchten / en wan ons to guede wer-
ken / nyet voert en trecket / sonderene
willige begeryge / **Als** sunte **gregoris** spr-
ickt wy en doen gade gene ware dienst
Ist dat wy van vruchten syner gebot / en
nyet lieue em dyene / **Hir** ome so is got
lies to hebn bauen alle dynck / ende syne
gebot vervullen / nyet yn vruchte / sonder
yn lieue / dat vyfte / en leste vtwendige
teicken der volkomen lieue **Vā vif ynwē-**

Dige teicken der selue lieue
willen wy voert gedencke vā de
ywendige teicken der selue vol-
komen lieue als voer gelauet is **D**at
wste / sint ynwendige / en diepe suchtyge
des gedancken van grunde des herten / ke-
de war ome **Wat** wan die gederchtenisse des
lieue dat byneste des herten des liefheb-
bers ruwet to hant sendet se liflicke such-
tinge der lieue rechte als snelle badē vā
sick / also lange / dat die tegenwoordicheit
des lieue se selue sucket / en verquicket
Job sprickt / **Eer** dat ick ette so suchte ick
dat is die selue syn so men ed dudet / kalde /
en trage lieue en mach des niet gedoen
dat volkomen lieue doet / **Also** sint die die-
pe suchtynge des gedancken van herte
dat wste ynwendige teicken der volkom-
men lieue **D**at ander teicken van en
bynen der egenate lieue sint hoge beger-

ynge des hertē to gade / Rede war ōme
 Want Jo die lieue gades yn dē herten
 meer ontfenget woert / Jo die listicken
 begerynge sick volkōmener op verhe-
 uen / also lange dat se to der stede kōme
 dar se oer lieue vynde / **S**unte gregorig
 sprickt / wan die helige lude sick yn beger-
 ynge geuen to ewigen dyngē so v̄heuen
 se sick yn sodane hoehheit / dat en to hor-
 ende deser werlde dinck ene sware ne-
 derdruckende borde is / se achten alto
 vil swerlick dat se v̄wendich hovē / dat
 se ynwendich nyet lief hebn / **V**ir ōme
 sint die hoge begeryge des mynschen
 to gade / dat ander ynwendige teicken
 der volkōmer lieue **D**at derde ywen-
 dige teicken / sint gedanckē der lieue die
 den mynschē krencken / Rede war ōme
 ffulgenciūs die leuer sprickt also **E**s
 is noet waer niet alleene die lieue / sonder
 die schat der lieue / is voergegaen / dat dar
 een krankende begerynge der lieue yn
 gedanckē na volge / In den ewengelio steet
 geschreue / war dyn schat is / dar is oeck
 dyn herte / **W**iltu wetē war dyn schat
 sy so gedencke / wat du lief hebes ende
 gedencke wat du denckes so geschuet dat
 du dynen schat yn dyner lieue beken-
 nes / en dyne lieue yn den gerichte dy-
 ner gedancken vernymis / **E**d is witlick
 dat die liefhebbē yn synē gedancken to
 allen dyngen v̄driet heft ^{acu}sonder war die

schat syne lieue is. In de bucke der
geestlickē lieue sprickt die gerechte
mynende siele also. **I**ck beswer v gy do-
chter vā Iherusalem / dat gy myne lie-
uen segen / dat ick vā mynē kranck
byn. **D**ar sprick op die gelose also. **W**an
groetter lieue sint my alle tijtlicke dy-
ge een verdriet / dar omē byn ick kranck.
Die kranckheit en saek et sick nyet dā
van volkōmenre lieue. **O**rigenes settet
enen onderscheit / onder eenuoldiger /
en berneder / en kranckender lieue / en
sprickt. **D**ie anheunden yn den wege
des ewigen leuens / hebben lief die vort-
gaendē bernē. **D**ie volkōmen kranckē
Hir omē synt die gedanckē die dar kre-
ken dat derde ynwendige teicken der
groetsten lieue. **D**at vīrde ynwendi-
ge teicken der seuen lieue is / verdriet
yn langer beydyngē. **R**ede war omē
die meister sprickt / auer dat seuende
Capitel der engelscher Iherarchen also.
Ed en is nyet snelre / ed en is nyet scher-
per / ed en is nyet dorgaender / ed en is
nyet behender / dan wan sick die lieue
des liefhebers genstlick er geuet to dē
lieue / want syne natuer en rouwet
nyet also lange ^{lyt} nyet dat auer naturlic-
ken dor geet die gānschen dupte / ende
mylick auer geet die al heit also voel
als em moegelick is. **D**ar omē wan die
loep sodanet lieue gehindert wort / of

sick itz wat traaget / so woert die ge-
 dancke bedrouet alto vil en begrippet
 enen verdriet yn der beydyngge / **W**ant
 als **Richardus** spzickt / Den liefhebber
 duncket alle stunde lange / en alle bey-
 den swaer / dat he mach spzecken myt
 den propheten **Job** **M**yne siele vdrut
 myns leuens / **D**at dudet sunte **Gregorio**
 also dusses leuens vheuet sick een vdriet
 wan sick die gotlicke lieue begynnet suete /
Dar ome wan die lieue der volkome n-
 ne ontfenget wort / so gewynnet se alles
 dynges verdriet dat oer lof mach ge-
 hynderen / **H**ir ome is beyden myt vdriete
 dat vierde teicken volkome nre n-
Dat vyfte en leste ynwendige teic-
 ken der volkome nre lieue is vertutky-
 ge des gedancken / **R**ede war ome **D**ro-
nisius spzickt / die lieue die sick gins
 yn got gest / macket ene vertutky-
 ge des geestes / en seget war ome / **W**ant
 die lieue en stadet den liefhebber enet
 dat se yn stillicheit en nochterenheit
 oers gedancken sick selues mogen we-
 sen / sonder auermeydes vertutkyng
 des gedancken der / die die se lief hebn
Sunte **bernardus** spzickt / **S**odane vertut-
 kyng en werket anders nyet da vol-
 kome lieue / **D**romisio settet de apostel
 yn een exempel en spzickt / **S**unte **paul**
 die dar groetlick vortredende was yn
 gades lieue / die sprack **I**ck leue / ende

doch nyet ick / sonder cristus leuet i my /
dat sprickt he als een war liefhebber /
en de vtuckynge leit / en gade leuede /
en nyet en selue / **E**en meester sprickt
dat is een war liefhebber die alleene so-
der myddel auer vermistlicken sine lie-
ue kieret yn dat / dat dar alre hogest
en werlickst is hief to hebbede / ende to
begerende / ende dat alleene doer dat sel-
ue / **W**y sullen to hangē gade onse herē
yn mylder lieue / want he is ene volko-
men verquickynge / en ewige ^{ruyde} roylue sy-
er vterweldē / dat ruret sunte bernard
en sprickt also **O** lieue here ihesu dyn
lieue en is nyet vergencklick / sonder sers
ewich / se en is oeck nyet ledich / want die
dy lief hebn / die en vmoden nyet / die ge-
dechtnisse is suete bauē honich / van dy
to sprecken is een verquickynge / dy be-
kenē is een volkōmen troest / dy an to
hangē is dat ewige leuen / van dy scheide
is die ewige doet / **H**ir syne mogen wy
merke dat sodane vtuckynge des gedac-
ken is dat vyfte / en dat leste yn wendi-
ge teicken der volkōmē lieue **C**hu
sal men weten / dat die lieue oren op
ganck heuet / en kōmet vā den helige
geest / die den gelouigen wort gegeue
to der siele heil / **A**ls sunte **p**aull sprickt
die lieue gades is gedeilt en gegaten
yn vwe hertē auer mydes den helige
geest die v gegeue is / **W**an den helige

geest hebn wy alle guet / heil / en gnade /
 dat herte dat he besictet / dat brenget he
 to der ^{vulste} rothe is ed myt funde beverket /
 en dat die mynsche bichtet / en bettert /
 dat heuet he van syner gnade en gaue /
 en wan die mynsche reine is va funde
 auermydes der penitencien / so geuet die
 helige geest macht dat men yn guede
 werken sicken oue / en en lettet nyet on-
 vledes schulen yn den gedancken / dat
 sicken also voel destu ledicher myt beger-
 licheit dat mynsche verheue to der lie-
 ue gades / he besuet die diepte onser
 funde / en andacht onser herte / en en let-
 tet die klensten kane der schult dar yn-
 ne nyet bliuen / he en berne se to stunt
 myt de vure der alre behendesten om-
 mezicheit / dat ons to nyet hindere an-
 der lieue gades / he werket yn ons mit
 sinen seuen gauen alle guet / **V**ir ome
 wan wy wat guedes / en genade volen /
 vneme en hebn yn onsen herte / so solle
 wy den heligen geest ere beden den die
 alle dynck yn ons werket **D**u is be-
 sonder to merket / wat die lieue der
 siele guedes brenget / **W**erlick dat en
 heuet noch tal noch mate **S**underlicks
 so macket die krachte der lieue / die siele
 een bruet **I**hu cristi / en enen tempel
 des heligen geestes / want een itlick ge-
 louige siele die dar is yn der lieue / ende
 yn den staet der gnade / is een brut

Ihū xpī / en die dar v̄bondē is gade auer-
mydes dē sacramente der doepe / en he-
uet vā em ontfangē die truwe aflattes
en v̄geffynge alre sundē / en die gauē
des heiligen geestes / **M**it dē brudegum
verbindet sick die siele / wan se yn ganser
lieue em to hanget / **A**ls die meester **R**ich-
ardus sprickt / **G**ot is een war brudegu
der siele myt den wy ons dan genstlick
v̄binden wan wy em yn warer lieue to
hangē en dan verbindet he ons sick wan
he yn somygen bisonderē teicken ons to
syner lieue ontfenget / en līflickē omme
venget / **A**lso den wy irst plagē vil to vr-
uchten / begīnen dar na heytlickē lief heb-
ben / **H**ugo sprickt / dat die mylde / en barm-
hertige got / die begerynge ymiger myschē
reisset / **W**an he syne lieue yn en v̄wecket
en ontfenget / ende dar na to hant so vnt-
trecket he en dat beger der lieue dat se dar
na desto hittiger em na loeppe en wan he
dan euer myt syner Jegenwordicheit / en
lieue ore siele sucket / dat se dan dieper
en volkomener van den troeste sick ge-
nstlick verurouwē / **E**d sprickt een gelose
also auermydes der lieue so wōnet die ga-
nische driuoldicheit yn den gedancken d'
gerechte / als die liefhebbere yn den lieue
en die lieue is yn ene verexynge gottlic-
ker nature yn ons / dar omē steet geschre-
uen **Q**ui manet yn caritate **et** die dar
bliuet yn der lieue die bliuet yn gade

En got wōnet yn em **Van teicken to**
bekenē of mē vā dē tal der erwelde sy .viij.

DAr na willen wy sien yn wilckē
 teicken / en getuchnisse een mynsche
 moge bekēnen / of he vanden tal d'
 erwelde sy / en of om got na syner peni-
 tencien syne sinde hebbe vergeuen. **S**o-
 mige teicken en apenbar getuchnisse des
 heils werde sonder twiuel gegeuen den
 gelouigē dar se genslick yne mogen be-
 kēnen / of se sijn van den tal der erwelden /
 en of se gades gnade hebn gevonde / en sint
 bisonder desse drie. **T**o irste of sicc een
 mynsche ontheldet van den sunden / dat
 ander of he werdige vrucht der peniten-
 cien doe / dat derde of he voert an kune
 sicc ouen yn guede werke. **S**unte ber-
nart sprickt / **W**ie mach spreckē ick by
 vā den erwelde / of ick byn voer versien
 to den ewigen leuene / want die schrift
 sprickt / die mynsche en weet nyet of
 he yn gades lieue sy / of yn gades hatte /
Der gewisheit en hebn wy nyet / sondu
 yn toversicht der hape so troest ons got
 dat wy yn bedruffnisse so danes twi-
 uels / nyet to vil gedruciget werde / dar
 ōme sint ons somighe appēbare teicke
 gegeuen dar wy sonder twiuel yne be-
 kēnen of wy sint vā dē tal der erwelde /
 Wan got syne erwelde verlettet sonder
 getuchnisse / wat troestes mogē se dan
 hebn t'uysschen den vrochte en d'hape /

Wodanewis of auermydes welcken tei-
ken mach eyn mynsche nu dat vstan/
Siet dat mach he sonder twiuuel hir y-
ne merken **W**an die almachtige/ ende
barmhertige got kōmet to den/ die oer
kleue wandelen/ en sick yn gades dinst
hebn gegeuen/ en oer sunden beschreie/
rechte als een artseter to den krancken/
en guttet en yn/ de oley des heils/ en
wijn/ dat is hapen der genade/ en vro-
licheit/ en vergyfnisse der sunde/ dat da
barmhertelicken geschuet/ **W**an got dor
onser ynicheit willen/ en behegelicheit
des herte/ en vergietyge der trane/ ende
onses leuens betterynge/ yn barmher-
ticheit beweget wort/ en vergeuet ons
onse sunde/ en worpet alle vverlicheit/
ende alle vruchten van onsen herte/ en
sprickt to enen itlicken sundere die sy-
ne sunde beschreiet/ **I**ck heb gedelget dy-
ne bosheide/ als die wolken/ en als den
neuel dyne sunde/ dat dan secker geschin-
uet/ **W**an dat bedruuede schreien yn ene
vrolicke conciencie/ wort gewandelt/ **S**o
wan dat mynsche na synre gewontheit
to ynicheit euer wil kiren yn een beschr-
eien der sunde/ en settet voer die ogen
synre gedancken die groetheit/ en manich-
uoldicheit synre schult/ ende wil sick dar-
midde/ als he myt an die tijt heuet ge-
daen/ reissen to der bitterheit der rou-
we/ **S**o komet die helige geest/ en ver-

budet dat en̄ geuet onsen geeste een
 getuchnisse dat ons die sūnde sijn ver-
 geue / en̄ wandelt die bewegelicheit / en̄
 bitterheit des rouwen / en̄ trane / yn ons
 die wy irst hadde yn beschreinge der
 sūnde / wy wille / of en willen nyet yn enē
 schreien / yn enen sanck / neyt yn ene be-
 drufnisse / sonder yn ene vrolicheit / nyet
 yn rouwen / sonder yn danckberheit / also
 dat die helige geest mach sprecken **Als**
ysaias sprickt / **D**ie hē heuet my gesant
 to verkundigede / en̄ dat heele die bedroue-
 de herte / en̄ dat ick troest geue allen de
 die dar schreien / en̄ geue en aley d'vrou-
 de vor den schreien / en̄ vroude des laues
 vor den geest der bedrof nisse / **D**ar van
 sprickt oeck sunte bernard also **O** lieue
 here **I**hu van wilcker bitterheit heuestu
 my ducke verloest / komende als een arse
 ter **W**an du na myne bedrouende schreie
 ende myne onspr ecklicken suchten /
 myne verwūdeden concierie heuet gesal-
 uet myt der salue der barmherticheit
 en̄ myt den aley der vrolicheit auerga-
 ten / ende also dücke mijn gebet / enen mis-
 troistigen heuet anegevangen / en̄ du to
 hant weder vrolick gemacket / en̄ dat ick
 my oeck vermaet der genade **I**nsodaner
 ynicheit steet dat getuchnisse dat wy
 gades kynder sijn wan wy ons to gade
 geuen / nyet als to enen heren / to dē vad'
 nyet to enen richter / en̄ dat geschuet auer-
 mydes den heligen geest / **W**ant als sunte

Bernart sprickt/ die helige geest yndrucket
onse herten/ die alre wiffsten teicken/ dat
wy seckerlick hebn ontfangen vergiffynge
der sunden/ **Oeck** sal men wetē/ dat een er-
rede/ en alto vil enge conciencie hindert
en bedecket die to versicht der hape/ **Wat**
ed synt vil lude die sick ^{makē} vormē en e con-
ciencie van sonden dat doch geen sinde
is/ **Van** den sprickt sunte gregorius also/
der milde gedanckē is dat se dar scholt be-
kēnen dar doch geen scholt en is/ **Wan** so-
dane kroet die ouerhant gewynet/ dat
geberet ene groette bedrofmissē/ en kint-
heit yn den mynschē/ **Hir** omē wilck my-
sche sodane noet/ en errynge yn synre
conciencie lidet/ die sal to hant myt sick
selues/ of myt rade anderre lude dat af
doen/ dat he die to versicht/ der hape also
vil die vrichlicker mogen to den ewigen
leuen vheuen/ **In** desen voergeschreuen
gesette mach men oeck merken en leuē/
dat twe kune syn der cōpuncien/ dat is
der bewegelicheit des herten/ dar ymicht/
beschreien/ ende trane vā kōmē/ **Dat**
irste geschuet/ wan eyn mynsche vruch-
tet/ dat he om synre sinde wille solle
verdomet werde/ of groete pyne des
vegeuers liden/ en des dan beweget wo-
rt to ymicheit/ en suchtet/ en schreiet tra-
ne/ **Dat** ander geschuet wan dat sel-
ue mynsche dar na troest ontfenget/
yn lieue/ yn hopen/ **In** seckerheit/ **In**
to vsicht/ **In** begerlicheit des ewigē leues/

en yn danckberheit vrolick wert bewe-
get to ynicheit/ to suchtingen to tranen

Vā ene werckelickē en beschouwelicke leuē .vij.

Ort an wille wy sien vā dē leuene
der gerechten/ **W**ie dat vure dat
he wete/ wes he behoue/ en oeck
dat he dar yne bliue/ en of he nyet dar
yne sy dat he dar to yle/ **W**ant wie des
nyet en vueret die steet onsecker voer
gades gerichtē/ en en mach nyet behalde
werden **D**at leuen der gerechten is
twiuoldich/ **D**at een is een wercklick
leuen/ dat ander is een beschouwelic
leuen/ dar vā sprickt beda also/ **E**en
wercklick leuen is/ dat ey vlyttich dynet
gades sal sick ouen yngerechten arbeide/
en sal sick to irsten onbeverleket vā deser
werlt bewaren/ syne gedancken/ syne hā-
de/ tunge/ en die anderen geleddere syne
lichams van allen onvlade der scholt/ en
der bekarynge onchalden/ en die schue/
die wille he leuet gades dienste onder
doen/ en syne euene mynsche na synre
macht yn synre noetdorfticheit to hul-
pe kōmē/ den hungerigen spisen/ den dor-
stigen drenken/ den vorstige kleide geue/
ende yn gades lieue sick em yn anderē
dynste/ en waldaet to geuen **E**en be-
schouwelic leuē is/ wan een mynsche
sick lange yn gueden werken heuet ge-
ouet/ ende is lange tijt der sueticheit
des gebedes geleert/ en der bewegelich

Snellicker ymiger trane verbarē/ ende
heuet geleert dat he alle deser werlde
sorge/ en sacke ledich sta/ en alleene die
ogen synre gedancken kire myt blitte
yn gades lieue/ en die vroude der ewigē
selicheit/ die he na desen leuen ontfenget
oock hir intriclicken/ en begerlicken be-
gynnet voersmaeke/ en oock onderwilen
also vil onser doeticheit/ temet yn ene
vertuckyge des gedancken to eenre be-
schouwelicheit/ heymelicker/ en hymel-
scher dinck hoge wert vheue **Isidors**
sprickt oock dar van also/ **E**en wercklick
leuen is dat sick alleene ouet yn de wer-
ken der gerechticheit/ en yn deme nutte
syns euen mynschen/ **E**uer een beschou-
welick leuen is/ dat alre wercllicker
sacke/ en sorgen ledich staet/ en sick al-
leene yn gades lieue geuet/ **D**at een is
den werke eens gueden leuens/ **D**at an-
der yn beschouwelicheit/ der onbewege-
lickē warheit **E**en wercllick leuen ge-
brucket sick temelickē/ en to gueder wijs
alles eerdeschen guedes **E**en beschouwe-
lick leuen giff al erdesche guet auer/ en
heuet alleene lust yn gade to leuende/
Hir ome is noet/ wie dar begeret to ene
beschouwelicken leuen to stigen/ dat he
sick irst yn ene werclicken leuen oue/
wāt der wert mogelickē to der doeget
eens beschouwelicken leuens verheue/
die yn ene werclicken leuen nutte wert

geuonde/ Oeck sal men merken/ dat vil
 mynsche syn/ die so ^{rustige} roltwige gedancken
 hebn/ solden se sick myt vtwendigen ar-
 beide/ en̄ sorge bewerē/ se mustē v̄bliuē/
 En̄ oeck synt vil mynschen so ^{onrustich} onrouwich/
 solden se ledich syn se mustē verbluē/ ^{hwt} hwt
 ōme euent een beschouwelic leuen ^{rustige} rou-
 wigen hertē/ en̄ een wercklick leuē ^{onrustige} on-
 rouwigen herten **Wat een beschouelic**

D is to merke **leuen hyndere**
 Wat een beschouwelic leuen
 moge gehinderen/ Wie/ begeret/ dar
 der sutticheit des seluen leuens/ den geboert
 dat he sick van sunden en̄ alre misdæet
 verre/ en̄ onthalde/ en̄ dar ^{myt} vlitte
 syn herte yn heliger begerynge ontfen-
 ge/ Dar sprickt een meester van also/ Die
 dar der hogegottlicker beschouwelicheit be-
 geret/ die sal sich van allen sunden hueden ^{voren}
 en̄ alle erdesch dynck onder die vōte trede
 In gueden werke sick ouē/ sick yn heli-
 ger begerynge ontfengen/ In stedē suchte
 die wildicheit syns hertē en̄ synre ge-
 dancken/ weder to gade kiere/ en̄ yn be-
 gerlicheit sick alle tijt to der gnade der be-
 schouwelicheit geuen/ en̄ siēchtige des he- ^{vādige}
 tigen geestes ernstlick begeren en̄ also
 lange myt vlitte yn desen dyngen ar-
 beiden dat en̄ werde wes he begere/ ^{hwt} hwt
 ōme sal een ynich mynsche yn synre be-
 schouwelicheit/ alleene hemelsthe dynck
 gedencken/ van erdeschen dyngen sick

Scheide/ en sick verre van der schaer vle-
islicker gedanckē stellen/ die suete beger-
ynge des vleisches sal he vlien/ en sal die
wilde bewegynge synre synne comē/ en
sal syne lust yn gade hebn en engelscher
sueticheit sal he sick gebruckē/ **D**ar ome
also lange als een mynsche myt den slaep-
pe der sinde wert verdruckt/ so en kan
he der onbegrippelickē vrolichheit des he-
metrickes/ noch begeren/ noch smacken
Wat een beschouwelck leue vordert

Oert an sal men wete dat ses dy-
ge mogen wesen/ die dar bereide
des mynsche gedancken to der be-
schouwelicheit **D**at irste is een ovyngē
der werke eens werclicken leuens want
men anders to der beschouwelicheit nyet
kōmē en mach **D**at ander is een eyn-
sam leuen/ dar to reiffet sunte bernard
ene itlicke ynnige siele/ en sprickt **O**
helige siele/ blyf alleene dat du dy dē schep-
per alre creaturen behaldes/ den du dy
voer allen creaturen heues gekarē/ vlu
dat gemeyne/ vlu dat hufgesinde/ wick
van dynen vryndē/ en weetstu nyet dat
du enen schemhaftigen brudegum he-
ues/ die geenreleye wijs by dy wil wese/
so die anderen by dy sijn **D**at derde is
oetmodicheit wat die helige geest wonet
gerne yn den oetmodigen herte/ en dar
ōme so vhellet he die gedancken des my-
schen/ die he myt synre Jegenwoordicheit

Fvander
 lueket. to der hoeyer gotlicker beschouwe-
 licheit **D**at vierde is reinicheit des her-
 ten Als yn den ewangelio steet gescreuē/
 Selich synt die reyne des hertē/ want se
 werden got spende/ Id is noet/ dat he een
 reyne herte hebbe die dar begeret dat ge-
 sichte syns gedanckē geuen yn dat ouer-
 ste guet/ dat got is **D**at vyfte is hette
 der lieue/ dar van sprickt sunte Augustis/
 twe bereidē alto seer den wech der beschou-
 melicheit/ dat is purheit/ en hettich lieue
 Also vil nare die liefhebber den lieuē is also
 vil werlicker/ behendlicker/ volkōmentlic-
 ker mach he een lief beschouwē **D**at
 seste is stedecheit/ des gedanckē/ want die
 gedancke die dar is verstrouwet/ ende be-
 kūmert myt begerlicheit erdescher dinc
 die en is myt bequeme to beschouwēde
 geestlicke dyngen/ Oeck sal men weten
 wat beschouwelicheit sy/ Beschouwelich
 is als sunte Augg sprickt een verhef-
 fyngē des gedancken de dar is sinneken-
 de die vroude der ewiger sueticheit

Woe gebet sal wesen en woe et
 willen wy voert gehindert werde.
 an schriuen van gebede/ woe gue-
 de mynschen dar ducke yne ge-
 hindert werden/ ende dar yne verbluiuen/
 en myt oren gedancken den syne des
 gebedes afgaen/ en war van dat sick moge
 saeken **D**es sal men weten/ dat sōmelicke
 mynschen sin die sonder alle herten beden/

een deel die myt hauen hertē bedē/ oeck
een deel die myt gansen hertē bedē/ Die
bedē sonder alle herten/ die geen vern
nūst en hebn yn der andacht/ noch beger
ynge yn der ynicheit/ en die beden myt
hauen hertē die andencken wat se spre
cken/ en en hebn dar to gene begerlicht/
Euer die beden myt gansen hertē/ die
dar beden myt andacht/ en myt beger
ge/ die dar egentlicken andencken wat
se sprecken en hebn oer beger gans dar
to/ **A**lso was sunte paul doe he sprack/ **I**ck
bede myt den gedanckē/ en myt den geest
Du is to merken/ dat die andacht yn
gebede drieuoldich is/ die eene dar men
mede gedencket/ an die woerde des gebedes
dat men niet dar yne enerre/ **D**ie ander
dar men gedencket/ an den syn der woerde
des gebedes/ **D**at derde dar men mede ge
dencket/ yn dat eynde des gebedes/ dat got
is/ en to den dynge dar men voer biddet
en der andacht is besonderēnoet/ **H**e bedet
yn den geest en der warheit/ die van ynge
ue des geestes myt ynicheit/ en voersaete
en begericheit der vrucht/ sick to bedende
kiret/ of wal van kranckheit/ of van ander
en ongelucke dar na die gedancke der an
dacht afga/ **I**st euer dat myt voersaete die
gedancken der andacht des gebedes afgeet
dat is sinde/ en hindert die vrucht des ge
bedes/ **H**ir omē sprickt basilius **I**s dat du
van kranckheit/ of van anderen to valle gens-

lick nyet kans beden/dwynnydy/en onthalde
 dy/also vol als du mogest/en got is dy dar
 yne gnedich dar omme dat du nyet van vsume-
 licheit/sonder van krancheit/dy kanst yn dy-
 ne gebede voer dat ansicht gades geuen/als
 sick geborde hir omme is dat afgan/des gedac-
 ken der andacht yn den gebede sinde/wan
 ed myt voersatte/en sumelicheit geschuet/
 en benemet die vrucht des gebedes/Euer
 wan ed sonder voersatte/en yn kranckheit
 geschuet/en een mynsche sich ontheldet/en
 dwynget syne gedancken also voel als he
 kan/dat geschuet sonder sinde en benym-
 met nyet die vrucht des gebedes **C** Du sal
 men weten wan wy ons to gebede kiere/
 dat dan die bosen geeste vrentlicken weder
 ons striden/dat se onse gedancke van der
 andacht des gebedes kieren/op dat wy der
 vrucht des gebedes afftaen/Dar omme so synt
 voel mynschen/wan se syngē/lesen/of bedē
 myt den mude/so dencken se myt den her-
 ten anders war hen/dat werlick van yn
 gaue des alden vyandes geschuet/die dar
 bekēnet den groette nutte des gebedes/
 en sendet den mynschen yn oren herten
 mannyge onnutte gedancken/dar se mede
 wilde werden/Hir omme is noet wan wy
 die bosheit des vyandes vernemen dat
 wy myt vlitte den weder staen/en bidde
 vlicken got den alle dynck mogelicken
 syn/en sonder den wy nyet vermogen/
 dat he ons helpe bescherme/en myt syre

guade den neuel des diuels yn ene klarheit/ en klare sūnen schyn wille wādelē
Diet alleene so kōmet die v̄strouwige onser gedancken yn gebede van drage/ en bekaynge der diuelen/ **S**onderēd kōmet oeck van onser v̄sumelicheit/ Want wan wy onsterder tijt des gebedes bekūmeren myt werltlicken ydelheit/ wordē en werken/ die kōmen en bekūmerē ons oeck yn der stunde des gebedes/ en als stedelicken gedencken na tūtlickē guede dat wy begeren/ die gedancken moētē wy līdē yn der tijt des gebedes/ of ons oeck dat wal leet is
Du sal men oeck bysonderēmerken Also lange als eyn mynsche yn den ellende deses leuens wonet/ so en mach v̄volkōmē der v̄strouwinge des gedanckē yn gades dienste/ en gebede nyet afstaen/ Want dat sterfflicke licham dat wy dragen/ dat besweret die siele/ en verdrucket onse s̄yne myt manchen gedancken/
Dar ōme of onse gedancken yn onsen gebede nyet en kan stede gebliuē/ des solle wy genē groetē mystroest hebben/ sonder wy sollen to vorsicht hebn yn die groete barmherticheit gades/ **W**al onse scholt en v̄sumelicheit auer metich/ so is oeck die barmherticheit/ hulpe/ en genade gades ōmeettich/ die healen cristen mynschen stedelickes gift/
Oeck en sal een mynsche sick nyet dar ōme to voel bedrouen/ of em die andacht

affsteet sonderche sal guedes muedes
 syn / en sal sonder onder laet arbeide
 dat he syne gedancken va der vstrouwy
 ge trecke en to der andacht kire. / En
 mach he genstick sick dar nyet va kir
 en / so sal he sick der onmaette onthal
 den. **Oeck** sal men weten woe daen wijs
 wy willen vonden werden yn der stin
 de des gebedes / so daen wijs solle wy os
 beridenerdie tijt des gebedes / dat wy
 ons trecke van ontemelicken werken /
 va ydel reden / va lichtverdicheit / en va
 anders alle dyngē die ons yn der tijt des
 gebedes mogen hinderen yn begerige
 gades hulpe. **Wār ōme onder wilen got**

O **der ynigen nyet en horet.** **O**
Oeck is to merken dat got doer
 mancherley saeke wille geberet
 als of he des gebedes der ynigen nyet
 en hore. **D**ie ene saeke is houerdicheit
 des gedancken dar se yn muchtē vallen
 wan he se snellick na wōsche wordē gehort
 en ontfynge wār ōme se bidden sonder
 licken yn doegede en geestlicke dyngen.
Een ander saeke is dat se dar na nyet v
 sumelicker werden dan se voer waren / on
 se here got. **O** **geuene** dar ōme
 dat gebet geschuet / dat sick dar na der
 gift die mynsche des to vlittiger huede /
 en sick des to oetmodiger halde. **Oeck** en
 gys got nyet wat men biddet / onder wi
 len dat he een beter den mynsche vor sie /

no

Als sunte paul wart to geseget laet
dy genogen an mynre gnade / Wat dy
is beter dat du yn mynre gnade die
bewegelicheit / dyns vleisches tuer wÿnest
dan dat ick se van dy neme als du biddest
Want die doeghet des geestes / en gedancken
wort volbracht yn der krancheit des vlei-
sches / dat dar gelert is en ene wise heuet
weder to stande / **O**eck so en horet die al-
mechtige got nyet den roep des myn-
schen / op dat he en dar mede proue / en
meer reisse to gebede / en dat oeck die
pyne yn den vlanghe der ^{uiterste} hermyge des
gebedes ~~de~~ mysche reynige / en dat stille
der ^{10^{ste}} ~~roete~~ dat men yn desen leuen nyet
mach gehebbe / anders waadat is yn den
ewigen leuene werde gesocht / En is dur-
ke mitter die ofyge der bedrofmissen / dan
dat gelucke der ^{10^{ste}} ~~roete~~ deser tijt / wal
dat wy dat meer suetken **E**uer wy
en sollen ons oeck alle dese rede nyet
laette hynderen / of wat ons yn onsenge-
bede hyndert / **S**onder wy solle sonder al-
le verisagen stedelick / en myt vlitte be-
den / **A**ls ons onse lieue here **I**hesus crist
vermant / dat wy ewige en hemelsche dy-
ge bidden / en heil onser siek en sprickt
Biddet so ontfangy / **S**ucket so vmdaggy
Kloppet so wort v op gedaen / **A**n enen an-
deren ~~en~~ sprickt he / **A**lle dinck die gy i
gelouen biddet die ontfangy / en v en is
geen dinck onmogelicke **H**ir ome is

twier dinck alto voel noet/ yn dē gebede

Dat is stedicheit/ dar yne to bliuende/
en gansche to versicht/ dat wy by gade
behalden war omē wy en biddē/ **S**iet wā
wy so doen/ so en werde wy geenreleiwijis
der vrucht onses gebedes berouet/ **O**eck
sint vier dinck die onse gebet voer got
brenghen/ **D**at is verdinst des leuens/ **K**ep-
nicheit des gedancken/ **S**tedicheit des ge-
bedes/ en oetmodicheit des hertē **W**ar omē dat

got syne gnade ontrectet dē ymgeen.

Oert meer willen wy spen war
omē dat gueden ymigen mynsche
die gnade ducke wort onttagen
yn gebede en yn anderen doegeden to vol-
brenghen/ en woe men se mach weder ver-
weruen/ of woe sal dat mynsche doen
die wile ed der gnade nyet en heuet **D**es
sal men weten/ dat got den mynsche die
gnade ontrectet doer twe/ dat is houerdich-
heit/ en vermetenheit/ **D**at bewiset
Richardus vā sunte victore en sprickt/
Dat mynsche verheuet sick yn houerdich-
heit/ en en weet des doch nyet/ en vermittet
sick/ en versteet des doch nyet/ **S**iet voer
dese onwettenheit der twier/ woert die
gnade gades den mynschen onttagen/
Want wan he yn vermetenheit wat
duet/ so wort em die gnade onttagen/
dat em nyet weder vert wes he biddet/
En wan he sick yn houerdichheit verheuet/
so wort ducke gestadet dat he vellet yn

dat des he sick schamet/ en̄ dat he hattet/
Oeck sal men wetē/ dat die werkē der do-
gede yn ons sick betere wan se die hulper
yne der gnade heb̄n/ **E**uer se valle ende
werden to niet/ wan en die hulper yne
der gnade onttagen wort. **T**o dē irstē
sollen wy merken vā der houerdicheit/
die gnade wort den mynschen onttage
wan he sick gueder werke doegede/ en̄
geestlickes guedes yn houerdicheit ver-
heuet/ en̄ den verdinst sick to schriuet/ en̄
nyet to allen tydē yn groetter oetmodich/
en̄ vruchtē syne krankheit bedencket/
en̄ geuet gade eer/ en̄ tallet em den ver-
dienst to/ en̄ dat wy sonder gades hulpe
nyet en vermogen/ dat meynet Rich-
ardus wan he sprickt/ Die hoge mildicht
gades pleget somygen doegentlickē my-
schen yn ^{sommigen} dyngen to oetmodigende/
ende onttrecket on syne gnade/ en̄ dat
se leren yn oren werken sick nyet yn ho-
uerdicheit v̄heuen/ en̄ sick oeck nyt oer-
re doet v̄meten. **S**elich sint se die yn ees
anderen mynschen valle sick meer leren
oetmodigen dan yn oren eygenen valle
Hir om̄e so onttrecket die almachtige
got/ syne gnade oeck den luden die een
reyne leuen heb̄n/ op dat se sick yn gene
houerdicheit verheuen/ en̄ dar nā yn ore
gueden blitte nyet versumelicker en wer-
den. **O**eck so en wort/ die gnade dē my-
schen nyet alleene doer die houerdicheit

ontagen/sonder ducke doer vsumelicheit
 willen/Want ed synt voel mynsche die
 dar begeren dat se guet/en doegentlick
 mochten wesen/mer se en willen die wer-
 ken der doeget die se guet/en doegentlick
 mochten mackē myt werken/dar om
 so klagen voel geestlicker mynschen dat
 se gene gnade en hebē/als doch die gnade
 mogelicker mochte klagen dat se gene oue-
 re der gueden werke hebbe/ouermydes
 wilken gueden werken die gnade mach
 verworuen werden/En dar om synt vil
 kalder herte der geestlickē mynschen die
 gades gnade enberen moete/Vir ome sal
 een itlick ynichen geestlick mynsche die
 got vruchtet/dese twe hindernisse der ge-
 nade/by namen houerdicheit/en vermet-
 tenheit van sick werpen/oetmodicheit
 des herten/strengen oeff. gueder werke
 to sick nemen/also dat he den troest gotlic-
 ker gnade by den heren des to balder vol-
 kōmenre moge behalden/Et synt voel
 geestlicker mynschen die yn den anheue
 oers guede leuens groete gnade der yn-
 nicheit ontfan/en vā tijden to tijde dor-
 oerre versumelicheit wille/die selue ge-
 nade verliesen/Willen se euer die irste
 gnade weder verweruen so sollen se yn sick
 die heitte der irsten ynichheit ontfengen/
 en sollen myt blitte sick ouen yn doegent-
 licken werken/die se irst plegen to doen/
Oeck sal men weten dat die barmher-

tige got **S**ick ducke ons geuet syne ge-
nade ons yn to gietende/ **W**an mē syre
niet en sucket/ en wan men en euer
sucket/ so blut he/ op dat he ons to syre
lieue ontfenge/ en dat wy em na loep-
pen want nyman hedde en lief wan
he sick niet ons bewijsde/ en weret dat
he nyet en vluue wan men en sochte so
en wolde em nyman na loeppen/ **H**ir
ōme so onttrecket got oeck ducke die
gnade der ynicheit geestlicken mysche
dat se synre des to hettelicker begeren/
als he nyet tegenwordich is/ en dar na
wan he tegenwordich is/ on des to vaster
halden/ **E**uer wan die ynigen mynschen
die ene gewontheit hebē en verbaren
syn geestlicker sutticheit/ der ynicheit/ der
gnade/ der seluen gades gnade berouet
werden/ so schreien se meer yn der ver-
laren sutticheit/ dan se ierst schreiden in
der bitterheit der penitencien der sunde/
Dat doen se so lange hent dat got sick ver-
barmet/ ende gift en euer geestlicken
troest/ en sutticheit/ wan se dan dat ont-
faen/ so bekēnen se voert meer dat die be-
karynge de se hebē geledē yn der enber-
ynge der gnade/ on sy geschien to eenre pro-
eue/ en nyet yn enen mistroest/ dar ōme
so werden se onderwille gesacht/ op dat se
nyet verbluuen/ ende euer bekaret/ dat se
sick nyet yn ene houerdicheit verheuen
Oeck sal men weten/ dat nyet en is

dat gode^{lo}werlick behage yn den kinder-
 en der gnade/ en yn den heligen siele/ Als
 dat se myt vlitte vernemie/ wan se got
 sucket myt synre gotticken genade/ en
 synre hemelschen gaue/ Want ed is alto
 voel schedelick/ dat men myt en weet
 wan he komet/ of en wech veert/ Des
 sprickt sunte berih/ Wan die ondersch-
 eit der tokomst/ en der afscheidynge des
 heligen geestes myt alto weckerlicke
 behalden wort/ so geschuet dat du synre
 myt begeres wan he van dy is/ en sijne
 myt en eres/ wan he by dy is/ en he oeck
 dar ome van dy wicket/ dat du en desto
 vlitigher weder suckes/ **H**ir ome spr-
 ickt oeck onse here **I**hus xpus wacket
 want gy en wettet myt to viltker stuy-
 de vure here komet/ **W**at die gedancke/
 der danckerheit/ myt mit gnade der suc-
 kynge gades/ en des heligen geestes
 vlitelick bewaret/ die is der gnade
 der suckynge gades onwerdich/ **D**ie ge-
 nade gades en sal ons nimmer onberei-
 de vindē/ wy solle onse ansicht op he-
 uen/ en dē schoet onses herten byt brei-
 den/ en myt alre macht/ ons dar mede
 geuen to der to komst ons here/ **O**eck
 sal men merken myt vlitte/ dat geest-
 licke/ en ynige mynsche myt/ allewege
 mogen yn enē stade bliuē/ noch yngeest-
 licker oefynge alletijt gelick voert-
 gaen/ sonder als ed got gift/ en dar na

ittick dat he syne gnade yn guttet/ so loeypet oec
ynich mynsche to eenre tijt/ trager/ to y
anderen tijt/ snellicker den wech der gebot
gades/ **O**eck wan een mynsche yn tracht
en verdr'et wilet/ dar ome sal he sick nyet
mistroeste/ en laette van den geestlicken
vlicte/ sonder he sal die hant gades to hulpe
eysehen hent dat he getroest werde/ **A**lso
lange oeck die genade den mynschen by is/
so sal he sine sutticheit/ dar yne haen/
wan se euer em onttagen wort/ so en
sal he nyet uallen/ he en sal oeck auerma-
te nyet sick bedrouen/ sonder he sal sick
gebrucken des rades wiser lude/ en yn
den geden dagen der bosen gedancken/
endeyn den bosen der gueden/ **S**o dat he
tusschen de gelucke ende ongelucke een
guet middel halden/ en die doeget der be-
scheidenheit beware/ en got to allen
tijden yn danckerheit laue/ en benedi-
de. **O**eck sal men merke dat die geest-
licke to komst gades yn die siele dryuol-
dich is/ heymelick/ twiuelick/ en apenbar
Die irste tokomst gades is heymelick/
Als wan he yn den herte der/ die gene doet-
licke sunde doen/ myt syne gnade wonet/
en hettet dar ome heymelick/ **W**ant he
yn syner werkynghe van den nyet wort
geuolet. **D**ie ander hettet twiuelich/
wan wy die wandelynghe yniger werky-
ge en begerynge yn ons bekenne ende
voelen/ auermydes wolken/ die sunde/ die

ons irst behaget / en een wallust was / nu
 auermeydes der bitterheit der penitencie
 ons myshaget en geen wallust is. **D**ie
 derde tokomst is apenbarlick / welke
 tokomst got yn synē heligen luden ende
 vrynden die wal gereyniget syn / ende
 myt doegeden gesivet syn / myt apen-
 barer gnade werket / dat se van den he-
 meliken en twueligen ende alle onkut-
 licken apenbarlick werden gelet. **H**ir-
 ome sal sick een iclick geestlick / en ynich
 mynsche yn de stade der gnade beware /
 en van alle doetlicken sunde onthalden /
En oeck vā degelicks sunde also voel
 mogelick is / dat he nyet alleene ene wont-
 liche genade / sonder oeck ene werkliche
 genade / vā gade wan em des noet is to
 troeste moge behalden. **W**ant die barm-
 hertige got geenre leywijs verlettet /
 die en vruchte / en yn synē gebade wan-
 dere / sonder he troest se to tijde / en to
 stunden / so beger yge der ynichheit / so
 gnade der bewegelicheit / en mildelick yn
 to gietende. **W**elck mynsche nu yn soda-
 ner gade / en gnade getroest wort / die
 sal gade voer die ontfangende waldade
 synre gnade to alle tijden danck / lof / en
 ere / sprecken / dat he dar mede verdiene
 vā gade dar na groetter gnade en gade ontfae

War mede wy irst yn ons vwecke
 willen wy myt vlitte die liefde gades
 gedencken / War mede wy alre

vange gehort hent an dese tijt woe voel
 geslechte der lude sint henen gegnen en ver-
 varen / die alle / sonder gades bekenntnisse / en
 yn den loen ores egenen bloddes yn die ewi-
 gen verdomenisse sint gevallen / **S**ich de
 allen heuet dy dyn verloser en liefhebber
 voer getagen en ut verkarē / doe he dy ge-
 nade gaf / die er geen verweruē mochte /
 du bist alleene voer den erwelt / **E**n wat
 ome dat yn dy geschien is / des en kanstu
 anders geen teicken bewisen / of sarke spr-
 ecken / dan alleene die heue dyns liefheb-
 bers / en heues anders nyet / dan dat he my
 gesind macken wolde / wat he my wolde /
Eynbistu oeck sterker / ricker / edeler / of doe-
 genticker geweest dan die alle / die dar die
 gnade der erweldyge en der hernelicheit
 gades / voer den allen heues verworuen / **O**
 wat en sint stercker / edeler / en doegenticker
 geweest / ende sint doch alle vgeworpen v-
 doruen / **O**eck en sint nyet alleene die wal-
 dade gades to becrachtende myt leue / ende
 danckberheit / sonder die sunde die men wan-
 ner gedaen heuet sal men oeck bedencken /
 nyet to wallust / sonder woe men auermyd-
 des gades barmherticheit / en der peniten-
 rien dar vā sy verloest / dat he voer sodane
 waldade / en genade die em van gade sint
 gegeuen / des to heittiger / en vlttiger sy
 en genstlick lief to hebbende / **O**eck sal een
 itlick geestlick ynich / en cristen mynsche
 gedencken / en myt gansen ernste syns

en troestet rechte als of he aller creatur -
 en vergette/ en̄ alleen an en dencke/ Die
 groette mildicheit gades vuede sūte **Augy**
 by sick en̄ sprack/ Als ick die groete barm-
 herticheit gades tegen m̄ dencke/ so dinc-
 ket my weret moegelick to spreckende/
 dat got myt en doe/ dan dat he myne hei-
 le voer sie/ en̄ ick sie en genslick doer my
 onledich/ en̄ dat he alre creaturen vgete
 hebbe/ en̄ op my alleene warde/ En̄ sprickt
 voert an also **O** almeyeige guede got/
 die dar enen itticken van den onsen besor-
 ges/ also of du en alleene besorges/ en̄ also
 oeck alle mynschen besorges als enen/ Siet
 dese voergeserf waldade/ barmherticheide/
 guede en̄ gnade gades/ ende anders alle
 dynck die den gelouige/ en̄ ynigen gades
 van gode geschien die verwerken die ma-
 terien/ ende geuen orsacke/ got lauen/ be-
 nediden/ em danck en̄ ere sprecken/ en̄
 en van ganser siele/ van ganschen herte
 en̄ vā aller macht/ genslick/ ende grunt-
 lick bauen allen creaturen lief hebben/
Des vermant ons sunte **Augy** en̄ sprickt
 to enen itticken also **H**ebbe dynen heren
 en̄ got lief/ die synen eengebaren soen dede dyne
 sunden dyne/ die dy heuet gesattiget die en-
 gele to dinste/ en̄ heeft dy gegeuen de hemel
 myt den sternē/ die lucht myt den vogelē/
 dat ertricke myt den dperen/ en̄ vruchte/
 dat water myt de viffchen/ **G**roet onrecht
 dedest u synre lieue/ is dat du syne graue

ontfengest/ en die handelinghe synre lieue
nyet enwegest/ **Antwer** by/ of du kanst
so ontfa syner gaue nyet/ of wiltu synre
gaue nyet enberen/ **So wese em dan** cher
alre genade/ gaue/ en manichuoldi-
gen guede synre barmherticheit/ ende
gotlicke lieue/ nu en to ewigen dagen
vā der vrucht en nuttichheit des Amen
sacramentes en woe mē dat werdelicke onfa

D willen wy voert sien vā den
heligen sacramente/ **Wat vrucht**
en nuttes dar van ontfaen/ die
sick sonder doetlicke sinde myt begertic-
heit yn den staet der gnade des gebruc-
ken en woe ed degelickes sinde delget/
en of ed beter sy dat men des sick seldē-
ner/ of ducker gebrucke. **Men sal**
weten dat voer allen dyngen den siele
geen heil mach verweruen/ sonder dat
ontfangnisse der alre heligesten spise
des lichams onses heren **Ihesu cristi**/ dat
betuget **Kemigius** en sprickt/ **Geen**
heil is ons an liue en an siele sonder dat
ontfengnisse des vleysches en bloddes **Ihū**
xpi/ **Want als Richardus** sprickt **In**
den alre heligesten sacramente des vle-
isches en bloddes **Ihū xpi** steet alle heil
der gelouigen siele/ **Alle genade** die dat
mynsche heuet/ die wort om auermy-
des den sacramente gegeuen/ **Als sunte**
Bernard sprickt auermydes den he-
ligen sacramente so wort alle grue

der hemelschen genade gegeuen / **Oeck**
 sal men weten dat ed vā groter werkyng -
 ge is / **Wante** als dat mynsche sonder doet -
 licken sūde is / en myt ynicheit to geet /
 yn den delget ~~at~~ degelickes sūde / en he -
 wort yn gades gnade gestercket / dat be -
 tuget sūte bernard en sprickt / In den
 sacramente des altiers wort die degelic -
 kes sūde gedelget / en dat mynsche wort
 yn genade gestercket / en die siele wort
 yn hemelscher sueticheit gesadiget / **¶**
 is een vrage of een mynsche moge yn de -
 gelickes sūde gan to den sacramente /
Des sal men weten / **Is** wie yn degelickes
 sūden en heuet gnade en begerlicheit /
 mysse to haldene / of dat sacramente to ont -
 faende / die sal to irsten gade genuch do -
 en myt bewegelickheit des herten / en
 myt gebede / ende hebē voert enen guede
 wille myt meer to sundigen / so mach
 he secker syne to versicht yn gades bar -
 mherticheit / en mildicheit geuen / ende
 mach to gaen / **Dat** meynit sūte **Augo**
 en sprickt also woe wal dat een mynsche
 yn degelickes sūde is / en heuet wille
 sūck voer doetlicken sūden meer huede /
 en oeck degelickes / die sal genuch doen
 myt tranen / en gebede / ende sal to ver -
 sicht hebē yn gades barmherticheit / en sal
 to den sacramente secker / en onverver -
 lick gaen / **Hier** ome so gaen die onver -
 dlicken to die yn doetlicken sūden syn /

of die degelickes sunde nyet en achte/ en
yn vsunelicheit dar omme nyet wille rou-
we hebbe. **O**eck sal men myt vlitte mer-
ken dat somyge sunde syn die nimmer en
hinderē die werkyngē des sacramentes/
Oeck synt somelicke die een deel benemē
die werkyngē des sacramentes/ en doch niet
al/ Wante die werkyngē des sacramentes
en is nyet alleene ene verweruerynne
gewontlicker guade/ en gemeyne lieue/
sonder se is oeck een wercklick verquicky-
ge geestlicker sueticheit/ die auermydes so-
melicken degelickes sunde gehyndert wort/
Siet by desen worde mogen wy kysen wā
een mynsche sonder doeticke sunde to goet
myt degelickes sunden/ en doen doch also
voel als yn em is myt rouwen/ myt gebede
myt ynichheit/ Is dat die wal gene bysou-
der ynichheit/ en genade yn den sacramente
ontfeet/ so ontfeet he doch dat sacrament
gewontlickē/ dar omme so ontfeet he och ge-
meyne/ en gewontlickē werckynge en gna-
de des sacramentes/ **E**n wal dat degelickes
sunde nyet berouē die werckynge des sacra-
mentes als voergeschy is/ so is doch moge-
lick dat die mynsche nyet alleene myt
bewegynge des herten/ myt gebede/ en
so danen gemeynen gueden wercken als
voergeschy is/ sonder oeck myt bicht/ en
anderen middelē/ en bysonder werke der
penitencien/ sodane degelickes sunde bet-
teren/ **W**ant Jo een mynsche myt enē

reyneren herten ende lichame to den sa-
 cramente geet/ **J**o he sonder twiuel groet-
 ter gnade/ en volkomenre vrucht geest-
 lickers guedes dar vā myt sich heym bren-
 get/ **S**ick sal schamē ene itlicke ynige siele/
 wan se to den sacramente geet/ dat die
 hemelsche brudegum wan he to oer kom-
 met/ gene vleckē/ noch doettlicker noch
 degelicker sunde/ also voel als mogelicke
 is yn oer vinde/ **W**ant se yn den ontfen-
 genisse des heligen sacramentes den wort
 verbundē/ des schonheit sonne/ en maen sich
 v wonderen **D**eck sal men een onderscheit
 der sunde merken/ so mach men die reden
 des to bet vstaen/ **D**er degelickes sunde is
 voel/ groet/ en swaer/ en geschien sonder
 vruchten/ sonder mate/ ende sonder tal/ en
 geuen orsacke/ en slutten op den werch do-
 etlicker sunde/ is dat men sich nyet snel-
 licken dar van treckt/ **S**iet die sunde hyn-
 deren die werkenge des heligen sacrame-
 tes/ en wal dat se gewonlicke gnade verwer-
 uen/ **W**an dat mynsche myt ynicheit to
 geet/ so berouē se doch dat mynsche der by-
 sonderē werclicke geestlicken sueticheit/
 die die ynigen/ en vruchtsamē/ en lieue ga-
 des dar yne ontfæen/ en smacken/ die alle
 ore woert/ werck/ en gedancken/ nacht/
 en dach myt villte bewaren/ dat se den
 lieuen myt vtoerne/ en wal dat men mit
 rouwen/ suchte/ gebede/ en anders gemeey-
 nen gueden werken ome degelickes sunde/
 yn ynicheit/ en andacht/ to den sacramēte

of men wil ongebichtet wal mach guen/
so en sal men doch sonder groete rouwe/
ganse bicht/ ganse buet myt doetlicken
sunden/ en voersate der nyet meer wil-
len doen/ des nimmer durren geneden.

Of men ducke of seldē solde to guen xv

Dert an willen wy myt blitte
dencken of ed heilsamer sy dat mē
to den sacramente ducke gn/ of
lansamer. Siet dar af en mach gene
eendrechtige/ of gelicke wise werden ge-
sat/ Want die verdinste der mynsche sint
manicherleye/ die blittige der werke sint
onderdaen/ en is groet onderscheit der be-
geringe/ Oeck so synt manichuoldige
werkynge des heligen geestes/ en manich-
erleye staet en grade geestlicker tucht/

Vir omē als men allen siecken nyet mach
gehalden ene wise yn der gevōge der art-
sedye/ ant weder doer des onderscheides
willen der complexien/ of der kranckhei-
de/ of der tijt/ of anderer noet/ Also dat mē
den enen ducker/ den anderen seldener/ den
enē yn groeter wichte/ den anderen yn kley-
ner wichte die artsedye moet geuen/ Siet
so is ed oeck van der geestlicker artsedye
des heligen sacramentes to verstan/ die en
kūnen sick nyet so ducke dar to bereiden
als die alleenē geestlicker dynck anderchtich
syn/ En een deel mynschen synt meev/
en een deel synt myn vorsichtich/ en omēch-
tich yn der bewarynge oers leuens/ oer
sedde/ oeret conciencien en reinicht/ So

Waf die mit werthlicher
† sijn sint bestimert

myge mynschen werden oeck yn ene
 hettiger begerē getagen to den ontfen-
 nisse der heilsamē spise/ **S**omyge die d-
 veren sick des wan so sollen to gaen/ en
 weert dat se oer conciencie nyet dar dā-
 ge/ of gewonde yn geestlicheit/ of vrucht-
 te dat men gade to verre kōme/ alto-
 den gingen se to den heligen vererliche
 sacramente/ **E**d wort doch selden een
 mynsche so geestlick/ en so helich geuonde
 sonder pristere vtgescheiden/ em sy ge-
 tuuech dat he yn der werken eens to ga-
Ed weer dan dat he krank worde/ of dat
 een hochtijt queme/ of een doerst onge-
 wontlicker ynichheit/ en onmeettiger be-
 gerlicheit/ des/ die alleene kan die hette sy-
 liefhebbers verkulen en want sodane het-
 te/ nyet dan vā den heligen geeste wort
 yn gegaten/ so en mach se vāder wise
 mynschlicker gewoentheit/ of mynschlic-
 ker gewalt nyet werden verbaden/ **I**d
 is heilsam en nutte dat sick een mynsche
 ducke to den ontfengnisse des heligen
 sacramentes als he ynichlickest mach mit
 vlitte bereide/ en yn den vlitte der ynicht
 sick myt andacht behalde/ **S**onderlickes
 so sollen dat doen geestlicke lude/ en die sick
 gade hebn geoffert to ewigen dienste/ dan
 so synt se yn groetter bewar ynge oers
 leuens/ en conciencie/ wan se voer/ ende
 na den ontfengnisse des sacramentes
 doer syner ere wilen/ sick vlitigen/ ren-
 licker to leuende/ en den vlitte der ynicht

Ibedelick an to denckende / en of een mynsche onderwilen sick des ververre so sal he to versicht yn gades barmhertichheit hebē en seckerlick to gaen / **I**s dat he sick onwerdich achtet / so sal he dencke / dat also voel meer die krancke noet heuet / dat he die artsedie sucke / also voel meer he sick kranck bekēnet / **I**d steet geschreue die gefonden hebē nyet noet des artseten / sonder die krancken / dar omē so sal men sick onsen heren **I**hū xpō to voegen / dat men vā om geheliger werde **O**eck en sal een mynsche den to ganck nyet vermeiden / of he onder wilen nyet en vulet der gnade der ynicheit / wan he sick dar to bereidet / en wan he ed ontfeet / en dar na oeck wan he ed ontfangen heuet / **E**en mynsche sal myt vlitte gedencken / dat dat sacramente der myldicheit / is gesattiget yn een myddel to eyne artsedie / den gelouigen / dar omē wan een mynsche sick bereidet / also voel he vermach to der gnade des is genuch / **G**ot die en eischet vanden mynschen nyet / wat em onmogelick is to doende / **D**ar omē wan een itlick die dat sacrament ontfeet / duet wat he wermach yn der bereidynge / so vervullet die mildicheit gades auermydes der gnade dar een mynsche sonder genade nyet kan to kōme / **H**ir omē wan alle dynck als vorgeschreue is gelick staen / so is mogelick dat men yn to vsicht gotlicker mil-

dicheit to gae/ dan yn merkynge eygener
 gebrecklicheit/ den to gange affta. **S**unte
Augg sprickt/ **I**nm dat dy alle dage
 vromet/ euer du salt also leuen dat du
 des alle dage werdich bist/ dat to nemē
 de/ **E**n doch sal die to ganck twe hebben/
 dat is begerticheit sick ducke dar to bereidē/
 wat ed dat hogeste guet is/ en oeck vruchte
 sick onderwilen yn oetmodicheit dē sacra-
 mente to erē dar van trecken/ doch so en
 is die vruchte yn oetmodicheit/ alle wege
 nyet secker. **O**eck sal men merke dat
 onderwilen die ynigen yn der bereidyn-
 ge verwillen allet dat dar to gehoret/ yn
 salnē/ yn gebede/ yn bicht/ yn ynicheit/
 yn trenē/ en bliuen doch yn den to gan-
 ge hardes herten/ en kaldes begeres/ en
 vernemē slechtlick genen smaect der
 sueticheit geestlicker gnade. **S**iet dat
 komet van voellen sacken/ dat sodane har-
 dicheit des hertē die ynigen siele pleget
 to pynnygende/ **E**uer yn deser wijs
 sal mē sick dar yne halden/ **W**an een
 mynsche yn vlietiger omeficheit/ mer-
 ket/ dat he der hardicheit gene orsacke
 heuet gegeue/ sonder yn der bereidynge
 heuet gedaen also voel als yn em was sic
 to den sacramente to reynigende. **I**s dat
 dar bauen yn gades verhengemisse die har-
 dicheit komet/ die sine vter weldē yn du-
 sent wisen pleget to bedrouēde/ dat sal
 nymande brecken/ en dar omē sal nymāt/
 mercklicken sick vā dē heligē sacramēte

trecken/ en sal gedencken dat die goetlicke myldicheit/ ducke dat heil der siele al to heymelicke/ en getruwelicke werket/ des sicc die siele alleene genstlick geue yn to versicht/ to der hulpe des glouē. **I**d is onder wilen nutte/ dat ed geschie/ dat sicc eyn mynsche des to seckerre dar yne beware/ en die erwelde siele yn der schole der oetmodicheit/ sicc des to vlittiger oue. **O**eck sal men weten dat die selue smack/ ende bisonder geestlicke sueticheit/ nyet en is/ die eygentlicke werkyngge des glouē/ of deser vergenclicken tijt/ sonder se is ewiger selicht/ en wan se wen gegeue woert/ die sal gade loff segen/ en wen se nyet gegeue en woert/ die sal oeck so doen/ en sal myt gedult beyde/ en sal weten dat die ghenade nyet en is yn d' geweld des mynschen/ sonder yn der geweld/ en willen des hogesten/ en mildeste geuevs alles guedes/ die nyet en geuet/ wan een mynsche wil/ sonder wan ed em behaget/ en bekēnet/ dat ed to syne laue sy/ en to nutte/ en to heile den/ die ed vā em ontfeet. **M**en sal oeck wete dat dat hogeste guet/ is also volkōmen yn synre mate/ so sicc een des meer gebruect. **I**o he begriplicker woert/ des selue sicc meer gebrueckē. **D**ar omē so komet ducke/ wan sicc yn vruchten een mynsche dar van mercklicken trecket/ **I**o he van dage to dage des yn ene groeter onbequemicht vellet. **V**ir omē wan anders alle dinck die dar to gehören is/ wat gelick staen/

Jo ist beter dat men yn gades lieue ende
 begerlicheit to ga/ dan yn vruchten den to
 gange affsta/ **I**d is beter dat een mynsche
 alle wecke/ of alle dage eens myt warer
 oetmodicheit/ en bekentnisse eygenre
 gebrecklicheit/ dat heilsam sacramente
 ontfa/ **D**an eens yn den Jare myt houet
 die/ en vermetenheit/ eygener werdicheit/
Also doch wan he to wil gaen/ dat he irst
 sick myt blitte yn ynlicheit/ en des herte
 vernicheit/ also voel he mach dar to beride/
En sal sick yn oetmodiger ynlicheit ver
 waere dat suelck herze/ en so dane geweld
 genedelicken sick geuet/ to komede to ene
 arme wormken/ en werdelicken myt
 vruchten spreken/ **H**ere ick en byn
 myt wert/ dat du yn mijn huys gaes/
 sonder yn toversicht/ so daner gnade/ en
 mildicheit so come ick to dy/ als een siec
 ke to den artfeter des ewigen leuens/ een
 dorstende to den borne der barmherticheit/
 een arme to den heren heme trickes en
 er trickes/ een schaep to den hierde/ een
 creature to den schepper/ een verlater
 to ene mylde troester/ en verloser **D**at
 sacrament is ons gegeuen yn een gedech
 temisse des lidens cristi/ en alle syner wal
 daet/ en gnade/ **I**n ene lieue gades/ **I**n aff
 laet der sunde/ **I**n opverstandyge/ en yn
 dat ewige leuen/ **W**ie ed yn doetlicken
 sunden ontfeet/ die oneret die heiligen
 dryuoldicheit/ en ontfeet den ewigen
 doet/ en sundiget meer dan die on cru

498
cigeden **S**unte **A**ugy sprickt van den
also / du en salt my niet meer pynigen
niet dyne sunde / voel meer lettet my de
wonde dyne sunde / dan die wonde myns
herte / Die onwerdige to ganck vstricket
dat mynsche yn den sunde / he bereidet
die verdomnisse / he schendet syne neeste /
he blindet die gedancken / he ondergeuet
sick der bekarynge / he reiffet got / he kort
tet tijtlick leuen / en berouet der genade /
en des ewigen leuens guedes / **H**ir ome
sal sick een mynsche huede dat he niet
yn doetlicken sunden to ga / sonder yn
diepper rouwe / yn purer bicht / en dat
en dar to een wercklike ynichheit meer
trecke / dan ene gewontheit / **E**nde sal oeck
niet der alre hetigste begerlicheit / en den
alre hetigsten gedachtenissen / rechte als
roden rosen / en witte lelien die herber
ge syne herte yn de heren cijen / ende
de brudegum der ewiger ere / dat brud bed
de syne siele auermydes enen waren
vrede des herte bereyde / **E**n als me en
ontfeet so sal me en neigen yn die ar
me des herte / en sencken yn de grunde
der siele / niet eener vbesluettinge alre
erdeschen en vleischlicken heue so mach
men sick niet em verenige / en sien / en
smacken woe suete die he is / **S**elich is die
mynsche die den sueten smack vernemet
en den yn warer eygener veruarenheit
meer dan yn worden / of yn schrift be
kenet / **W**ant bauē die vroude / en is gōe

vroude yn deser tijt/ Fulgencius sprickt
 Wolck mynsche dat sacramet werdelicke
 yn syn herte sendet/ yn den vlieten / en
 weder vlietten sonder twiuel laue/ ende
 danckberheit to ewiger tijt **Vā dē stedē der siele**

Oert an wille wy kortlick den
 eenuoldige to eynde an wisinge
 schriue to welcke steden die siele
 gebracht werden/ wan se van orenlicham
 scheiden/ en wat oer loen sy na oren ver-
 dinste **D**es sal men weten/ dat ve ge-
 scheiden die stede der kinder die sonder dat
 sacrament der doepe van henen synt ge-
 scheide/ dar een pine des schadē is/ en nyet do
 syne/ drie stede syn/ dar die siele werde ge-
 bracht/ wan se van ore lichamen scheiden/
Dat is die helle/ dat vegeuer/ en dat ric-
 ke der hemele/ **I**n woelcken stede een it-
 licke siele na oren verdinste oer loen ont-
 fan/ **E**uer woe die stede mogen wesen dat
 en mach ons nyet kundich syn/ **E**nde
 doch synt se geestlicker substancie/ dat is
 de siele dar to euen **T**oe den irste wille
 wy sien van der pyne der helle/ die pine
 der helle is hir neede/ yn eenre lijflicke
 stede **I**n woelcker stede/ alle die verdome-
 den/ ed syn mynschen/ of bose geeste ewe-
 licken werden geplaget myt lijflicke vure/
 dat die geeste plaget/ en bernet/ en oeck
 die lichame/ en doch die lichame nyet u-
 teret/ **O**eck so en crucigede se alle nyet
 gelick/ sonder oer een deel meer/ en oer
 een deel myn/ dar na dat se kleyne/ of voel

gefundiget hebn en wal dat dat vur der
helle liflick is / En doch en wercket ed niet
yn den geest on to bernede / als vur yn
sick / sonder als een instrument der got
licker gerechticheit / en to lettede en die
wedage is die alre groetste / doer drier dy
ge wille / Dat een is die gewalt der hant
gades / die dat vur dar to beweget / Oeck
doer der syntlicheit wille / des die dat vur
lidet / Oeck doer dat on myddel der to hoe
pe vogginge / Van der scharpheit des vure
sprickt sunte **Augs** also Als tijtlick vur
en **vure** dreget / myt gemalde vure / so
dreget dat hellsche vur entwee myt den
tijtlickē vure / welcke vur der helle sulcke
gewalt heuet / **W**eret dat dar alle diep
te der mere yn vldette die enkunden
ed een kleyne myt gestillen / Oeck van
den vure der helle sprickt hugo van sute
victore also **M**en sprickt dat yn der
helle sy onleschlick vure / en dar omē dat
ed alle tijt berne / so en behouet ed geen
re vodyngē / en van anwange der diuē
len bered / se to crucigende / dar yne oeck
alle bose mynschen myt en / ewige pi
ne moeten liden / Want se yn desen
leuene volbort der sunde hebn gegene
yn die stede werden die siele der ver
domeden gedrukt van stunde wan se
van oren lichamen gaen / In der stede
is heitte / vuer / kuldene / tandeklappere
dusternisse / roeck / Inwendige trene / an
gesicht der diuellen / Roep der vdomede /

durcheit des dorstes / **S**weulsch / **S**tanck /
 worm der conciencie / bende / kerkener /
 vruchte / wedage / schemede / twedracht /
 bedruffnisse / **E**nberÿge der beschoulicht
 gades / en ene berofynge der hapen
 als heiles / **I**n wolcken pynē is oeck
 ene manichuoldicheit / der plage ende
 myt der manichuoldicheit / ene scharp
 icheit / myt der scharpicheit / een ewicht /
Also dat sick een bitter roeck dar iemer
 licken bedroueden plage der vdomde /
 dar van op verheuet / nu / en to ewiger
 tijt / dar voer behuede ons got / **E**n
 anderen male willen wy sien van den
 vegeuere / **N**en sal wetē / dat dat vegeuere
 oeck een listick vuer is / **I**n wolcken vure
 alleene die geeste der gerechten werden
 gepineget / die yn desen leuen oer peni
 tencien / en werdige buete myt volbre
 gen / en dar na dat se meer of myn sch
 ult hebn / dar na werden se oeck myn
 of meer gepineget / **O**eck so werden se
 myn swertlicker gepineget dan yn der
 helle / en swertlicker dan yn deser werlde /
 en doch myt so swertlicke / se en kenen
 wal dat se yn der helle myt en syn / wal
 dat se lichtē yn der swertlicheit der pine /
 dar op myt en dencken / **I**n der pine wer
 de die geeste der gerechten van de vuer
 gereiniget van allen sunden / dar se oere
 buete myt en hebn voer gedaen als voer
 geschreuen is / **E**nde als se genuch dar vā
 gereiniget syn / so verheuen se sick van

stond op/ en werden yn gevoert to der
ere des paradises. **D**u sal men mer-
ken/ dat die orde der gottlichen gerechtic-
heit dat eischet/ dat een geest vā lieflick-
en vuere gepineget woert/ Want als
na dē orden der nature/ die woert ver-
eyniget/ den licham/ dat se em dat leue
yn geue/ so woert se oeck na den orde
der gerechticheit/ voreyniget den lijf-
licken vuere/ dar vā se oere pyne ont-
feet/ En want die gerechten die ynder
gnade syn/ nyet en eygen/ dan vergenck-
licke pyne/ so eygen se doch also voel gro-
eter pyne/ also voel meer se gesundiget
hebn/ Dar vā ist dat se van lijflicke vure
tijtlicken gepyniget werde/ oer een deel
kortter/ een deel langer/ een deel swer-
licker/ en een deel lichter/ dar na dat die
scholt der gebrecklicheit eischet/ dat rir-
et sūte. **A**ugs en sprickt also/ Et is noet
dat also voel oeck die wedage berne/ also
voel die lieue wertlicker dynck dē my-
sche heuet to gehange. **H**ir ome een it-
licker dar na gepineget langer en kort-
ter/ dar na syne begerticheit/ stercker/
en langer yn degelickes sunden sick he-
uet geouet/ Men sal oeck weten dat
nyet alle lude die degelickes sundigen
dat vegeuier moeten lijden/ Ed synt
alleene/ die wal dat se sonder doethicken
sunde syn/ sick doch swertlicken yn dege-
lickes sunden vsumen/ en hebn ore be-
gerÿge/ en lust meer yn vleischlicken

↳ also vol nÿ si om
weir volbracht habÿ
↳

ende vergencklicken dyngen / In ge bou -
we / In erue / In gelde / In wiue / In kyn -
deren / In liues gemackes / dan se sollen
en en vruchte got nyet / of en hebn en
so lief nyet als mogelick is / Euer die got
vruchten / en liefhebn / en om yn alle
dyngen to willen syn also voel als se ver -
mogen / en dar voer nyet laten gnen
en huede sick myt vlitte voer alle su -
den / en beteren alletijt / en bueten oer -
leuen / myt bicht buete / en gebede / almus -
schen / en ander gueden werken / en synt
voersichtich dat se berede syn / wan se
got surcket / siet die en liden geen vege -
ruer / Is ed dat se wal itwat sandigen /
dat verteret die heite der lieue / en gue -
de werke / yn en so snellicken / also een
drape wnters wort verteret yn enen
geloyenden auen / Ed synt voel myn -
schen die geen doetticke funde hebn ge -
daen / oder of se hedden gedaen / auermyds
penitencien en volkomener buete die
hedde gewandelt yn degelickes funde
en dar baue anders voel degelickes su -
de gedaen / Siet sodaen lude / Want se
myt doetticke funde myt syn behaft
so ontkome se der helle euer went
se degelickes funde hebn / so en kome
se nyet to hant yn den hemele / son -
der yn dat vegevuur / dar se also lange
yne gehalten werden / dat die voerge -
schreuen degelickes funde / auermyds
den vegevuere alle verteret werden /

Dat ruwet sunte **Augy** en sprickt al
so **A**lle die doetlicke funde niet to laete
en doch to degelickes funde lichte syn en
die to beterende vsumelick syn se kome
sonder twiuel to de ewige leue. **E**uerse
moete hier irst bitterlickē auermeydes
der gerechticheit gades dar omē gebetert
werden of se moeten sich seluen betere
myt voellen almussen gebeden en an
der guede werken of se synt gewis la
ge tijt to crucigende myt den vure als
voergeschreue is. **O**eck sal me wete
dat dat vegeuue al to voel swar en bitter
is also dat gene pyne deser werlde is
die sich der pyne moge gelicken. **D**ar
omē is noet dat een mynsche arbeide mit
allen vliste dat he doetlicke funde vlie en
die degelickes funde myt guede werken
delge dat he sodanen pyne niet dorue li
den. **D**ar van sprickt sunte **Augy** dat
vegeuue ist harder dan allet dat men
yn deser werlde gesien of gehoren mach
Want alle bedrofuisse yn desen leuene
woe groet se is woe lange se is so is se
alle kleyne tegen der noet. **E**n want
ed alto swar is sodane pyne ene kleyne
stunde liden so is sickerer en heilsamer
dat sich een mynsche yn deser tijt der art
sedie der penitencien ondergeue ende
myt anderē guede werken buete dat
he der noet der bitteren iemerlicken
plage moge omegaen. **I**d is oeck better
een pater nī en een **A**ue maria hir

myt andacht gespracken / dan na den
 doede een ganse salter / Een traen der
 ogen die van ene mildē hertē kōmet /
 die reiniget die siele meer / dan voel
 iare yn den vegeure / Dar van sprickt
 sunte bernhard also **O** mynsche een traen
 kōmede vā ene reinen ymgen rouwige
 herten reyniget dyne siele meer / dan
 dat vegeure yn tien iaren mach doe /
Hir ome so en sollen die waren buetten-
 ner nyet alleene oerleuen betteren
 myt dogeden / en anderen geestlicheit /
 sonder se sollen oeck got bidden dat he
 en geue die gnade der bewegelicheit
 der trane / dat se van oerre schult vol-
 kōmen yn desen leue werden gewa-
 schen / **Sunte Augo** sprickt **O** wy kir-
 en ons to der betteryngē / die wile die
 arsedie yn onser geweld is / en leschen
 hir den doet / steruende den sunde / **To**
 den derden mael wille wy syen van den
 hemelschē ricke / dar to die heligen siele /
 die sonder scholt vā henen varen / to
 stond als se van oren licham geloeft
 werde / kōmen / en werde der geselschap
 der engele to geuoget / **Dar** van spri-
 ckt **Richardus** van sunt victore also /
Wan die siele des gerechten geet vt
 den kerkenner / en benden des vleisches
 en verloest van den bekarynge deser werl-
 de / to hant so verheuet se sick to der
 ere des sone gades **O** woe selich is die
 auer ganck auermydes dem die gerech-

ten na sinen gueden werken ontfeet syne
iſtē stolen/ en ōme geet die armode en
geet yn die ere/ en vindet rouwe na de
arbeide/ **W**at selich synt die doede die yn
den heren sterue/ **D**ie geest sprickt/ dat
is got/ se sollen rouwen van alle oren ar
beiden/ en sollē dar halden den heiligen dach/
myt den engelen voer den hogesten heren/
se sollen sick dar vrouwen myt de helige
geeste ynder vroude oer hoechtijt/ **E**nde
wachten selichlicken der ere/ en opversta
dyngē oerē lichāme/ **W**ant die helige siele
gebruckē sick yn der ewiger selicheit/ gens
lick/ en werlick gudes beschouwelicheit/
Want se sien got sonder myddel/ bloet
yn syne wesen/ **A**ls sunte **g**regorius spr
ickt yn moralibz/ **E**ns itlicken heiligen
siele/ woert van stunde voer got geuoert/
wan se ut trecket die gebreckelicheit des
vleisches/ **d**e doer ons myt wille is yn de
dode gevalle/ en van dode weder opgestaen/
en als wy yn synre gnade synt verloest/
so hebn wy die gaue/ wan wy die wonyngē
onfes vleisches werden benamē/ so werden
wy to stond geruerd to den hemelschē loue/
Dat loen des hemelschē vaders rickes/ wat
is dat anders/ dan een beschouwelicheit d'
heliger drieuoldicheit/ ende ene gebruc
kyngē oerē lieue/ **I**n woellicker beschou
welicheit en gebruckynge die helige siele
werden gedrencket/ die dar yn der helige
seeligen/ ewige rouwe syn to welcker wō
nenlicken rouwe die siele/ die hier yn

onſchote hebn geleuet / of auer mydes der
penitencien genuch ſynt gereyniget / vā
onſen herē Iheſu cristo na den utgange
deſſes enlendes myt vroude v eiden ont
fangen **Vā de opſtaen der doden / vā de leſte**

Du willen wy **gerichte** **en**
to leſte een kleyne ſchriue vā de
opſtaen der doeden / ende vā den
leſten gerichtē / en vā der onnet
tigen pyne der verdorneden / en van der
onſpreckelicker vroude der vtverkarere
Des ſal mē wete **A**ls got die alre mecht
tigſte yn der gawe der gnade / ſo is he die
alre rechtuerdigſte yn de lone des ver
dienſtes / Wante nu een itlick mynſche
myt ſynen werken verdienet / **A**ntwer
de / of dat he an liue / en an ſiele gepineget wer
de / of dat he an liue / en an ſiele van gade
loen ontfā **H**ir ome gebort em dat he
an liue / en an ſiele op ſta / en voer gades ge
richte ga **O** we wie mach nu achte / woe
gruwelick / woe grymelick / en woe verver
lick dat leſte gerichtē gades auer die armē
woert gan / **W**ant van brauen is die richter
tornich / onder is die helle wide op gedaen /
ynwendich een weder ſtreuende concien
cie / vtwendich die werlt gans brende / to
der rechten hant / die klagenden en beſegen
den ſunde / to der lichter hant een ontel
lick ſchar der diuele treckende to der pla
ge / **O** du arme ſunder myt ſodanen voelle
boſen omevangen / wat duetſtu dan dy to
verbergen is onmogelick / dyn bewiſen

is ondrechtlick / **O**eck so beseghet die ganse
werlt de sunder / Want als die schepper
wort gelettet / so wort alle creature ge-
lettet / voer den beuenden gerichtte werde
wy alle strande / en een iclick beseghet syne
werke se synd guet / of quaet / dar is die
diuel ende beseghet onse leuen / en worpet
ons voer allet dat wy y gedaen hebn / **I**n
wolken dage wy hebn gesundiget / **I**n wol-
ker stede / **I**n wolker tijt / **I**n wolken wer-
ken / en wat werck wy to der tijt solden
hebn gedaen / of to der tijt dat wy versumet
hebn / en roepet weder ons / en sprecket
to den richter also **O** du alre gerechtigeste
richter / richte den dat he mijn sy / doer
syne scholt / die dyn nyet wolde wesen a-
uermeydes der genade / dese syn en dat ed
war sy / betugen die heiligen lerre ma-
niger ley wis / **S**unte **bernard** sprickt /
Wat is so vruchtlick / Wat is so grymelick /
Wat mach men yn so volkomener be-
droflicheit merken / als staen voer de
richte stuel sulckes richters / **O**eck spri-
ckt he yn ene anderen tractate also wo
meynstu / **W**olck een bitterheit / **W**olck
schreien / **W**olck bedrofnysse is / wan die
ongerechten werden gedeelet van der
geselschap der heiligen / en van der beschou-
wyng gades / en werden gegeuen der ge-
walt des diuels / en gaen myt een yn dat
ewigewur / en sollen dar wesen yn schrei-
en / en suchten sonder eynde / **S**e werden
gecruciget yn der ewigen noet / en ge-

wy niet nimmer meer wiste se en sien nimmer
 meer licht/ se werde meer dan duisentich werf
 duzent Jaer gepyniget/ en en werden nimmer
 meer dar vt verlost/ die dar pynigen/ die en
 werde nimmer meer mode/ die dar gepyniget
 werde die en moge nimmer meer sterue/ **N**ie
 horet dar nyet anders dan schreyen/ wernē
 suchte/ hulen/ hantslage/ tādēklapperē/ **N**ien
 suet dar nyet dan worme/ **D**iuuele/ en die
 alre ververlicksten grauuelicken mer won-
 der der diuuele/ en die armen bernē ewelic-
 ken/ en voert/ **I**n den vleische werde se ge-
 cruciget auermides den vure **I**n den geeste
 auermides den worme der conciencien/ **D**ar
 woert onverdrechtlick wedage/ auermatich
 stanck/ grauuelick vruchte/ doet liues en siele/
En dese alle sonder hapen der gnade/ en barm-
 herticheit/ **E**n se sterue dat se allewege leuen/
 en leuen dat se allewege sterue/ **A**lso wort
 die siele des sunders antwer yn der helle doer
 oerre sinde wille gecruciget/ of doer oerre gue-
 de werke gebracht yn dat paradies/ **S**iet
 dat benedide gerichte sal een iclick gelouich
 mynsche vruchte/ en sal sick schue richten
 die wile he yn desen leuen is/ en sal sick vlit-
 tigen dat he auermides der onschult/ des-
 ses leuens/ moge verweruen een pure
 conciencie/ die yn den vruchtenden/ beuen-
 den gerichte meer doech dan alle schat de-
 ser werlde. **D**eck sal men weten dat vier
 orden der mynschen kōmē voer dat to kom-
 mende gerichte/ **E**en deel die werde gerich-
 tet en vdomet/ dat sint die/ die den gelouen

sonder guede werck hebn gehat. **Een** deel
werde gerichtet/ en bliuen gesunt/ dat
sint die/ der guede weick vermenghet sin
myt itlicken degelicks sunden. **Een** deel
werde nyet gerichtet/ en verdomet/ dat
sint die/ die gene geloue hebn gehat/
Een deel werden nyet gerichtet/ en bli-
uen behalden/ en se richte en rechte alse
volkomen mynschen/ en versmaer deser
werlde. **Dar** van sprickt sunte gregorio
yn moralibus also. **Ed** sint twee deel der
erweldē en der verdomden. **Die** irsten vā
den verdomde werden gerichtet en ver-
deruen/ to den sprickt die stemme des here
Mij hungerde en gy en gauet my niet
etten/ my dorste en gy en gauen my niet
drincken. **Die** anderen verderue onge-
richtet van den sprickt die here. **Wie** niet
gelouet die is alrede gerichtet/ van den
dele der erwelden/ so werden die irste ge-
richtet/ en regniren/ dat sint die/ die vlec-
ken oeres leuens myt trenē drogen/
die die vergangen boshheit myt den na
volgenden guede werken losen/ en wat
se wannēer ontamelickes hebn gedaen/
myt alnusen/ en myt anderen guede
werken hebn gedelget/ die werden oeck
staende to synre vorder hant/ en to en
sprickt/ die to komende richter also. **Mij**
hungerde/ en gy gauet my etten/ **Mij**
dorste en gy gauet my drincken. **Die**
anderen van den erwelden die en werde
nyet gerichtet/ sonder se richte/ en richte

¶ xxxj

myt gade/ dat sint die yn volkōmenheit
 der doegede/ die gebade der e hebn gehal-
 den/ want se myet alleene hebn vrult/
 dat die e gades gemeynlick alle luden
 gebudet/ sonder se hebn yn ene luttigen
 begere groeter ende bisonder dinck gedan/
 to den sprickt die stemme gades also/ **En**
 die dar alle dinck hebt verlaeten/ en vol-
 get my na wan die son des mynschen
 sittet op den stule synre gewalt/ so sol-
 le gy dan oeck sitten op twelf stulen/
 richten die twelf geslechte van israhel/
Oeck sal men weten/ dat twe ordel wer-
 den gespracken voer den leste gerichtē
 gades/ **Dat** irste is die begerlicke myn-
 licke eischynge der erwelde wan cristus
 sprickt komet gy benedide mijns vader/
 en ontfaet dat ricke dat v bereyt is/ vā
 anbegyne der werlt/ **Dat** ander is/ die
 gruwelicke Jemerlicke vermalediyngē
 der verdomden wan onse here sprickt/
Gaet gy vmalediden yn dat ewige vuer **ic**
En wille wy dit werck vrolick eynde
 myt der onmeettigen glorien/ en omer-
 wender vroude des hemelrickes/ dar
 to ons got geschapen heuet/ en dar na
 myt syne heligen blode vloest/ als me dat
 eygentlicken vyndet beschreue yn den
 anwange deses bucces/ so men dat myt
 andacht leset **Men** sal weten wal dat
 voel geschreue steet yn der heliger schrift/
 en yn den gedichte der heligen van der
 onmeettigen/ omerwerenden vroude

des ewigen leuens / so en mach mē doch
geentre leywys dat onsprecklicke guet /
als ed yn der warheit is geworden / Ende
men kan oeck die kleynsten vroude die
de erwelden gudes an liue / en an siele
besitte yn den ewigen leuen myt tijtli-
cker ende lijflicher vernuft myt begrip-
pen / Wy lesen van sunte Augustinus
dar van schriuen wolde to eentre tijt / en
stunde yn synre cellen des auendes na
complete / doe apenbarde sick em sunte
Jeronimus myt groetter klaerheit / ende
myt suete rucke / en sprack to em Au-
gustine Augustine Augustine wat soe-
kestu / Dienstu dat ganse mer yn een
klepne vat to besluttē / en hemel / en
erden halden dat se oren loep myt mo-
gen ouen / dat gens mynschen oge ny
gesach / dat wort dy oge siende / dat geen
ore ny gehorde / wert dyn ore hōede /
dat ny mynschlick herte bekende / of ge-
dachte / dat wers du verstan / Mogelicker
mochtes du alle dat mer yn een klepne
vat sluttē / en hemel en ertricke haldē /
dat se oren naturlickē loep myt ende
den / dan dat kleinste deel der vroude
en ere begrippen / der sick die heligen
yn den ewigen leuene gebrucken / loep
noch ene korte tijt du wers myt to on-
mogelicken dyngen geduongen / also lan-
ge dat vervult werde der loep dyns le-
uens / Hebbe vlit / dy hie yn sodanen
werken ouen / dat du dar na gwaet dat

des du hier ytzwat begerest/ genlick to
 ewiger tijt mogest hebn/ die dar yn gnn/
 die en gnn **O**eck dar na dat sunte bñ-
 hard sompge vroude des hemels vertalt
 hadde/ to lest beslot he myt desen worde
 en sprack Alle die wonen yn der hemel-
 scher stat/ sint die alre vrolichste/ Want
 ewige vrolicheit is ouer oer houede/
 vroude hebn se en gewynen ewelick/ dar
 en woert nimmer meer doet/ noch wey-
 nen/ noch schreien/ noch wedage/ noch
 krancheit/ noch alder/ noch vverlicheit/
 der vyande sonder een stemme der vrolic-
 ken/ een heitte der herten/ **O** wo sint se
 so secker/ want se sittē alle yn der schon-
 heit des vredes/ yn den tabernakelen d'
 toversicht/ en yn sueter volkōmēne
 rouwe/ **O** du suete volkōmēne ewicheit/
 allet dat lust brenget/ dat heuet men
 na willen/ Allet dat bedrouet is verre
 dar van/ **D**ar luden stedelicks die orgelen
 der heligen/ dar weder ludet die suete sen-
 ge alre spel/ **D**ar syngen die engelen en
 ertengelen/ lof gade/ voer den trone gads/
Dar is got synen volke/ een krāse der
 wone/ en een krone der vroude he is
 oer loen/ he is oer hierde/ he is oer wey-
 de/ se werden dar gevodet sonder verdriet/
 se gebrucken sick sonder verblieff/ en
 se dorstet alletijt/ sick meer en meer des
 setue gebrucken want got is en alle
 vrolicheit/ alle sueticheit/ alle richeit/ **E**n
 kortz gespracken he is on alle dynck

In allen / **O** woe / suete gesenge der ge-
siende / klingen alle tijt voer em **M**e-
lioret hir / en dar / alle stund myt vro-
licker stemme / **O** woe groet is die here /
en woe voel lauelick / en dat wy onse
woerde kortten / dar en is slecht geen
stede / dar nyet werde gesungen / die san-
ck der vroelicheit / **W**ant dor alle strae-
ten der hemelschen staet / wort gehört
van allen hemelschen here die wunnetlic-
ke stemme / lof / ere / werdicheit / gebenedi-
dyng / en danckerheit sy onsen gade /
nu en to ewiger tijt **A**men / **S**iet dese
guede des hemelschen vader rickes mach
men verweruen auernydes geloue / en
gades lieue / en ander dogentlicken werke /
euer woe groet se synt / en mach men geen-
re leye wijs achten / **S**unte **A**ugy sprickt
dar van oeck also / **M**en kan sye myt
gelouen nyet gerure / myt hapen niet
ome grype / myt lieue nyet gevangen /
ed auertredet alle begeryng / nie mach
ed verwerue / euer men kan sye nyet
geachte / **D**ar werst du gesadet wa du dar
komest / euer dy geboret dat dy hir dar
na hungere / **E**n wolck mynsche sick
wil dar myt allen hemelschen here yn
ewiger raste rechte als een medde erue
vrouwen en der ewiger ere / en wallust
gebrucken / die moet dat hir / als een ge-
recht getruwe pelgerem / myt suchten /
arbeiten / en myt andere dogentlicken
werke / verdienē / **I**n desen voer geschreue wor-

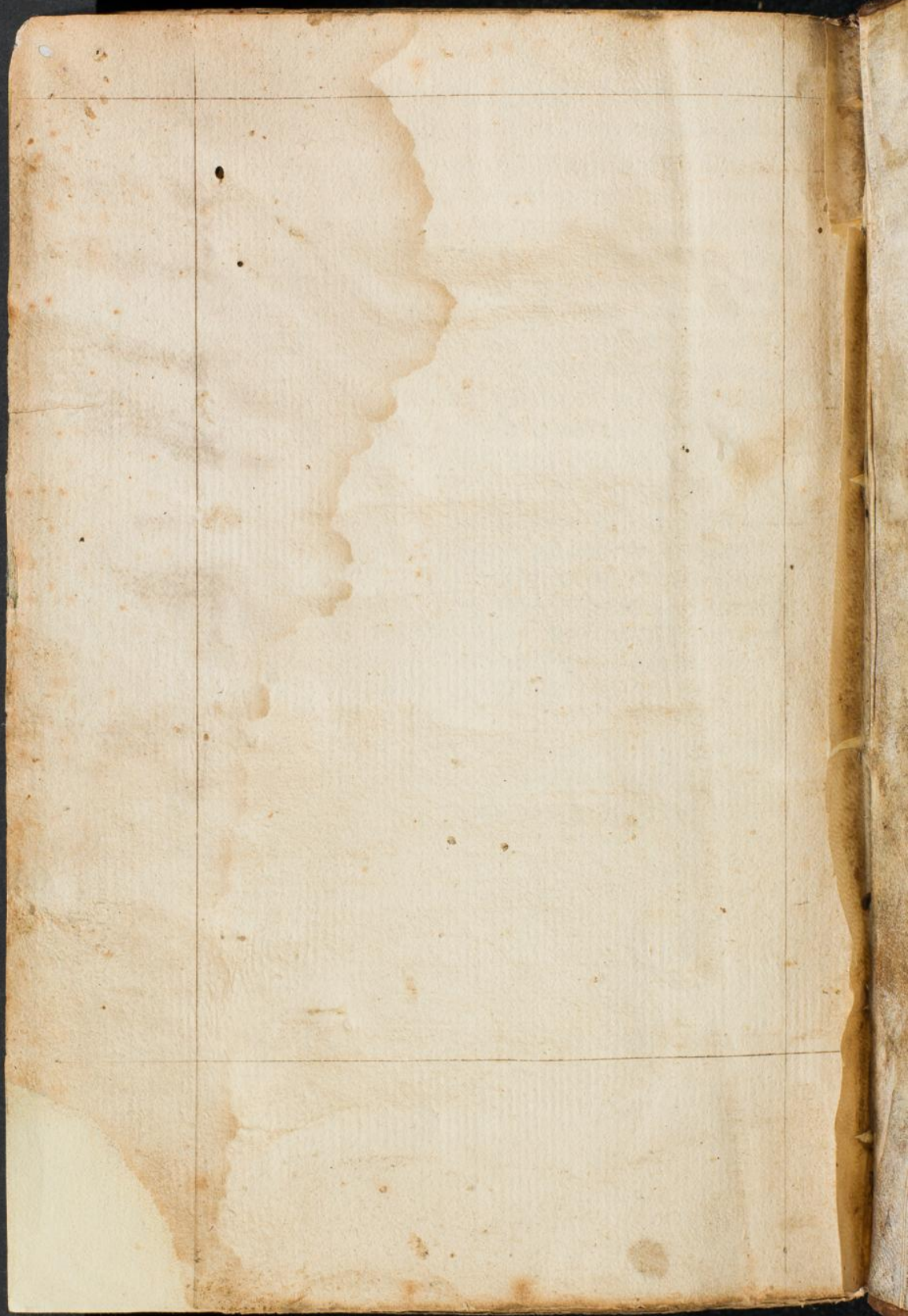
den der heligen lerre moge wy merckē/
 dat die vroude der ewiger felicheit gene
 mynschelicke redelicheit kan begripen/
 en noch myn gesprecke. To der hochtijt
 des hemelschen paradises/ en vader rickes/
 sal sikk een itlick mynsche/ yn gades hulpe
 myt allen vlitte/ en helicheit syns leuens
 bereiden. Want also fulgencius sprickt/
 so synt wy alle boeme yn den acker des
 herē geplanted/ dat is myt den gelouē
 verlichtet/ en to gades lieue/ en dienste
 geeischet/ en got die is onse ackerma 36
 ed/ dat wy alle myt kōmē gelicke vrucht
 brengen/ so en sal onser geen doch yn de
 heligen acker gades/ dat is yn der versam-
 menyngē der gelouegen/ of yn den heligē
 orden/ onvruchtber bliuen/ en
 myt den onvruchtberē bomen/ dat is
 myt den verdomden werden af gelouwe/
 en to verbernende den ewigen vure to
 geworpen. Dar ōme solle wy wercker-
 licken myt allen vlitte alle tijt arbeide/
 dat wy yn den staet der ane heuenden/
 en der warre boesamē of yn den staet der
 voertgaendē/ of yn den staet der volkom-
 menen/ voer der stunde onses doedes
 werden gevonden. Wolck dry staet yn
 desen werckē/ een deel werden geruert/
 op dat wy na desen vergencklickē leuē/
 to der ewiger wonyngē/ en to den voer-
 gerurden onsprecklicken vrouwen des
 hemelschen paradises/ en des ewigē vader
 rickes vrolickē mogen kōmē/ en mogē

Sdat helige angeſicht gades ſonder middel
beſchouwen / en ons ſynr gothicke guede /
en omerwerender / en onſprecklicker
ſueticheit ſonder eynde gebrucken / dar
to he ons na ſyne gebelde / en goticken
anſicht heuet geſchapien / en dar to wy
yn den heligen bluede / en bittere lyden
Iheſu xpi ſyn verloest / als dat irſte
deel deſſes buckes dat vt wiſet / Van wol-
ken voergerurden / onſprecklicker vrou-
den ſprickt ſunte **Paul** alſo / Dat ou-
ge en geſach my / dat ore en horde my /
noch en ſteech yn my herten des my-
ſchen / die vroude / die got heuet berei-
det den / die em liefhebn / Toe de auer-
meettyngē / onbegriplicken guede d'
ewigen glorien / voer on onſe here
Iheſus criſtus / die myt den vader / en
den heligen geest een onuerſcheiden
got / leuet / ende ricket / nu / ende toe-
wiger tijt **Ame. n. n.**

Hier eyndet ſick de kruthof der ſie-
len got ſy gelauet / : **B**eſchreuen is
dit bueck **In** Jaer ons heren **M**
ccc. en lxxi

© The Tiffen Company, 2007

TIFFEN® Gray Scale

© The Tiffen Company, 2007

TIFFEN® Color Control Patches

© The Tiffen Company, 2007

